

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA’LIMI VAZIRLIGI
SHAHRISABZ DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI

“MAKTABGACHA TA’LIM” KAFEDRASI

“Artterapiya”

FANIDAN

O‘QUV-USLUBIY MAJMUA

(Maktabgacha ta’lim yo’nalishi 3 kurs kunduzgi ta’lim shakli uchun)

Bilim sohasi: 100000 – Ta’lim

Ta’lim sohasi: 110000 – Ta’lim

Ta’lim yo’nalishi: 60110200 -Maktabgacha ta’lim

Shahrisabz – 2025

Ushbu O'quv uslubiy majmua Shahrisabz davlat pedagogika instituti Pedagogika fakulteti Kengashining 29.08.2025 yildagi 1 -sonli qarori bilan tasdiqlangan fan dasturi asosida ishlab chiqilgan.

Mazkur o'quv-uslubiy majmua "Artterapiya" fani bo'yicha yaratilgan bo'lib, unda mazkur fanning o'quv dasturi, ishchi fan dasturi, ma'ruza, amaliy mashg'ulotlarning ta'lim texnologiyalari o'z aksini topgan.

Tuzuvchilar:

M.U.Raxmatova – "Maktabgacha ta'lim" kafedrası o'qituvchisi.

A.T.Kobilova - "Maktabgacha ta'lim" katta kafedrası o'qituvchisi.

Taqrizchilar:

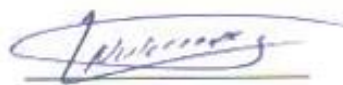
Sh.Hamroyev – "Boshlang'ich ta'lim metodikasi" kafedrası mudiri, p.f.n.

S.Ashirova – "Maktabgacha ta'lim" kafedrası katta tarbiyachisi.

Kafedra yig'lish qarori №__

28 08 2025 yil

Kafedra mudiri:

Z.Sh.Nurmamatov

Fakultet kengash qarori №

29 08 2025 yil

Kengash raisi:

M.P.Imomov

“Artterapiya”

fanidan tayyorlangan o`quv–uslubiy majmua

Mundarijasi

I	O`quv materiallari	
1.1	Ma`ruza mavzulari	
1.2	Seminar mashg`ulotlar mavzulari va topshiriqlari	
II	Mustaqil ta`lim mashg`ulotlari	
III	Glossariy (asosiy terminlar)	
IV	Ilovalar: Fan dasturi Ishchi dastur Tarqatma matreallar Test savollari Foydalanilgan adabiyotlar ro`yxati	

Mavzu: Art-terapiyaning fan sifatida shakllanishi.

Reja:

1. Art terapiya - psixokorreksiya usuli.
2. Art-terapiyaning asosiy maqsadi
3. Art-terapiyaning vazifalari
4. Art-terapiyaning fan sifatida shakllanishi

Mavzu yuzasidan tayanch iboralar: art terapiya, musiqa terapiyasi, imagoterapiya, qo'g'irchoqterapiya, dramaterapiya, kollaj, izoterapiya, kineziterapiya.

Art terapiya - psixokorreksiya usuli. Bu allaqachon bir necha marta yaxshi natijalar ko'rsatgan metod. Muomala jarayomda san'atning deyarli barcha turlari insonning ruhiy-emotsional holatini yaxshilaydi, bemorning ichki muammolariga ijobiy ta'sir ko'rsatadi, qo'rquvlarini, xohish istaklarini va maqsadlarini anglashni hamda uini mavjud bo'lgati ijodiy yo'llar orqali ifodalashni o'rgatadi. Art terapiya va rassomlik ko'pincha bir-biri bilan to'ldiradi. Bemor o'z asarlarida "ochiladi". Bu shifo jarayonining boshlanishi. Ustoz ko'pincha tegishli tayyorgarlikdan o'tgan rassom, psixolog yoki psixoterapevt bo'ladi. Art terapiya - kattalar va bolalar qog'ozda har qanday: g'azab, quvonch va sevgi his-tuyg'ularini ifoda qilish imkonini beradi. Insonning badiiy qobiliyati bor yoki yo'qligi muhim emas.

San'atning o'zi shifobaxsh ta'sirga ega, art terapiya bu kuchni ma'lum bir muammoga yo'naltirish va uni to'g'ri qo'llash imkonini beradi. Muzey makonidagi art terapiya shaxsni rivojlantirish va uning ijodiy salohiyatini o'stiruvchi vosita sifatida qaratiladi; asosiy usullar sublimatsiya va transformatsiyadir. Mutaxassis bemorlarning o'z idrokiga ishonishlariga va ijod mahsullarini mustaqil ravishda, shuningdek, guruh bilan birgalikda o'rganishlariga yordam beradi. Terapevtik maqsadlar birinchi o'rinda turadi, ijodiy maqsadlar ikkinchi darajali ahamiyatga ega bo'ladi hamda psixoterapiyaning asosiy usullariga qo'shimcha sifatida qabul qilinadi. Art terapiya usullaridan biri transfer deb ataladi - bemor asta-sekin

vizualizatsiya orqali ichki dunyosini bilishga o'tadi. Mashqlarning ba'zilar guruhda birgalikda ishlashni o'z ichiga olib, mutaxassis amalga oshirishga ko'maklashadi. Art terapiyaning maqsadlariga kelsak, ular juda xilma-xildir: o'z o'zini bilish, o'z-o'zini ifodalash, shaxsning ichki integratsiyasi, tashqi haqiqat bilan integratsiya, shaxsiy tajribani kengaytirish. Tasviriy ijod – fantaziya va voqelikning sintezini ta'minlovchi eng yaxshi vosita bo'lib, kattalar yoki bolalarda bunga san'at yordamisiz erishishi qiyin. Psixoterapiyaning bu sohasidagi ikkinchi muhim tushuncha sublimatsiyadir. O'ngsiz instinktlar va tushunchalarni san'at orqali ifodalashdan iborat: - art terapiya turli his-tuyg'u va hissiyotlarni, asosan, ijtimoiy jihatdan maqbul tarzda ifodalash imkoniyatini beradi. Rangtasvir yoki modellash - bu maqsad uchun eng xavfsiz va mos variantlardir;

- art terapiya davolash jarayonini tezlashtirish uchun qo'shimcha vosita sifatida ishlatiladi. Ichki nizolar og'zaki psixoterapiya paytida suhbatga qaraganda vizual tasvirlar orqali osonroq ifodalanadi. Noverbal shakllar barcha cheklovlarni va ongli senzuralarni olib tashlaydi;

- Ish mazmuni va uslubi terapevtga bemor haqida ko'p ma'lumot olish imkonini beradi, bundan tashqari, bemor o'z ishini talqin qilish paytida ichki nizolar haqida gapirishi mumkin;

- art terapiya yo'qotish, travma, qo'rquv va boshqalar kabi hayotdagi baxtsiz hodisalar bilan ifodilangan his-tuyg'ular va fikrlar bilan ishlash imkonini beradi. Ba'zan noverbal vositalar kuchli his-tuyg'ular va e'tiqodlarni ochib beradigan hamda aniqlashtiradigan yagona samarali vosiladir;

- his-tuyg'ularni, zehnlilikni mustahkamlash va rivojlantirishga xizmat qiladi;

- o'z-o'zini nazorat qilish va ichki tartib hissini targ'ib qiladi;

- art terapiya yashirin iste'dod va qobiliyatini oshkor qilishga yordam beradi. Bundan tashqari, art terapiyada quyidagi psixoterapevtik ta'sir omillari ta'kidlangan:

- badiiy ifoda omili

- mijozning o'z asardagi his - tuyg'ulari, ehtiyojlari va fikrlarni mujassamlashtirish, turli badiiy materiallar hamda badiiy tasvir bilan o'zaro aloqa qilish tajribasi;

- psixoterapiya munosabatlari omili

- mijoz - terapevt - guruh munosabatlan dinamikasi (o'tkazuvchanlik va kontrtransferensiya), proyeksiya, shaxsiy tajriba ta siri;
- talqin va og'zaki fikr-mulohazalar omili - materialni (ijod jarayoni va natijasi) hissiy darajadan anglash darajasiga, ma'nolarni shakllantirish darajasiga o'zgartirish, tarjima qilish.

Art-terapiyaning asosiy maqsadi o'zini namoyon qilish va o'zini o'zi bilish qobiliyatini rivojlantirish orqali ruhiy holatni uyg'unlashtirishdir. San'atdan terapevtik maqsadlarda foydalanishning ahamiyati shundaki, u turli xil his-tuyg'ularni: sevgi, nafrat, xafagarchilik, g'azab, qo'rquv, quvonch va boshqalarni ramziy ravishda ifodalash va o'rganish uchun ishlatilishi mumkin. Art-terapiya texnikasi insonning ichki "men"i mazmuni u chizgan rasm yoki haykaltaroshlik qilganda vizual tasvirlarida aks etadi, degan xulosaga asoslanadi, bunda psixikaning holati o'zgaradi.

Art-terapiya (inglizcha: *art*—"san'at" + terapiya davolash) san'at va ijodkorlikdan foydalanishga asoslangan psixoterapiya va psixologik korreksiyaning yo'nalishlaridan biri. So'zning tor ma'nosida art-terapiya odatda mijozning psixosotsial holatiga ta'sir ko'rsatishga qaratilgan vizual art terapiyani anglatadi.

Art terapiya vazifalari. Agressiya va boshqa salbiy his-tuyg'ular uchun ijtimoiy jihatdan maqbul bo'lgan joy ajratish.

1. Yordamchi usul sifatida davolash (psixoterapiya) jarayonini osonlashtirish.
2. Psixodagnostika uchun material olish.
3. Bostirilgan fikrlar va his-tuyg'ular bilan ishlash.
4. Mijoz bilan aloqa o'rnatish.
5. O'z-o'zini nazorat qilishni rivojlantirish.
6. Tuyg'ular va his-tuyg'ularga e'tibor qaratish.
7. Ijodkorlikni rivojlantirish va o'z-o'zini hurmat qilishni oshirish.

Art-terapiya — bu san'at vositalari (rasm chizish, haykaltaroshlik, musiqiy ifoda, drama va boshqalar) orqali inson ruhiyatiga ta'sir ko'rsatish va uni davolash usuli. Uning fan sifatida shakllanishi bosqichma-bosqich kechgan:

1. Dastlabki ildizlari - Qadimgi davrlardan boshlab odamlar san'atni — rasm, qo'shiq, raqsni — ruhiy yengillik va davolanish vositasi sifatida qo'llaganlar. Qadimgi Misr, Gretsiya va Sharq xalqlarida musiqa va rassomchilik orqali ruhni poklash amaliyoti mavjud bo'lgan.

2. XIX asr oxiri – XX asr boshlarida - Psixologiya va psixiatrik davolash usullari rivojlana boshlagan davrda san'atning ruhiyatga ta'siri ilmiy asosda o'rganila boshladi. Shveytsariyalik psixiatr K. G. Yung bemorlarning ichki dunyosini rasm va ramzlar orqali ifodalashini chuqur o'rganib, uni terapiyada qo'lladi.

3. “Art-terapiya” atamasining paydo bo'lishi (1940-yillar) - Ingliz san'atkor va pedagog Adrian Hill 1942-yilda tuberkulyoz kasalligidan davolanayotib rasm chizishning ijobiy ta'sirini sezadi va bu jarayonni “art therapy” deb ataydi. Keyinchalik bu tushuncha klinik psixologiya, psixiatriya va pedagogik amaliyotga kirib bordi.

4. Fan sifatida rivojlanishi (XX asr o'rtalaridan) - 1950–1960-yillarda AQSh va Yevropada art-terapiya institutlari, markazlari ochila boshladi. U psixoterapiyaning alohida sohasi sifatida shakllandi. Art-terapiya nazariyasi psixoanaliz, gestalt terapiya, gumanistik psixologiya va boshqa oqimlar bilan boyidi.

5. Bugungi kunda - Art-terapiya nafaqat psixiatriya va klinik psixologiyada, balki ta'lim, ijtimoiy ish, maxsus pedagogika, korrektsion psixologiya va hatto biznes-treninglarda ham qo'llanadi. U mustaqil fan sifatida rivojlanib, oliy ta'lim dasturlarida o'qitilmoqda.

Art-terapiya qadimgi amaliyotlardan boshlangan bo'lsa-da, XX asrda ilmiy asoslangan, 1940-yillardan boshlab mustaqil fan sifatida shakllangan va hozirda keng sohalarda qo'llanilayotgan zamonaviy psixologik yo'nalishdir.

Art terapiya kimlarga zarur?

Ushbu turdagi davolanish uchun hech qanday kontrendikatsiyalar yoki cheklovlar yo'q. Bundan tashqari u har qanday boshqa yo'l bilan o'zlarini ifoda qilish uchun qodir bo'lganlarga ham mumkin. Masalan, autizmli bolalar, mute yoki kar bemorlar

ham badiiy terapiya mashqlarini bajarishlari mumkin. “Art terapiya” kimga tavsiya etilishi mumkin. Masalan, sizda quyidagi hislatlar bo‘lsa foydali bo‘ladi:

1. Past samootsenka (o‘ziga bo‘lgan past baho, hurmat).
2. Depressiya yoki stress holati.
3. Yashirin qo‘rquvlar.
4. O‘zini yolg‘iz his qilish.
5. Asabiylashish, kayfiyatning tez o‘zgarishi.
6. Hayotdagi ma’lum davrlar- o‘smirlik, homiladorlik, qarilik.
7. Rivojlanishning kechikishi.
8. Boshqalar bilan munosabatlar o‘rnatishda ishonchsizlik.

Savol va topshiriqlar:

1. Art-terapiya fan sifatida qanday tarixiy bosqichlarni bosib o‘tgan?
2. Qaysi olimlar va mutaxassislar art-terapiyaning ilmiy asoslarini yaratgan?
3. Art-terapiya psixologiya, pedagogika va san’at fanlari bilan qanday integratsiyalashgan?
4. Art-terapiya fani qaysi nazariy konsepsiyalarga asoslanadi?
5. Qaysi mamlakatlarda art-terapiya akademik fan sifatida tan olingan?
6. Art-terapiya fanining hozirgi kundagi metodologik asoslari qanday?
7. Art-terapiya fanining amaliy va nazariy yo‘nalishlari qanday farqlanadi?

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasining «Ta’lim to‘g‘risida»gi Qonuni 2020yil 30 oktabr O‘zbekiston respublikasi vazirlar mahkamasining Qarori Toshkent sh., 2020-yil 22-dekabr, 802-son” Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash” to‘g‘risida
2. “Ilk qadam” davlat o‘quv davturi. – T., 2022.
3. O‘zbekiston Respublika Maktabgacha ta’lim agentligining 2023-yil 28-avgustdagi 99-sonli buyrug‘i. – T., 2023
4. Yo‘ldosheva M. Psixologik korreksiya usullari, Toshkent, 2018.

Mavzu: Art-terapiyaning asosiy yo'nalishlari va turlari.

Reja:

1. Art-terapiyaning asosiy yo'nalishlari
2. Art-terapiya texnikalari (turlari)
3. Art terapiya turlari va yo'nalishlarning qo'llanilish sohalari

Mavzu yuzasidan tayanch iboralar: art terapiya, musiqa terapiyasi, imagoterapiya, qo'g'irchoqterapiya, dramaterapiya, kollaj, izoterapiya, kineziterapiya.

Art terapiya usullari - Art terapiyani biror usulini tanlaganda, patsient izoterapiya, musiqa, qum va ertak bilan davolash va har qanday boshqa turdagi ijod usulini tanlashi mumkin. Mashg'ulotlar odatda 1-2 soat davom etadi va haftada bir necha marta o'tkaziladi. Psixolog bemor yoki guruh bilan uchrashib, qulay materiallarni tanlab, ish boshlashni taklif etadi. Tinch, do'stona muhitda mutaxassis ishtirokchilarga o'z hissiyotlari yoki taktil his tuyg'ulariga e'tibor qaratishga yordam beradi. Ijodiy jarayon tugagach, bemorlar natijalarni psixolog bilan muhokama qiladilar. Quyida art terapiya mashqlaridan namunalar mavjud:

1. Syujetni chizish. Psixolog ma'lum bir mavzu bo'yicha rasm chizishni taklif qiladi va u ishtirokchining his-tuyg'ularini aks ettirishi kerak. Ishni muhokama qilish paytida mutaxassis sizning hissiy holatingizni tushunishga yordam beradi.

2. Kollaj qilish. Guruh a'zolari bir mavzuda kollaj qilishadi. Bu orzu va hayot maqsadlarini aks ettirishi mumkin. Shu tariqa psixolog yordamida siz o'zingizni baxtli qiladigan yo'lni rejalashtira olasiz. Kollaj ilhom manbai bo'ladi.

3. Musiqa yordamida chizish. Sizdan musiqiy kompozitsiyani unglash va hissiyotlaringizni qog'ozga tushirish talab etiladi. Bezovtalik ketadi, kayfiyat ko'tariladi, kuch-quvvat sezasiz.

Art terapiyaning strategik maqsadi - mijozning o'z-o'zini ifoda etish hamda o'z-o'zini bilishni san'at orqali shaxsiy rivojlanish bilan uyg'unlashtirish, shuningdek, atrofdagi dunyoning haqiqatini hisobga olgan holda konstruktiv

harakatlar qilish qobiliyatini rivojlantirishdir. Bu art terapiyaning eng muhim tamoyili - mazmuni, shakli va sifatidan qat'iy nazar, ijodiy tasviriyl faoliyatning barcha mahsulotlarini tasdiqlash va qabul qilishni nazarda tutadi. Art terapiya - muayyan san'at shakliga mansub janr bo'yicha ham, psixokorrektiv terapevtik qo'llanilish yo'nalishi va texnologiyasi bo'yicha ham aniqlanadigan farq va xususiyatlarga ega bo'lgan psixokorrektiv metodlar majmuidir. Art terapiya san'at vositasida ta'minlanganligi sababli, uning tizimlili, avvalo, san'at shakllarining o'ziga xosligi bilan asoslanadi (musiqa - musiqa terapiyasi; tasviriyl san'at - izoterapiya; teatr, tasvir - obrazoterapiya; adabiyot, kitob - biblioterapiya, raqs, harakat - kineziterapiya). O'z navbatida, badiiy terapiyaning har bir turi subspektlarga bo'linadi.

Musiqa terapiyasi - musiqa terapevtik yoki tuzatuvchi maqsadlar uchun ishlatiladigan san'at terapiyasining bir turi. Hozirgi kunda musiqa terapiyasi psixo yo'nalish (tibbiyot va psixologiyada) bo'lib, u ta'sir etishning ikki jihatiga asoslanadi: psixosomatik (tana funksiyalariga terapevtik ta'sir etuvchi) va psixoterapiya (musiqa bilan shaxs rivojlanishidagi ogishlarni tuzatish, psixo-emotsional holat). Bu musiqaning katartik (tozalash) ta'siri bo'lib, uni rivojlanishda muammolari bo'lgan bolalar bilan korreksion ishlarda ishlatish imkonim beradi. Musiqa ko'pincha inson kayfiyatini o'zida aks ettiradi. Shu asnoda misol uchun ruldagi, mashina haydayotgan kishiga eng yaxshi musiqa bu elektron musiqa hisoblanadi, xomilador ayollarga esa olimlar klassik musiqani eshitishni tavsiya qilishadi, axir aynan shunday musiqa dunyoga keladigan bolakayning kelajakdagi musiqiy didini tarbiyalashga xizmat qiladi. Go'dak tug'ilishidan ancha oldinroq homiladorhkning taxminan 16 haftasidan boshlab tovushlarni eshita boshlaydi. Aytishlaricha, go'daklar ona qornidaligidanoq doimiy tinglangan musiqalarini tanib qolish xususiyatiga ega bo'lar ekan. Tadqiqotlar musiqa tinglash ma'lumotlarni yaxshiroq o'rganish va eslab qolishga yordam berishni ko'rsatadi. Musiqa yoki cholg'u asboblarni chalish miyaning har ikki yarim sharini ham ishlashiga yordam beradi. Yorug' joyda jo'shqin musiqalar tinglayotgan insonlarning ko'proq ovqat iste'mol qilishlari kuzatilgan. Agar ozish niyatingiz bo'lsa ishtahangiz ochilib

ketmasligi uchun biroz qorong'i joyda bo'shashtiruvchi musiqa ostida ovqatlaning. Yer yuzida 350 milliondan ortiq insonlar depressiyada yurishadi. Depressiya bilan yashaydigan insonlarni 90% uyqusizlikdan azoblanadi. (Germaniya o'tkazilgan bir tarjiba orqali musiqa depressiyaning yaxshigina kushandasi ekani ma'lum bo'ldi.

Musiqa tinglash stress garmonlari ishlab chiqaruvchi kortizol faoliyatini pasaytirish orqali surunkali stress xavfini kamaytiradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki inson salomatligiga ta'sir qiladigan kasalliklarining 60% stress bilan bog'liq. Musiqa terapiyasi aqliy va hissiy salomatlikni mustahkamlash uchun bo'lsa, jismoniy, sog'liq muammolari bilan shug'ullanadigan odamlar uchun hayot sifatini yaxshilashga yordam beradi. Terapiya seansi musiqa, qo'shiq yozish yoki musiqa tinglash turli xil elementlarini o'z ichiga oladi. Musiqa terapevtining maqsadi: bemorning his-tuyg'ularini ifodalashga, bemorning stressini yoki havotirini bartaraf etishga yordam berish, bemorning kayfiyatini yaxshilashga yordam berish, bemorning kasallik bilan shug'ullanishi, hayot sifatini yaxshilash uchun bo'lishi mumkin. Musiqa terapiyasi orqali quyidagilardan voz kechishingiz mumkin. Depressiya, stress, otizm, saraton. Musiqa odatda psixologik davolash doirasida ishlatiladigan vositadir. Qadimgi Misr musiqaning organizmga qanday ta'sir ko'rsatishini tahlil qila boshladi. Tibbiyotda ko'plab kasalliklarni davolash uchun antik davrdan boshlab musiqa ishlatilgan. Musiqa terapiyasi ikkinchi jahon urushidan buyon kuchli o'sishni boshdan kechirmoqda. Musiqa - birinchi navbatda bemorga hissiyot bilan murojaat qilish va bu bilan taranglikni kamaytirishga xizmat qiladi.

Musiqa bolalarning aqliy va psixiatrik davolanishida asosiy vosita sifatida ishlatiladi. Eshitish tuyg'usi eng uzoq vaqt davomida funksional bo'lib qoladi, hatto eng jiddiy kasallarni musiqa orqali hal qilish mumkin. Bu bemorlarni eshitish, ovoz, nutq bilan ta'minlash mumkin. Musiqa terapiyasi uch qismga bo'linadi:

1. Vokal terapiya, NordoffRobbins metodi va analitik musiqa terapiyasi. Nordoff - Robbins usuli yordamida musiqa terapiyasi 40 yildan beri faol ravishda qo'llanilmoqda. Emotsional beqarorlik va psixosomatik kasalliklar uchun tavsiya etiladi.

2. Analitik musiqa terapiyasi - birinchi navbatda funksional nosimmetrik va nerv bilan og'ringan mijozlar bilan ishlashda faol qo'llaniladi. Musiqiy terapiya musiqani terapevtik vosita sifatida ishlatadigan psixoterapiya usuli hisoblanadi. Musiqa terapiyasi atamasi yunon tilidan olingan bolib “musiqa bilan davolayman” degan ma’noni anglatadi.

Musiqa terapiya nima? Musiqa terapiya musiqiy taassurotlarni va ijodkorlikni umuman inson va xususan bemorning potensialini tuzatish, rivojlantirish va amalga oshirishda eng muhim omil deb biladi. **Musiqa terapiya kursi qanday amalga oshiriladi?** Musiqa olamida va unga bemorning munosabatida mavjud bo'lgan keng imkoniyatlardan foydalaniladi. Davolash seansi so'zlar (suhbat) va tovushlardan (musiqa) iborat: har xil musiqa asboblari chalish, qo'shiq aytish, qo'shiq va musiqa asarlarini birgalikda tinglash, davolovchi xususiyatlarga ega qo'shiqlar yaratish va hokazo. Bemorlar ko'pincha diqqatni va harakatlar ketma-ketligini talab qiladigan vazifalarni yengish qobiliyatidan hayratda qolishadi. Bunday mashg'ulotlarda ular biror narsa qilishlari, yaratishi, hissiyotlari va fikrlarini musiqiy tovushlar va ritmi orqali ifoda etishlari mumkin. Eng asosiysi musiqa terapiyasida musiqa chalishni yoki biror bir asbob chalishni bilish shart emas. Ayrim musiqa turlarini tinglash yurak urishini va qon bosimini pasaytirishi mumkin. Tadqiqotchilar musiqa va sukunatning turli xil kombinatsiyalarini sinab ko'rishdi va qon va yurakdagi eng yaxshi ohanglar bilan, tez va sekin urishlarda o'zgarib turishini aniqladilar. Oldin 10 soniyali musiqiy introlar Verdimng anyalari, yurakqon tomir ritmi bilan mukammal sinxronlashtirildi. Bundan tashqari musiqa kayfiyat va hissiyotlarni rag'batlantiruvchi ta'sirga ega bo'lib, spoil ruhini saqlab qolishga imkon beradi va shu bilan fitness ko'rsatkichlariga uzoq muddatli ta'sir ko'rsatadi yurish va yugurishda mushaklarni bo'shashtiruvchi qobiliyatiga ham ega. Musiqa fikrlash va xotira jarayonlarini tuzadi. Tovushlar assotsiativ tuzilmalar bilan o'zaro aloqada bo'lib, haqiqiy xotiralar va tajribalarni ongga “tortib oladi”. Hatto musiqa deb atash qiyin bo'lgan narsa - dissonanslar va ochigini aytganda kuylar xotira va ongga ta'sir qilishi mumkin va shu sababli umumiy holatga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Musiqiy terapiyaning uchta asosiy shakli mavjud:

- Retseptiv
- Integral
- Faol qabul qiluvchi musiqiy terapiya (passiv) bemorning oddiy terapevt pozitsiyasini egallab, musiqiy terapiya seansi davomida unda faol ishtirok etmasligi bilan farq qiladi. Unga turli xil musiqiy asarlarni tinglash yoki ruhiy salomatligi holatiga va davolanish bosqichiga mos keladigan turli xil tovushlarni tinglash taklif etiladi. Musiqiy terapiyaning faol usullari musiqiy material bilan faol ishlashga asoslangan: cholgʻu chalish, qoʻshiq aytish. Integratsion musiqa terapiyasi musiqa bilan bir qatorda boshqa sanʼat turlarining imkoniyatlaridan foydalanadi: musiqaga rasm chizish, musiqiy oʻyinlar, pantomima, musiqaga plastik dramatizatsiya, sheʼrlar, rasmlar, musiqa tinglagandan keyin hikoyalar yaratish va boshqa ijodiy shakllar.

Savol va topshiriqlar:

1. Art-terapiya qanday fanlar bilan integratsiyalashgan va qanday nazariy asoslarga ega?
2. Art-terapiyaning asosiy yoʻnalishlari nimalardan iborat?
3. Har bir yoʻnalish qanday metodlar va yondashuvlarga tayangan?
4. Art-terapiya turlari (texnikalari) qaysilar va ular qanday hollarda qoʻllaniladi?
5. Har bir tur qanday yoshdagi yoki qanday muammoga ega shaxslar bilan ishlashda samarali?

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Oʻzbekiston Respublikasining «Taʼlim toʻgʻrisida»gi Qonuni 2020yil 30 oktabr Oʻzbekiston respublikasi vazirlar mahkamasining Qarori Toshkent sh., 2020-yil 22-dekabr, 802-son”Maktabgacha taʼlim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash” toʻgʻrisida
2. “Ilk qadam” davlat oʻquv davturi. – T., 2022.
3. Oʻzbekiston Respublika Maktabgacha taʼlim agentligining 2023-yil 28-avgustdagi 99-sonli buyrugʻi. – T., 2023
4. Yoʻldosheva M. Psixologik korreksiya usullari, Toshkent, 2018.

Mavzu: Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida art-terapiyadan foydalanish.

Reja:

1. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida art-terapiyadan foydalangan holda tarbiyalanuvchilarni o'z-o'zini anglash va o'z-o'zini hurmat qilishni rivojlantirish.
2. Kognitiv va vosita qobiliyatlarini rivojlantiruvchi tadbirlarni tashkil etish
3. Tarbiyalanuvchilarni o'z-o'zini ifoda etish, muloqot qilish va ijtimoiylashuvni osonlashtirishda art-terapiyaning ahamiyati.

Mavzu yuzasidan tayanch iboralar: art terapiya, musiqa terapiyasi, imagoterapiya, qo'g'irchoqterapiya, dramaterapiya, kollaj, izoterapiya, kineziterapiya.

Art-terapiya (inglizcha: art — „san'at“ + terapiya-davolash) -san'at va ijodkorlikdan foydalanishga asoslangan psixoterapiya va psixologik korreksiyaning yo'nalishlaridan biri. So'zning tor ma'nosida art-terapiya odatda mijozning psixosotsial holatiga ta'sir ko'rsatishga qaratilgan vizual art terapiyani anglatadi .

Art terapiyasining turlari: Tor ma'noda aytadigan bo'lsak, art-terapiya —bu tasviriy san'atga asoslangan chizma terapiyasi (izoterapiya). O'qish va ijtimoiy moslashishda qiyinchiliklarga duch kelgan bolalar va o'smirlar orasida nevrotik va psixosomatik kasalliklarni aniqlash va tuzatish uchun mashhurdir. Bu jarayon rasm chizgan insonning hissiy holatini ifodalaydi.

Ingliz tilidan so'zma-so'z tarjima qilingan artterapiya -(Art-terapiya), “badiiy ijodga asoslangan davolash” yoki “san'atdan terapevtik omil sifatida foydalanish” degan ma'noni anglatadi. Ingliz tilida so'zlashadigan mamlakatlarda art-terapiya (Art Therapy) “birinchi navbatda tasviriy san'at (rasm, grafika, haykaltaroshlik, dizayn) yoki vizual aloqa kanali yetakchi rol o'ynaydigan ijodkorlik shakllariga taalluqlidir. (kino, video-art, kompyuter ijodkorligi), ijro va boshqalar). Bu A.I.ning asarlarida batafsilroq aks ettirilgan.

Kopytina, E. Kramer, M. Libman va boshqalar. Muddati art terapiya 1938 yilda Adrian Xill tomonidan kiritilgan. Art-terapiyaning kashshoflari Freydning insonning ichki shaxsi u o'z-o'zidan rasm chizish va haykaltaroshlik qilishda vizual shaklda namoyon bo'ladi degan g'oyasiga, shuningdek, Yungning shaxsiy va universal belgilar haqidagi fikrlariga tayangan. Art-terapiya jarayonida markaziy figura bemor (kasal odam kabi) emas, balki o'z-o'zini rivojlantirish va o'z qobiliyatlari doirasini kengaytirishga intiladigan shaxsdir. Art terapiya“ atamasi (so'zma-so'z: san'at bilan davolash) rassom Adrian Xill tomonidan 1938-yilda sanatoriylarda sil kasalligi bilan og'riq bemorlar bilan ishini tavsiflash jarayonida kiritilgan. Ushbu usullar AQShda Ikkinchi Jahon urushi paytida fashistlar lagerlaridan olingan bolalar bilan qo'llanilgan. Dastlab, art-terapiya Z. Freyd va K. G. Yungning psixanalitik qarashlarini aks ettirdi, unga ko'ra mijozning badiiy faoliyatining yakuniy mahsuloti (chizma, haykaltaroshlik, montaj bo'ladimi) uning ongsiz aqliy jarayonlarini ifodalaydi. 1969-yilda Amerikada Amerika Art Terapiya Uyushmasi tashkil etildi. K. Rudestamga ko'ra norasmiy manba? art-terapiya **vazifalari quyidagilar:** - Agressiya va boshqa salbiy his-tuyg'ular uchun ijtimoiy jihatdan maqbul bo'lgan joy ajratish. Yordamchi usul sifatida davolash (psixoterapiya) jarayonini osonlashtirish. Psixodiagnostika uchun material olish. Bostirilgan fikrlar va his-tuyg'ular bilan ishlash. Mijoz bilan aloqa o'rnatish. O'z-o'zini nazorat qilishni rivojlantirish. Tuyg'ular va his-tuyg'ularga e'tibor qaratish. Ijodkorlikni rivojlantirish va o'z-o'zini hurmat qilishni oshirish. Musiqiy terapiya —bu terapevtik vosita sifatida musiqadan foydalanadigan psixoterapevtik usul. Rassom Lui Gallening “Musiqacha kuchi” kartinasi, singlisi uchun skripka chalayotgan akasi tasvirlangan, shuning uchun u barcha azob —uqubatlarni-ruhiy va jismoniy narsalarni unutib, chuqur uyquga ketgan.

Musiqiy terapiyaning 3ta asosiy shakli mavjud:

- retseptiv,
- faol,
- integral.

Retseptiv musiqa terapiyasi (passiv) bemorning musiqiy terapiya mashg'ulotlari jarayonida unda faol ishtirok etmasligi, oddiy tinglovchining pozitsiyasini egallashi bilan ajralib turadi. Unga turli xil musiqiy kompozitsiyalarni tinglash yoki uning ruhiy salomatligi va davolash bosqichiga mos keladigan turli xil tovushlarni tinglash taklif etiladi. Musiqiy terapiyaning faol usullari musiqiy materiallar bilan faol ishlashga asoslangan: instrumental o'yin, qo'shiq aytish, Biblioterapiya (shu jumladan ertak terapiyasi) —badiiy kompozitsiya va badiiy asarlarni ijodiy o'qish yoki yaratish.

Musiqa terapiyasi

Drama terapiyasi

Raqs terapiyasi

Qo'g'irchoq terapiyasi.

Qum terapiyasi.

Haykal terapiyasi.

Fototerapiya .

O'yin terapiyasi .

Ekspressiv terapiya -bu ijodiy san'atdan terapiya shakli sifatida foydalanish, jumladan ekspressiv san'at terapiyasi va ijodiy san'at terapiyasi (art terapiya, raqs-harakat terapiyasi, drama terapiyasi, musiqa terapiyasi, yozish terapiyasi, she'r terapiyasi va boshqalar). An'anaviy san'at ifodasidan farqli o'laroq, unda yakundagi mahsulot emas, balki uning yaratilish jarayoni alohida ahamiyat kasb etadi. Ekspressiv terapiya odamlarga ijodiy ifodaning turli shakllari orqali shifo berishi mumkin degan taxminga asoslanadi. Ekspressiv terapevtlar ijodiy ifoda va tasavvurni bosish orqali odamlar o'z tanalarini, his-tuyg'ularini va fikrlash jarayonini tekshirishlari mumkinligiga ishonishadi. Art-terapiya texnikasi insonning ichki „men“i mazmuni u chizgan rasm yoki haykaltaroshlik qilganda vizual tasvirlarida aks etadi, degan xulosaga asoslanadi bunda psixikaning holati o'zgaradi. ART terapiya -ijodkorlik va turli xil badiiy texnikalarni o'z ichiga olgan psixoterapiyaning eng samarali usullaridan biridir. Art-terapiya yordamida tuzatish eng yumshoq va samarali hisoblanadi.

Bu sizga ijtimoiy moslashuv muammolaridan tortib, bolalarning salohiyatini rivojlantirish bilan yakunlangan turli xil muammolarni hal qilishga imkon beradi. Art-terapiyaning asosiy usullaridan biri -art terapiya birinchi navbatda chizish orqali. U maxsus “signal rang tizimi”ga asoslangan bo’lib, unga ko’ra texnologiya ishtirokchisi o’zining hissiy holatini rang orqali bildiradi. Bolalar Maktabgacha ta’lim tashkilotida art-terapiyadan kompleks foydalanish. Ijodkorlik bolaning hayoti bilan chambarchas bog’liq bo’lib, hayoliy va ramziy faoliyatning boy o’yinlari bilan to’ldirilgan. Bolalar hali ham o’z fikrlarini qanday aniq ifodalashni bilishmaydi, lekin ular qanday chizishni, haykaltaroshlik qilishni, fantaziya qilishni biladilar. Ya’ni, art-terapiya usullari bolaga rasm, raqs, ertak, o’yin orqali o’z holatini ifodalash imkonini beradi. Tuyg’ular va his- tuyg’ular ko’pincha bolalar tomonidan ishlatiladigan belgilar orqali ifodalanadi. Ichki va tashqi voqelikning aralashmasi mavjud. O’z ishlarida bolalar hech ikkilanmasdan, o’zlari his qilgan narsalarni chizadilar, tasvirlaydilar, takrorlaydilar. Bu bolalar bilan ishlashda ijobiy rivojlanish effektiga erishish imkonini beruvchi “art terapiya”. Shuni esda tutish kerakki, art-terapiya mashg’ulotlarida hech qanday taqiq va qoidalar bo’lmasligi kerak. Bu yerda siz bolaga hamma narsani “chiroyli” yoki “to’g’ri” bajarish vazifasini qo’ya olmaysiz. Uni o’z holiga tashlab qo’ying - bu yerda u o’z koinotining xo’jayini. Maktabgacha ta’lim tashkilotlariga qatnaydigan bolalar bilan ishlashda art-terapiya usullaridan foydalanishning asosiy maqsadi turli xil hissiy va ruhiy kasalliklarning psixokorreksiyasi va psixoprofilaktikasidir. Bunday holda, quyidagi vazifalar amalga oshiriladi:

1. bolalarni ta’lim muassasasi sharoitlariga moslashtirish va ta’lim dasturini o’zlashtirish darajasini oshirish;
2. tajovuzkorlik va boshqa salbiy his-tuyg’ularni ijtimoiy jihatdan maqbul tarzda yo’q qilish qobiliyati (chizmalar va kollajlar ustida ishlash bug’ni tashlash va keskinlikni bartaraf etishning xavfsiz usulidir);

3. tuzatish jarayonini osonlashtirish; bolalar uchun ongsiz ichki to'qnashuvlar va tajribalar ko'pincha ularni so'zlar yordamida ifodalashdan ko'ra vizual tasvirlar yordamida ifodalash osonroq;

4. talqin qilish va diagnostika xulosalari uchun material olish;

5. Tarbiyachi va bola o'rtasida aloqa o'rnatish; badiiy faoliyatda birgalikda ishtirok etish empatiya (empatiya) va o'zaro qabul munosabatlarini yaratishga yordam beradi;

6. ichki nazorat tuyg'usini rivojlantirish; chizmalar ustida ishlash, ranglar va shakllarning tartibini ta'minlash;

7. sezgilar va his-tuyg'ularga e'tiborni jamlashni rivojlantirish;

8. badiiy qobiliyat va o'zini o'zi qadrlashni rivojlantirish; art-terapiyaning qo'shimcha mahsuloti -yashirin iste'dodlarni kashf qilish va ularni rivojlantirishdan qoniqish hissi; o kognitiv va ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish.

Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan ishlashda quyidagi art-terapiya usullaridan foydalanish mumkin:

Bolaning xohishi Mashg'ulotning asosiy shartidir. Istaksiz ijodkorlik mumkin emas va, albatta, bola bilan maxfiy suhbat ham mumkin emas. Bolaga dalda va minnatdorchilik bildirish. Tarbiyachi Mashg'ulot davomida suhbat paytida bola ba'zan o'zi yoki chizilgan rasm haqidagi umumiy savollarga "bilmayman" deb javob berishiga va unga javob variantlarini taklif qilishiga tayyor bo'lishi kerak. Muvaffaqiyatli ishlashning muhim sharti Tarbiyachining o'zi taklif qilayotgan ishda bevosita ishtirok etishidir. Tarbiyachi bola bilan birgalikda uning kayfiyati haqida gapiradi (Mashg'ulot boshida va oxirida), rasm chizadi, haykaltaroshlik qiladi, muayyan asarlar haqida gapiradi, bir so'z bilan aytganda, bolaga beradigan barcha vazifalarni bajaradi. Shundagina bolada Tarbiyachiga va unga taklif qilinadigan g'ayrioddiy faoliyatga ishonch paydo bo'ladi. Mashg'ulotda ish olib boriladigan yorqin, chiroyli, mustahkam materialdan foydalanish kerak. Bo'yoqlar, qalamlar, plastilin, qog'ozlar chiroyli ko'rinishga ega, chunki bola ishlash uchun taklif qilingan material orqali o'ziga nisbatan munosabatni his qiladi. Ishga qo'shilishni istamaydigan yigitlar uchun

yorqin chiroyli ish yuritish buyumlari va boshqa jihozlar jozibali daqiqa bo'lishi mumkin. Ko'p mashg'ulotlarda tarbiyachi ma'lum bir hodisa haqida gapiradi. Bu g'ayrioddiy muhitni yaratishga yordam beradi, nima sodir bo'layotganining sirini yaratadi va bolaning o'z-o'zidan o'zini namoyon qilish mo'jizasini amalga oshirishga yordam beradi. Asosiysi, chizish jarayonining o'zidan bahramand bo'lish, hatto chizmalar va chizmalar ham shifo rolini o'ynaydi!

Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan psixokorreksiya ishlarida eng ko'p uchraydigan izoterapiya bo'lib, u psixosomatik kasalliklar va shaxsiyat buzilishlari mavjud bo'lganda qo'llaniladi. Bu yerda rasm chizish o'z-o'zidan maqsad emas, art-terapiyada biz chizmalar yoki boshqa mahsulotlar bilan shug'ullanmaymiz – ular faqat bolaning shaxsiyatiga e'tibor berishimiz uchun imkoniyatdir. San'at usullarining qadr-qimmatini shu yerda. Art-terapiya ishi uchun turli xil vizual materiallarning keng tanloviga ega bo'lish kerak. Bo'yoqlar, qalamlar, mumli qalamlar yoki pastellar, jurnallar, rangli qog'oz, folga, to'qimachilik, loy, plastilin, modellash uchun maxsus xamir, “qum qutisi bilan o'ynash uchun” miniatyura figurali qum, yog'och va boshqa materiallar ham tez-tez ishlatiladi. Chizish uchun qog'oz turli format va soyalarda bo'lishi kerak. Bundan tashqari, turli o'lchamdagi cho'tkalar, katta maydonlarni bo'yash uchun gubkalar, qaychi, iplar, har xil turdagi yelimlar, yopishqoq lenta va boshqalar bo'lishi kerak. Aqliy hissiy bolalar badiiy terapiyasi shuni hisobga olish kerakki, u yoki bu materialni tanlash bolaning holati va shaxsiyatining xususiyatlari, shuningdek, art-terapiya jarayonining dinamikasi bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Bolaga vizual ish uchun u yoki bu material va vositalarni tanlash imkoniyati berilishi kerak. Qoida tariqasida, ish boshida bolalar qalam, mumli qalam yoki flomasterlardan foydalanishni afzal ko'rishadi. Ushbu ishchi asboblarning chizish jarayonini yaxshi nazorat qilish imkonini beradi, bu esa ishning dastlabki bosqichlarida o'z his-tuyg'ulari bilan qarama-qarshilikdan qochish zaruratini qondiradi. Ushbu vositalarni tanlash psixologik xavfsizlik zarurati bilan bog'liq bo'lishi mumkin.

Zamonaviy maktabgacha ta'lim eng yangi pedagogik usullar, tendentsiyalar va texnologiyalar bilan doimiy ravishda takomillashtirilmoqda, bu esa shaxsni tarbiyalash, rivojlantirish va tarbiyalash jarayoniga yanada yaxshi didaktik yondashuvlarni o'zgartirish imkonini beradi. Pedagogik amaliyotda qo'llaniladigan yetakchi yo'nalishlardan biri maktabgacha yoshdagi bolalar uchun art terapiya hisoblanadi. Maktabgacha yosh turli xil faoliyatni, shu jumladan ijodiy faoliyatni o'zlashtirish uchun eng sezgir hisoblanadi. Bolaning ijodiy salohiyati samarali rivojlana oladigan muhit maxsus pedagogik sharoitlar yaratishni talab qiladi. Vizual qobiliyatlarni muvaffaqiyatli rivojlantirish uchun quyidagilar zarur:

1. Farzandingizga san'at bilan muloqot qilish quvonchini o'rgating. Idrok qilish, hissiy munosabat va ko'rgan narsalarni tahlil qilish qobiliyatini rivojlanadi;
2. Texnik tasvir ko'nikmalarini shakllantirish, ularsiz bola, hatto yaxshi rivojlangan tasavvurga ega bo'lsa ham, vazifaga mos keladigan asarlarni yarata olmaydi;
3. Tasavvurni rivojlantirish;
4. Ijodiy faoliyat bilan shug'ullanish jarayonida qulay mikro iqlimni yaratish.

Savol va topshiriqlar:

1. Art-terapiya nima va u maktabgacha yoshdagi bolalar psixologik rivojlanishiga qanday ta'sir qiladi?
2. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida art-terapiya texnikalari qanday qo'llaniladi?
3. Qaysi art-terapiya turlari maktabgacha yoshdagi bolalar bilan ishlashda samaraliroq?

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi Qonuni 2020yil 30 oktabr O'zbekiston respublikasi vazirlar mahkamasining Qarori Toshkent sh., 2020-yil 22-dekabr, 802-son "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash" to'g'risida
2. "Ilk qadam" davlat o'quv davturi. – T., 2022.

Mavzu: Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida art-terapiyani qo'llash

Reja:

1. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida art-terapiyani qo'llash usullari
2. Qum bilan rasm chizishning ahamiyati
3. Art-terapiya mashqlari

Mavzu yuzasidan tayanch iboralar: art terapiya, musiqa terapiyasi, imagoterapiya, qo'g'irchoqterapiya, dramaterapiya, kollaj, izoterapiya, kineziterapiya.

Art-terapiya - bu terapevtik, tuzatish va reabilitatsiya ishlarini o'z ichiga olgan markaziy psixoterapevtik sohalardan biridir. Bemorlarga yordam berish uchun tasviriy san'at vositalaridan foydalanishga asoslangan. "Art terapiya" atamasi dastlab ingliz tilida so'zlashadigan mamlakatlarda ishlatilgan. Bu yigirmanchi asrning birinchi yarmida paydo bo'ldi. Ushbu atama san'atni asos sifatida ishlatib, turli xil reabilitatsiya va davolash amaliyotini anglatadi. Bola jazolar va mukofotlar haqida biladimi? Muvaffaqiyat va yaxshi xulq-atvor uchun tez-tez mukofotlar juda muhimdir! Sabablari va oqibatlari haqida xabardor bo'lish. Bola muayyan harakatlar va xatti-harakatlarning sabablari va oqibatlarini kuzatadimi? Murabbiy yoki o'qituvchi ularni tushunishga yordam bera oladimi? Shuni yodda tutingki, tarbiyalangan bolangiz bolangizni xursand qilishi kerak. Farzandingiz darslarda qatnashishdan bosh tortsa, tezda tushkunlikka tushmang, aksincha unga ko'proq foyda keltiradigan, dam oladigan va juda ko'p zavq keltiradigan mashqlar turini topishga harakat qiling. Hatto har kuni ertalab muntazam o'tish bo'lishi mumkin. Bugungi kunda bolalar uchun art-terapiya mashg'ulotlari bolalarga psixologik yordam berishning eng hayajonli, samarali va juda iqtisodiy usulidir. U ijodkorlik va o'yin faoliyatiga asoslangan. Bolaning psixikasi zaiflik bilan tavsiflanadi, buning natijasida u o'ziga nisbatan ehtiyotkorlik bilan munosabatda bo'lishni talab qiladi. Axir, bola o'zini bilishni o'rganmoqda, u atrof-muhit va boshqa odamlar bilan

tanishishni endi boshlaydi. Shuning uchun, hali ham kichkina hayot yo'lida chaqaloqlar uchun, masalan, oilada yoki bolalar bog'chasida ular uchun qiyinchiliklarga duch kelish juda qiyin. Ota-onalar haqiqatan ham bolalariga yordam berishni xohlashadi, lekin ko'pincha ular buni qanday qilishni bilishmaydi. Axir, tushuntirishlar yoki e'tiqodlar, o'qish eslatmalari va ogohlantirishlar yordam bermaydi va bolaning o'zi yolg'iz ularning ahvoliga nima sabab bo'lganini va u bilan nima sodir bo'lishini aniq tushuntirishga qodir emas. Masalan, nima uchun u bolalar MTTga borishni rad etadi yoki qorong'ida nimadan qo'rqadi. Aynan shu hollarda art-terapevtik amaliyotlar ajralmas bo'ladi. Bolalar uchun art-terapiya mashg'ulotlari odatda erkinroq shaklda o'tkaziladi. Turli psixologik qiyinchiliklar va muammolarni muhokama qilish va hal qilish o'yin yoki ijodiy faoliyat fonida yuzaga keladi. Bunday mashg'ulotlarda bola o'yin yoki ijoddan zavqlanish bilan bir vaqtda o'zining ijodiy qobiliyatlarini ochib beradi, kattalarning diqqat markazida bo'ladi, psixologik qiyinchiliklarni o'zlashtiradi, shaxsiy psixologik voqelikni o'zgartiradi. Bolalar art-terapiyasi uchun mo'ljallangan barcha tadbirlarning asosiy sharti bolalarning tushunarli va xavfsizligi, mablag'larning mavjudligi va jozibadorligi. Yuqorida sanab o'tilgan talablarga javob beradigan bolalar uchun eng keng tarqalgan va sevimli art-terapiya usuli qum terapiyasi hisoblanadi. Qum art terapiyasi amaliyotini o'tkazish uchun zarur bo'lgan narsa odatiy qum yoki qumloqdir. **Qum bilan rasm chizish**, qum qasrlari yoki boshqa raqamlarni yaratish yordamida bola taktik sezgirlikni rivojlantiradi, u yanada xotirjam bo'ladi. Bu bola o'zini shunday ifoda etadi. Sizga faqat bir parcha qog'oz va qalam kerak bo'lgan eng qulay mashq bu chizishdir. Bola bir vaqtning o'zida mutlaqo bepul, yakuniy natija haqida o'ylamasdan, qog'ozga chiziqlar chizig'ini chizadi va keyinchalik u qandaydir tasvirni keyingi ta'rifi bilan ko'rishga harakat qiladi. Ta'rif jarayonida bola allaqachon ongli ravishda uni chizish, konturlarni ta'kidlash, chiziqlarni ta'kidlash, ba'zi joylarni soya qilish va hk.

Izoterapiyaning yana bir qiziq turi - bu bitta bosma degan ma'noni anglatuvchi monotip. Bola sirtida bo'yoqni olmaydigan, masalan, plastmassa yoki linolyumda siyoh, siyoh, akvarel va hokazolardan foydalangan holda chizmalar

(dog'lar, chiziqlar va hokazo) yaratishi kerak. So'ngra sirt ho'llanayotgandek qog'oz varag'i surtiladi. Olingan qog'ozdagi oyna tasvirini bolaga berish kerak, shunda u uni tekshirishi, nima bo'lganini tasvirlashi, tasvirni qo'shishi yoki chizishi mumkin.

Art-terapiya mashqlari - Art-terapiya va boshqa psixoterapevtik amaliyotlar o'rtasidagi asosiy farq odamlarga ma'lumot yetkazishning asosiy mexanizmi sifatida og'zaki bo'lmagan aloqalardan foydalanish hisoblanadi. Uning asosi odamga har qanday savollarga javob topishga, ichki inhibe ("reaktsiyani to'xtatish") qiluvchi omillarni yengishga, qo'rquvni yengishga yordam beradigan amaliy mashg'ulotlardan iborat. Art-terapiya mashqlari g'oyalar, voqealar, his-tuyg'ularni o'rganishga, shaxslararo munosabatlarni, ko'nikmalarni rivojlantirishga, o'z-o'zini hurmat qilish va kuchlarga ishonchni oshirishga, o'z "men"ning yangi, yanada muvaffaqiyatli qiyofasini yaratishga imkon beradigan vositadir.

Art-terapiya sessiyasi ikki qismdan iborat. Birinchi qism mijozning ijodiy ifodasini o'z ichiga oladi, tabiatda og'zaki bo'lmagan, uchrashuvning o'ziga xos tuzilishini o'z ichiga olmaydi. Ushbu qismdagi bemorlarning o'zini namoyon qilishining asosiy vositasi ijodiy faoliyat, masalan, chizish yoki modellashtirishdir. Ikkinchi qismda og'zaki mexanizmlar ustunlik qiladi. U birinchisidan keyin keladi va ijodiy faoliyat mevalarini og'zaki faol muhokama qilishdan iborat. Yetakchi psixoterapevtlar orasida eng mashhur art-terapiya usuli kollaj (yelimlash, yopishtirish) deb hisoblanadi, chunki bu shifokorga bemorning hozirgi ruhiy holatini baholashga, eng qiziqarli voqealarni aniqlashga imkon beradi. Ushbu mashqning asosiy xususiyatlari - bu mijozning ijobiy hissiy tajribalarini, har qanday odamni, hatto san'atdan mutlaqo uzoq bo'lgan odamning o'zini namoyon qilish imkoniyatini, maksimal imkoniyatni ochib berishini ta'kidlash. Kollaj odam bilan ishlashda juda samarali vosita hisoblanadi. Loydan figuralarni yaratish insonga o'z his-tuyg'ularini, tajribalarini modellashtirish orqali yaratishga imkon beradi. Ushbu mashqning ko'plab variantlari mavjud, ular loy tomirlarini yaratishdan tortib, tana qismlarini modellashtirishgacha. Bolalar bilan art-terapiya va ularning mashqlari mehnat qobiliyatini oshirish, kuchlanishni yengillashtirish, ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishga qaratilgan. Musiqa terapiyasi, raqs va drama terapiyasi, ertak

terapiyasi bugungi kunda eng dolzarb hisoblanadi. Musiqani tinglash, turli xil asboblarni chalish, ohang ritmiga ko'ra urish va qarsak chalish - bularning barchasi bolalarning ish qobiliyatini sezilarli darajada oshiradi, stressni kamaytiradi, badiiy qobiliyatlarning rivojlanishiga hissa qo'shadi. Dramatik terapiya muloqotni o'rgatadi, yetarli darajada o'zini o'zi anglashga hissa qo'shadi. Bolalar bilan art-terapiya va raqs terapiyasi mashqlari nevrozlar va komplekslarning oldini olishga qaratilgan.

Art-terapiya usullari - Zamonaviy art-terapiya cheksiz ko'p sohalar va texnikalarga ega. Shuning uchun, bugungi kunda individual psixikaning holatini to'liq aks ettiradigan individual terapevtik usulni tanlash kifoya qiladi va shu bilan birga u buni yaxshi anglaydi. Art-terapiyaning ikkita asosiy usuli mavjud: **passiv va faol**. Passiv usul mijoz tomonidan boshqa shaxslar tomonidan yaratilgan ijodiy ishlarni iste'mol qilishdan iborat. Masalan, siz rasmlarni ko'rishingiz, san'at asarlarini o'qishingiz, musiqiy asarlarni tinglashingiz va hk. Faol usul mijoz tomonidan mustaqil ravishda ijodiy mahsulotlarni yaratishga asoslanadi, shu bilan birga ularning ijodining estetik qiymati va go'zalligi baholanmaydi. Art-terapiya usullari psixoterapevtga bemorga individual yondashuvni va ishning guruh shakllarini maqbul ravishda birlashtirishga imkon beradi. Art-terapevtik usullar, qoida tariqasida, psixokorreksiyaning barcha dasturlarida mavjud bo'lib, ularni to'ldiradi va boyitadi. Art-terapevtik ta'sir sublimatsiya mexanizmiga asoslanadi, bu psixikaning energiyasini shikastlovchi omildan maqbul yo'l - ijodkorlikka yo'naltirishdan iborat. Boshqacha qilib aytganda, agar mavzuda tashvishli tajribalar to'plangan bo'lsa, u ularni ijodiy faoliyat orqali ifodalashga harakat qilishi va o'zlarini yengillashishini his qilishi mumkin. Bu art terapiyaning shifobaxsh ta'siri. Biroq, nimani hayajonlantiradiganini yaratish - bu birinchi qadam. Ikkinchi bosqich rasmni ijobiy tomonga o'zgartirish bo'ladi. Tasvirning o'zgarishi bilan bir vaqtda, ichki vakillikning o'zgarishi ham yuz beradi, shu sababli odam umidsiz bo'lib tuyulgan vaziyatdan chiqish yo'lini topadi. Art-terapevtik texnikalar va metodlarni qo'llagan psixokorreksiya mashg'ulotlari, ayniqsa yosh bolalar bilan ishlashda samaralidir, chunki ular bolalarni charchamaydilar, butun mashg'ulot davomida

mehnat qobiliyatini va faolligini saqlaydilar. Art-terapiya (inglizcha "art-terapiya" dan) - tom ma'noda "san'at bilan davolash" degan ma'noni anglatadi. Bu san'at va ijodkorlik yordamida shifo va psixologik tuzatish usullarining jadal rivojlanayotgan to'plami. Har qanday san'atni muntazam o'qitishga yo'naltirilgan darslardan farqli o'laroq, art-terapiya mashg'ulotlari o'z-o'zidan bo'lib, natijaga emas, balki ijodiy jarayonga yo'naltirilgan. Erkin ijodkorlik holati hissiy yengillik, o'z-o'zini ifoda etish imkoniyatini beradi va shunchaki jarayonning barcha ishtirokchilariga katta zavq bag'ishlaydi. Birinchi marta art terapiya XX asrning 40-yillarida Qo'shma Shtatlarda Ikkinchi Jahon urushi davrida fashist lagerlaridan chiqarilgan bolalar bilan ishlash uchun qo'llanila boshlandi. Keyin art-terapiya, birinchi navbatda, diagnostika maqsadlarini ko'zladi. Hozirgi vaqtda art-terapiya nafaqat o'z dolzarbligini yo'qotmadi, balki aksincha, avlodlar tajribasida isbotlangan tuzatuvchi va terapevtik ta'sir tufayli rivojlanib, keng tarqaldi. U kattalar va bolalarda muvaffaqiyatli qo'llaniladi va art terapiya darslari bolalar bog'chasining uslubiy dasturlariga kiritilgan. Maktabgacha yoshdagi va nogiron bolalar uchun art-terapiya ayniqsa yorqin natijalar beradi. Usullarning mavjudligi va kontrendikatsiyaning yo'qligi har qanday yoshdagi va har qanday sog'liq uchun har qanday odam uchun art-terapiya bilan shug'ullanish imkonini beradi.

Art-terapiya vazifalari:

- ☐ psixologik muammolar diagnostikasi;
- ☐ qatag'on qilingan fikrlar va his-tuyg'ularni eng kam og'riqli yo'li;
- ☐ jamiyat nuqtai nazaridan yetarlicha moslashuvchanlik, tajovuzkorlik va boshqa salbiy namoyishlar;
- ☐ psixoterapevtik davolash samaradorligini oshirish (yordamchi usul sifatida art terapiya);
- ☐ hislar va his-tuyg'ularga e'tibor berishni o'rganish;
- ☐ ijtimoiy tarmoqlarga yordam berish;
- ☐ ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish;
- ☐ o'zini o'zi boshqarish qobiliyatini rivojlantirish;
- ☐ o'z-o'zini hurmat qilishni oshirish.

Art-terapiya usullari

San'atning turli xil turlari bilan ishlashga asoslangan art terapiyaning ko'p turlari mavjud: izoterapiya (tasviriy san'at bilan bog'liq barcha narsalar: rasm, rasm, modellash va boshqalar), rang terapiyasi, qum terapiyasi, musiqa terapiyasi, biblioterapiya (so'z bilan ishlash - kompozitsion ertaklar, she'rlar va boshqalar), raqs terapiyasi, dramaterapiya va boshqalar. Art-terapiyaning har bir turi mutaxassislariga tegishli bo'lgan o'ziga xos tor usullariga ega. Umuman olganda, aytish mumkinki, barcha turdagi art terapiya usullari miya yarim sharlari faoliyatini "almashtirish"ga asoslangan. Chap yarim shar - bu tsenzura, ong, ongning o'ziga xos turi bo'lib, ular ba'zida samimiy his-tuyg'ularni bostirishga imkon bermaydi. Ijodiy faoliyat davomida faollashtirilgan o'ng yarim shar, haqiqiy tajribani ifoda etish uchun yo'l ochadigan behush jarayonlarni qo'zg'atadi. Natijada, yarimsharda art-terapiya darslari "birgalikda" ishlashni boshlaydilar va bu ish ichki, ongsiz muammolarni: qo'rquvlar, komplekslar, kliplar va boshqalarni aniqlash va tuzatishga qaratilgan

Hozirgi davrda rivojlanib borayotgan art terapiyasi bolalar va kattalar uchun birday zarurligi va uning maqsadlari xususida hikoya qilgandik. So'nggi yillarda fanga kirib kelgan va jadal rivojlanib borayotgan "Art terapiyasi" sohasi san'at ta'siri asosida davolashdir. U odamlarning yoshidan qat'iy nazar ruhiy qo'llab-quvvatlanishga ehtiyojli insonlar bilan ishlashda keng qo'llanilmoqda. Art terapiyasida inson o'zini erkin namoyon eta oladi va ko'nglini to'liq ochishga imkon beradi. Bugungi mavzumizda uning asosiy turlari, mashg'ulotlar o'tkazish tartibi va art terapevtik ta'sir ko'rsatish uchun qanday materiallardan foydalanish hamda qanday natijalarni kutish mumkinligi haqida fikr yuritiladi. Buning uchun art -terapiyasining turlari bilan tanishtiramiz

Izoterapiya. Musavvirlik va amaliy san'at art-terapiyaning keng tarqalgan turlaridir. Izoterapiyaning asosiy afzaligi shundaki, u ichki cheklov to'sig'ini yengib, ong ostidagi ishonch eshiklarini ochadi. Ijodiyot – ong ostida yashiringan salbiy kechinmalarni yuzaga qalqib chiqarishga, ruhiyat ozod bo'lishiga ko'maklashadi.

Raqs terapiyasi. O‘z shaxsiy his va tuyg‘ularini raqsdan ko‘rsatishdan yaxshiroq narsa bormi? Bu bilan birga raqs terapiyasi mashg‘ulotlari shunchalik samarali va sog‘aytiruvchi ta’sirga ega bo‘ladiki, u insonning dunyoga bo‘lgan qarashlarini o‘zgartirishga qodir. Buning uchun raqsni o‘zining ittifoqdoshi qilib olinsa, bas. Tanaga yo‘naltirilgan terapiya asoschisi Vilgelm Rayx bu borada shunday degandi: “Agar hissiyotlarning (har qanday: jahl, xafagarchilik, xursandchilik, kechinmalarini) tashqariga chiqishiga imkon berilmasa, ular inson tanasida o‘ziga xos mushak qalqonini tashkil qilib, hujayralarda yig‘iladi. Raqs terapiyasi buning oldini oladi. Raqsga tushish jarayonida ularni tarqatib, yo‘qotib tashlashga erishish mumkin.

Art terapiyasida insonda erkinlik hissiyoti paydo bo‘lgunga qadar, raqsga tushish tavsiya etiladi. Bu holda raqs studiyasidagi mashg‘ulotlar to‘g‘ri kelmaydi, sababi barcha harakatlar u yerda murabbiy tomonidan belgilab beriladi. Har bir inson o‘z ichki kechinmalarini o‘zi boshqarib ruhiyatini yuksaltirib olishi kerak. Shundagina salbiy hissiyotlardan forix bo‘ladi.

Musiqqa terapiyasi. Musiqqa inson his-tuyg‘ularini, orzu-istaklarini o‘ziga xos badiiy tilda ifoda etadi va kishilarning hissiyotlariga, estetik va axloqiy tarbiyasiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi, go‘zallikka bo‘lgan his-tuyg‘ularning rivojlanishiga zamin yaratadi. Bu borada Sharq mutafakkirlarining musiqiy, falsafiy, psixologik va pedagogik merosidan ta’lim jarayonida foydalanishning ilmiy-nazariy asoslari, uning o‘ziga xos xususiyatlari hamda mohiyatini o‘rganish muhim ahamiyatga molik. O‘tib kelayotgan avlod uchun musiqiy tarbiyaning ahamiyatini nihoyatda ulug‘vor ekanligini buyuk allomalar alohida urg‘u bilan ta’kidlaganlar. Shu bilan bir qatorda, musiqiy atamalarni, usullarni sharhlashga harakat qilganlar. O‘tmishda yashab ijod qilgan ulug‘ ajdodlarimiz Abu Nasr Forobiy, Abu Rayhon Beruniy, Abu Ali Ibn Sino, Muhammad Muso Xorazmiy, Yusuf Xos Hojib, Imom Ismoil Buxoriy, Imom at-Termiziy, Mirzo Ulug‘bek va Alisher Navoiyning ilmiy-ma’naviy meroslaridan yoshlarni keng bahramand qilib borish, shuningdek, yaqin o‘tmishda yashab ijod qilgan Abdurauf Fitrat, Abdulhamid Cho‘lpon, Mahmudxo‘ja Behbudiy, Abdulla Avloniy, Sadriddin Ayniy kabilarning ta’lim-tarbiyaga oid

asarlarini, ularda ilgari surilgan g'oyalar, pedagogik fikr va qarashlarni bugungi ta'lim-tarbiyaga bog'lash natijasida yaxshi samaraga erishish mumkin. Tarixiy manbalarning tahlili shuni ko'rsatadiki, yuqorida nomlari zikr etib o'tilgan buyuk siymolar o'zlarining ilmiy va pedagogik qarashlarida shaxs kamolotida barcha aniq fanlar qatori san'at turlari, ayniqsa, musiqa san'ati keng imkoniyatlarga ega ekanligini e'tirof etib o'tganlar. Ulug' qomusiy olim Abu Nasr Forobiy bu borada fikr yuritib, "Musiqa nafaqat insonlarni tarbiyalaydi, balki uning ruhini davolaydigan omildir" — deya ta'kidlagan. Shuningdek, musiqaning ruhiyatga ta'siri, tarbiyaviy quvvati hususida Sharqning buyuk shoir faylasufi Abdurahmon Jomiy, Alisher Navoiy, musiqa nazariyotchisi Darvesh ali Changiylarning musiqiy meroslari musiqiy-estetik tarbiya muammolarini hal etishda noyob manba bo'lib xizmat qiladi. O'zbek xalqining buyuk shoiri va allomasi Alisher Navoiy o'z asarlarida nazm, qo'shiq va raqs davra ahliga bag'oyat zavq-shavq bag'ishlashini ta'kidlaganlar. Hamma davrlarda ham musiqa san'ati kishilar hayotida muhim o'rin tutib kelgan. O'zida xalqning turmush tarzini, hayotga munosabati va dunyoqarashlarini aks ettirgan. Shunga ko'ra ta'lim-tarbiya sohasida san'at, uning yetakchi va ommaviy turlaridan bo'lgan musiqaning o'rni alohidadir. Ulug' alloma Ibn Sino fikricha, inson qalbi o'z tabiati bilan bir-biriga monand bo'lgan tovush va ritmlarni yoqtiradi. Shu sabab tovush insonlar hayotida eng zarur omillardan biri; tovush insonni hayajonlantiradi, salomatligiga katta ta'sir ko'rsatadi. Ibn Sinoning "Musiqa bilimiga oid to'plam" asari birinchi maqola muqaddimasida tovushning sezgi organlariga ta'siri, uning yoqimli va yoqimsizligi, tovushni eshitganda lazzatlanish yo nafratlanish hissining paydo bo'lishi kabi masalalarga to'xtalgan. Unda musiqaning kishi hayotiga qanchalik zarurligi va uning paydo bo'lishi sabablari haqida mulohaza yuritilgan. Inson tabiati yoqimli narsalar orqali yengil tortadi, orom oladi, aksi bo'lsa og'irlashadi, oromi yo'qoladi, nafrati qo'zg'aladi. Shu bilan birga, Ibn Sino mulohazasiga ko'ra, ovozning baland-pastligi ham, ularning bir-biridan farq qilishning ham o'ziga xos ma'nosi bor. Bu xil turli-tuman ovozlarda nazokat bilan ma'lum ma'nolar ifodalangan. Bular hammasi o'sha ovoz sohibiga ta'sir etib, undan kuzatilgan ma'no tushuniladi. Mana shunda olim fikricha,

ovozning baland-pastligi, ayniqsa, musiqiy ovoz yoki tovushning darajasi qanday bo'lishligi kishi ruhiga ta'sir etishda ahamiyat kasb etadi. Mana shu mulohazadan keyin, Ibn Sino yoqimli va yoqimsiz ovozlarning inson salomatligiga ta'sirini ta'kidlab o'tgan. Ibn Sino o'zining mashhur: "Qonun-fit-tib" asarida quyidagilarni ta'kidlaydi: "Tanani chiniqtirishda chaqaloqlar uchun juda foydali vositalar qatoriga, birinchidan, yengil tebratish va, ikkinchidan, odatda uxlatish uchun aytiladigan qo'shiqlar — allalar kiradi. Bolaning ushbu ikki narsani qabul qilish darajasiga muvofiq uning jismoniy mashqlarga va musiqaga moyilligini aniqlaydilar. Ularning birinchisi tanaga, ikkinchisi esa ruhiyatga tegishlidir". Bunda Ibn Sino ma'naviy tarbiya bolaning chaqaloq yoshidan beshigini tebratish davomida (jismoniy tarbiya) alla (qo'shiq) aytish vositalari bilan mushtarak tarzda olib borilishi lozimligini aytib o'tgan. "Musika – donishmandlik va faylasuflikdan yuqoriroq ta'sirga ega" – degan edi Betxoven. Shu sababli ham art terapiyasida musiqiy usuldan keng foydalaniladi. G'arb olimlari olib borilgan ko'plab izlanishlar natijasida shunday xulosaga kelganlarki, musiqa bilan davolash juda katta samaraga ega. Musika bilan davolash alsgeymerlar, tushkunlik, qo'rquv va uyqusizlik holatida samaralidir. Musiqani tinglashda – insonning ichki holati musiqa maromiga tenglashib, ijobiy tebranishlarni o'ziga singdiradi. Musika nafaqat kayfiyatni ko'taradi, balki mushaklar tarangligini kamaytiradi, davolash kuchiga ega bo'ladi.

O'yin terapiyasi. Art terapiyasida o'yinli mashqlar alohida e'tiborga molik. O'yinli mashqlar insonga zavq berish bilan birga, undan ijodkorlikni ham talab etadi. Masalan, bolalarning chillak o'yini, qizchalarning besh tosh o'yini, bekinmashoq o'yinlari bolalarning ruhiyatiga yaxshi ta'sir etib. Ijodkorlikka yo'naltiradi, o'z muammolarini unishga yordam beradi.

Sahnada ijro terapiyasi. Psixodrama ko'rinishiga ega o'yinlar orqali davolash yo'nalishni Yakob Moreno asoslagan. Sahna ko'rinishlarida ishtirok etish inson ruhiyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatishini ta'kidlagan. Hayotdagi murakkab va og'ir vaziyatlarda ushbu davolash qo'l keladi. Teatrlashgan o'yinlar xotira, diqqat, iroda, his-hayajon, tasavvur va jismimiz holatini faollashtiradi. Ma'lumki, mamlakatimizda teatrning deyarli hamma turlari faoliyat ko'rsatib kelmoqda. Teatr

bu yunoncha (tiyation) soʻzidan olingan boʻlib tomoshaxona degan maʼnoni bildiradi. Jajji kichkintoylarimizning sevimli teatri bu qoʻgʻirchok teatridir. Bu teatr orqali bolalar oʻzlariga yaqin va tanish boʻlgan oʻyinchoqlarni, ayiqcha, quyoncha, kuchukcha va boshqa qaxramonlarni jonli ravishda koʻradilar. Teatr bolalarga xursandchilik va quvonch baxsh etish bilan birga katta tarbiyaviy ahamiyatga ham egadir. Shu sababli sahna ijrosida bolani qatnashtirib, sahna terapiyasidan foydalanib, inson ruhiy olamiga taʼsir koʻrsatish imkoni mavjud.

Fototerapiya. Psixologik muammolar yechimi shaxsiy oʻsish va oʻz-oʻzini anglashda fototerapiyaning oʻrni muhimdir. Art terapiyasining zamonaviy turi oʻtgan asrning 70-yillarida Amerikada keng ommalashgan. Bunda inson oʻzini suratga tushirishi yoki suratga oʻzi tushib, tayyor suratlar bilan ishlashi mumkin. Bu kabilar boshqa ijod turlari bilan psixik uygʻunlashib, tahlil etiladi. Qoʻshimcha tasviriy texnikalar, mussavirlik, va suratlardan maket yasash diqqatni toʻplaydi, inson sevimli kasbi bilan mashgʻul boʻladi. U raqs va badiiy koʻrinishlar va boshqalar bilan uygʻunlashtirilganda yanada samarali boʻladi.

Maxsus ehtiyojli bolalar uchun 4 ta art-terapiya mashgʻulotlari - Bolalar tezda zerikib, yangi mashgʻulotlar va sevimli mashgʻulotlarni qidiradilar. Ammo oʻyinlar rivojlanish jarayonida muhim rol oʻynaydi. Agar bolalar rivojlanish xususiyatlariga ega boʻlsa, ota-onalarning bolalarning sevimli mashgʻulotlari uchun masʼuliyati kuchayadi. Olimlar art-terapiya kattalarga ham, bolalarga ham kuchli taʼsir koʻrsatishini isbotladilar. Bu yerda alohida ehtiyojli bolalar uchun foydali boʻlishi mumkin boʻlgan 4 ta art-terapiya faoliyati mavjud: **Musiqasi terapiyasi** - Tadqiqotlar shuni koʻrsatdiki, musiqa miyaning maʼlum qismlarini ragʻbatlantirishi va tinchlantirishi mumkin. Bu ularning oʻqish va boshqa faoliyatga konsentratsiyasini oshiradi. Bu hatto cholgʻu oʻynashga boʻlgan qiziqishlarini uygʻotishi mumkin. Ota-onalar farzandlarining musiqaga boʻlgan munosabatini kuzatib, unga qiziqish yoki qiziqishlarini aniqlashga harakat qilishlari mumkin. Bu bolalarga koʻnikmalarni rivojlantirish va isteʼdodlarni ochishga yordam beradi. Qogʻoz haykalchalar Qogʻoz turli tadbirlar uchun ishlatilishi mumkin. Ota-onalar farzandlariga, masalan, origami qilishga yordam berishlari mumkin. Bu

ularning ijodkorligini rivojlantirishga yordam beradi. Alohida ehtiyojli bolalarni qog'oz shakllarini yaratishga undash ularning atrof-muhitga nisbatan hamdardligini oshiradi.

Nitkografiya - bu bolalarning motorli ko'nikmalarini va konsentratsiyasini yaxshilaydigan art terapiya. Nitkografiya bilan shug'ullanish uchun siz turli xil to'plamlardan foydalanishingiz mumkin. Nitkografiya bilan shug'ullanayotganda, bolalar dantellar yoki iplar yordamida rasm chizishadi.

Raqs - Raqs - bu alohida ehtiyojli bolalar uchun terapiyaning ajralmas qismidir. Ular zarur jismoniy faoliyatni ta'minlaydi va vosita ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Bu art-terapiyaning rivojlanish va davolashda foydali ekanligini tasdiqlovchi ilmiy asoslangan usullardir. Ota-onalar har doim to'g'ri dars rejasini tuzishda yordam beradigan mutaxassislardan yordam so'rashlari mumkin, chunki har bir bolaning o'z qobiliyati va qiziqishlari bor.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida art-terapiyani qo'llash - Art-terapiya – bu san'at vositalari (rasm chizish, loydan yasash, qo'g'irchoq yasash, qo'shiq aytish, raqs, teatr o'yinlari va boshqalar) orqali bolaning ichki dunyosini ochib berish, hissiy kechinmalarini ifodalash va psixologik muammolarini yengishga yordam beruvchi usuldir.

1. Art-terapiyaning maqsadi:

Bolalarda ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish.

Hissiy taranglikni kamaytirish.

Bolaning o'zini erkin ifoda etishiga sharoit yaratish.

Nutq, tafakkur va ijtimoiy ko'nikmalarni mustahkamlash.

O'ziga bo'lgan ishonchni oshirish.

2. Maktabgacha ta'lim tashkilotida qo'llash shakllari:

Rasm-terapiya – bo'yoqlar, rangli qalamlar, qum yoki suvda chizish orqali his-tuyg'ularni ifodalash.

Musiqqa-terapiya – qo'shiq aytish, musiqa tinglash, musiqaga raqs tushish orqali ruhiy holatni yaxshilash.

Drama-terapiya – ertak yoki sahna ko‘rinishlari orqali bola o‘zini qahramon o‘rnida tasavvur qiladi.

Loy va plastilin terapiyasi – narsalarni yasash orqali mayda motorikani rivojlantirish va stressni kamaytirish.

Qog‘oz san‘ati (origami, kollaj) – e‘tibor, xotira va sabrni kuchaytiradi.

3. Afzalliklari:

Bolada ijodkorlik va tasavvur kuchayadi.

Muloqot qilish va guruhda ishlash ko‘nikmalari rivojlanadi.

Psixologik muammolarni aniqlash va ularni yumshatishda samarali.

Bolaning emosional barqarorligini oshiradi.

4. Amaliy misollar:

Ertak qahramonini chizdirib, keyin uni sahnalashtirish.

Musiqqa qo‘yib, bolalarga kayfiyatiga mos ranglar bilan chizdirish.

Plastilindan “o‘z kayfiyatini” yasash.

Guruh bo‘lib umumiy “baxtli rasm” yaratish.

Savol va topshiriqlar:

1. Nima uchun art-terapiya maktabgacha ta‘lim yoshidagi bolalar bilan ishlashda muhim hisoblanadi?
2. Maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida art-terapiya texnikalari qanday shakllarda qo‘llaniladi?
3. Art-terapiyaning qaysi turlari (chizish, loy bilan ishlash, kollaj, mandala va h.k.) maktabgacha yoshdagi bolalar uchun samaraliroq?

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasining «Ta‘lim to‘g‘risida»gi Qonuni 2020yil 30 oktabr O‘zbekiston respublikasi vazirlar mahkamasining Qarori Toshkent sh., 2020-yil 22-dekabr, 802-son” Maktabgacha ta‘lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash” to‘g‘risida
2. “Ilk qadam” davlat o‘quv davturi. – T., 2022.
3. O‘zbekiston Respublika Maktabgacha ta‘lim agentligining 2023-yil 28-avgustdagi 99-sonli buyrug‘i. – T., 2023

Mavzu: Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida qo'g'irchoq terapiyasini qo'llash

Reja:

1. Qo'g'irchoq terapiyasini amalga oshiradagi funktsiyalar
2. Qo'g'irchoq teatr turlari
3. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida qo'g'irchoq terapiyasini qo'llash

Mavzu yuzasidan tayanch iboralar: art terapiya, musiqa terapiyasi, imagoterapiya, qo'g'irchoqterapiya, dramaterapiya, kollaj, izoterapiya, kineziterapiya.

Mustaqillikka erishgan ilk kunlarimizdan boshlab mamlakatimizda yoshlarimizni jismonan baquvvat, sog'lom, ma'naviyatli bo'lishi uchun yoshlarga oid davlat siyosati olib borildi. Shu o'rinda alohida ta'kidlab o'tish joyizki, Prezident Sh.M.Mirziyoev tomonidan ham sog'lom avlodni tarbiyalashga, ma'naviy boy, axloqan yetuk, intellektual rivojlangan, yuqori bilimli shaxsni shakllantirish, yoshlarni har tomonlama komil inson etib tarbiyalash borasida amalga oshirilayotgan ma'naviy ma'rifiy islohotlarda teatr san'atini izchil ravnaq toptirish, ijodkorlar mehnatini qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirish, yurtdoshlarimizni ezgulikka chorlaydigan badiiy asarlar yaratish, ayniqsa professional qo'g'irchoq teatrini rivojlantirish masalasi ustuvor maqsad qilib olingan. Buning isbotini 2017-2021- yillarda mamlakatni rivojlantirish dasturi bo'lgan "Xarakatlar strategiyasi" va "Besh muhim tashabbus"da ko'rishimiz mumkin. Art terapiyaning maqsadiga kelsak, ular juda xilma-xildir: o'z-o'zini bilish, o'z-o'zini ifodalash, shaxsning ichki integratsiyasi, tashqi haqiqat bilan integratsiya, shaxsiy tajribani kengaytirish. Spontan modellashtirish yoki rasm chizish art terapiyaning asosiy vositalari bo'lib, ular muzey ishlarida ham qo'llaniladi Tasviriyy ijod - fantaziya va voqelikning sintezini ta'minlovchi eng yaxshi vosita bo'lib, kattalar yoki bolalarda bunga san'at yordamisiz erishishi qiyin. Psixoterapiyaning bu sohasidagi ikkinchi muhim tushuncha sublimatsiyadir. Ongsiz instinktlar va tushunchalarni san'at orqali ifodalashdan iborat. Qo'g'irchoq terapiyasi bolalar bilan ishlashda qo'llaniladi va

sevimli qahramon (ertaklar, multfilmlar, o'yinchoqlar) tasviri bilan identifikatsiya qilishga asoslanadi. Bu usul turli xulq-atvor buzilishlari, qo'rquvlar, kommunikativ sohani rivojlantirishdagi qiyinchiliklar va boshqalar uchun qo'llaniladi. Qo'g'irchoq terapiyasi texnologiyasi bola uchun biror belgi yordamida travmatik vaziyat bilan bog'liq "o'yin" hikoya tarzida amalga oshiriladi. O'yin davomida hikoyaning dramaturgiyasini bola o'z qo'liga olishi va u qahramonga hamdardlik bildirib, u bilan muammoni aniqlashini ta'minlash zarur. Hikoya ochilar ekan, bolaning hissiy zo'riqishi ortishi kerak. Shuning uchun syujet oxiridagi ziddiyatning "yuzaga chiqishi" bilan, maksimal darajaga yetishi bilan, zo'ravon hissiy reaksiyalar (yig'isig'i, kulish) bilan almashtirilib, zo'riqish chiqarish bilan "o'sib boruvchi" asosga quriladi. "Spektakl" ni tugatgach bola o'zini yengil his qilishi kerak. Qo'g'irchoq terapiyasi usuli uchta asosiy tushunchaga asoslanadi: "o'yin" – "qo'g'irchoq" – "qo'girchoq teatri". O'yin - bu bola va kattalar uchun nutq shakli. Bu his-tuyg'ularni ifodalash, munosabatlarni o'rganish va o'zini anglash vositasi. Bolalar o'yini bola uchun mazmunli va ahamiyatlidir, chunki o'yin orqali ularga so'z topish qiyin bo'lgan joylar mavjud bo'ladi. Bolalar o'yinchoqlardan aytib berish, uyaladigan narsalarni qilish va ko'ngli qolgan his-tuyg'ularni ifodalash foydalanish mumkin. Hijolat qilmasdan yoki travmatizatsiya qilmasdan, bu dunyoga kirishga imkon beradi va bolaning manfaatlarini o'qituvchining tuzatish vazifalari bilan birlashtiradi. Qo'g'irchoq terapiyasida tuzatuvchi harakatlarning asosiy usuli bola va kattalar o'rtasidagi o'zaro ta'sirning oraliq obykti sifatida ishlatiladi. Qo'g'irchoqni qo'liga qo'yib, bola unga eng yaxshi his-tuyg'ularini quvonch bilan "o'tkazadi", muammolar va qo'rquvlarni unutadi, o'zida yashirin zaxiralarni topadi. Qo'g'irchoq terapiyasini amalga oshiradigan quyidagi funktsiyalarni ajratib ko'rsatish mumkin:

kommunikativ - emotsional aloqani o'rnatish, bolalarni jamoaga birlashtirish;

dam olish - hissiy stressni yengillashtirish;

ta'lim-hayotiy vaziyatlarning o'yin modellarida shaxsning namoyon bo'lishmi psixokorreksiya qilish;

rivojlanayotgan - aqliy jarayonlarning rivojlanishi (xotira, diqqat, idrok va boshqalar), vosita mahoratlari va hokazo. Maktabgacha ta'lim tashkiloti bolalarning teatr faoliyatlarini tashkil etish uchun joyni tayyorlashi va bezashi bolalarda bu faoliyatga nisbatan doimiy qiziqishni shakllantirishi muhim. Qo'g'irchoq o'yini xalq og'zaki ijodiga asoslangan san'at hisoblanib dastlab uning yozma matni bo'lmagan. U uzoq yillar kuzatish, mashq qilish, yodlash, malaka hosil qilish orqali muayyan syujetlar vosita va uslublar bilan otadan-o'g'ilga, ustozdan shogirdga o'tib kelavergan. Qo'g'irchoqbozlar qo'yilgan tomoshalar orqali jamiyatdagi illatlar: zo'ravanlik, poraxo'rlik, tekintomoq amaldorlarni qattiq tanqid qilganlar hamda zahmatkash xalqqa kulgi va zavq bag'ishlaganlar.

“Fonus hayol” bir qator afzalliklari: teatri asbob-uskunalarining oddiyligi, ko'rsatishning oson va qulayligi tufayli keng tarqalmoqda. Bunday teatr bolalarni estetik tarbiyalashda katta ahamiyatga egadir. “Fonus hayol” teatrida ish hammaga topiladi birining ishi ikkinchisining ish natijasiga bog'liq bo'ladi. Dekoratsiyalar kartondan yasaladi. Ularni qo'lda chizish, nusxa qog'oz yoki kal'kadan o'tkazish, yoki andoza asosida qirqish mumkin. Dekoratsiyalarga tabiiy ko'rinish berish mumkin. Agarda uy derazasiga qizil qog'oz yopishtirilsa ekranda u yorug'roq ko'rinadi yoki cho'pdan qilinadigan daraxt tanasiga kartondan shoxlar va ularga yupqa qog'ozdan barglar yopishtirilsa ular xilpiraydi ekranda esa barglar go'yo shamolda qimirlayotgandek ko'rinadi. Agarda shartli tarzda dengizni ifodalovchi kun rangini ifodalab uning ustidan kema yurgizilsa ekranda to'lqinlar o'sha suzib ketayotgan kemani ko'rish mumkin bo'ladi. Teatr personajlari kartondan tayyorlanib, qora rangga bo'yaladi. Ularni harakatga keltirish ham mumkin.

Stol teatri. Stol teatrining bir necha turlari mavjud. Bu teatrlardagi aktyorlar jismlarni qo'l bilan tagliklar sim magnit orqali turlicha harakatga keltiradi. Shakllarning tuzilishi ham turlichadir. Ish ertak yoki masal tanlashdan boshlanadi. So'ngra unga mos personajlar tayyorlanadi. Jonivorlar shakllarini bolalar rasmiy ertak kitoblardan kal'kaga ko'chirishlari mumkin.

Qo'lqob qo'g'irchoqlar (barmoqsiz qo'lqob). Eski qo'lqobcha, qo'lqob qo'g'irchoqlarni yasash uchun ashyo bo'la oladi. Qo'lqob qo'g'irchoqning bosh

qismi, katta barmoq esa, burun bo'lib xizmat qiladi. Qo'lqobni to'liq hayvonga aylantirib olish ham mumkin, bunda katta barmoq dum vazifasini o'taydi. Qo'lqob qo'g'irchoq tanasi bo'lishi, unga bosh va boshqa detallarni biriktirish ham mumkin. Qo'lqob topilmasa, unda to'qilgan eski buyum yoki matodan foydalanamiz. Bunda beshta barmoq o'rnini bichish shart emas, turli detallar unga tikib qo'yiladi. Xulosa o'rnida aytish mumkinki, 6-7 yoshli bolalarga teatr qo'yishdan maqsad bolalar ongiga milliy urf-odatlarimizni, an'analarimizni singdirishda ularga shu aziz vatan barchamizniki ekanligini uqtirish, har tomonlama ma'naviy barkamol qilib tarbiyalashda, tevarak-atrofdagi bo'layotgan voqea hodisalarni, o'zining odobidagi ahloqiy kamchiliklarini, tabiatni asrab avaylash, unga mehr uyg'otishda qo'g'irchoq teatrining ahamiyati kattadir. Chunki teatrdagi tomoshabinlar tomoshalarni faqat ko'rib, tinglabgina qolmay balki unda mustaqil ishtirok etadi. Bolalar qo'g'irchoq teatrini ko'rganlaridan so'ng, qahramonlarning harakati, ahloqi, odobini, birgalikda muhokama qilish bola qalbida ezgulikka, hayrli ishlar qilishga, odamlarga yaxshilik qilishga intilish tuyg'usini tarbiyalaydi.

Qo'g'irchoq terapiya - bolalar, o'spirinlar va ularning oilalariga psixologik yordam ko'rsatish usuli bo'lib, bolalar psixologlari tomonidan ishlab chiqilgan qo'g'irchoq teatri orqali ularning xatti-harakatlarini to'g'rilashga qaratilgan terapiya usuli. I.Medvedeva va L.Shishova tomonidan asos solingan. Ushbu usul bolalardagi og'riqli tajribalarni yo'q qilishga, ularning ruhiy salomatligini mustahkamlashga, ijtimoiy moslashuvni yaxshilashga, o'z-o'zini anglashni rivojlantirishga, jamoaviy ijodiy faoliyat sharoitida nizolarni hal qilishga yordam berish uchun mo'ljallangan. Ushbu usulga muvofiq, bolaning sevimli fe'l-atvori va uning travmatik holati bilan bog'liq voqea yuz qiyofalarida o'ynaydi. Qo'g'irchoq terapiyada turli xil qo'g'irchoqlar qo'llanadi: bitta personajlardan tortib teatr qo'g'irchoqlarining ko'p turlari vakillariga (qo'g'irchoqlar, tayoq qo'g'irchoqlari, barmoq qo'g'irchoqlari, mushukchalar, samolyot qo'g'irchoqlari, o'sish qo'g'irchoqlari va boshqalar). Qo'g'irchoq teatri o'yinlari, uning turlaridan biri sifatida, maktabgacha yoshdagi bolani adabiy yoki xalq asarining axloqiy mazmunini anglash va jamoaviy xarakterga ega bo'lgan o'yinda ishtirok etish jarayonida ijtimoiylashtirishning

samarali vositasi bo'lib, uni rivojlantirish uchun qulay shart-sharoitlarni yaratadi. sheriklik hissi va ijobiy o'zaro ta'sir qilish usullarini o'zlashtirish. Qo'g'irchoq teatri faoliyati bolaning nutqining ifodaliligini shakllantirish, intellektual va badiiy-estetik tarbiya bilan bog'liq ko'plab pedagogik muammolarni hal qilishga imkon beradi. Qo'g'irchoq teatrilashtirilgan o'yinlarning tarbiyaviy ahamiyati ham juda katta. Bolalar bir-biriga hurmatni rivojlantiradilar. Ular muloqotdagi qiyinchiliklarni yengish, o'z-o'zidan shubhalanish bilan bog'liq quvonchni o'rganadilar. Shubhasiz, teatr faoliyati bolalarni ijodiy shaxs bo'lishga, yangilikni idrok etishga, improvizatsiya qilish qobiliyatiga o'rgatadi. Bolalarning teatr o'yinlariga bo'lgan ishtiyoqi, ularning ichki qulayligi, bo'shligi, kattalar va bola o'rtasidagi oson, avtoritar bo'lmagan aloqa, deyarli darhol yo'qolib ketadigan "men qila olmayman" kompleksi - bularning barchasi hayratda qoldiradi va o'ziga jalb qiladi. Qo'g'irchoq teatri o'yinida hissiy rivojlanish amalga oshiriladi: bolalar qahramonlarning his-tuyg'ulari, kayfiyatlari bilan tanishadilar. Ular o'zlarining tashqi ifodalash usullarini o'zlashtiradilar, u yoki bu kayfiyatning sabablarini tushunadilar. Teatr faoliyati maktabgacha ta'limning eng mashhur va qiziqarli yo'nalishlaridan biridir. Pedagogik jozibadorlik nuqtai nazaridan, teatrning universalligi, o'yin xarakteri va ijtimoiy yo'nalishi haqida gapirish mumkin. O'yinning barcha turlaridan teatrlashtirilgan o'yin odamning hissiy holatini yuz ifodalari, imo ishoralar, intonatsiya orqali tan olish, turli vaziyatlarda o'zini boshqasining o'rniga qo'yish qobiliyatini rivojlantirishga alohida ta'sir ko'rsatadi. yordam berishning tegishli usullarini toping. Qo'g'irchoq teatri faoliyati tuyg'ular, tajribalar va hissiy kashfiyotlar rivojlanishining bitmas-tuganmas manbai, ma'naviy boylik bilan tanishish usulidir. Natijada, bola dunyoni aqli va qalbi bilan o'rganadi, yaxshilik va yomonlikka munosabatini bildiradi; muloqotdagi qiyinchiliklarni bartaraf etish bilan bog'liq quvonchni o'rganadi, o'z-o'zidan shubhalanadi. Pedagogik tadqiqotlarda teatr faoliyati bolani estetik tarbiyalash, uning badiiy qobiliyatlari, ijodkorligining sharti sifatida qaraladi. Adabiyotlarni tahlil qilish maktabgacha yoshdagi bolalarning teatr harakatlarini idrok etish xususiyatlarini, qahramonlar bilan ochiq aloqa va his-tuyg'ularni almashish, individual o'zini o'zi ifoda etish zarurati, bolaning o'zini

ko'rsatish istagini ajratib ko'rsatishga imkon berdi. Sevimli qahramon. Asosiy muammo maktabgacha ta'lim tashkilotida bolalar teatrlari uchun stsenariylarni ishlab chiqish va tasvir yaratish qobiliyatlarini rivojlantirish bilan bog'liq. Axloqiy rivojlanish asoslari teatrlashtirilgan o'yin orqali o'tadi. Nutqni rivojlantirish uchun teatrlashtirilgan o'yinning ahamiyati ham muhimdir: Dialog va monologlarni takomillashtirish, nutqning ifodaliligini o'zlashtirish. Qo'g'irchoq teatri faoliyati tengdoshlari bilan muloqot qilish qobiliyatini rivojlantirish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratadi, adabiyotga, xalq ijodiyotiga qiziqish uyg'otadi. Va nihoyat, teatrlashtirilgan o'yin bolaning o'zini namoyon qilish va o'zini o'zi anglash vositasidir. Qo'g'irchoq teatri bolalarning didini shakllantiruvchi eng yorqin emotsional vositalardan biridir. U bolaning tasavvuriga turli yo'llar bilan ta'sir qiladi: so'z, harakat, pantomima, musiqa va boshqalar. Qo'g'irchoq teatri o'yinlarida ishtirok etganda, bolalarda odamlar, hayvonlar, o'simliklar hayotidagi voqealar haqida g'oyalar shakllanadi, bu ularga atrofdagi dunyoni yaxshiroq tushunish imkoniyatini beradi. Shu bilan birga, teatrlashtirilgan o'yin bolada o'z ona madaniyati, adabiyoti va teatriga doimiy qiziqish uyg'otadi. Qo'g'irchoq teatrlashtirilgan o'yinlarning tarbiyaviy ahamiyati ham juda katta. Bolalar bir-biriga hurmatni rivojlantiradilar. Ular muloqotdagi qiyinchiliklarni bartaraf etish, o'z-o'zidan shubhalanish bilan bog'liq quvonchni o'rganadilar. Shunday qilib, yuqorida aytilganlardan xulosa qilishimiz mumkinki, teatr san'ati maktabgacha yoshdagi bolaning shaxsiyatini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega, u intellektual va badiiy, estetik, axloqiy tarbiya va shaxsni ijtimoiylashtirish bilan bog'liq muammolarni hal qilishga imkon beradi. **Qo'g'irchoq teatri darslarining turlari va mazmuniga quyidagilar kiradi:**

- e'tiborni, kuzatuvchanlikni, jasoratni, topqirlikni, ijodkorlikka tayyorlikni rivojlantiruvchi umumiy rivojlantiruvchi o'yinlar; vosita qobiliyatini rivojlantirish, plastik improvizatsiyani o'z ichiga olgan ritmoplastik mashqlar;
- kognitiv va ijtimoiy-shaxsiy sohani shakllantirishga qaratilgan psixogimnastika tadqiqotlari;

- hamma narsa fantastika bo'lgan sahna sharoitida bolalarni harakatga tayyorlaydigan maxsus teatrlashtirilgan o'yinlar, tasavvur va fantaziyaning rivojlantiradi;
- nutq madaniyati va texnikasi, nafas olishni, diktsiyaning, intonatsiyaning va nutqning ifodalashning boshqa vositalarini takomillashtirish bo'yicha vazifalar;
- teatr san'ati haqida suhbatlar va viktorinalar; etyudlar va o'yinlar teatr qo'g'irchoqlarini nazorat qilish, qo'l mushaklarini rivojlantirish, chidamlilik, sabr-toqat.

Qo'g'irchoq teatri san'ati orqali uning ifodali tili bilan tanishishga hissa qo'shadi, bu esa shaxsning axloqiy asoslarini, g'oyalarini, harakatlarini idrok etish, tushunish va talqin qilish ko'nikmalarini shakllantirishga zamin yaratadi; o'zaro muloqot qilish, jamoaviy ishlash ko'nikmalarini shakllantirish. Ushbu yondashuvga muvofiq, dastur quyidagi rivojlanish yo'nalishlarida bolalarning shaxsiyati, motivatsiyasi va qobiliyatlarini rivojlantirishni ta'minlaydi: ijtimoiy-kommunikativ, kognitiv, nutq, badiiyestetik va jismoniy. Shu bilan birga, katta maktabgacha yoshdagi bolalarda dunyoning yaxlit rasmini shakllantirish bilan bog'liq holda maktabgacha ta'lim tashkiloti ish amaliyotida mavjud bo'lgan bir qator qarama-qarshiliklarni ajratib ko'rsatish kerak: o'qituvchilarning dunyoning yaxlit tasvirining ishlab chiqilgan mazmunining dolzarb muammosini hal qilish zarurligini tushunish va tizimli va izchil ishning yo'qligi, bu ko'pincha vaziyatga bog'liq, pedagogik jihatdan noo'rin; o'qituvchilar tomonidan o'quvchilar o'rtasida dunyoning yaxlit manzarasini shakllantirishda teatr faoliyatining an'anaviy turlaridan foydalanish va katta yoshdagi maktabgacha yoshdagi bolalarning zamonaviy xususiyatlari va manfaatlarini, ularning mustaqillik va tashabbuskorlik istagini hisobga olmaydigan samarasiz tashkilot o'rtasida. Faoliyat, uning teatr o'yinlarida qoniqish, shuningdek, eng teatr faoliyatining salohiyati va imkoniyatlarini rivojlantirish; zamonaviy maktabgacha yoshdagi bolalarning integrativ faoliyatga, xususan, teatr faoliyatiga qiziqish ortib borayotganligi va uning pedagogik jarayonda tizimsiz qo'llanilishi, o'qituvchilar va ota onalarning uni amalga oshirishga tayyor emasligi o'rtasida. Ko'rsatilgan qarama-qarshiliklar va ularni hal qilish zarurati ilmiy muammoning

dolzarbligini, teatr faoliyatida katta yoshdagi maktabgacha yoshdagi bolalar dunyosining yaxlit rasmini shakllantirish nuqtai nazaridan yangi pedagogik yechimlarni izlashni belgilaydi. Maktabgacha ta'lim tashkilotida teatr faoliyati bolaning ijodiy salohiyatini ochib berish, shaxsning ijodiy yo'nalishini tarbiyalash uchun yaxshi imkoniyatdir. Bolalar atrofidagi dunyoda qiziqarli g'oyalarni payqash, ularni o'zida mujassamlashtirgan, qahramonning o'zlarining badiiy qiyofasini yaratishni o'rganadilar, ijodiy tasavvurni, assotsiativ fikrlashni, g'ayrioddiy daqiqalarni ko'rish qobiliyatini rivojlantiradi.

Qo'g'irchoq teatri har qanday qahramon nomidan bilvosita ko'plab muammoli vaziyatlarni hal qilishga imkon beradi, bu uyatchanlik, o'ziga ishonchsizlik, uyatchanlikni yengishga yordam beradi. Misol: qo'rqqoq bolaga ayiq roli beriladi va u rolga qayta kirib, kuchli, jasur xarakter qiyofasini oladi va o'zini boshqacha his qiladi. Shuningdek, u jamoat oldida chiqishni va xarakterli harakat qilishni, qo'rqqoqlik va qattiq qo'llikni yengishni biladi. Bola o'zini boshqacha his qila boshlaydi, harakat qiladi, gapiradi. Guruhda o'qituvchi bolalarning ijodiy faolligini rivojlantirish uchun sharoit yaratishi kerak. Qo'g'irchoq teatrida spektaklni erkin va erkin ushlab turish qobiliyatini rivojlantirish uchun ijodkorlikni rag'batlantirish. Mimika, ifodali harakatlar va intonatsiyalar yordamida improvizatsiyani rag'batlantirish. Bolalarni teatr madaniyati bilan tanishtirish (teatr janrlari, qo'g'irchoq teatrlarining har xil turlari bilan tanishish). Chorshanba - bolaning shaxsiyatini rivojlantirishning asosiy vositalaridan biri. Mavzu-fazoviy muhit nafaqat bolalarning birgalikdagi teatr faoliyatini ta'minlashi, balki har bir bolaning mustaqil ijodi uchun asos, uning o'zini o'zi tarbiyalashning o'ziga xos shakli bo'lishi kerak. Buning uchun har bir yosh guruhida teatr zonasi yoki ertak burchagi jihozlanishi kerak. Niqob yoki boshqa atributlarni kiygan bola o'zini ko'zgu oldida ma'lum bir rolda tasavvur qilsa, u g'oyani rivojlantira boshlaydi. Shubhasiz, teatr faoliyati bolalarni yangilikni idrok eta oladigan, improvizatsiya qilish qobiliyatiga ega ijodiy shaxs bo'lishga o'rgatadi. Jamiyatimizga shunday fazilatli, zamonaviy vaziyatga dadil kirib boradigan, muammoni ijodiy, oldindan tayyorgarliksiz

o'zlashtira oladigan, to'g'ri yechim topilmaguncha, xato qilishga jur'at eta oladigan inson kerak

Savol va topshiriqlar:

1. Qo'g'irchoq terapiyasi nima va uning asosiy maqsadi nimadan iborat?
2. Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalar bilan ishlashda qo'g'irchoq terapiyasining ahamiyati nimada?
3. Qo'g'irchoq terapiyasi bolalarning emotsional, ijtimoiy va axloqiy rivojlanishiga qanday ta'sir ko'rsatadi?
4. Maktabgacha ta'lim muassasalarida qo'g'irchoq terapiyasining qanday shakllari (drama, sahnalashtirish, erkin o'yin) qo'llaniladi?
5. Qo'g'irchoq terapiyasi yordamida bolalardagi qo'rquv, tajovuzkorlik, ishonchsizlik kabi psixologik muammolarni aniqlash va kamaytirish mumkinmi?
6. Pedagog va psixologlar qo'g'irchoq terapiyasi elementlarini o'quv-tarbiyaviy jarayonga qanday kiritishlari mumkin?
7. Qo'g'irchoq terapiyasi orqali bolaning ichki dunyosini qanday aniqlash va tushunish mumkin?

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi Qonuni 2020yil 30 oktabr O'zbekiston respublikasi vazirlar mahkamasining Qarori Toshkent sh., 2020-yil 22-dekabr, 802-son "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash" to'g'risida
2. "Ilk qadam" davlat o'quv davturi. – T., 2022.
3. O'zbekiston Respublika Maktabgacha ta'lim agentligining 2023-yil 28-avgustdagi 99-sonli buyrug'i. – T., 2023
4. Yo'ldosheva M. Psixologik korreksiya usullari, Toshkent, 2018.
5. Saidov M, To'ychiev N. Psixologik diagnostika asoslari*, Toshkent, 2017.
6. Tadjieva M. T, Kreativ fikrlashni rivojlantirishda art-terapiya metodlari, maqola, 2021.
7. Karimova Z. Bolalar psixologiyasi va diagnostikasi*, Toshkent, 2020.
8. Xalilova N. Art-terapiya: amaliy psixologiyada qo'llanilishi, maqola, O'zbekiston Psixologiya jurnali, 2022.

Mavzu: Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida rang bilan davolash terapiyasidan foydalanish

Reja:

1. Rang bolalarning hissiy va intellektual rivojlanishi uchun kuchli hissiy rivojlanish davri sifatida.
2. Maktabgacha yoshdagi bolalarda rangli terapiya
3. Rang terapiyasining nazariy asoslari

Mavzu yuzasidan tayanch iboralar: rang, rangli assotsiatsiyalar, hissiy ta'sir, ranglar psixologiyasi, brending, rang, ruhiyat, psixologik ta'sir, bolalar tarbiyasi, rangni idrok etish grafikasi, neoplazma, promaksimal rivojlanish zonasi

Ranglar dunyosining sir-sinoati, ularga yashiringan turli ramzlar va ruhiy olamga bog'liqlik alomatlari har doim insonlarni qiziqtirib kelgan. Ranglar bilan bog'liq tajriba va ilmiy izlanishlar olib borayotgan mutaxassislar esa ranglarning sehrli olami haqidagi ma'lumotlari bilan barchaning e'tibori va qiziqishini tortganlar. Inson tabiatan rassomdir. U o'z hayotini doimo biror tarzda go'zal qilishga intiladi. Rang nafis tasviriy san'atning jonidir. Badiy asarning hissiy va ma'naviy ta'sirchanligini oshirishda rangning roli nihoyatda katta ahamiyat kasb etadi. Ranglar haqida fikr yuritishdan oldin ayrim manbalarga e'tibor qaratish lozim: yorug'likning nurlanish quvvati, foton(yorug'lik zarrasi), ko'z va ko'rish darajalari, ko'z tuzilishi, rangli ko'rish, ko'rish tuyg'usining paydo bo'lishi, ranglarning vazminligi, garmoniyasi, tozaligi, fazoviy xususiyati hamda asosiy, axromatik, oraliq ranglar haqidagi ma'lumotlarga ega bo'lishlari lozim. Men ranglar bilan bog'liq faoliyat sohaslaridan rassomlar, dizaynerlar, interyer dizaynerlari, me'morlar, stilistlarning ishlarini ko'zdan kechirar ekanman, ular qanday fikrda ekanliklari va his-tuyg'ularni bizga yetkazmoqchi bo'lishayotganini anglashga harakat qilaman, ularning yordami bilan hayotimizni qanday yaxshilashimiz mumkinligini o'rganaman. Insonning o'ziga bo'lgan ishonchini oshirish va o'zini ifoda etish uchun rangdan qanday foydalanish lozimligini o'rganish lozim. Ranglarning inson ruhiyatiga o'ziga xos ravishda ta'sir qilishi tan olingan haqiqatdir. Bizni o'rab turgan

ranglar olami ruhiyatimizga va ruhiy holatimizga bevosita ta'sir qiladi. Ranglar ta'sir qilish vaqti va shiddatiga qarab ijobiy yoki salbiy his-tuyg'ularni uyg'otishi mumkin. Mutaxassislar xulosasiga ko'ra, inson ko'zi milliondan ziyod ranglarni ajrata olar ekan. Ranglarning inson ruhiyatiga ta'sir qilishiga oid juda ko'p baxs-munozarali qarashlar mavjud. Ruhshunoslar har bir rangni qabul qilishda insonga o'ziga xos yondashadilar. Ya'ni bitta rangni har kim har xil qabul qiladi.

Qizil rang. Agar men to'q qizil rang bilan bezatilgan xonaga kirsam, darhol o'z xislarim kuchayib borishini his qilaman va atrofimda nimalar bo'layotganiga ko'proq ahamiyat qarata boshlayman. Buning aynan teskarisini **yashil va oq rangli** xonaga kirganimda his qilaman. Bunday rangli xonalarda menga xotirjamlik hissi keladi va o'zimni erkin his qilaman. Mashhur psixolog professor Angela Raytning tadqiqotlariga ko'ra qizil rang jismoniy rangdir va jasorat, kuch, iliqlik, energiya va hayajonni bildiradi. Salbiy tomonida esa tajovuzkor va e'tiborni jalb qiluvchi ko'rinishi mumkin. Siz moshina haydab ketayabsiz va svetaforning qizil chirog'ini yoki qizil rangli to'xtash yo'l belgisini ko'rdingiz, nima qilasiz? Ko'chalarda o't o'chirish va tez yordam moshinalarini necha marotaba o'tib ketganini ko'rgansiz va shu vaqtda tomir urishingiz tezlashganini sezganmisiz? Qizil ogohlantiruvchi vosita bo'lib, bizni favqulotda vaziyatlarda tezkor harakat qilishimiz uchun juda samaralidir. Eng to'g'ri vaziyat raqobatchilarni kuchsizlantirish. AQSHda o'tkazilgan bir tadqiqot natijasi shuni ko'rsatadiki, qizil rangli formada o'ynaydigan futbol jamoalari raqib jamoaga qaraganda muvaffaqiyatliroq o'yin ko'rsatishgan ekan. Mutaxassislarning fikriga ko'ra qizil rang kishiga ko'proq ishonch bag'ishlaydi. Ularni ko'rgan odam qizil kiyimli shaxsni ustuvor deb biladi va bu ularning ishlashiga salbiy ta'sir qiladi. Xotirjamlikni saqlash zarurdir. Qizil rang ogohlantiruvchi rang sifatida yurak urishi va qon bosimining ko'tarilishiga yordam beradi. Agar siz yuqori darajadagi yig'ilish kabi stressli vaziyatga tushib qolsangiz qizil rang kiyish sizni tabiiy bahslaringiz va tortishuvlaringizda raqibingizga nisbatan salbiy ta'sirini kuchaytirishi mumkin. **Moviy rang.** Bilasizmi, erkaklar ham ayollar ham moviy rangni o'zlarining sevimli rangi deb hisoblashar ekan. Vashington universiteti professorlari tadqiqotlariga ko'ra moviy rang odatda,

erkaklarga xos rang deb qaralsa ham bu juda ko'pchilik avzal ko'radigan rang hisoblanar ekan. Siz nima uchun ba'zi taniqli kompaniyalar ko'k rangni o'zlarining dominant rangi sifatida ishlatishlariga qiziqib ko'rganmisiz? Moviy bizni aqlimizga ta'sir qiluvchi va ishonch, samaradorlik, hotirjamlik, mantiq va fikrlash bilan bog'loq rangdir. Dunyodagi eng mashxur rang ko'k. Ruhni tinchlantiradi, aniq fikr va konsentretsiyani rag'batlantiradi. Qizildan farqli o'laroq ko'k bu oynning rangi, lekin siz hech qachon ko'k rangga bo'yalgan va jismonan soviq his qilgan xonaga kirganmisiz? Ommabob bo'lishga qaramay, ko'kni begonaroq va hissiyotsiz deb hisoblash mumkin. Eng to'g'ri vaziyat samaradorlik. Tinchlantiruvchi rang-ko'k, tafakkurni yangi g'oyalar bilan ochib berishga yordam beradi va diqqatni jamlashga undaydi. Ehtimol shuning uchun ko'p idoralar o'z xodimlarini ish joyida qoldirish uchun o'zlarining offislariga ko'k ranglarni tanlaydilar. Moviy ishonch va xavfsizlikni uyg'otadi. Shuning uchun bu rangga ishonadigan ko'plab tashkilotlar mavjud. Tadqiqotchilar moviy nur uyqu garmoni-melatoninni kamaytirish uchun eng kuchli to'lqin uzunligiga ega ekanlikini aniqladilar. **Sariq rang.** Sariq hissiy rang bo'lib, uning ijobiy ta'siri optimizm, o'ziga bo'lgan ishonch, ichki kuch va ijodkorlikni rivojlantirishni o'z ichiga oladi. Biroq, sariq rang psixologik jihatdan eng kuchli rangdir. Agar noto'g'ri ohang ishlatilgan bo'lsa, u aqlsizlik, qo'rquv, hissiy mo'rtlik va tushkunlikka olib kelishi mumkin. Sariq rang bilan mashg'ulot kuzatmalarini tanlab, o'zingizni energiya bilan taminlang. Siz bu rangdagi mashg'ulot buyumlari bilan tezroq yugurishingiz va o'zingizni yaxshi his qilishingiz mumkin. Sariq rang sport zallari va jismoniy mashqlar bajariladigan xonalar dizaynida eng o'rinli ranglardan hisoblanadi. Eng to'g'ri kelmaydigan vaziyat sariq va qizil rangni birga ishlatish. Ko'pincha qizil sariq ranglar bilan birlashtirib baxt va quvonch hissini uyg'otadi. Shuning uchun ikkala rangning kombinatsiyasi bizning mazali taom iste'mol qilishimizga undaydi. Sariq shuningdek, kunduzi ko'rish uchun eng oson rangdir. Agarda sizning biznessingiz tez ovqatlanish joylari bilan bir hilda ko'rinib qolishini hohlamasangiz bu rangni juda ehtiyotkorlik bilan ishlatishni tavfsiya etamiz. **Yashil rang.** Muvozanat rangi sifatida qaraladi va uyg'unlik, muozanat, dam olish, hotirjamlik va tinchlikni yaratadi. Yashil rang

yoshartirish va tinchlantirish uchun tabiiy tanlovdir. Shuningdek, tabiyat va tabiiylik, soflik bilan ham bog'langan. Oziq-ovqat do'koni ochmoqchi bo'lganlar uchun bu rangning to'g'ri tanlovlaridan biri hisoblanadi. Yashil yangilanish va tiklanish ramzi bo'lishi mumkin. Ammo, yashil rangning zerikarli va qiziq emas deb qabul qilinishi ham mumkin. Bu shuningdek, pul, ochko'zlik va rashk bilan bog'liq rang. Shuningdek ko'plab ranglar odamlarda har xil taassurotlarni uyg'otadi va biznessingizga albatta, o'z ta'sirini o'tkazadi. **Binafsha rang.** Bu rang nafislik, nostalgiya, ekskuzivlik va qirollik xususiyatlarini taklif etadi. Bu qimmatbaxo zargarlik buyumlarini sotadigan ba'zi kishilar uchun mukammal rang hisoblanadi. **Pushti rang.** Bu rangning quyuq soyalari energiyaga boy hisoblansa, yengil ranglari esa romantik tuyg'ularni namoyish etadi. **Apelsin rang.** Bu rang quvnoq, do'stona va qiziqarli hissi tufayli yoshlar va o'smir yoshdagilar uchun samarali bo'lishi mumkin. **Qora rang.** Qora jiddiy yoki klassik kompaniyalar targ'ib qiladi. Ushbu rangda nafislik va ekskuziflik ham mavjud. Qimmat mahsulotlar bilan ishlashda foydalanish mumkin. **Kul rang.** Bu haqiqatdan ham juda zerikarli rang hisoblanadi. Bu psixologik jihatdan neytral va uni ishlatish ishonchsizlikni namoyish etadi. Bundan tashqari ushbu rang og'ir bosimni keltirib chiqaradi. Bazi taniqli brendlar rangni shu qadar oqilona ishlatadilarki, shu bilan ularni logotipining rangi bilan osongina tanib olishi mumkin. Endi siz, ma'lum bir ranglar bilan bog'liq hislar, psixologik ta'sirlarni va ularning korporativ brendda muhim rol o'ynashini bilib oldingiz. Endi esa rang tanlashdagi to'g'ri tanlov bilan odamlarning brendingizga nisbatan qanday tanlovda bo'lishiga ta'sir o'tkazishini sinab ko'rishingiz mumkin. Ranglar psixologiyasi marketing va brending sohalarida ham keng qo'llaniladi. Marketologlar rangni mahsulotlarni xarid qilish jarayonida muhim ta'sir kuchiga ega ekanligini uqtiradilar. Logotiplar esa mijozni jalb qilishda katta ahamiyatga ega ekanligi, bunda muayyan kompaniyaga tegishli mahsulotning individualligi bilan o'ziga jalb qilish xususiyatiga ega ekanligi e'tirof etiladi. Chunki logotiplar aniq ranglar ifodasiga ega bo'ladi. Ranglar do'konlar, supermarketlar, shaxobchalarning peshtaxtalarini bezashda muhim hisoblanib, tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, qizil rangli peshtaxta xaridorlarni jalb qilsa, ko'k rang inson tabiatiga ijobiy ta'sir

ko'rsatadi. Qizil va sariq ranglarning birgalikda ishlatilishi ochlik hissini qo'zg'atishi sababli restoranlarni bezashda aynan shu ranglarga murojaat qilinadi. McDonald's, Burger King hamda In-N-Out Burger kabi taomlanish shahobchalarining muvaffaqiyatli o'sishi shu asosda yuzaga kelganligini tan olish kerak. Ushbu hodisa „ketchup va xontal“ nazariyasi deb ataladi. Nafaqat marketing ranglar psixologiyasiga oid tamoyillardan foydalanadi, balki, tibbiyotda, sport va dizayn kabi sohalarda ham ranglarga tez-tez murojaat qilinadi. Tibbiyotda bemorlarni aynan ranglar orqali davolash usullari mavjud bo'lib, bu borada qadimdan olimlar tadqiqotlar olib borganlar. Shunday bo'lsada insonlar o'zlariga ranglarni ta'sir etish darajasini bilmaganliklari uchun ham hozirgi kunda ko'plab insonlarda kayfiyatning o'zgaruvchanligi, tushkunlik, holsizlik, energianing yetishmayotganligidan va hatto yurak, qon tomir kasalliklarining kelib chiqishiga sabab bo'lmoqda. Shifokorlar ranglar psixologiyasini bilishlari va bu borada bemorlarga tahliliy ko'z bilan qaray olishlari maqsadga muvofiq bo'lar edi nazarimda. Hozirgi kunda jadallik bilan taraqqiy etayotgan yurtimizda ko'plab osmono'par, zamonaviy binolar qad ko'tarmoqda. Arxitektor va dizaynerlar bu sohada yetakchilik qilib kelishmoqda. Qurilayotgan binoning fasad qismidan tortib, xonaning intriyer dizaynini qanday bo'lishi ham albatta, mutaxassis dizaynerlarga ishonib topshiriladi. Bu sohada mutaxassis bo'lsalarda, ammo rang psixologiyasini o'rganmaganliklari tufayli qator kamchiliklarga yo'l qo'yishmoqda. Xonalarga noto'g'ri rang tanlash oqibatida insonlarda ko'z toliqishi, asabiylik, holsizlik, charchoq hissining paydo bo'lishi kabi bir qancha salbiy holatlarni keltirib chiqarayotganini ko'rishimiz mumkin. Xulosa qilib shuni aytish joizki, biz turmush tarzimizni umumiy aytganda borliqni ranglar ishtirokisiz tassavvur qila olmaymiz. Ijtimoiy hayot tarzimizda ranglardan maqsadli foydalanar ekanmiz va kundalik hayot tarzimizda ham ranglar boshqarishini anglaganimizda ularning mohiyatiga to'g'ri baho bergan bo'lar edik.

Rang - bu inson tanasiga doimo ta'sir qiladigan kuchli energiya. Odamlar rangning hayotlarida qanday ro'l o'ynashi, ularning jismoniy, ruhiy va ruhiy holatiga qanday jiddiy ta'sir ko'rsatishi haqida kam o'ylashadi. Ammo tug'ilishdan

boshlab, bulutli kunda bulutlar ortidan quyosh chiqishi bilanoq, kayfiyat qanday yaxshilanishini hamma biladi. Barcha tirik mavjudotlar quyosh ostida paydo bo'lib, o'sadi. Rang uzoq vaqtdan beri insonga foydali yoki salbiy ta'sir ko'rsatadigan maxsus ma'noga ega. Ba'zi ranglar ko'zni quvontiradi, tinchlantiradi, zulm qiladi, salbiy sabab bo'ladi hissiyotlar. Har bir rang insonga boshqacha ta'sir qiladi, kiyadiselektiv xarakter. Har bir inson hayotidagi rangning ma'nosini bilishi zarur, chunki u kayfiyatiga, his tuyg'ularga, fikrlarga ta'sir qiladi. Bolaning hissiy va jismoniy farovonligi uni o'rab turgan narsaga bog'liq. Bu nafaqat mavzuni rivojlantirgan muhit, balki biz ham kattalarmiz. Shaxsning har tomonlama rivojlanishi uchun biz barcha sharoitlarni yaratib berishimiz kerak. Uzoq muddatli kuzatuvlar va amaliy tajriba shuni ko'rsatadiki, rang inson tanasiga ta'siri jihatidan juda katta ahamiyatga ega. Rang bolalarning hissiy va intellektual rivojlanishi uchun kuchli hissiy rivojlanish davri. Axir, bolalar o'z tabiatiga ko'ra dunyomizning ko'plab ranglarga ko'proq moyil bo'lib, ayniqsa, bunga muhtojdirlar. Shu sababli, bola uchun rang har qanday tanqidiy vaziyatlarda maxsus "sehrli tayoq"dir. Bularning barchasi bizni ishimizda rang terapiyasi usulidan foydalanishga undadi. Rangli terapiya - bu ma'lum bir ranglar yordamida bolaning psixoemotsional holatini to'g'irlash usuli. Bu turli xil to'lqin uzunlikdagi fotonlarning bolaning ma'lum bir rangning ta'siri tufayli, asabiylashish, haddan tashqari faollik va hatto boshlang'ich bolaning tajovuzkorligini davolashda sezilarli natijalarga erishish mumkin. Rang terapiyasining tarixi uzoq o'tmishga borib taqaladi va zamonaviy davrlarda u tibbiyot sifatida rasman tan olingan. Rangli terapiya qadimgi misrda ishlatilgan: ichimlik tayyorlanadigan meva bilan bir xil rangdagi qimmatbaxo toshlar mevali ichimlik tayyorlanadigan meva bilan bir xil rangdagi qimmatbaxo toshlar mevali ichimlik bilan idishga qo'shilgan. Shunday qilib ular kasalliklarni davoladilar. Zamonaviy ilm-fan bilan davolovchi xususiyatlarini tasdiqladi. Gyote birinchi bo'lib ranglarning inson ruhiyatiga ijobiy va salbiy ta'sirini kashf etdi va shu bilan zamonaviy rang terapiyasining asoslarini yaratdi. U ta'kidlangan: "Ranglar qalbgga ta'sir qiladi: ular his-tuyg'ularini uyg'otishi, bizni tinchlantiradigan va hayajonlantiradigan va hayajonlantiradigan his-tuyg'ular va fikrlarni uyg'otishi,

qayg'u va quvonchni keltirib chiqarishi mumkin". V. Bekterev shunday degan: "Mohirlik bilan tanlangan ranglar gamuti asab tizimiga ba'zi iksirlardan ko'ra yaxshiroq ta'sir qilishi mumkin". Endi ranglarning insonning psixofiziologik holatiga ta'sir haqidagi butun ilmiy nazariya mavjud. Psixodiagnostikada insonning portretini yaratishga, uning haqiqiy psixofiziologik holatini aniqlashga va hokazolarga imkon beradigan "rang usullari" mavjud. "Menga eng yaxshi ko'rgan ranglaringizni ko'rsating - va men sizga kimligingizni aytib beraman" dedi mashhur shvetsariyalik shifokor va psixologik Maks Luscher, taniqli rang shaxsiyat testini ishlab chiqishda. Bolalar uchun rang terapiyasi, avvalambor, ularning sevimli ranglarni aniqlashni, so'ngra iloji boricha uni o'rab turgan joyni shu rang bilan to'ldirishni o'z ichiga oladi va bolalar odatda qanday ranglarni tanlaydilar? Ular yorqin to'yingan ranglarni tanlaydilar - qizil, sariq, yashil. Bu shuni ko'rsatadiki, bolalar odatdagidek rivojlanmoqda, ular yangi, yorqin narsalarga qiziqishadi, ular dinamik va qiziquvchan. Ammo sevimli oq yoki qora ranglar bolaning o'zini tortib olganini va yolg'izlikni afzal ko'rinishini aytish mumkin. Rangli terapiya bolani bolalik va quvonchning baxtli yorqin dunyosiga qaytarishga qaratilgan. Bolalar juda sezgir va ta'sirchan, ular o'zlariga nisbatan ehtiyotkorlik bilan munosabatda bo'lishni talab qiladi. Bundan kelib chiqadiki, baquvvat, faol, tez qaror qabul qiladigan bolalar bir xil bolalar bilan muloqot qilishadi. Va xotirjam, muvozanatni, o'ychan, lekin shubhaga moyil bolalar do'st tanlashda xuddi shunday qilishadi. Rang o'ziga jalb qilishi va qaytarishi, xotirjamlik va qulaylik tuyg'usini yoki hayajonlantirishi va bezovta qilishi mumkin. Ranglar insonning mantig'iga emas, balki his-tuyg'ularga murojaat qiladi. Men har bir rang ongsiz assosiatsiyalarni keltrib chiqarishni aniqladim. Shuningdek, rang-barang muhit yaratdi, odamlar o'rtasidagi muloqotni tinchlantiradi va yaxshilaydi. Rang insonning holatiga sezilarli ta'sir qiladi. Shuningdek, ushbu mavzuni o'rgatishning nuqtalaridan biri shundaki, rang insonning muhim narsaga va o'ziga bo'lgan hissiy (shaxsiy-semantik) munosabatini tabiiy ravishda ifodalashga qodir. Rang hissiy munosabatlar va bizning ruhiy holatimizni o'zgartirish va bu o'zgarishni bildirish uchun rangning xususiyati salbiy tomonga ega. Agar biz kimnidir (yoki o'zimizni) rang bilan

belgilasak, biz u bilan ushbu ob'ekt bizni qanday ruhiy holatga olib kelishini bildiramiz. Rang inson ruhiyatiga ta'sir qiluvchi kuchli vositadir. Rangning kuchli vositadir. Rangning kuchli asosan ongimizning himoya mexanizmlarini "aylanib o'tish" va ongsiz darajada harakat qilish qobiliyatidir. Shuning uchun bu qobiliyatda u psixologik manipulyatsiya uchun juda jozibali vositaga aylanadi. Shunga ko'ra, zamonaviy inson atrofdagi dunyoda yaxshiroq harakat qilish uchun rang uning tanasi va ruhiyatiga qanday ta'sir qilishini bilishi va tushunishi kerak. Olib borilgan tadqiqotlar natijasi shuni ko'rsatadiki, maktabgacha yoshdagi bolalarning 70 foizidan ko'prog'i yorqin ranglardan xush ko'rishar ekan. Masalan: pushti rang, sabzi rang. Biroq yorqin ranglar turkumiga kirmasa ham MTT xonalarida yashil rangga urg'u berish lozim. Chunki bu rang asabni tinchlantiradi, ko'zni toliqtirmaydi va umuman olganda ijobiy xususiyatlari ko'p. Ayiqsa, doska, parta, stol, stul, shkaf kabi jihozlar, devordagi stend, plakatlar yashil rangda bo'lsa foydadan holi emas. Ko'p hollarda bolalarning mashg'ulotini a'lo darajada o'zlashtirishi xona muhitga bog'liq bo'ladi. Chunki, nafaqat bolajonlar balki, biz kattalar ham sharoit va rang ta'sirlariga tez moslashamiz va kayfiyatimiz xona yoki ish kabinetimizning sharoitiga qarab o'zgarib turishini ongli ravishda bilamiz. Bu faqatgina yashil rang bilan chegaralanib qolish degani emas, albatta. Bola ichki dunyosini yanada go'zallashtirish maqsadida boshqa ranglardan ham o'z o'rnida foydalanish kerak. Ranglar va ularning xususiyatlari to'g'risida qancha ko'p fikrlar yuritsak, faqat foydali tomoni bilan chegaralanib qolamiz. Ammo ranglar inson tafakkuriga qarab Haddan ortiq to'q ranglar inson kayfiyatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi aniqlangan. Ayniqsa qizil rang e'tiborni tortishi barobarida markaziy asab tizimiga ham ta'sir etadi. Qora rang esa inson ichki dunyosini torayishiga, jizzaki bo'lib qolishga, hamda boladagi qobiliyatlar bir qolipda rivojlanmay qolishi ehtimolini beradi. Aminmizki, bolajonlarga ta'lim tarbiya berishda turli tuman ranglar jilosidan foydalanishimiz lozim. Tasviriy san'at mashg'ulotlarida ularning rassomligini, ijodkorligi munosib taqdirlashimiz, hamisha ularni poklikka, go'zallikka chorlashimiz darkor. Yoshlikdanoq ular dunyoni eng chiroyli va nafis ranglarda tasavvur qilishsin. Zero bolajonlarni kichik yoshdanoq beg'uborlikka

oshno etib tarbiyalasak, kelajakda ulardan ijodkor qalb sohiblari yetishib chiqishi shubhasizdir .

Bola uchun dunyo ulkan, rang-barang, hissiyotli va eng muhimi turli ranglar kombinatsiyasi ko'rinishida ko'rinadi. Ota-onalar va tarbiyachilar ko'pincha kundalik hayotning bolaga ta'sirini baholay olmaydi. Yangi odamlar, rang-barang kitoblar, ko'p qirrali tabiat, klassik san'at asarlari. Bola juda sezgir va u atrofidagi dunyoni juda qiziquvchanlik bilan tushunadi. Shuning uchun ham bilish va ijodiy faoliyatni uyg'unlashtirishga o'rgatish imkoniyati mavjud. Rang bolaning his-tuyg'ulariga ta'sir qiladi, badiiy faoliyat jarayonida ishtirok etadi, badiiy didning shakllanishiga ta'sir qiladi. Shuning uchun ham go'zalik va rang tushunchasi tuyg'usini shakllantirish muhimdir. Rang estetikani rivojlantirishning asosiy tarkibiy qismidir. Bolalarni ranglarni idrok etishga o'rgatish muammosi bo'yicha ko'plab tadqiqotlar mavjud bulib, ularda psixologik, pedagogik va uslubiy nuqtai nazardan masalalar ko'rib chiqiladi. Bolalarning individual psixofiziologik farqlari sharoitida bolalar o'rtasida ranglarni idrok etish va ko'paytirishni shakllantirishning pedagogik asoslari yetarlicha o'rganilmagan. Bu qo'shimcha uslubiy tavsiyalardan foydalanish orqali bolalarda rang idrokini shakllantirish muammosining dolzarbligini tushuntiradi. Rasm chizish bolalarning sevimli mashg'ulotidir. Ular mustaqil ravishda qalam yoki bo'yoqlarni olib, dunyoni bevosita idrok etishni faollashtiradilar. Bolalar birinchi marta atrofdagi dunyoning ko'plab hodisalarini ko'rishadi. Bu ularning chizilgan narsaning noqulay, ammo juda yorqin o'ziga xos ifodasini tushuntiradi. Bu holdagi rang idroki individualdir. Bolalarning idroki kattalarnikidan farq qiladi, chunki bolalarning ko'rish apparati to'liq shakllanmagan, shuning uchun psixologik, fiziologik va estetik baholash aralashib, axloqiy bilan o'zaro bog'liq bo'ladi. Rang-rang tasvir tilini ifodalashning asosiy vositasi. Uni o'zlashtirish bolaning umuman madaniyat, xususan, tasviriy sanat bilan tanishtirish jarayonining boshlanishi hisoblanadi. Rang tili bolalar uchun shakl, chiziqlar hajmdan ko'ra ko'proq tushuniladi. Bola atrofdagi dunyoni, ijtimoiy me'yorlarni va madaniyatni o'rgangan holda, ma'lum rang standartlarini o'zlashtirilishi va ko'rgan va qo'l tekizadigan hamma narsani tizimga kiritishi kerak. Rang meyorlarini tanlash

qanchalik aniq bo'lsa (yashil archalar, ko'k osmon, sariq quyosh, qizil gul va boshqalar), bola o'sib ulg'aygan sayin "bolalar idroki" doirasi shuncha kengayib boradi. Va aksincha ranglar kombinatsiyasining kengligini va o'zgaruvchanligini tanlash imkoniyatini oshiradi, idrokning analizator xususiyatlarini ingichka qiladi. Bo'yoqlar bilan ishlash, bo'yoq ranglarini atrof-muhit va tabiat obyektlari bilan taqqoslash, yangi rang olish uchun bo'yoqlarni aralashtirib yangi rang olish-bular bolalar uchun yoqimli mashg'ulotlardir. Talabalar atrofdagi dunyoning rang-barangligini shaxsiy idrok etish prizmasi bilan his eta olsalar, rasm bilan ishlash ularga ma'naviy boy bo'lishga, tasavvurlarni rivojlantirishga va yosh rassomning dunyosini ko'ra olish qobiliyatiga ega bo'lishga imkon beradi. Rangni idrok etishning fiziologik jihatidan uchun nerv signalini hosil qiluvchi inson qorachig'ining orqa tomonidagi ikki xil fotoretseptorlar javob beradi: tayochchalar va konuslar. Shu bilan birga, tayochchalar qora va oqning kontrasti nuriga sezgir, ayni paytda ko'k, yashil, qizil ranglarni idrok etadigan konuslar rangni idrok etish uchun javobgardir. Har qanday rang uchun mas'ul bo'lgan bir yoki ikkita konusning yuqligi rangni kurishni buzilishiga olib keladi. Hayotning ikkinchi yilidagi bolalar tomonidan idrok etilgan birinchi xususiyat bu ob'ektning shakli, undan keyin –hajmi va faqat ikki yoshga to'lganda rangidir. Ob'ektning shakli va rangi bo'yicha tasniflash qobiliyati hayotning ikkinchi yilning ikkinchini yarmida ko'pchilik bolalarda shakllanadi. Bundan tashqari, 1 yoshdan 2 yoshgacha bo'lgan bolalar taqlid qilish qobiliyatini nomoyon etadilar, bu esa mustaqil ijodiy faoliyat uchun promaksimal rivojlanish zonasini yaratadi. Bu yoshdan boshlab bolaning shaxsiy rivojlanishida idrok rivojlanishining roli ortadi. Idrok rivojlanishining yana bir yo'nalishi ijtimoiy ta'sirlarning natijasi bo'lgan va nutq orqali amalga oshiriladigan har xil turdagi neoplazmalar paydo bo'lishida ifodalanadi. Bularga geometrik figuralarning ijtimoiy idrok etuvchi standartlarini, ranglar spektrini va temprli musiqiy miqyosni o'zlashtirish kiradi. Maktabgacha yoshdagi muhim neoplazma idrokning eng yuqori ijtimoiylashtirilgan shakli –kuzatish bo'lib, uni amalga oshirishning muayyan usullarini shakllantirish bilan bog'liq bo'lib, bola kognitiv faoliyat sub'yekti sifatida harakat qila boshlashi maqsadga muvofiqdir. Sezgi funksiyalaridagi yoshga bog'liq

o'zgarishlar turli xil sezuvchanlik ko'rsatkichlarining intensiv dinamikasida ifodalanadi. Qiyosiy yosh rejasida o'rganilgan barcha turlar uchun sezuvchanlik hayotning ushbu davrida tezlashtirilgan va bir vaqtning o'zida sezgirlikning noteks o'sishi, ayniqsa differentsial bilan farqlanadi. Tasviriy san'atning kognitiv funksiyasi va rangtasvir orqali atrofdagi dunyoni bilish mexanizmlarining ilmiy tavsifi V. P. Zinchenko, S. E. Ignatieva, A. I. Ikkonikova, N. V. Sokolnikova, B. C. Kuzina, L. G. Medvedov, N. K. Shabanova, T.Y. Shipikolova, B.P. Yusov asarlarida o'z aksini topgan. Sakulina rasm chizish jarayoni bolalarda predmetlarni oldingi idrok etish bilan bevosita bog'liqligini, bu bolalarning visual idrok va g'oyalari xususiyatlariga bevosita bog'liqligini ifodalaydi. Nataliya Sigareva maktabgacha yoshdagi bolalarda rang idrokni shakllantirishdidaktik va tarbiyaviy o'yinlardir. Komeniskiyning so'zlariga ko'ra, rang estetik idrokni rivojlantirishda katta ahamiyatga ega bolalar va bola uchun ob'yektning belgilaridan biri sifatida harakat qilishi mumkin. Uning qarashlariga F. Ferebel to'liq qo'shilgan. E. A.Flerinaning so'zlariga ko'ra, 3-4 yoshda bola ranglarni 5-6 xilini bilishi, farqlashi va nomlashi zarurati bor. Inson hayotining ko'p jabhalariga ta'sir ko'rsatadigan rangni idrok etish, shaxsiyat rivojlanishining asosiy tarkibiy qismlaridan biri bo'lib, atrofimizdagi dunyoni to'liqroq va kengroq bilishga, undagi estetik tamoyil rivojlantirishga imkon beradi. Rangni idrok etishni o'rganish jarayoni bosqichma- bosqich ketma-ket qurilgan. Birinchi bosqichda bolalarda xromatik va axromatik ranglar haqidagi g'oyalar paydo bo'ladi. Ikkinchi bosqichda maktabgacha yoshdagi bolalar asosiy va aralash ranglar bilan tanishadilar, issiq va sovvuq ranglar, ranglarning kontrasti haqida bilib oladilar. Uchinchi bosqichda bolalar hodisalarga, qahramonga munosabatni ifodalash, his-tuyg'ularni, ichki holatlarni yetkazish uchun rangdan foydalanishni o'rganadilar. Rangni idrok etishni rivojlantirishda ta'lim muommolarini hal qilishda asosiy rolni og'zaki tushuntirishni sezilarli darajada to'ldiradigan ko'rgazmali material o'ynaydi. O'yinlar juda muhim rol o'ynaydi, ular olingan bilimni takrorlash va mustahkamlash vazifasini bajaradi. O'yinlar butun guruh bilan yoki kichik guruhda o'tkaziladi. Xulosa qilib aytish mumkinki, borliqdagi narsa-hodisalar bolalar ongida akslanishi natijasida unda

ma'lum bir kayfiyat uyg'otishi, psixologik ta'sir qilishi mumkin. Shu ma'noda ranglarning turli jilvasi bolalar uni qabul qilganda mavjud hissiyot bilan sintezlashib, psixologik holatni boshqarish xususiyatiga ega. Shunday ekan, ranglarning sirli xususyatlarini anglash va ulardan oqilona foydalanish samaradorlikka erishishning muhim shartidir.

Savol va topshiriqlar:

1. Rang terapiyasi (kolor-terapiya) nima va uning ilmiy asoslari nimalardan iborat?
2. Rang terapiyasi maktabgacha yoshdagi bolalarning psixologik va emotsional rivojlanishiga qanday ta'sir qiladi?
3. Qanday ranglar bolalarda tinchlanish, faollik, quvonch yoki xavotirni kamaytirish kabi holatlarga sabab bo'ladi?
4. Rang terapiyasining qaysi usullari (erkin bo'yash, mavzuli rasm, rang tanlash testi) bolalar bilan ishlashda samaraliroq?
5. Maktabgacha ta'lim muassasalarida rang terapiyasi qaysi shakllarda (individual, guruhli, mashg'ulot tarzida) o'tkaziladi?

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi Qonuni 2020yil 30 oktabr O'zbekiston respublikasi vazirlar mahkamasining Qarori Toshkent sh., 2020-yil 22-dekabr, 802-son "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash" to'g'risida
2. "Ilk qadam" davlat o'quv davturi. – T., 2022.
3. O'zbekiston Respublika Maktabgacha ta'lim agentligining 2023-yil 28-avgustdagi 99-sonli buyrug'i. – T., 2023
4. Yo'ldosheva M. Psixologik korreksiya usullari, Toshkent, 2018.
5. Saidov M, To'ychiev N. Psixologik diagnostika asoslari*, Toshkent, 2017.
6. Tadjieva M. T, Kreativ fikrlashni rivojlantirishda art-terapiya metodlari, maqola, 2021.
7. Karimova Z. Bolalar psixologiyasi va diagnostikasi*, Toshkent, 2020.

Mavzu: Bilish jarayoni korreksiyasi va taraqqiyoti.

Reja:

1. Bilish jarayoni rivojlanishi.
2. Bilish jarayonlarini korreksiyalash va rivojlantirish tamoyillari
3. Bilish jarayoni taraqqiyoti

Mavzu yuzasidan tayanch iboralar: rang, rangli assotsiatsiyalar, hissiy ta'sir, ranglar psixologiyasi, brending, rang, ruhiyat, psixologik ta'sir, bolalar tarbiyasi, rangni idrok etish grafikasi, neoplazma, promaksimal rivojlanish zonasi

O'zbekiston Respublikasining ijtimoiy siyosatida milliy o'zlikni anglash, milliy va umumbashariy qadriyatlarni o'zlashtirish orqali shaxs bilan jamiyat o'rtasida uyg'unlikni vujudga keltirish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu borada mamlakatimizda yoshlar, o'quvchilarning qobilyatlari, iste'dodlari, ichki imkoniyatlari o'ziga xos individual-psixologik xususiyatlarini tadqiq etish uchun barcha imkoniyatlar mavjud. Kishi dunyoga kelgandan so'ng, avvalo, uning otasi, farzandini unib-o'sishini, kamol topishini istaydi. Kelajakda esa o'z imkoniyatlaridan kelib chiqib shu yurtning biror koriga nafi tegadigan barkamol avlod sifatida ulg'ayadi. Hozirgi vaqtga kelib dunyo aholisining soni yildan - yilga ortib bormoqda. Tug'ilgan bolalarning aksariyatida esa turli xil nuqsonlar kuzatilmoqda. Ushbu holatlarning kelib chiqishiga sabab bo'lgan bir qancha omillar mavjud. Jumladan, ekologik holatning yomonlashuvi, turmush qurishda yo'l qo'yilgan xatolar va sog'lom turmush tarziga amal qilmaslik natijasida yuzaga kelmoqda. Lekin hozirgi vaqtga kelib davlatimiz tomonidan yaratilgan imkoniyatlar ushbu turdagi shaxslarga ham keng yo'l ochdi. Maxsus maktablar hamda inklyuziv ta'limning to'g'ri yo'lga qo'yilganligi, ularga ta'lim-tarbiya berish jarayoni davlat standartlariga javob bera oladigan darajada shakllanib bormoqda. Odatda inson ongi uni qurshab turgan tevarak-atrof haqidagi bilimlar majmuasidan iborat bo'lib, uning tuzulish tarkibiga shunday bilish jarayonlari kiradiki, ularning bevosita yordami bilan shaxs o'z axborotlari ko'lamini uzluksiz ravishda boyitib boradi. Insondagi bilimlar sezgi, idrok, xotira, tafakkur, xayol, singari bilish jarayonlari yordamida

asta-sekin anglashinish darajasiga ko'tariladi, keyinchalik esa muayyan turkumlarning tarkibiga kiradi.

Bilish jarayonlarini korrektsiyalash va rivojlantirish tamoyillari quyidagilardan iborat:

1. Faollik tamoyili. Bu tamoyil ko'proq eksperimental psixologiya asosida quyidagi g'oyaga bo'ysunadi: Inson eshitganlarining 10% ini, ko'rganlarining 50% ini, aytib berganlarining 70% ini va nihoyat o'zi qilganlarining 90% ini o'zlashtiradi.
2. Ijodiylik tamoyili. Bu tamoyilning asosiy mohiyati shundan iboratki, trening davomida ishtirokchilar guruhi psixologiyada aniq bo'lgan, kashf etib ulgurilgan g'oyalar, qonuniyatlarni topadilar, kashf qiladilar, eng asosiysi esa o'zlarining shaxsiy resurslarini, imkoniyat va sifatlarini anglab yetadilar.
3. Xulq-atvor obyektivlashishi (anglab yetilishi) tamoyili. Mashqlar davomida ishtirokchilar xulq-atvori impulsivlikdan obyektivlik darajasiga o'tadi va trening davomida o'zgarishlar kiritish imkonini beradi. Xulq-atvor obyektivligining universal vositasi sifatida aks aloqa hisoblanadi. Guruhdagi aks aloqani yuzaga kelishini ta'minlash trenerning mas'uliyatidir.
4. Sheriklik (Subyekt-subyektlik) muloqoti tamoyili. Sheriklik, yoki subyekt-subyektlik muloqoti boshqalar manfaati, ular hissiyotlari, his-tuyg'ulari, qayg'ulari, boshqa insonning shaxsiy qadr-qimmatini deb tan olinadi. Buning qodlanilishi guruhda ishonch, ochiqlik iqlimini yaratadi.

Yuqoridagi tamoyillardan tashqari, treningning samarali borishi ma'lum bir jihatdan trenerning spetsifik prinsiplariga ham bog'diqdir. Trener har doim trening o'tkazishga kirishishdan avval o'ziga:

- Men qanday maqsadga erishmoqchiman?
- Men nima uchun shu maqsadga erishmoqchiman?
- Men qanday vositalar bilan unga erishmoqchiman? kabi savollarini berishi lozim.

Bu savollarga javobni trenerga guruh bilan ishlash davomida diagnostik tadqiqotlar ochib beradi. Bolaning sensomotor sohada rivojlanish darajasi haqida uning atrofidagi turli predmetlar, jumladan, o'yinchoqlar bilan harakat qilish xususiyatlari

darak berib turadi. O'yinchoqdan diagnostik qurol sifatida foydalanish uning tevarak-atrofidagi hodisalarni bilishga intilishi va faollik darajasi hamda predmetlardan foydalanishda amaliy ko'nikmalarning mavjudligini aniqlash imkonini beradi. Kattaroq bolalarni tekshirishda konkret psixologik metodikalardan foydalanish mumkin. Chunki xuddi shu davrdan boshlab, so'zli topshiriqlarni bajarish bo'yicha yo'l-yo'riqlarni tushuna boshlaydi, unda zarur shaxsiy sifatlar shakllangan, bilishga qiziqish rivojlangan, u kattalar bilan birga eksperimental psixologik tadqiqotlarda nisbatan uzoqroq ishtirok etish holatida bo'ladi. Odatda inson ongi uni qurshab turgan tevarak-atrof haqidagi bilimlar majmuasidan iborat bo'lib, uning tuzilishi tarkibiga shunday bilish jarayonlari kiradiki, ularning bevosita yordami bilan shaxs o'z axborotlari ko'lamini uzliksiz ravishda boyitib boradi. Insondagi bilimlar sezgi, idrok, xotira, tafakkur, xayol singari bilish jarayonlari yordamida asta-sekin anglashinish darajasiga ko'tariladi, keyinchalik esa muayyan turkumlarning tarkibiga kiradi. Kichik maktab yoshida diqqatni rivojlantirish Diqqatda shaxsning faoliyati va uning obyektiv voqelikdagi predmet va hodisalarga tanlab munosabatda bo'lishi o'z aksini topadi. Unda inson psixikasining boshqaruvchanlik roli namoyon bo'ladi: Diqqatsiz maqsadga muvofiq ish yuritish mumkin emas. Har qanday masalani yoki har qanday hayotiy muammoni yechish kishidan mazkur masalaning mohiyatiga, harakat uslubiga diqqatni to'plash va qaratishni talab qiladi. Inson psixik faoliyatida diqqat alohida o'rinni egallaydi. Diqqat o'zi mustaqil psixik jarayon bo'lmasada, inson psixik faoliyatining barcha sohalarida ishtirok etadi. Diqqat ongning zarur obyektga yo'naltirilishi va qaratilishida, ayni paytda boshqa narsalarga chalg'imaslikda ifodalanadi. Diqqat bir qancha xususiyatlarga ega, bular - diqqatning hajmi yoki ko'lami, diqqatning taqsimlanishi, to'planishi, barqarorligi va uning bir obyektidan boshqa obyektga yoki bir faoliyatdan boshqa faoliyatga o'tkazilishidir. Diqqatning xususiyatlarini o'rganish va rivojlantirish uchun bir qancha eksperimental metodlardan foydalaniladi. Quyida diqqatni rivojlantirish usullari bilan tanishamiz.

1-mashq. "Kim chaqqon?"

1. O'quvchilarga so'zlarda ko'p uchraydigan bir xil unli harflarni o'rganish buyuriladi. Bunda xatolari, qoldirilgan harflar hisoblanadi. Shu bilan birga ular rag'batlantiriladi.

2. Diqqatni ko'chirish qobiliyatini rivojlantirish uchun so'zdagi unli harflarning birini gorizontal, ikkinchisini vertikal holda ko'chirish buyuriladi. Asta-sekin mashqlar murakkablashadi. Maqsad - mashqlarni avtomat tarzda bajarish, berilgan vaqt 15 minutdan 30 minutgachadir. Xulosa: Bilish jarayonlari korreksiyasi va taraqqiyoti hozirgi kunda juda ham muhim o'rin egallab kelmoqda. Chunki, har bir bolaning bilish jarayoni rivojlangan bo'lishi kerak. Ammo, zamon shiddat bilan rivojlanar ekan, texnologiya insoniyat imkoniyatlarini yanada osonlashtirib, kengaytirmoqda. Yangi texnologiya, ta'limiy pedagogik texnologiyalar bolalarning imkoniyatlari darajasida shart-sharoitlar yaratib, barcha qatori ehtiyojlarini rivojlantirmoqda. Shuningdek, har bir ota-ona bolasining embrionlik va tug'ruqdan so'ng toki voyaga yetguniga qadar e'tibor qaratib borishi ham shular jumlasidandir.

Bilish jarayoni korreksiyasi — bu insonning idrok, diqqat, xotira, tafakkur, tasavvur va nutq kabi bilish jarayonlaridagi qiyinchiliklarni aniqlash va ularni rivojlantirishga qaratilgan psixologik-pedagogik faoliyatdir. U ko'pincha maktabgacha ta'lim, maktabda o'qish jarayonida hamda maxsus ehtiyojli bolalar bilan ishlashda qo'llaniladi.

Maqsadi: - Bilish jarayonlaridagi nuqsonlarni bartaraf etish. Diqqat, xotira, tafakkur va idrokni kuchaytirish. O'quv faoliyatida muvaffaqiyatga erishishga yordam berish. Mustaqil fikrlash va ijodkorlikni rivojlantirish.

Asosiy yo'nalishlari: - Diqqatni rivojlantirish – konsentratsiya, barqarorlik va taqsimlash mashqlari. Xotirani rivojlantirish – eslab qolish, qayta hikoya qilish, assotsiativ mashqlar. Idrokni rivojlantirish – shakl, rang, tovushni ajratish mashqlari. Tafakkurni rivojlantirish – mantiqiy topshiriqlar, muammoli vaziyatlar yechimi. Nutqni rivojlantirish – so'z boyligini kengaytirish, grammatik tuzilmani to'g'rilash. Tasavvurni rivojlantirish – rasm chizish, hikoya tuzish, o'yin metodlari. Qo'llaniladigan metodlar: - Didaktik o'yinlar, Logopedik mashqlar, Psixologik treninglar, Art-terapiya (rasm, loy, qo'g'irchoqlar yordamida), Multimediyadan

foydalanish. Misol: Agar bolada diqqat tez chalg'ishi kuzatilsa, unga "ortiqcha predmetni topish", "rasmga qarab farqlarni aytish", "ko'rganini eslab aytish" kabi mashqlar beriladi.

Bilish jarayoni taraqqiyoti – bu insonning idrok, diqqat, xotira, tafakkur, tasavvur va nutq kabi psixik jarayonlari yoshga qarab bosqichma-bosqich rivojlanib borishi jarayonidir.

Asosiy bosqichlari:

1. Maktabgacha yosh (3–6 yosh). Idrok va sezgilar kuchli rivojlanadi. O'yin faoliyati orqali bilishga qiziqish kuchayadi. Xotira ixtiyorsiz, bola ko'proq taassurotlar orqali eslab qoladi. Tasavvur boy, ertak va o'yinlarda keng namoyon bo'ladi.

2. Kichik maktab yoshi (7–10 yosh) Diqqat barqarorlashadi, ixtiyoriy xotira rivojlanadi. Mantiqiy tafakkur boshlanadi, sabab-oqibat bog'lanishini tushunadi. O'quv faoliyati asosiy bilish manbai bo'ladi. Nutq grammatik jihatdan to'g'rilashadi, yozma nutq paydo bo'ladi.

3. O'smirlik davri (11–15 yosh) Mustaqil fikrlash, tahlil va umumlashtirish qobiliyati rivojlanadi. Abstrakt tafakkur shakllanadi. O'z fikrini asoslash va baholash malakalari kuchayadi. Diqqatni boshqarish ko'nikmalari shakllanadi.

4. Yoshlar davri (16–20 yosh). Mantiqiy va ijodiy tafakkur yuqori darajada rivojlanadi. Mustaqil qaror qabul qilish, tanqidiy fikrlash kuchayadi. Xotira ixtiyoriy bo'lib, ko'proq mantiqiy bog'lanishlar asosida ishlaydi. Bilish faoliyati ilmiy va kasbiy yo'nalishga ega bo'ladi.

5. Kattalik davri (20 yoshdan keyin). Bilish jarayonlari barqarorlashadi, tajribaga tayanadi. Tafakkur amaliy va kasbiy yo'naltirilgan bo'ladi. Diqqat va xotira professional faoliyat bilan bog'liq holda rivojlanadi.

Taraqqiyot omillari: - Tabiiy omillar – nerv tizimi, sezgi organlari, irsiyat. Ijtimoiy omillar – tarbiya, ta'lim, muhit, muloqot. Faoliyat – o'yin, o'qish, mehnat, ijod.

Har bir yosh davri psixik taraqqiyotning maxsus bosqichidir va bola taraqqiyotining ma'lum bosqichida shaxs strukturasiidagi o'ziga xosliklar majmuini tashkil etadigan o'zgarishlar to'plami bilan xarakterlanadi. L.S.Vigotskiy yoshni taraqqiyotning

ma'lum davri deb qaragan. Uning fikricha 1 yosh davrdan boshqasiga o'tganda ilgari yosh davrida mavjud bo'lmagan yangi narsa paydo bo'ladi, taraqqiyotning borishi o'zgaradi va qayta quriladi. Yosh xususiyatlari ko'p sharoitlar majmui bilan belgilanadi. Ularga xayotning ma'lum bosqichida bolaga quyiladigan talablar sistemasi ham, munosabatlar ham, u egallaydigan faoliyat va bilimlar tipi ham bu bilimlarni o'zlashtirish usullari ham kiradi. Yoshning xususiyatini belgilaydigan sharoitlar mazmuniga bola jismoniy taraqqiyotining xar xil tomonlari xususiyatlari ham kiradi. Shunday qilib, yosh davri xayot sharoitlari va taraqqiyotning ma'lum davrida bolaga quyiladigan talablar xususiyatlari va uning atrofdagilar bilan munosabatlari, bola shaxsi psixologik tuzilishidagi taraqqiyot darajasi bilan uning tafakkuri va bilimlari taraqqiyoti darajasi hamda ma'lum fiziologik xususiyatlar majmui bilan xarakterlanadi. Yosh davrini atrofdagilarga munosabat taraqqiyot darajasi bilan bilimlar, usullar, qobiliyat taraqqiyoti darajasi o'rtasidagi aloqa belgilaydi. D.B.Elkoninning ta'kidlashicha, taraqqiyot jarayonining bu 2 turli tomonlar o'rtasidagi munosabatning o'zgarishi keyingi yosh davrlarda muxim ichki asosni tashkil etadi. Masalan, go'daklik davrida bolaning tashqi muxit bilan aloqasi uning kattalar bilan munosabati orqali amalga oshiriladi. Bola xuddi shunday munosabatlar sistemasi sifatida ma'lum malakalarni egallaydi. Unda tasavvurlarning sodda bosqichlari shakllanadi. Kattalar bilan muloqat usullari kengayadi, nutqi rivojlanadi va boshqalar. Bularning bari bolaning mustaqil xarakat qilish imkoniyatlarining kengayishi uchun asos yaratadi. So'ngra atrofdagilar bilan munosabat usullari ham o'zgaradi. Bu esa psixik taraqqiyotning keyingi borishi sharoitini o'zgartiradi. Bunday vaziyat o'smirlik davrida ham vujudga keladi. Bunda oldingi taraqqiyot yutuqlari majmui bola xayot sharoitlari o'zgarishi bolaning atrofdagilar bilan munosabat usullarining o'zgarishiga olib keladi. Psixologlar tomonidan yosh davrlarning tabaqalashlarning nazariy masalalari ishlab chiqilgan. Ular ontogenetik qonuniyatlarni yoritishga katta xissa bo'lib qo'shiladi, amaliy va nazariy muammolarning xal qilishda keng qo'llanilmoqda. Keyingi yillarda bolalar va maktab o'quvchilarining jismoniy va psixik rivojlanishida akseleratsiya (lotincha – “tezlanish”) xodisasi ro'y bermoqda. Olimlar akseleratsiya xodisasining ham biologik ham ijtimoiy sabablarini ko'rsatmoqda. 1. Biologik

sabablari oz miqdordagi ionlashgan nurlarning va radio to'lqinlarining ta'siri qishloq xo'jaligi va meditsinada o'sish va rivojlanishni, stimullashtiruvchi biologik faol moddalarning qo'llanilishi, inson ozuqasida hayvon oqsil moddalari miqdorining oshishi. 2. Ijtimoiy sabablari-hayot tipining kuchayishi, hayot tonusining ortishi, televideniya, radio, kino orqali bolaning o'smirlik chog'idan boshlab miyasiga yig'iladigan g'oya ko'p miqdordagi informatsiyalar, ma'lumot oqimining ta'siridan iboratdir. Faoliyati davomida shaxsdan juda ko'p bilimlarni hamda malakalarni talab qiladi. Nima uchun u yoki bu kasbni tanlaganini anglab yetgan shaxs (motivlar muammosi), endi o'z faoliyati va qobiliyatlarini boshqara bilishi va o'z ustida muttasil ishlab, malakalarini orttirib borishi shart. Professional bilimdonlik shu nuqtai nazardan shaxs umumiy madaniyatining shunday yo'nalishiki, unga faqat kasbiga taalluqli bo'lgan bilimlardan tashqari, shu bilimlarning hosil bo'lish yo'llari va malakalarning takomillashuvini ta'minlovchi psixologik jarayonlar va holatlarni bilishni ham taqozo yetadi. Bu psixologiyada bilish jarayonlari va ularning mohiyatini va kechishini bilish demakdir. V.M.Karimova (2010)ning yozishicha, ongning muhim aks yettirish shakllari bo'lmish bilish jarayonlariga: idrok, sezgi, xotira, diqqat, tafakkur, iroda va hissiyotlar kiradi. Bilish jarayonlari – bu shunday psixik jarayonlarki, ular shaxsga o'zini o'rab turgan atrof-muhitning ma'lum va muhim xususiyatlarini anglashga, tushunishga va ular o'stida o'ziga zarur xulosalar chiqarib, o'z xulq-atvorini rejalashtirishga imkon beradi. Bu jarayonlar insonga juda yaqin va tanish. Tadqiqotlarning ko'rsatishicha, bilish jarayonlari ham ma'lum ma'noda boshqariladigan jarayonlar bo'lib, agar siz o'z imkoniyatlaringizni kengaytirish yoki iqtidor darajangizni orttirmoqchi bo'lsangiz, bu jarayonlarga oid ma'lum qoidalar va xususiyatlarni bilib olishingiz kerak. Inson ongi bir qarashda yaxlit narsa, aslida u ayrim alohida jarayonlardan iborat. Shuning uchun ham atrof-muhitni, o'zimizni bilishimizga imkon beruvchi ongni o'rganish uchun uni alohida psixik jarayonlarga bo'lib o'rgana boshlaganlar. Bu jarayonlar – sezgilar, idrok, xotira, diqqat, tafakkur, nutq va boshqalardir. Bu jarayonlar shu qadar bir-birlari bilan bog'liqki, birini ikkinchisiz tasavvur qilishning o'zi qiyin. Masalan, ko'rib idrok qilib turgan narsangizni fikrlamay ko'ringchi, uning mohiyatini bilasizmi? 3-7 yoshgacha bo'lgan

davr maktabgacha yoshi davri hisoblanadi. Maktabgacha yoshdagi bolalar psixologiyasida juda tez sifat o'zgarishlari bo'lishini inobatga olgan xolda 3 davrga (3-4yosh) kichik maktabgacha davri, (4-5yosh)kichik maktabgacha yoshi, o'rta maktabgacha davr(o'rta maktabgacha yoshi) 6-7 yosh va katta maktabgacha davr katta maktabgacha yoshlilarga ajratish mumkin. Bola rivojlanish jarayonida odamlarning ilgari o'tgan avlodlari tomonidan yaratilgan predmet va xodisalar olami bilan alohida maxsus munosabatga kirishadi. Bola insoniyat ko'lga kiritgan barcha yutuqlarni faol ravishda o'zlashtirib, egallab boradi. Bunda predmetlar olamini, hamda ular yordamida amalga oshiriladigan xatti-harakatlarni, tilni, odamlar orasidagi munosabatlarni egallab olishi, faoliyat motivlarining rivojlanishi, qobiliyatlarning o'sib borishi, katta yoshli kishilarning bevosita yordamida amalga oshirilib borilmog'i kerak Asosan mana shu davrdan boshlab bolaning mustaqil faoliyati kuchaya boshlaydi. Maktabgacha yoshdagi bolalarning ko'zga tashlanib turuvchi xususiyatlaridan biri ularning serharakatligi va taqlidchanligidir. Bola tabiatinining asosiy qonunini shunday ifodalash mumkin: bola uzluksiz faoliyat ko'rsatishni talab qiladi, lekin u faoliyat natijasidan emas, balki faoliyatning bir xilligi va bir tomonlamaligidan charchab qoladi. Mana shu so'zlardan maktabgacha yoshidagi bola tabiatining asosiy qonuni bo'lmish serharakatligini ortiqcha cheklab tashlamay, balki maqsadga muvofiq ravishda uyushtirish kerakligi yaqqol ko'rinib turibdi. Kattalar va tengdoshlari bilan bo'lgan munosabat orqali bola axloq normalari, kishilarni anglash, shuningdek, ijobiy va salbiy munosabatlar bilan tanisha boshlaydi. Maktabgacha yoshidagi bola endi o'z gavdasini juda yaxshi boshqara boshlaydi. Uning harakati muvofiqlashtirilgan xolda bo'ladi. Bu davrda bolaning nutqi jadal rivojlana boshlaydi. U yangiliklarni egallashga nisbatan o'zi bilganlarini mustahkamlashga ehtiyoj sezadi. O'zi bilgan ertagini qayta-qayta eshitish va bundan zerikmaslik shu davrdagi bolalarga xos xususiyatdir. Maktabgacha yoshidagi bolalar ehtiyoji va qiziqishlari jadal ravishda ortib boradi. Bu avvalo keng doiraga chiqish ehtiyoji, munosabatda bo'lish, o'ynash ehtiyojlarining mavjudligidir. Bu davrda bolalarda hamma narsani bilib olishga bo'lgan ehtiyoj kuchayadi. Maktabgacha yoshidagi bola tabiatiga xos bo'lgan kuchli ehtiyojlardan yana biri uning har narsani yangilik sifatida ko'rib, uni har tomonlama bilib olishga

intilishidir. Maktabgacha yoshidagi bolalar hayotida va ularning psixik jihatidan o'sishida qiziqishning roli ham kattadir. Qiziqish xuddi ehtiyoj kabi bolaning biror faoliyatga undovchi omillardan biri bo'lib xizmat qiladi. Shuning uchun ham qiziqishni bilish jarayoni bilan bog'lik bo'lgan murakkab psixik xodisa desa bo'ladi. Maktabgacha yoshdagi bolalarning yetakchi faoliyati bu o'yindir. Maktabgacha yoshidagi bolalarning o'yin faoliyati masalasi asrlar davomida juda ko'p olimlarning diqqatini o'ziga jalb qilib kelmoqda. Maktabgacha yoshidagi bolalar o'zlarining o'yin faoliyatlarida ildam qadamlar bilan olg'a qarab borayotgan sermazmun hayotimizning hamma tomonlarini aks ettirishga intiladilar. Maktabgacha yoshidagi bola atrofidagi narsalar dunyosini bilish jarayonida shu narsalar bilan bevosita amaliy munosobatda bo'lishga intiladi. Bu o'rinda shu narsa harakterliki bola bilishga tashnaligidan atrofda o'zining haddi sig'adigan narsalari bilangina emas, balki kattalarga mansub bo'lgan o'zining kuchi ham yetmaydigan, xaddi sig'maydigan narsalar bilan ham amaliy munosobatda bo'lishga intiladi. 3-7 yoshgacha bo'lgan davr maktabgacha yoshi davri hisoblanadi.

Savol va topshiriqlar:

1. Bilish jarayoni (idrok, xotira, tafakkur, diqqat va tasavvur) nima va ularning asosiy xususiyatlari qanday?
2. Bilish jarayonlari shaxsning rivojlanishida qanday rol o'ynaydi?
3. Bilish jarayonlaridagi buzilishlar yoki sust rivojlanish sabablari nimalardan iborat?

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi Qonuni 2020yil 30 oktabr O'zbekiston respublikasi vazirlar mahkamasining Qarori Toshkent sh., 2020-yil 22-dekabr,802-son" Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash" to'g'risida
2. "Ilk qadam" davlat o'quv davturi. – T., 2022.
3. O'zbekiston Respublika Maktabgacha ta'lim agentligining 2023-yil 28-avgustdagi 99-sonli buyrug'i. – T., 2023
4. Yo'ldosheva M.Psixologik korreksiya usullari, Toshkent, 2018.

Mavzu: Maktabgacha yoshdagi bolalarda o'yin terapiyasidan foydalanish usullari

Reja:

1. O'yin faoliyati asosida bolada o'quv faoliyati rivojlanishi.
2. O'yin bola uchun haqiqiy hayotdir.
3. O'yin terapiyasining asosiy usullari

Tayanch tushunchalar: o'yin, nutq, qoida, harakat, ijtimoiy ta'sir, munosabat, didaktik o'yin, harakatli o'yin.

O'yin bolalarning asosiy faoliyatlaridan hisoblanadi. O'yin doim haqiqiy hayotni aks ettiradi. Demak, ijtimoiy hayot o'zgarishi bilan uning mazmuni ham o'zgaradi. O'yin ma'lum maqsadga ko'ra yo'naltirilgan ongli faoliyat bo'lib, uning mehnat bilan ko'p umumiyligi bor va yoshlarni mehnatga tayyorlashga xizmat qiladi. O'yin faoliyati asosida bolada o'quv faoliyati rivojlanadi. Shuning uchun bolalarning o'yin faoliyatini rivojlantirishga ahamiyat berishimiz kerak. Bola hech qachon jim o'ynamaydi, bitta o'zi o'ynasa ham u o'yinchoq bilan gaplashadi, o'zi tasvirlayotgan qahramon bilan muloqot o'rnatadi, onasi, bemor, shifokoi xullas hamisha hammaning o'rniga o'zi gapiradi. So'z obrazning yaxshiroq ochilishiga yordam beradi. Nutq o'yin jarayonida juda katta ahamiyatga ega. Nutq orqali bolalar fikr almashadi, o'z his-tuyg'u, kechinmalarini o'rtoqlashadi. So'z bolalar o'rtasida do'stona munosabatlar o'rnatilishiga, tevarak-atrofdagi hayot voqealari va faktlariga bir xilda munosabatda bo'lishga yordam beradi. Bolalarning o'zi yaratgan o'yindan kelib chiqadigan yoki kattalar tomonidan taklif etilgan o'yinning g'oyasi, mazmuni, o'yin harakatlari, rollar, o'yin qoidalari uning tuzilishini tashkil etuvchi qirralardir. O'yin bola uchun haqiqiy hayotdir. Agar tarbiyachi bolalar o'yinini oqilona tashkil eta olsagina u ijobiy natijalarga erishishi mumkin. A.P. Usova shunday degan edi: "Bolalar hayoti va faoliyatini to'g'ri tashkil etish — ularni to'g'ri tarbiyalash demakdir. Bolalarni tarbiyalashning o'yin shakli shuning uchun ham samarali natija

beradiki, o'yinda bola yashashni o'rganmaydi, balki o'z hayoti bilan yashaydi". O'yin tanlay bilish ham muhim ahamiyatga ega. O'yin bilan ta'lim o'rtasidagi bog'liqlik bola ulg'aygan sari o'zgarib boradi. Kichik guruhda o'yin ta'lim berishning asosiy shakli hisoblansa, katta guruhga borganda esa mashg'ulotlarda ta'limning roli ortadi. Tayyorlov guruhiga borganda bolalarning o'zlarida maktabdagi o'qishga ishtiyoq uyg'onib qoladi. Ammo bolalar uchun o'yinning qadri yo'qolmaydi, balki mazmuni o'zgaradi. Endi bolalarni ko'proq fikriy faollikni talab etuvchi o'yinlar, sport tarzidagi (musobaqa jihatlari bor) o'yinlar qiziqтира boshlaydi. O'yin bola shaxsini tarbiyalashning asosiy vositasidir. O'yin orqali bolalar kattalarning mehnat tajribasini, bilim, malaka va ko'nikmalari harakat usullarini, axloq normalari va qoidalarini, mulohaza va muhokamalarini egallab oladilar. O'yinda bolaning o'z tengdoshlari va kattalar bilan bo'ladigan munosabat usullari shakllanadi, his va didlari tarbiyalanadi. Bolalarning o'yinda birlashishlari bir necha bosqichga bo'linadi. Birinchi bosqich bolalarning "yonma-yon" o'yinining shakllanib borishidir. Bu ilk yoshli va kichik guruh bolalariga xosdir. Bunday o'yinda bolalar o'rtog'ining o'yiniga qiziqish bilan qaraydilar, birga o'ynab, "yonma-yon" o'tirganlaridan xursand bo'ladilar. Bu yoshdagi bolalarning o'yini kattalar rahbarligida ularning xulqiga ta'sir etish orqali tashkil etiladi. Ikkinchi bosqichda bolalar o'yin orqali mexanik ravishda birlasha boshlaydilar. Bunday birlashishlar qisqa muddatli bo'ladi. Bu davrga kelib bolalardan kimning qaysi o'yinga qiziqishi aniq bo'la boshlaydi, bir xil bolalar didaktik o'yinga qiziqsalar, ikkinchilari harakatli o'yinni yoqtiradilar, uchinchilariga ijodiy o'yinlar ma'qulroq bo'ladi va h.k. Tarbiyachining vazifasi bolalarni u yoki bu o'yin bilan uzoqroq o'ynashga o'rgatishdir. Uchinchi bosqichda o'ynovchi bolalar guruhi bir-biriga do'stona munosabat va o'zaro yoqtirish orqali birlashadilar. Birga o'ynovchilar soni ko'p bo'lmasada, bolalar qiziqib o'ynaydilar. Bu davrga kelib bir-birlariga baho berish umumiy talabi yuzaga keladi. Bu bosqichda tarbiyachi bolalarning o'yinda birlashishlarining axloqiy asosini yuzaga keltirishi, ularda o'zaro yordam, o'rtoqlik, do'stlik munosabatlarini shakllantirishi lozim. Maktabgacha ta'lim tashkilotida bolalarning uyushgan, qiziqarli va mazmunli hayotini ta'minlash uchun yosh

guruhlarida rang-barang o'yinlardan foydalanish zarur. Ijodiy o'yinlar qoidalarining ichki, yashirin tabiati bolaga harakat qilishi uchun katta erkinlik yaratadi; uning o'ynayotgan jamoa oldidagi vazifasi tayyor qoidali o'yinlar mazmuniga nisbatan noaniqroq bo'ladi. Bu o'ynovchiga suyuqetni osonlik bilan o'zgartirish, qo'shimcha rollar kiritish imkonini beradi. Ijodiy o'yinlar bolalarda katta qiziqish uyg'otadi va ularga ulkan ta'sir ko'rsatadi, biroq bolalar hayotini tashkil qilishda faqat shu o'yinlardan foydalanish xato bo'lur edi. Bolalarning qoidali o'yinlarni egallashlari katta tashkiliy ahamiyatga ega. Qoidalar harakatlarning muayyan normalarini so'ng esa bolalarning bir-biriga bo'lgan munosabatini belgilaydi, bolaga o'zini va o'zi bilan birga o'ynayotganlarni nazorat qilish imkonini beradi. Qoidalarni bajarishdagi mustaqillik o'yinda bolalarni maqsadga muvofiq tarbiyalash jarayonida shakllantiriladi. Bola o'ynayotganda bolalar jamoasi bilan muayyan munosabatda bo'ladi. O'yinning ijtimoiy ta'siri, u uyg'otadigan hislar unda tarkib topadigan munosabatlarda mujassamlashgan bo'ladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda o'yin terapiyasidan foydalanish usullari - O'yin terapiyasi – bu bolalarning hissiy holati, bilish jarayonlari va ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirish hamda psixologik muammolarini bartaraf etishda qo'llaniladigan samarali usuldir. Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun o'yin tabiiy faoliyat bo'lgani uchun u orqali tarbiyaviy va korreksion maqsadga erishish osonroq bo'ladi.

O'yin terapiyasining asosiy usullari -

1. Rol o'yinlari (syujetli o'yinlar) Bola turli rollarni ijro etadi: “shifokor–bemor”, “o'qituvchi–o'quvchi”, “ona–bola”. Bu usul bolaning tasavvurini, muloqotini va ijtimoiy tajribasini rivojlantiradi.
2. Qoidali o'yinlar - “Kim tez topadi?”, “Xotira kartalari”, “Ortiqchasini top” kabi qoidali o'yinlar. Diqqat, xotira, tafakkur va irodaviy sifatlarni mustahkamlaydi.
3. Didaktik o'yinlar - Rang, shakl, sonlarni farqlash, so'z boyligini oshirish uchun qo'llaniladi. Masalan: “Rangini top”, “Qaysi hayvon?”, “Nimani eshitding?”.
4. Harakatli o'yinlar - “Quvlashmachoq”, “Halqa ichiga kir”, “Topib kel” kabi jismoniy o'yinlar. Bolalarda faollik, chaqqonlik, jamoada ishlash malakalarini rivojlantiradi.

5. Art-o'yin terapiyasi - Rasm chizish, loydan narsalar yasash, qo'g'irchoqlar bilan o'ynash. Bola his-tuyg'ularini ifoda etadi, qo'rquv va stressdan xalos bo'ladi.
6. Psixokorreksion o'yinlar - Maxsus mashqlar orqali diqqatni jamlash, qo'rquvni yengish, o'zini baholashni yaxshilash. Masalan: "Sehrli quti" (bolaning xohish va istaklarini ifoda qilish), "Sehrli ko'zgu" (o'zini ijobiy tasavvur qilish).
7. Kukla terapiyasi (qo'g'irchoq o'yinlari) - Bola qo'g'irchoq orqali o'z hislarini ifodalaydi. Bu usul tortinchoq yoki qo'rquvchan bolalar uchun juda samarali.

O'yin terapiyasining foydasi: - Bilish jarayonlarini (xotira, diqqat, tafakkur, nutq) rivojlantiradi. Bolaning ijtimoiylashuvini ta'minlaydi. Hissiy tanglikni kamaytiradi. Mustaqillik va ijodkorlikni kuchaytiradi.

Savol va topshiriqlar:

1. O'yin terapiyasi nima va u maktabgacha yoshdagi bolalar bilan ishlashda qanday ahamiyatga ega?
2. O'yin terapiyasining asosiy maqsad va vazifalari nimalardan iborat?
3. Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan ishlashda o'yin terapiyasining qanday usullari (erkin o'yin, rol o'yin, strukturalashtirilgan o'yin) qo'llaniladi?
4. O'yin terapiyasi bolalarning emotsional, ijtimoiy va aqliy rivojlanishiga qanday ta'sir qiladi?

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi Qonuni 2020yil 30 oktabr O'zbekiston respublikasi vazirlar mahkamasining Qarori Toshkent sh., 2020-yil 22-dekabr, 802-son "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash" to'g'risida
2. "Ilk qadam" davlat o'quv davturi. – T., 2022.
3. O'zbekiston Respublika Maktabgacha va maktab ta'lim vazirligining 2025-yil 28-avgustdagi 323 - sonli buyrug'i. – T., 2025
4. Yo'ldosheva M. Psixologik korreksiya usullari, Toshkent, 2018.
5. Saidov M, To'ychiev N. Psixologik diagnostika asoslari*, Toshkent, 2017.

Mavzu: Biblioterapiya. Logoterapiya

Reja:

1. Biblioterapiyaning maqsadi.
2. Logoterapiya
3. Biblioterapiya turlari

Tayanch tushunchalar: biblioterapiya, psixologiya, kitob, mutolaa, kutubxona, ruhiyat, ma'naviyat, tafakkur

Kitob - insonning eng yaqin do'sti va maslahatchisi, aql qayrog'i va bilim manbaidir. Kitob fikrlash quroli, xazinalar kaliti, tafakkur manbai bo'lgani uchun ham xalqimiz uni nonday aziz, mo'tabar va muqaddas deb hisoblagan. Shuning uchun kitobga bo'lgan muhabbat, uni qadrlash, o'qishga ishtiyoq xalqimizning qonqoniga singib ketgan. Kitob, nafaqat, inson tafakkurini, ma'naviyatini oshirishga yordam beradi, balki uning aqliy faoliyatini, ruhiyatini va xarakterini ham ijobiy tomonga o'zgarishiga katta ko'mak beradi. Ma'lumki, tibbiyotda inson salomatligini davolashda bir qator davolash usullari mavjud. Tibbiyotda dori va muolajalar yordamida bemor davolansa, psixoterapiya sohasida esa so'z va ruhiy holat orqali davolanadi. Mutolaa - miya uchun eng yaxshi mashq. Bu mashg'ulot miyaga qabul qilingan axborotning saqlanishini ta'minlaydigan asab tolalarini ko'paytiradi. Odatda kitobni ma'naviyatni boyituvchi, bilimni oshirib, fikrlash, dunyoqarashni o'stiruvchi vosita deb bilamiz. O'z navbatida xorijlik olimlarning tadqiqotlaridan ma'lum bo'lishicha, mutolaa inson salomatligi uchun ham foydali mashg'ulot ekan. Odamlarning bir qismida eshitishdan ko'ra ko'rish orqali qabul qilish ko'proq rivojlangan. Shuning uchun og'zaki nutqdan ko'ra yozma so'zning ta'siri kuchliroq ko'rsatishi kasalliklarni davolashda va profilaktikasida adabiyotni qo'llash asoslaridan biridir. Shifokorlar va kutubxonachilar bu muammodan yaxshi xabardorlar, chunki psixoterapiyaning eng ko'p qo'llaniladigan turlaridan biri bu - biblioterapiyadir. **“Biblioterapiya” so'zi grek tilidan olingan bo'lib, “biblion-kitob”, “terapiya -davolash”, ya'ni “kitob bilan davolash” degan ma'noni**

anglatadi. Aslida bu atama qadim zamonlardan beri qo'llanib kelinmoqda. Yani kutubxonachilik fanida bu yangi atama emas. Biblioterapiya. Qadimiy manbalarga, taxminan, 1200-1300 yillar avval Qohiradagi ko'plab mahalliy kasalxonalarda Qur'oni Karim kitobidan tibbiy davolash vositasi sifatida keng foydalanilgan. Chunki Islom dinining muqaddas kitobi bo'lgan Qur'oni Karimning oyatlarini eshitgan har bir kishi o'zida o'zgacha ruhiy xotirjamlik, ma'naviy yetuklikni his qiladi. Boshqacha qilib aytganda, kitoblar ko'p yillar davomida odamlar uchun davolash vositasi bo'lib kelgan. Biroq, "kitob o'qish orqali davolash" birinchi marta amerikalik Benjamin Rush tomonidan tavsiya etilgan. Biblioterapiyaning eng muhim afzalliklaridan biri kitobni o'qigan odam o'zini to'liq qabul qila boshlaydi. Vaqt o'tishi bilan u odamning o'ziga bo'lgan ishonch hissi ortadi. Biblioterapiya - tibbiy terapiyaning istiqbolli yo'nalishi bo'lib, uni ishlab chiqish hamda bemorlarning manfaati uchun qo'llash zarur va muhimdir. Biblioterapiya to'g'ri odam bilan kerakli kitobni o'z vaqtida uchrashtirishdir. Ya'ni biblioterapiya uchun kitob tanlashda davolanayotgan insonning psixologik holati juda muhim hisoblanadi. Kitobni o'qiyotganda hissiy holatiga ko'ra inson muammolarga ijodiy yondashishni o'rganadi, ya'ni bu odamga muammalardan chiqishning boshqa yo'llari ham borligini rsatadi. O'z hayotidagi o'xshashliklarni, farqlarni asar qahramoni hayoti bilan solishtiradi. Fikr-mulohaza yuritadi. Kitob bilan davolash individual va guruhli shaklda amalga oshirilishi mumkin. Individual davolashda bemorlarning kitob o'qishi, biblioterapevt tomonidan tuzilgan o'qilgan materialning keyingi tahlili bo'yicha amalga oshiriladi. Guruhli davolashda har qanday psixoterapevtik guruhlar yaralishida hisobga olinadigan talablardan tashqari, guruh a'zolarining o'qiy olish darajasiga va kitobxonlik qiziqishlariga ko'ra tanlash zarurdir. Kitob bilan davolashni 5-8 bemordan iborat guruhlarda o'tkazish maqsadga muvofiq bo'lar edi. Guruhli mashqlar davomida o'qish uchun, hajm jihatdan uncha katta bo'lmagan asarlar tanlanadi. So'ng munozara yuzaga keladi, uning natijasida guruhdagi shaxslar o'rtasidagi munosabatlar tizimi aniq ko'rinadi, o'qilganning asosida yetik xulosalar qilinadi. Shuningdek, guruh a'zolarining badiiy adabiyotga munosabatlari aniqlanadi, va kam o'qiydiganlarda o'qishga qiziqish uyg'onadi.

Suhbatlar maxsus moslamaga yozib olinadi va guruhni yetakchisi - psixoterapevt tomonidan tahlil qilinadi. Davolash metodikasining mohiyati, adabiyotlarning individual ro'yxatini tuzish bilan amalga oshiriladigan maxsus adabiyot tanlovidir. Tanlovning asosiy qoidasi shundaki, kitob qahramoni, o'zining baxtsizligini yoki kasalligini boshqalarning yordamisiz yengib o'tishi kerak. Bemor uchun o'qishning individual rejasini shifokor va kutubxonachi tuzishadi. U olti-sakkiz kitobdan iborat bo'ladi, hamda faqat kasalxonada bo'ladigan vaqti uchungina emas, balki muolajadan keyingi moslashuv uchun. Kitob tanlashda kasallikning xarakterini o'rganish bilan bir qatorda, bemorning intellektual darajasini, qiziqishlarini ham o'rganish lozim. Biblioterapiya bilan shug'ullanuvchi kutubxonachi qanday sifatlarga va kasbiy mahorat darajasiga ega bolishi lozim? U bemorlar bilan muloqot qilishni bilishi, ularning so'rovlariga qiyinchiliksiz javob bera olishlari kerak. Kutubxonachining kitobxon bilan suhbat davomida, uning nutqi o'rtacha baland ovozda aniq yumshoq va mayin ohangda bo'lishi lozim. Suhbatni olib borayotgan kishi bosim o'tkazishga, majburlashga, buyruq berishga haqqi yo'q. Kutubxonachiga minnatdorlik bildirilganda, "hech qisi yo'q", "tashvishlanmang" kabi javob beradi. Ammo minnatdorlik so'zlarini javobsiz qoldirish mumkin emas. Turli davr va xalqlarning mashhur odamlari - Pushkin, Gyugo, A.Tolstoy va Rubakin - kitobning odamga ta'siriga turlicha munosabat bildirishgan. Ularda kitobga va o'qishga muhabbat hissi bo'lgan, ularni qalblariga amr berguvchi, ma'naviy qadriyatlar himoyachisi deb bilganlar. Bu biblioterapiyaning asoslaridan biri hisoblanadi. A.Moruaning so'zlariga ko'ra, kitob insonning o'z ustida tik turishga imkon beradi. U boshqa xalqlarga yo'l ochadi. N.Rerix kitobni sevishga chorlagan, bu haqida V.Shklovskiyning aytishicha, kitobga bo'lgan haqiqiy muhabbat - bu olamni bilishga va o'rganishga muhabbatdir. Afsuski, bugun vrach-psixoterpevtlar ba'zi klinikalardagina biblioterapiyadan foydalanadilar. Tibbiy muassasalar vrachlari, psixologlari, kutubxonachilari bo'lgan mutaxassislar yetishmasligi sababli bu sohada ancha oqsoqliklar yuzaga kelgan. Keyinchalik esa biblioterapiya sohasini rivojlantirish uchun bir qator ishlar amalga oshirildi. Kanadada biblioterapiya uchun vrach va kutubxonachilar tayyorlanadi.

Germaniyada Sog'liqni saqlash vazirligi tomonidan biblioterapiyaning amalda qo'llanilishi to'g'risida qonun qabul qilindi. Rossiyada bu sohaning rivojlanishida O.L.Kabachek, A.Y.Shaposhnikov, Y.N.Dreshev va boshqalarning hissalariga kattadir Biblioterapevtik mashg'ulotlarining bilim va ko'nikmalariga ega bo'lish kutubxona kasbining obro'sini oshiradi. Demak, kitob mutolaa qilish faqatgina kishining tafakkurini, dunyoqarishini, ma'naviyatini oshirishdagina emas, balki uning salomatligini, ruhiy ma'naviyatini tiklashda hamda o'zligini anglashda ham katta ahamiyatga egadir. Bu borada hozirgi kunda o'zbek va jahon adabiyotida diniy va psixologik mavzularda yaratilayotgan badiiy adabiyotlar o'rni kattadir. Ulardagi tasvirlangan hayotiy voqealar, qahramonlar xarekteri va ilgari surilgan tarbiyaviy g'oyalar kitobxonni hayotga bo'lgan qarashlarini, o'z xarakterini ijobiy tomonga o'zgartirishga yordam beradi. Shunday ekan, bugungi kunda yoshlarimiz o'rtasida kitobxonlik madaniyatini keng targ'ib qilishimiz, ularni kitob bilan doimo oshno bo'lishga o'rgatishimiz kerak. Zero, buyuk shoir va mutafakkir Alisher Navoiy hazratlari yozganidek, "kitob - beminnat ustoz, bilim va ma'naviy yuksalishga erishishning eng asosiy manbai".

Biblioterapiyaning maqsadi - Ruhiy zo'riqish, stress va tashvishlarni kamaytirish. Bolalarda va kattalarda bilish jarayonlarini rivojlantirish (xotira, diqqat, tafakkur, nutq).Ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirish. O'zini-o'zi anglash va shaxsiy muammolarni yengishda yordam berish.

Biblioterapiya turlari. **Korreksion biblioterapiya** – maxsus psixologik muammolarni bartaraf etish uchun kitoblar tanlash. **Rivojlantiruvchi biblioterapiya** – shaxsning bilimi va dunyoqarashini kengaytirish.**Didaktik biblioterapiya** – ta'lim jarayonida o'quvchilarda to'g'ri tasavvurlarni shakllantirish. **Estetik biblioterapiya** – badiiy adabiyot orqali his-tuyg'ularni tarbiyalash. **Qo'llaniladigan metodlar** - **Badiiy asar o'qish va muhokama qilish** – bola yoki kattalar asar qahramonlari bilan o'zini qiyoslaydi. **Masal va ertak terapiyasi** – bolalar uchun mos usul, ular ertaklardan hayotiy saboq oladilar. **O'qilgan matnni qayta hikoya qilish** – nutq va xotirani rivojlantiradi. **Rol o'qish** – qahramonlarni

ovoz bilan ifodalash, empatiya hosil qiladi. **Muhokama va savol-javob** – o'qilgan matn asosida suhbat, tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi.

Biblioterapiyaning afzalliklari - Kitoblar orqali psixologik qo'llab-quvvatlash ta'minlanadi. O'zini-o'zi anglash va his-tuyg'ularni boshqarishga o'rgatadi. Bilimlarni kengaytiradi, mustaqil fikrlashni rivojlantiradi. Stressni kamaytiradi, dam olish vositasi sifatida xizmat qiladi. Masalan: agar bola qo'rqqan bo'lsa, unga "Jasur qahramon" haqidagi ertak o'qib beriladi va muhokama qilinadi. Bu orqali bola o'zini qahramon o'rniga qo'yib, qo'rquvni yengishga o'rganadi.

Logoterapiya haqida - Logoterapiya – bu mashhur psixiatr va faylasuf Viktor Frankl tomonidan ishlab chiqilgan psixoterapiya yo'nalishi. Uning asosiy g'oyasi shundaki, inson hayotidagi eng katta ehtiyojlardan biri – bu ma'no izlash va topishdir. Logoterapiyaning asosiy tamoyillari - Hayotning ma'nosi bor – inson qanchalik qiyin vaziyatda bo'lmasin, u o'z hayotiga ma'no topa oladi. Ma'noni topish erkinligi – inson har qanday sharoitda o'z munosabati va tanlovi orqali ma'noni kashf etishi mumkin. Mas'uliyat – inson o'z hayoti va qarorlari uchun mas'ul.

Logoterapiyada qo'llaniladigan usullar - **Sokratik suhbat** – terapevt savollar orqali mijozni o'z hayotidagi ma'noni anglashga yo'naltiradi. **Paradoksal niyat** – inson o'z qo'rquvini ataylab xohlash orqali undan qutulishi mumkin (masalan, asabiylashmaslik uchun ataylab "asabiylashishga harakat qilish"). **Derefleksiya** – inson diqqatini muammo va tashvishdan boshqa narsaga yo'naltirish orqali ichki tanglikni kamaytirish.

Qo'llanish sohalari - Stress va depressiya bilan kurashishda. Yo'qotish yoki og'ir hayotiy vaziyatlarni yengishda. Qo'rquv va tashvishlarni kamaytirishda. Hayotda yo'lini topishda, motivatsiya oshirishda. Frankl aytganidek: "Insondan hamma narsani tortib olish mumkin, ammo eng so'nggi erkinlikni – vaziyat qanday bo'lishidan qat'i nazar, unga bo'lgan munosabatini tanlash erkinligini – hech kim tortib ololmaydi."

Savol va topshiriqlar:

1. Biblioterapiya nima va uning psixologik asoslari qanday?

2. Biblioterapiya qanday psixologik muammolarni yengishda yordam beradi?
3. Yosh bolalar, o‘smirlar va kattalar uchun biblioterapiyaning qo‘llanilish xususiyatlari qanday farqlanadi?
4. Maktabgacha va maktab yoshidagi bolalar bilan ishlashda biblioterapiya qanday natija beradi?
5. Qanday adabiyot turlari (ertak, hikoya, badiiy asar, afsona) biblioterapiyada samaraliroq hisoblanadi?
6. Logoterapiya nima va uning asoschisi kim? (Viktor Frankl)
7. Logoterapiyaning asosiy g‘oyalari va nazariy tamoyillari nimalardan iborat?
8. Logoterapiya qanday psixologik muammolarni hal qilishga yo‘naltirilgan?
9. Shaxsning hayotdagi ma‘no izlash jarayoni logoterapiyada qanday ahamiyatga ega?
10. Logoterapiya usullarini zamonaviy psixologik amaliyotda qanday qo‘llash mumkin?

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasining «Ta’lim to‘g‘risida»gi Qonuni 2020yil 30 oktabr O‘zbekiston respublikasi vazirlar mahkamasining Qarori Toshkent sh., 2020-yil 22-dekabr,802-son”Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash” to‘g‘risida
2. “Ilk qadam” davlat o‘quv davturi. – T., 2022.
3. O‘zbekiston Respublika Maktabgacha va maktab ta’lim vazirligining 2025-yil 28-avgustdagi 323 - sonli buyrug‘i. – T., 2025
4. Yo‘ldosheva M.Psixologik korreksiya usullari, Toshkent, 2018.
5. Saidov M,To‘ychiev N. Psixologik diagnostika asoslari*, Toshkent, 2017.
6. Tadjieva M. T, Kreativ fikrlashni rivojlantirishda art-terapiya metodlari, maqola, 2021.
7. Karimova Z. Bolalar psixologiyasi va diagnostikasi*, Toshkent, 2020.
8. Xalilova N. Art-terapiya: amaliy psixologiyada qo‘llanilishi, maqola, O‘zbekiston Psixologiya jurnali, 2022.

Mavzu: Ota-ona va farzand o'rtasidagi munosabatlar psixokorreksiyasi.

Reja:

1. Ota-ona va farzand o'rtasidagi munosabatlar - sog'lom shaxsni shakllantirishning asosi.
2. Psixokorreksiyaning maqsadlari
3. Psixokorreksiyaning maqsadlari

Mavzu yuzasidan tayanch iboralar: Psixokorreksiya, oilaviy munosabatlar, ota-onalik pozitsiyasi, farzandning emotsional holati, kommunikativ kompetensiya, muammoli tarbiya uslublari

Mamlakatimizda oila, oilaviy munosabat, yoshlar tarbiyasi masalalariga alohida ahamiyat berilmoqda. Biroq yurtimizda yoshlarning har tomonlama barkamol shaxs sifatida kamol topishlari uchun hukumatimiz va Prezidentimiz tomonidan amalga oshirilayotgan chora - tadbirlar hamda bu sohaga berilayotgan katta e'tiborga qaramay, o'smir-yoshlar o'rtasida giyohvandlik, jinoyatchilik, tartibbuzarlik kabi mentalitetimizga, etnik xususiyatlarimizga xos bo'lmagan illatlarning ko'payishi kuzatilmoqda. Bugungi kunda jahon miqyosida oilaviy munosabatlar, xususan, o'smirlik yoshidagi o'zaro munosabatlar, ota-ona va farzand o'rtasidagi nizolar va ularning kelib chiqish sabablarini o'rganish masalalari dolzarb muammolardan sanaladi. Chunki shaxsning shakllanishida oiladagi muhit, ota-ona va farzandlar o'rtasidagi munosabatlar muhim ahamiyat kasb etadi. Oilaviy nizolar oqibatida ro'y berayotgan holatlar, oilalarning barbod bo'lishi, millatlar, davlatlarning o'zaro kelishmovchiligi yoshlarning tarbiyasiga ham salbiy ta'sir ko'rsatishidan dalolat beradi. Oila inson hayotida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Aynan oilaviy munosabatlar va muloqotda inson ehtiyojlari amalga oshiriladi, ya'ni:

- ma'lum bir guruhga mansublik tuyg'usini beruvchi insoniy aloqalarga bo'lgan ehtiyoj;

- o'zini-o'zi tasdiqlash zarurati, bu his-tuyg'ular va uning boshqa odamlar uchun ahamiyati haqida haqiqiy dalillar;
- mehrga bo'lgan ehtiyoj, bu o'zaro iliqlikni his qilish imkonini beradi;
- shaxsning o'ziga xosligi, individualligi hissini shakllantiradigan o'z-o'zini anglash zarurati;
- namuna bo'ladigan orientatsiyaga bo'lgan ehtiyoj.

Qadim zamonlardan beri odamlar oiladagi munosabatlar, bolalarni tarbiyalash tajribasini to'plashdi. Oilada bola va ota-onalar o'rtasidagi munosabatlar masalasiga asosiy falsafiy va psixologik-pedagogik yondashuvlarni yoritib berishdir. Falsafiy va psixologik adabiyotlarda bola-ota-ona munosabatlarining mazmuni va mazmunini tushunishning bir qator nazariy yondashuvlari shakllangan. Z.Freydning klassik psixoanalizida ota-onalarning bolaning aqliy rivojlanishiga ta'siri markaziy o'rinni egallaydi. Ota-onalar (ayniqsa, ona) - bu bola eng erta va eng muhim erta tajribaga ega bo'lgan odamlardir. Ota-onalarning bolaga g'amxo'rlik qilish haqidagi odatiy kundalik tashvishlari sezilarli psixologik ta'sir ko'rsatadi. Chaqaloqning hayotiy ehtiyojlarini qondirishning to'liqligi va yo'li bog'lanish, ishonch, hayot uchun faollik asosiga aylanadi. Psixoanalitik yondashuvning vakili E.Erikson hayot davomida shaxsning shakllanish jarayonini tahlil qilib, har bir shaxs uchun balki psixososyal ziddiyatlarni hal qilish zarur degan xulosaga keldi. Sog'lom shaxsni shakllantirishning asosi - avtonomiya (o'zini tuta bilish, mustaqillik hissi), dunyoga asosiy ishonch hissi (ichki ishonch), tashabbus (o'z faoliyatini saqlab qolish uchun muammolarni hal qilish qobiliyati). ijtimoiy va motorli) - ota-onaning tegishli mavqei (ishonchlilik, ishonch, mustaqillikni rag'batlantirish), bola tomonidan boshqariladigan makonning ko'payishi sharoitida yotqiziladi. Psixoanalitik pedagogikaning vakili K.Byutner oila va muassasa ta'limi o'rtasidagi munosabatlarni, xususan, videofilmlar, o'yin sanoati va o'yinchoqlarning tobora ortib borayotgan ta'sirini ko'rib chiqadi. Ushbu sohadagi so'nggi tadqiqotlar internetning shaxsiyatning shakllanishiga ta'siri, internetga qaramlik bilan bog'liq. Ushbu masalalar batafsil ishlab chiqishni talab qiladi, ularni shakllantirish bugungi kunda juda dolzarb bo'lib, mualliflar o'zlarining bir qator oldingi ishlarida ushbu

muammoni hal qilishgan. Jamg'arma - bu "men" (o'zaro bog'liq bo'lgan fikrlar, his-tuyg'ular va xatti-harakatlarning namoyon bo'lishi) holatlariga asoslangan shaxsiyat modeli: bola, kattalar, ota-ona. Shaxsning uchta printsipli muhim odamlar bilan o'zaro munosabatlarda asta-sekin rivojlanadi. Bir-birlari bilan muloqot qilishda oila a'zolari o'zaro ta'sirning uch turida bo'lishi mumkin: bir-birini to'ldiruvchi bitimlar, ularda aloqa bir xil darajada sodir bo'ladi; Ijtimoiy ta'lim kontseptsiyasining markaziy muammosi - bu biologik holatdan ijtimoiy holatga o'tish jarayoni sifatida sotsializatsiya. Ya'ni, ijtimoiy xulq-atvorni egallash, me'yorlar, qadriyatlar, motivlar, hissiy reaksiyalarning o'tkazilishi o'rganish natijasida yuzaga keladi. Xulq - atvorni istalganiga yaqinlashganda kuchaytirishga asoslangan ketma-ket yaqinlashish yoki shakllantirish usulini ishlab chiqdi. Oilada shaxsni shakllantirishning eng mashhur yondashuvlaridan biri A. Adler tomonidan ishlab chiqilgan. Olim ijtimoiy psixiatr bo'lib, bemorlarni davolashdan ko'ra ko'proq profilaktika bilan shug'ullangan. A. Adler, odatda, o'z bemorlarini o'z kuchiga ishonchini yo'qotgan shaxslar deb hisoblardi va shuning uchun asosiy e'tibor ularni rag'batlantirish va hayot qiyinchiliklarini engish qobiliyatiga ishonchni tiklashga qaratilgan. Uning shaxsiyat nazariyasi har bir insonda tug'ma jamiyat tuyg'usi yoki ijtimoiy manfaat (hamkorlikka bo'lgan tabiiy intilish), shuningdek, shaxsning o'ziga xosligi amalga oshiriladigan mukammallikka intilish mavjudligini ta'kidlaydi. Zamonaviy ijtimoiy-madaniy vaziyatning o'zgarishiga ta'sir qiluvchi inson hayotining turli sohalarida doimiy o'zgarishlar, ularning dinamikasini belgilovchi ijtimoiy hodisalar va jarayonlar zamonaviy oilaning umumiy faoliyati va rivojlanishini belgilaydi. Bir qator tadqiqotlarda ta'kidlanganidek, "Zamonaviy madaniyatda sodir bo'layotgan jarayonlar inson hayotining qiymat asoslarining o'zgarishini, qadriyatlar tizimining o'zgarishini o'z ichiga olgan global qadriyatlar inqirozining paydo bo'lishidan dalolat beradi". Oila, iqtisodiy, ijtimoiy-siyosiy, ma'naviy-axloqiy, madaniy va axborot va jamiyat hayoti va faoliyatining boshqa sohalarida qadriyatlar inqirozi ayollar va erkaklarning g'oyalari, obrazlari, rollari, maqomlari, xulq-atvor shakllarining o'zgarishiga olib keladi. Bu ota-onalarning bolaning tug'ilishiga bo'lgan munosabatlarini qurishda namoyon bo'ladi. Ma'lumki,

“qadriyatlar inson va insoniyat tajribasini umumlashtiruvchi semantik universallar rolini o’ynaydi”. Mamlakatimizda barcha aholining 97 foizi oilalarga birlashib yashaydi, qolgan uch foizi, ya’ni yolg’iz qolgan keksalar, ota-onadan yetim bo’lib qolgan va mehribonlik uylarida tarbiyalanayotganlar, boshqa yurtdan kelib vaktinchalik O’zbekistonda istiqomat qilayotganlar ham oila a’zolari, yaqinlari, yurtdoshlari, turli davlat va nodavlat tashkilotlaridagi insonparvar odamlarning mehridan darig’ emas. Shu ma’noda oila - inson o’z baxti va saodati, orzu-xavaslari, maqsad-muddaolarini mushtarak qilgan, o’zini inson sifatida idrok etib hayot nashidasini suradigan muqqaddas makondir. Oila - ijtimoiy institutlarning eng qadimgisidir. Insoniyat boshidan kechirgan tarixiy davrlarning qanchalik turfa va murakkab bo’lishiga qaramay, ayniqsa, XIX va XX asrlarda ro’y bergan buyuk o’zgarishlar va islohotlarga dosh bera olgan ushbu maskan o’z tizimi, tarkibi va jamiyat oldida turgan majburiyatlarini bajarishi nuqtai nazaridan sog’ omon saqlanib qolgan tuzilmadir. Oila - jamiyatning ajralmas bo’lagi. Biror bir xalq, millat yoki jamiyat yo’qki, u o’zining rivojlanish tarixida va taraqqiyot istiqbolini belgilashda oila va uning atrofidagi muammolarni, qadriyatlarini inobatga olmagan bo’lsa. Har qanday istiqbol oilaning manfaatlaridan ayro tasavvur qilinmaydi. Zero, har bir inson uchun oila - bu umrning boshlanishi, barcha narsalarning muqaddimasidir. Qolaversa, har bir inson o’z baxti va saodatini eng avvalo oilasi bilan boglaydi, ya’ni o’z uyi, oilasida baxtli bo’lgan insongina o’zini to’laqonli baxtiyor his etadi.

Ota-ona va farzand o’rtasidagi munosabatlar psixokorreksiya - Psixokorreksiya – bu ota-ona va farzand o’rtasida sog’lom muloqotni shakllantirish, nizolarni kamaytirish va o’zaro ishonchni rivojlantirishga qaratilgan psixologik ta’sir usullari majmuasidir.

Psixokorreksiyaning maqsadlari - Oilada sog’lom psixologik iqlim yaratish. Ota-onaning tarbiyaviy uslublarini muvozanatlashtirish. Farzandning ehtiyojlarini to’g’ri anglash va qondirish. Nizolarni konstruktiv hal qilishni o’rgatish. O’zaro hurmat va ishonchni mustahkamlash.

Asosiy yo’nalishlari - **Kommunikativ korreksiya** – ota-ona va farzand o’rtasida samimiy muloqot o’rnatish. **Emotsional korreksiya** – boladagi qo’rquv, stress,

salbiy hislarni kamaytirish. **Xulq-atvor korreksiya**si – ijobiy intizom va rag'batlantirish usullarini qo'llash.

Oilaviy rollarni uyg'unlashtirish – ota-onaning ortiqcha talabchanligi yoki befarqligini kamaytirish. Qo'shma faoliyat – birgalikdagi o'yinlar, ijodiy mashg'ulotlar orqali yaqinlikni kuchaytirish.

Qo'llaniladigan metodlar - Suhbat va treninglar – ota-onaga samarali tarbiya usullari o'rgatiladi. **Rol o'yinlari** – “ota-ona” va “bola” rollarini almashtirib ko'rish orqali empatiya rivojlantiriladi. **Art-terapiya** – rasm, qo'g'irchoqlar orqali his-tuyg'ularni ifoda qilish. **Psixodrama** – oilaviy nizolarni sahnalashtirib, ularni tahlil qilish. **Biblioterapiya** – ota-ona va bola uchun tarbiyaviy ertak va hikoyalarni birgalikda o'qish. **O'yin terapiyasi** – qo'shma o'yinlar orqali yaqinlik va ishonchni mustahkamlash.

Kutiladigan natijalar - Ota-onada pedagogik savodxonlik oshadi. Farzand o'zini erkin ifoda eta oladi. Nizolar kamayadi, oilada iliq muhit yaratiladi. O'zaro hurmat va mehr kuchayadi. Masalan: agar ota-ona va bola ko'p tortishib qolsa, “rol almashish o'yini” qo'llaniladi. Bola ota-ona rolini, ota-ona esa bolaning rolini bajaradi. Bu orqali ular bir-birini yaxshiroq tushunib oladilar.

Savol va topshiriqlar:

1. Ota-ona va farzand o'rtasidagi sog'lom munosabatlarning psixologik asoslari nimalardan iborat?
2. Farzand tarbiyasida ota-onaning roli qanday psixologik omillarga bog'liq?
3. Qanday holatlarda ota-ona va bola o'rtasidagi munosabatlar psixologik aralashuv (korreksiya)ni talab qiladi?

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi Qonuni 2020yil 30 oktabr O'zbekiston respublikasi vazirlar mahkamasining Qarori Toshkent sh., 2020-yil 22-dekabr, 802-son”Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash” to'g'risida
2. “Ilk qadam” davlat o'quv davturi. – T., 2022.

Mavzu: Maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq va xayolning rivojlanishi

Reja:

1. Maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq va xayolning rivojlanishida ertak terapiyasining ahamiyati.
2. Ertakterapiya turlari
3. Ertakterapiya bolani rivojlantirish uchun vosita sifatida.

Tayanch tushunchalar: ertakterapiya, qo'g'irchoq terapiya, dramaterapiya, psixoterapiya, psixokorreksiya, didaktik ertak.

Psixoterapiya usuli sifatida ertakterapiya ming yillar davomida insoniyatga ma'lum bo'lib, so'nggi paytlarda zamonaviy psixoterapiya kursi sifatida paydo bo'ldi. Agar siz axborot manbalarida ertakterapiyaning ta'rifini topishga harakat qilsangiz, ma'lum qiyinchiliklarga duch kelasiz. Buning sababi turli kontekstlarda bu atama boshqacha ishlatiladi. Ertakterapiya ta'lim-tarbiya, ishlab chiqish, mashg'ulotlarda va psixoterapiya vositasi sifatida qo'llaniladi. Ularni bir-biridan ajratishga harakat qilish mumkin:

1. Ertakterapiya, "og'iz so'z bilan" tajriba o'tkazish vositasi sifatida. Bu jamiyatda qabul qilingan bolaning dunyoga alohida munosabatini tarbiyalash usulidir. Ertakterapiya - bu shaxsga (odatda bolaga) zarur axloqiy me'yorlar va qoidalami yetkazishning bir usuli. Bu ma'lumotlar xalq ertaklari va afsonalari, dostonlari, masallariga singdirilgan. Do'stlashish va tajriba o'tkazishning eng qadimgi usuli.
2. Ertakterapiya bolani rivojlantirish uchun bir vosita sifatida. Ertaklarni tinglash, ixtiro qilish va muhokama qilish jarayonida bola samarali yashashi uchun zarur tasavvur va ijodkorlikni rivojlantiradi. Qidiruv va qaror qabul qilishning asosiy mexanizmlarini o'rganadi. Aynan shu mexanizmlar kattalarda ham ishlaydi, shuning uchun ko'plab murabbiylar o'z ishlarida ertakdan foydalanib, mijozlarga hayot muammolarini hal qilishning yanada samarali yo'lini topishga yordam beradi.
3. Ertakterapiya hikoya sifatida. Ertaklarni tinglab idrok etish, inson ular orqali hayot ssenariysiga quradi, shakllantiradi. Bolalar uchun bu jarayon, ayniqsa, yorqin kechadi, ko'pchilik bolalar ularga bir xil ertakni ko'p marta o'qishni iltimos

qiladilar. Ayrim psixoterapevtik yondashuvlarda bu sevimli bolalar ertaklariga alohida e'tibor beriladi.

4. Ertakterapiya bilan davolash. Ertak bilan ishlash bevosita mijozga davolash va yordam beshga qaratilgan. Ertakchi-terapevt ertakchi bilan ishlaydigan mijoz (o'qish, ixtiro qilish, harakat qilish, davom ettirish) ularning hayotiy qiyinchiliklari va muammolariga yechim topishiga sharoit yaratadi.

Ertak bilan psixoterapiya. Ertakchi terapevt o'z ishida bir vaqtning o'zida bir necha darajada ishlaydi. Bir tomondan, ertakda mijoz o'zning arxetiplari va ijtimoiy munosabatlarini namoyon qiladi, ular aniq ko'rsatiladi va syujetga asosiy ta'sir ko'rsatishi mumkin, boshqa tomondan, ertak ilk bolalik tajribalari bilan ishlashga yordam beradi va mijozning shaxsiyatining ibtidosi syujetda ochilishi mumkin, uchinchidan, mijoz ertakni haqiqiy mazmun bilan to'ldiradi. Ertakning mazmunida mijoz hozir nina uchun yashayotganini, uning asosiy tajribalari qanday ekanligini ko'rishi mumkin. Ertakchi terapevt mijozga ertak bilan turli yo'llar bilan ishlashni taklif qilishi mumkin:

- * mavjud ertakning muhokamasi;
- * mijoz tomonidan ertakni mustaqil yozish, bu mijozning ertagi deb ataladi;
- * allaqachon yozilgan ertakning dramatizatsiyasi (bu ham aktyorlik, ham qo'g'irchoq teatri bo'lishi mumkin);
- * ertakka asoslangan badiiy terapiya;

Ertak terapevtining ishida mijozning ertaklari alohida rol o'ynaydi. Ertakterapiyasi ikkita muhim faktni qayd etadi. Birinchidan – barcha odamlar ertak tuzishni bilishadi. Boshqacha aytganda, bu mahorat inson tabiatining bir qismidir. Ikkinchi haqiqat, ertakni yozish kuchli terapevtik ta'sir ko'rsatadi.

T.Zinkevich-Yevstigneyeva mijozning ertagini uch bosqichda yozish bo'yicha sessiya o'tkazishni maslahat beradi: 1. Bunda ertakni yozish jarayonini yanada tinchlantirish va yo'lga qo'yish bilan bog'liq ijodiy harakatdir. Bu bosqichda mijozdan rasm chizish (haykal yasash, dastur yoki kollaj yasash) talab qilinishi mumkin, terapevt mijozga maxsus tanlangan ertakni o'qib berishi mumkin va hokazo.

2. Hikoyalar yozish. Mijozdan hikoya yozish so'raladi. Agar u qiyinchiliklarni boshidan kechirayotgan bo'lsa, u holda birinchi bosqich materialidan foydalanish mumkin.

3. Ertakni o'qish, yakunlash. Ushbu sessiyada muhim voqea mijoz terapevtga o'z hikoyasini o'qigan payt bo'ladi. Bu mijoz va terapevt uchun muhim voqea, chunki mijoz o'z ijodkorligini taqdim etishdan hayajonni boshdan kechiradi va terapevt uchun mijozning ichki fenomenologiyasi bilan uchrashuv bo'ladi. Terapevt uchun mijoz hikoyani o'qib bo'lgandan so'ng, mijozdan hikoya haqida, u yoqdimi yoki yo'qmi, deb so'rash muhimdir. Mijozning ertagi turli xil terapevtik maqsadlar uchun ishlatilishi mumkin, bu odatda uch guruhga bo'linadi: psixodiagnostik, psixokorrektiv va prognostik. Bolalar va kattalar bilan psixologik ish usuli sifatida ertakterapiya: • Ertakterapiya - shaxsni integratsiya qilish, ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish, ongni kengaytirish va atrof-muhit bilan o'zaro aloqani yaxshilash uchun shakldan foydalanadigan usul. • Ertakterapiya – “ertak bilan davolash” degan ma'noni anglatadi. Ertak shifokorlar, psixologlar va o'qituvchilar tomonidan qo'llaniladi va har bir mutaxassis ertakda uning professional vazifalarini hal qilishga yordam beradigan resursni topadi. O'z vaqtida aytilgan hikoya bolaga psixologik maslahatni anglatadi. Faqat farqi shundaki, bolada ovoz chiqarib xulosa chiqarish va unga nimalar bo'layotganini tahlil qilish talab etilmaydi: ish ichki, ong osti darajada bajariladi.

• Ertakterapiyasi nafaqat psixoterapiya yo'nalishi, balki psixologiya, pedagogika, psixoterapiya va turli madaniyatlar falsafasining ko'plab yutuqlarining sintezi hisoblanadi. Ertakterapiya qollaniladigan sohalar:

1. Qorong'ulikdan qo'rqqan bolalar uchun ertaklar, tibbiyot idorasidan qo'rqish va boshqa qo'rquvlar.
2. Giperaktiv bolalar uchun ertaklar.
3. Tajovuzkor bolalar uchun ertaklar.
4. Jismoniy ko'rinishlardagi xulq-atvor buzilishi bilan og'rigan bolalar uchun ertaklar: oziq-ovqat bilan bog'liq muammolar, qovuq bilan bog'liq muammolar va boshqalar.

5. Oilaviy munosabatlar muammolariga duch keladigan bolalar uchun hikoyalar. Ota-onalar ajrashgan taqdirda. Yangi oila a'zosi paydo bo'lgan taqdirda davom ettirish) ularning hayotiy qiyinchiliklari va muammolariga yechim topishiga sharoit yaratadi. Ishning guruhii va individual shakllari ham mumkin.

Ertakterapiyada ishlatiladigan janrlar. Ertakterapiyada turli janrlar qo'llaniladi: masallar, afsonalar, dostonlar, sagalar, afsonalar, ertaklar, latifalar. Zamonaviy janrlar ham ishlatiladi: detektiv hikoyalar, romantik romanlar, fantaziya va boshqalar. Har bir mijozga o'z manfaatlariga ko'ra janr tanlanadi. Ertakterapiyada psixologik ta'sirning asosiy vositasi har qanday ertakning asosi metafora hisoblanadi. Tanlangan metaforaning amqligi, bolalar va kattalar bilan ishlashda ertakterapiya metodlarning samaradorligini belgilaydi. Psixologik maslahatda juda yaxshi isbotlangan bir necha metodlarga e'tibor qarataylik. Bu masal bilan ishlash va ertak bilan ishlash. Masal va ertaklarning vazifalarini aniqlash biz uchun muhim ahamiyatga ega. **Masallarning vazifasi** T. D. Zinkevich-Yevstigneyeva shunday deydi: "odatda, masal hayotning chuqur falsafasiga olib boradi. Masallardagi hayot darsi pardali emas, balki bevosita shakllantirilgan. Odatda bitta masal bitta darsga bag'ishlanadi". Masaldan kattalar va o'smirlar bilan ishlashda foydalanish mumkin. N. Pezeshkianga ko'ra: "hikoyalar insonga juda boshqacha ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ular ta'lim va davolash qiymatiga ega. Har bir hikoyaning mazmuni inson o'z tafakkur tarziga qarab idrok etadi". Psixologik maslahatdagi hikoya va masallar to'g'ri tanlangan bo'lsa, ular o'z nizolaringizga boshqacha yo'l bilan qarash va nizolarni hal qilish yo'llarini topish uchun ma'lum masofani tanlash imkonini beradi. Oila bilan tanishib, uning dolzarb muammolarini aniqlab olgach, psixolog muhokama uchun mavzu sifatida oilaviy muammolarni aks ettiradigan vaziyat, tarix, mif yoki masalni tanlaydi. Tarixning muhim vazifalaridan biri psixoterapiya tugaganidan keyin mijozga ta'sir ko'rsatishda davom etadi va terapevtidan mustaqil ta'sir o'tkazadi. Ertaklarning vazifasi Ertaklarning bir necha asosiy funksional xususiyatlari mavjud:

1. Ertak matnlari bolalarda ham, kattalarda ham emotsional rezonans uyg'otadi. Ertaklarning obrazlari bir vaqtning o'zida ikki ruhiy darajaga: onglilik va ongsizlik darajasiga murojaat qiladi.

2. Ertakterapiya tushunchasi metaforaning axborot vositasi sifatida qadrlanishiga asoslangan:

- * hayotiy voqealar haqida; * hayotiy qadriyatlar haqida; * maqsadlarni belgilash,
- * muallifning ichki dunyosi haqida (muallifning ertagi xususida).

3. Ramziy shaklda hikoya haqida ma'lumot mavjud:

- * dunyo qanday ishlaydi, uni kim yaratgan; * inson hayotimng turli davrlarida nima bo'ladi;

- * o'z-o'zini anglash jarayonida inson qanday bosqichlardan o'tadi.* hayotda qanday qiyinchiliklarga duch kelish mumkin va ular bilan qanday kurashish mumkin;
- * do'stlik va sevgini qanday qozonish va qadrlash; * hayotda qanday qadriyatlarga amal qilish kerak; * ota-onalar va bolalar bilan munosabatlar o'rnatish kerak;
- * qanday kechirish kerak. Ertaklar tipologiyasi

T. D. Zinkevich-Yevstigneyeva ertaklarning oltita turini aniqlaydi: badiiy, folklor, mualliflik didaktik, psixokorreksiya ertaklari va psixoterapevtik hikoyalar. Badiiy ertaklar. Bularga xalqning ko'p asrlik donoligi bilan yaratilgan ertaklar va mualliflik hikoyalari kiradi. Odatda ertak, afsona va masallar deb ataladigan bu hikoyalardir. Badiiy ertaklar didaktik. psixologik va psixoterapevtik turlarga bo'linadi. Dastlab psixologik maslahat uchun badiiy ertaklar yaratilmagan bo'lsa , hozirda ular psixologik maslahatda ko'plab psixoterapevtlar tomonidan muvaffaqiyatli qo'llanilmoqda. Xalq ertaklari. Adabiyotshunoslikdagi eng qadimgi xalq ertaklari miflar deb ataladi. Mif va ertaklarining eng qadimgi asosi inson va tabiat birligidir. Qadimgi ong insoniy his-tuyg'ular va munosabatlar uchun shaxslarni topish bilan ajralib turardi: sevgi, qayg'u, azob-uqubat va boshqalar. Bu hodisadan bugungi kunda psixologik-pedagogik amaliyotda ham foydalanmoqdamiz.Xalq ertaklarning mavzulari xilma-xildir. Ular orasida quyidagi tiplarni ajratib ko'rsatish muinkin: hayvonlar haqidagi ertaklar, odamlar va hayvonlar o'rtasidagi munosabatlar. Besh

yoshgacha bo'lgan bolalar hayvonlar bilan o'zlarini aniqlab, ularga o'xshashga harakat qiladilar. Shuning uchun, hayvonlar haqidagi hikoyalar yosh bolalarga hayot tajribasini yaxshi yetkazadi. Maishiy ertaklar. Ular tez-tez oilaviy hayotning jabr-zulmlari haqida gapirish, mojaro vaziyatlarni hal qilish yo'llarini ko'rsatib beradi. Bu kabi ertaklar musibatlarga nisbatan aql-idrok va sog'lom hazil tuyg'usini shakllantiradilar, kichik oilaviy fokuslar haqida gapiradilar. Shuning uchun ham maishiy ertaklar oilaviy maslahatda va o'smirlar bilan ishlashda muhim bo'lib, oilaviy munosabatlar imidjini shakllantirishga qaratilgan.

Transformatsion ertaklar. Bunday ertakning misoli G.X. Andersenning "Irkit o'rdakcha" hikoyasidir. Ushbu ertak bilan ishlash ma'lum sabablarga ko'ra o'ziga nisbatan kam hurmatga ega bo'lgan odamlar uchun javob beradi. Bu ertak emikdosh farzandi bor oilalar bilan ishlash uchun ham javob beradi.

Qo'rqinchli hikoyalar. Yovuz ruhlar haqidagi ertaklar. alvastilar, jodugarlar va boshqalar. Zamonaviy bolalar subkulturasida dahshatli hikoyalar ham mavjud. Ko'rinib turibdiki, bu yerda bolalarning o'z-o'zini davolash tajribasi bilan shug'ullaniladi: ertakdagi tashvishli vaziyatni qayta-qayta modellashtirish va yashash, bolalar zo'riqishdan ozod qilinadi va javob berishning yangi usullarini egallaydi. Stress, bag'rikenglikni oshirish va taranglini "orqaga qaytarish" uchun bolalar (7 yoshdan katta) va o'smirlar bilan bir guruh dahshat hikoyalar aytib foydalanish foydalidir. Bu holda, odatda, ikkita qoida joriy etiladi. "qo'rqinchli" ovozda aytib, ovozlarni cho'zish, intonatsiyani "cho'zish" kerak; dahshatli hikoyaning oxiri kutilmagan va kulgili bo'lishi kerak. Ertaklar bilan ishlash uning tahlili va muhokamasidan boshlanadi. Ertak ma'nolari ishlab chiqilib, real hayotiy vaziyatlar bilan bog'langanda ertaklar bilan ishlashning boshqa shakllaridan: qo'g'irchoqlar yasash, dramaturgiya, rasm chizish, qum terapiyasidan foydalanish mumkin. **Muallifning badiiy ertaklari.** Bemorga ichki tajribalarini amalga oshirishga yordam berish uchun ko'plab shaxsiy prognozlariga qaramasdan, ular bilan ishlash uchun muallifning ertagini tanlash tavsiya etiladi. L. Panteleeva "ikki baqa" ertagi bolalar va kattalar bilan ishlash uchun javob beradi. Bu ertak maqsad bilan ishlashda, yoki inson oxirgi umidini yo'qotganda, yashashni istamaydi yoki

oxirgi kuchini yo'qotganda ishlanganda yaxshi natija beradi. Siz hayotingiz, sog'lig'ingiz va maqsadlaringiz uchun oxirgacha kurashishingiz kerak, chunki har bir insonning hayot yo'lida turgan har qanday qiyinchiliklarni yengishga yordam beradigan yagona imkoniyat, ichki resurslarga egamiz. **Didaktik ertaklar.** Tarbiyaviy vazifalar didaktik ertaklar shaklida beriladi, Ertakterapiya darslarida bolalar uyda berilgan matematik misollarni didaktik ertak shaklida qayta yozishni o'rganadilar. Bu hikoyalarda misolni yechish va bir qator yechilgan misollar qahramonni muvaffaqiyatga yetaklaydi.

Psixokorrektiv ertaklar: - 1. Ertakdagi muammo bola bilan bir xil bo'lishi kerak, lekin har qanday holatda ham u bilan to'g'ridan-to'g'ri o'xshashlik yo'q. 2. Ertak o'rnini bosuvchi tajribani taklif qilishi kerak, ulardan foydalanib bola o'z muammosini hal qilishda yangi tanlovni amalga oshirishi mumkin. Yoki psixolog sizga yordam berishi kerak. 3. Ertak syujeti ma'lum ketma-ketlikda ochilishi kerak: Bir paytlar. Ertakning boshlanishi, uning xarakterlari bilan uchrashuv. 3-4 yoshli bolalar uchun o'yinchoqlar, hayvonlardan ertaklarning asosiy qahramonlarini yasash tavsiya etiladi. 5 yoshdan boshlab - parilar, sehrgarlar, malikalar, knyazlar, askarlar va boshqalar qo'llaniladi. Taxminan 5-6 yoshdan boshlab bola ertaklarni afzal ko'radi. O'smirlik davrida ertak-masallar va maishiy ertaklarga qiziqish mumkin. Va keyin bir kun. . . Qahramon bola muammosiga to'g'ri keladigan muammoga, jiddiyatga duch keladi. Shu sababli... Bu muammoning yechimi nima ekanligini va ertak qahramonlari buni qanday amalga oshirishini ko'rsatadi. Kulminatsiya. Ertak qahramonlari qiyinchiliklarni yengadilar. O'zaro almashinish. Terapevtik ertakning denouementi ijobiy bo'lishi kerak. Ertakning axloqi... Ertak qahramonlari o'z harakatlaridan saboq oladilar. Ularning hayoti tubdan o'zgaradi. Psikokorrektiv ertaklar bolaning xulq-atvoriga yumshoq ta'sir ko'rsatish uchun yaratilgan. Bu yerda tuzatish samarasiz xulq-atvor uslubini yanada samaraliroq qilish bilan "almashtirish", shuningdek, bolaga nima bo'layotganini tushuntirishni anglatadi. Shuni aytish kerakki, psikokorrektiv ertaklardan foydalanish yosh (taxminan 11-13 yil) va muammolar bilan cheklangan. Psikokorrektiv ertakni yaratish uchun psixolog quyidagi algoritmdan foydalanishi mumkin:

1. Avvalo, jinsi, yoshi va xarakteriga ko'ra bolaga yaqin bo'lgan qahramonni tanlang.
2. Keyin qahramon hayotini adolatli tarzda tasvirlab bering, shunda bola hayoti bilan o'xshashlik topadi. Keyingi bolaning real vaziyatga o'xshash muammo vaziyatga qahramonni qo'yish va qahramon uchun bolaning barcha tajribalarini tasvirlash. Qahramonning vaziyatdan chiqish yo'lini izlashi. Maqsad qahramonni o'zgartirish bo'lyapti, ertakni mantiqiy oxirigacha olib borib vaziyatni og'irlashtiruvchi vaziyat bilan boshlash kerak. Qahramon o'zi bilan bir xil vaziyatda jonzotlarni uchratishi va vaziyatdan qanday chiqib ketishini ko'rishi mumkin; Masalan, qahramon unga nima bo'layotganing tushuntirib beruvchi dono murabbiy va boshqalarni uchratishi mumkin. Terapevtning vazifasi - qahramonga ertak voqealari orqali turli tomonlardan vaziyatni ko'rsatish, unga muqobil xulq-atvor modellarini taklif qilish, sodir bo'layotgan voqealarda ijobiy ma'no topishga yordam berishdir. Ertak qahramonining noto'g'ri xatti-harakatlaridan anglash va o'zgarish yo'lini tanlash. Chet el psixologlari ko'pincha psixoterapiya hikoyalarining psixologik hikoyalari deb atashadi. Bolaga vaziyatni muhokama qilmasdan psixokorrektiv ertakni o'qish mumkin. Shu tariqa unga o'zi bilan yolg'iz qolish va fikrlash imkoniyati beriladi. Psixoterapevtik ertaklar. Bu kabi ertaklar voqealarning chuqur mazmunini ochib beruvchi ertaklar hisoblanadi. Psixoterapevtik hikoyalar ko'pincha odamni savol bilan qoldiradi. Bu esa o'z navbatida, shaxsiy o'sish jarayonini rag'batlantiradi. Ko'pgina psixoterapevtik ertaklar hayot va o'lim muammolariga, yo'qotish va qozonish, sevgi munosabatlariga bag'ishlangan bo'ladi. Fransuz psixiatri, tibbiyot va psixologiya doktori Jan Gaudinning fikricha, Sh. Perro ertaklaridan aniq muammoli vaziyatlar uchun foydalanish mumkin. Masalan, "Uyqudagi go'zal" ertagidan inqirozni boshdan kechirayotgan bolalar bilan ishlashda, "Tom bosh barmoq" - tashlandiq bolalar bilan ishlashda foydalanish mumkin. Ertakterapiya jarayonida psixolog bolaning o'z muammosi bilan bog'liq (masalan, o'z oilasi tarkibining o'zgarishi bilan) bo'lgan vaziyatlarda zarur bilimlarni egallashiga e'tibor qaratadi. Shu bilan birga kattalar va bolalar o'rtasidagi muloqot muhim ahamiyatga ega. Shu nuqtai nazardan samarali

ishlashning asosiy shartlaridan biri kattalarning o'z hikoyasi mazmuniga bo'lgan hissiy munosabatidir. Psixologdan quyidagi shartlarga javob berishi talab etiladi:

* Hikoyalarni o'qiyotganda yoki hikoya qilganda haqiqiy his - tuyg'ular yetkazilishi kerak;

* O'qish yoki hikoya qilayotganda bola psixologning yuzini ko'rishi va imo-ishoralarni, yuz ifodalarini va ko'zlarining qarashlarini kuzatishi uchun psixolog bolani o'z oldiga joylashtirishi va u bilan fikr almashishi kerak;

* Uzoq muddatli pauzalarga yo'l qo'yilmasligi lozim. Individual yoki guruhli ishlash uchun har qanday ertakni taklif qilish mumkin, uni ovoz chiqarib o'qish kerak. Bolaga beriladigan ertak muayyan talablarga javob berishi kerak:

* Vaziyat to'g'ri tayyor javobga ega bo'lishi kerak ("ochiqlik tamoyili");

* Vaziyat bola uchun dolzarb muammo bo'lishi kerak, ertakning majoziy ssenarisida "shifrlangan" bo'lishi lozim;

* Vaziyat va savollar bolani sabab-oqibat munosabatlarini mustaqil ravishda qurish va izga solishga undash kabi tarzda qurilishi va harakatlanishi lozim. Ertaklar bolaning yoshiga mos bo'lishi kerak. Ikki yosh bola ertak belgilarining oddiy harakatlarini yodda tutishi mumkin, ertakka qiziqish bor bo'ladi. Hikoyalarning sodda va syujetli bo'lishi maqsadga muvofiqdir. Misol uchun afsonaviy ertaklar "Sholg'om", "Bobg'irsoq". Ertakdagi voqelikni real voqelikdan aniq ajratish qobiliyati 3,5-4 yilga kelib yuzaga keladi.

Ertakterapiya usullari. Ertak bilan ishlashning bir necha usullari mavjud:

- Qissaning aytilishi.
- Ertak chizish.
- Ertakterapiyalik tashxis.
- Ertak yozish.
- Qo'g'irchoqlar yasash.
- Ertakni belgilash.

Ertakni aytish va tuzish metodi. Har qanday hikoya qilish o'z-o'zidan terapevtikdir. Buni o'qish emas, balki hikoya qilish yaxshidir, chunki terapevt mijoz bilan maslahatlashish jarayonida nima sodir bo'lishini kuzatishi mumkin. Terapevt va

bola birgalikda ertak yaratishi mumkin, bir vaqtning o'zida uning butun yoki alohida elementlarni dramatisatsiya qiladi. Bola o'z-o'zidan ertak tuza oladi. Ertakni davom ettirish va uni bola tomonidan aytib berishni mustaqil ixtiro qilish, odatda, bolaning xatti-harakatida belgilanmaydigan, shu bilan birga unda harakat qiladigan o'z-o'zidan hissiy ko'rinishlarini ochib berishga imkon beradi.

“Ertak chizish”metodi - Bundan keyin ertakni chizish, ko'rgazma qilish yoki uni dastur sifatida taqdim etish maqsadga muvofiqdir. Rangli karton, plastilin bilan chizish yoki ishlash, mijoz o'ziga tegishli bo'lgan hamma narsani, his-tuyg'u va fikrlarni o'zida mujassamlashtiradi. Tasvir sifati muhim emas. Kuchli his-tuyg'ular bilan bola yoki kattalar chizmalarida har xil hayvonlar, olov yoki quyuq ranglarni ko'rish mumkin. Rasm chizish uchun qalam bilan ishlash yaxshiroqdir (agar siz o'zingizning his-tuyg'ularingizni chizishingiz kerak bo'lsa, maxsus narsalarni chizsangiz, akvarelda chizishingiz kerak).

Qo'g'irchoqlar yasash usuli - Ertakterapivaning asosiy usullaridan biri bu qo'g'irchoqlar yasash hisoblanadi. Ertakterapivada qo'g'irchoqni tayyorlash jarayoni muhim ahamiyatga ega. Qo'g'irchoqning har qanday ishlab chiqarilishi meditatsiya turidir, chunki qo'g'irchoqni yasash jarayonida shaxs o'zgarishi kuzatiladi. Shu bilan birga, bolalar tasavvur va diqqatni jamlash qobiliyatini rivojlantiradilar. Qo'g'irchoqni tayyorlash jarayonida mijozlarga loyiha, identifikatsiya yoki almashtirish mexanizmlari kiradi, bu ularga ma'lum natijalarga erishish imkonini beradi. Psixoanalitik nazariya nuqtai nazaridan qo'g'irchoqlar insonning instinktiv energiyasi qaytariladigan narsalar rolini o'ynaydi. Qo'g'irchoq yasash va uni manipulyatsiya qilish muammoni anglash, uni o'ylash va yechimini topishga olib keladi. Qo'g'irchoqlar manipulyatsiya siz asab taranglikni yengillashtirish imkonini beradi. Bir qator psixologlarning fikriga ko'ra qo'g'irchoqlar yoki o'yinchoqlardan foydalanganda, ular bilan barcha manipulyatsiyalar oldindan ishlab chiqilishi kerak:

- * nutq tovushlarini bevosita bolaga yo'naltirish kerak;
- * diksiya yetarli ovoz kuchi bilan aniq bo'lishi kerak;
- * ovoz va nutqni xarakterning ichki xususiyatlariga moslashtirish kerak;

*psixologning barcha harakatlari aytilgan gaplar mazmuniga, ularning intonatsiyasiga mos kelishi kerak.

Qo'g'irchoqlar foydalanish orqali quyidagi muammoni hal mumkin:

1. Hissiy barqarorlik va o'z-o'zini tartibga solish erishish.
2. Muhim ijtimoiy ko'nikmalarni, ijtimoiy o'zaro munosabatlar tajribasini egallash.
3. Muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish.
4. O'z-o'zini anglashni rivojlantirish.
5. Dag'al va mayda motorikani rivojlantirish.
6. Ichki nizolarning hal etilishi.
7. Qo'rquvlarning oldini olish va tuzatish.
8. Nutqning rivojlanishi.
9. Kasallikka qarshilikning ichki mexanizmlarini qidirish.
10. Oilaviy munosabatlarni tuzatish.
11. O'g'il va qizlarning psixologik shaxsini shakllantirish.

Ertakni aytib berish jarayonida diagnostik samaraga erishish:

* Ertaklarning obrazli olami bolaga ertakning xarakteri bilan aniqlash imkonini beradi;

* Bola hikoya qilinayotgan hikoyadagi fikr va kechinmalarini xarakterdagi fikr va kechinmalar bilan birlashtiradi va ular haqida gapiradi;

* Bolaning kattalarning savollariga bergan javoblari bolaning hozirgi hissiyholati va vaziyatni yanada rivojlantirish haqidagi tasavvurlari haqida xulosa chiqarishga imkon beradi.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, ertakterapiya bo'yicha mutaxassis psixologik-pedagogik ertaklarning har xil turlarini yozishga, mijoz muammosiga metafora yoza olishga, ertak, qum kartinalarini talqin qilish malakasini egallashga, turli xil qo'g'irchoqlar bilan ishlashga, mijozga qo'shib unga ergashishga tayyor bo'lishi kerak.

Savol va topshiriqlar:

1. Maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq va xayolning rivojlanish bosqichlari qanday?

2. Nutq va xayol o‘zaro qanday bog‘langan va biri ikkinchisiga qanday ta’sir ko‘rsatadi?
3. Maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq va xayol rivojlanishiga ta’sir qiluvchi omillar nimalardan iborat?
4. O‘yin faoliyati nutq va xayol rivojida qanday rol o‘ynaydi?
5. Tasviriy faoliyat (chizish, loy bilan ishlash) bolalarda xayolni rivojlantirishda qanday yordam beradi?
6. Nutq va xayol rivojini baholash uchun qanday diagnostik metodlar mavjud?
7. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida nutq va xayolni rivojlantirishga qaratilgan mashg‘ulotlar qanday tashkil etiladi?
8. Tarbiyachi va ota-onaning roli bolaning nutqiy va xayoliy rivojida qanday ahamiyatga ega?
9. Nutq va xayol rivojlanishida ertak, hikoya va dramatik o‘yinlarning o‘rni qanday?
10. Nutq va xayolning sust rivojlanishi qanday muammolarga olib keladi va bu holatni bartaraf etish uchun qanday korreksion ishlar olib boriladi?

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasining «Ta’lim to‘g‘risida»gi Qonuni 2020yil 30 oktabr O‘zbekiston respublikasi vazirlar mahkamasining Qarori Toshkent sh., 2020-yil 22-dekabr,802-son”Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash” to‘g‘risida
2. “Ilk qadam” davlat o‘quv davturi. – T., 2022.
3. O‘zbekiston Respublika Maktabgacha va maktab ta’lim vazirligining 2025-yil 28-avgustdagi 323 - sonli buyrug‘i. – T., 2025
4. Yo‘ldosheva M.Psixologik korreksiya usullari, Toshkent, 2018.
5. Saidov M,To‘ychiev N. Psixologik diagnostika asoslari*, Toshkent, 2017.
6. Tadjieva M. T, Kreativ fikrlashni rivojlantirishda art-terapiya metodlari, maqola, 2021.
7. Karimova Z. Bolalar psixologiyasi va diagnostikasi*, Toshkent, 2020.

Mavzu: Maktabgacha ta'limda musiqa terapiyasi.

Reja:

1. Maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalashda musiqa ahamiyati
2. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida musiqa mashg'ulotini tashkil etish
3. Maktabgacha yoshdagi bolalarda musiqa terapiyasining maqsadlari

Tayanch tushunchalar: maktabgacha ta'lim tashkiloti, musiqa, musiqa tarbiyalash vositasi, vokal, musiqiy idrok.

Musiqa - bu bolaning axloqiy xususiyatlarini shakllantirish vositasi. Bolaning his tuyg'ulariga bevosita ta'sir ko'rsatadigan musiqa uning axloqiy xususiyatlarini shakllantiradi. Ba'zan musiqa ta'siri ishontirish yoki yo'nalishdan ko'ra kuchliroqdir. Bolalarni turli xil hissiy-majoziy asarlar bilan tanishtirish, ularni hamdard bo'lishga chorlaymiz. Musiqiy faoliyat bola shaxsining axloqiy fazilatlarini shakllantirish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratadi, kelajakdagi insonning umumiy madaniyatining dastlabki asoslarini yaratadi. Musiqa - bu aqliy qobiliyatlarni faollashtirish vositasidir. Musiqani idrok etish aqliy jarayonlar bilan chambarchas bog'liq, ya'ni, diqqat, kuzatish, tezkor aql talab qiladi. Bolalar tovushni tinglaydilar, o'xshash va turli xil tovushlarni taqqoslaydilar, ularning ekspressiv ma'nosi bilan tanishadilar, badiiy tasvirlarning xarakterli semantik xususiyatlariga e'tibor beradilar, asarning tuzilishini tushunishga o'rganadilar. Estetik baholashdagi ushbu birinchi urinishlar kuchli aqliy faoliyatni talab qiladi va o'qituvchi tomonidan boshqarilib boradi. Musiqa jismoniy rivojlanish vositasidir. Qo'shiq aytish ovoz apparatini rivojlantiradi, vokal zanjirlarini mustahkamlaydi, nutqni yaxshilaydi (nutq terapevtlari nutqni davolash uchun ishlatadilar) va vokal- eshitish muvofiqlashtirishini rivojlantirishga hissa qo'shadilar. To'g'ri qo'shiq pozitsiyasi nafasni tartibga soladi va chuqurlashtiradi. Musiqalar va harakatlarning o'zaro bog'liqligiga asoslangan ritmdagi mashg'ulotlar bolaning holatini, muvofiqlashuvini yaxshilaydi, yurish va yugurishning ravshanligini rivojlantiradi. Musiqiy asarning dinamikasi va sur'ati harakatlarida tezlikni, kuchlanish darajasini, amplituda va yo'nalishni mos ravishda o'zgartirishni talab qiladi. Hissiy sezgirlik va

rivojlangan musiqiy quloq bolalarga qulay shakllarda yaxshi his-tuyg'ular va harakatlarga javob berishga imkon beradi, aqliy faoliyatni faollashtirishga yordam beradi va harakatlarini doimiy ravishda yaxshilaydi, maktabgacha yoshdagi bolani jismoniy rivojlantiradi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida musiqa ta'limini musiqiy faoliyat turlari bilan birga olib borish ayniqsa maqsadga muvofiq kelgan bo'lardi. Musiqiy faoliyatning yetakchi turlaridan biri tinglash idrokidir. Musiqani tinglash orqali bola o'z tasavvurlari olamida tinglayotgan asarining qiyofasini chizadi, ammo bola o'zi nimani istayotgan bo'lsa, tinglayotgan musiqasida shuni rasmini chizadi. Musiqiy faoliyatning keyingi turlari - bu bolalar ijodi va bolalarning musiqiy ijodidir. Bunda bolalar ijodi ularning rasqga tushganlarida, qo'shiq kuylaganlarida musiqiy cholg'ularni chalganlarida namoyon bo'lsa, bolalarning musiqiy ijodi ulardan ijodkorlikni, improvizatsion ijodiy namunalarni va yaratuvchanlikni talab etadi. Har bir insonning qalbida musiqaga bo'lgan ehtiyoj yashirin bo'ladi. Bu ehtiyoj bolalik davridan boshlab tabiiy ravishda shakllanadi va uni to'g'ri yo'naltirish hamda rivojlantirish orqali insonning dunyoqarashi, estetik didi va ruhiy olami boyib boradi. Ayniqsa, maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalar uchun musiqiy tarbiyaning ta'siri beqiyosdir. Dars jarayonida beriladigan nazariy bilimlar yetarli bo'lmasligi mumkin, shu sababli darsdan tashqari mashg'ulotlar, xususan, musiqiy faoliyatlar alohida ahamiyat kasb etadi. Musiqiy mashg'ulotlar – bu faqat kuy yoki qo'shiqni o'rganish emas, balki bolaning qalb olamiga sayohat qilish, ichki his-tuyg'ularini ifoda etish imkonini beruvchi jarayondir. Ushbu mashg'ulotlar orqali bolalar milliy ma'naviyatimiz va musiqiy marosimlarimiz bilan yaqindan tanishadi, sahnada o'zini tutish, jamoa bilan ishlash kabi ko'nikmalarni egallaydi. Eng muhimi, ular san'atga mehr qo'yadi va ma'naviy jihatdan boyiydi. Bugungi zamonaviy ta'lim jarayonida ana shunday mashg'ulotlarning ahamiyati ortib bormoqda. Ular nafaqat iqtidorli bolalarni aniqlash va rivojlantirishga xizmat qiladi, balki har bir bolaning bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish hamda uni yot g'oyalardan asrashda samarali vosita sifatida xizmat qilmoqda. Zero, yuragi musiqa bilan to'lgan yosh qalb yomon yo'lni tanlamaydi. Bolalarning musiqiy bilimlar tizimida musiqa tinglashning o'рни va ahamiyatini baholash oson emas. Musiqa tinglamasdan turib madaniyatni

o'rgatish, jahon musiqa san'ati durdonalari bilan tanishtirish, musiqaning ifoda vositalarini o'rgatish va yuksak badiiy saviyadagi asarlarga nisbatan muhabbat uyg'otish mumkin emas. Ushbu fazilatlarni shakllantirishda musiqa tinglash jarayoni muhim omil sifatida namoyon bo'ladi. Asarni anglashning ikkinchi bosqichida bola asar haqida o'z fikrini bayon qilishi, uning g'oyaviy-badiiy mazmunini baholashi, xarakterli xususiyatlarini tahlil qila olishi zarur. Bu bosqichda tanqidiy fikrlash, san'atshunoslik va muallif ijodiga oid to'plangan bilimlar mujassam bo'ladi. Musiqa tinglash, yakkanavoz va jo'rnavozni farqlay olish, cholg'u asboblari va ularning tembrlarini ajrata bilish, musiqiy did va idrokni rivojlantirish hamda o'zbek, qardosh va jahon bastakorlarining asarlarini eshitish orqali musiqiy-nazariy bilimlar kengayadi. Ushbu bilimlar bolalarning musiqiy-estetik saviyasini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Bolalarning musiqani idrok etish malakalarini shakllantirish, musiqaning tilini tushunishga o'rgatish, sevimli asarlarini tanlab olishga yo'l ochish, mualliflarga nisbatan minnatdorlik tuyg'usini uyg'otish va milliy hamda mumtoz musiqaga qiziqish hosil qilish muhim vazifalardandir. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarning yoshi, rivojlanish darajasi va qiziqishlariga mos, badiiy mazmuni boy, yuksak g'oyalarni o'zida aks ettiruvchi musiqalar yangrashi zarur. Bolalar oilada, televideniya, radio, teatr, konsert yoki boshqa jamoat joylarida doimiy ravishda musiqaga duch keladilar. Shunday bo'lsada, ular eshitayotgan musiqaning barchasi ham yosh xususiyatlariga mos emasligi yoki ularni to'laqonli anglashga qodir emasliklarini inobatga olish lozim. Shu sababli musiqa mashg'ulotlari, ayniqsa, tinglash jarayonlari bolalarning musiqiy faoliyatini pedagogik maqsadga muvofiq ravishda boshqarish va yo'naltirishda, estetik tarbiya berishda muhim vosita sifatida xizmat qiladi. Ta'lim jarayonidagi har bir musiqiy faoliyat – xoh u qo'shiq kuylash, xoh musiqa savodi, xoh musiqa tinglash bo'lsin – barkamol shaxsni tarbiyalashga qaratilgandir. Musiqa madaniyati darslari o'ziga xosligi bilan ajralib turadi, chunki unda musiqa ta'limining bir qancha yo'nalishlari uyg'unlashgan bo'ladi. Ayniqsa, xor bo'lib kuylash va musiqiy asarlarni tinglash orqali bolalarning musiqiy didi shakllanadi. Mashg'ulotlar tarkibida qo'shiq kuylash, cholg'u asboblari jo'r bo'lish, musiqa

ostida ritmik harakatlar bajarish orqali estetik idrok va ijodiy qobiliyat yuksaladi. Bolalarda musiqaga mehr uyg'otish uchun, avvalo, ular tinglayotgan asarni sevishi kerak. Bu esa faqat yuksak badiiy-estetik qiymatga ega asarlar orqali ta'minlanadi. Mahoratli ijrochidan eshitilgan musiqiy asar bolada chuqur taassurot, hissiyot va fikr-mulohazalarni uyg'otadi. Qo'shiqning tinglovchiga ta'siri asarning qanday ijro etilgani, sozanda yoki xonandaning mahorati bilan chambarchas bog'liq. Biroq bu holatning o'zi yetarli emas. Tinglovchi asarning muallifi, yaratilgan davri, shakli, turi, o'lchovi, ritmi kabi xususiyatlar haqida yetarli bilimga ega bo'lsa, asarning mazmunini to'la anglab, u orqali hissiy va ongli yuksalishga erishadi. Milliy musiqamizni to'g'ri idrok etishga tayyorlash maktabgacha ta'limdagi eng muhim vazifalardan biridir. Bu jarayonni amalga oshirish musiqa rahbarining zimmasiga katta mas'uliyat yuklaydi. Musiqa tinglatishdan avval bolalar bilan qisqacha suhbat o'tkazish, asarning mazmuni, xarakteri va muallifi haqida ma'lumot berish zarur.

E. Gorskaya ta'kidlaganidek, tinglashdan avvalgi suhbat bolani psixologik tayyorlaydi. Asarning janri, yaratilish tarixi, g'oyaviy yo'nalishi haqida berilgan izoh tinglovchining asarni to'laqonli idrok etishiga zamin yaratadi. Shuningdek, bolalarga musiqiy asarlar orqasida ma'lum voqeliklar, his-tuyg'ular va fikrlar mavjudligini tushuntirish ularning hayotiy tajribasiga asoslanishi lozim. Musiqiy tarbiyada bolalarni nafaqat ijro etishga, balki musiqani emotsional va ruhan anglashga ham o'rgatish kerak. Odatda bolalar musiqani qo'shiq kuylash orqali eshitadilar, ammo bu etarli emas. Musiqa rahbari bolalarni murakkabroq kuy va asarlarni tinglashga tayyorlashi kerak. Bu esa rahbarning ijrochilik qobiliyatiga bog'liq. Agar rahbar bunday salohiyatga ega bo'lmasa, u holda zamonaviy texnik vositalar – audiofayllar, musiqiy markazlar, kompyuterlar yordamida bolalarning emotsional holatini uyg'otishi mumkin. Biroq magnitofon orqali tinglatilgan asarga qaraganda rahbarning o'zi ijro etgan asar bolalarda kuchliroq ta'sir uyg'otadi. Zamonaviy pedagogika fanida shaxsga yo'naltirilgan yondashuv doirasida musiqa terapiyasi o'quvchilarning emotsional va ijtimoiy rivojlanishida muhim vosita sifatida tan olinmoqda. Xususan, pedagog kadrlarni tayyorlash jarayonida ushbu yo'nalishdagi bilim va ko'nikmalarni shakllantirish nafaqat kasbiy mahoratni, balki

pedagogik sezgirlikni ham oshiradi. Musiqa terapiyasining stressni kamaytirish, diqqatni jamlash, hamkorlik va empatiya rivojiga ta'siri fan va amaliyotda keng tasdiqlangan. Musiqa terapiyasi inson ruhiyatiga ta'sir etuvchi eng qadimiy vositalardan biri hisoblanadi. Uning pedagogik kontekstdagi qo'llanilishi esa XX asrning o'rtalaridan boshlab jadal rivojlandi. Dastlab AQSH, Germaniya, Avstriya, Finlyandiya kabi davlatlarda maxsus musiqa-terapevtik markazlar tashkil etilib, bolalar va o'smirlar ruhiyatini barqarorlashtirishda qo'llanilgan. O'zbekiston pedagogik amaliyotida esa musiqa ko'proq estetik va madaniy tarbiyaning vositasi sifatida qaralgan bo'lsada, so'nggi yillarda uning terapiya vositasi sifatidagi imkoniyatlari pedagogik faoliyatga integratsiyalanmoqda. Musiqa terapiyasining mohiyati — musiqaning tovush, ritm, melodiya, tempo kabi komponentlari orqali insonning hissiy, psixologik va ijtimoiy muammolarini bartaraf etishdan iboratdir. Pedagogik nuqtai nazardan bu, o'quvchilar va o'qituvchilarning o'zaro munosabatini mustahkamlash, emotsional zo'riqlashlarni yumshatish, stress holatini yengillashtirish va dars jarayonini yanada sarmazmun qilish imkoniyatini beradi. Tadqiqotlar davomida aniqlanishicha:

- Pedagogik yo'nalishda tahsil olayotgan talabalarning 73 foizi musiqa terapiyasining psixologik jihatlaridan bexabar.
- Amaliy mashg'ulotlarda musiqa terapiyasiga oid metodik qo'llanmalarning yetishmasligi mavjud.
- Musiqa orqali bolalarda muloqot, xotira, ijtimoiy munosabat va o'zini ifoda qilish ko'nikmalari rivojlanishi mumkinligi aniqlangan.
- Pedagogik amaliyotda musiqa terapiyasi elementlaridan foydalanish bo'yicha maxsus modul kurslar joriy etilsa, o'quv jarayoni samaradorligi oshadi. Pedagog kadrlar tayyorlashda musiqa terapiyasini o'rgatish bir necha sabablarga ko'ra muhimdir. Avvalo, musiqa inson ruhiyatiga bevosita ta'sir etuvchi vosita bo'lib, uning terapevtik kuchi ta'lim-tarbiya jarayonida beqiyosdir. Ikkinchidan, o'qituvchining o'zi ham dars jarayonida psixo-emotsional holatni boshqara olish ko'nikmasiga ega bo'lishi lozim. Bu esa musiqa terapiyasini nafaqat o'quvchilar, balki pedagoglarning o'zlari uchun ham zarur bo'lgan yo'nalish ekanligini

ko'rsatadi. Musiqa terapiyasining innovatsion pedagogik texnologiyalarga integratsiyalashuvi orqali:

- bolalar bilan ish olib borishda stressga bardoshlilik oshadi,
- individual yondashuv imkoniyatlari kengayadi,
- darslar emotsional jihatdan boyitiladi. Musiqa terapiyasi inson psixikasiga musiqaning ohang, ritm, tempo, dinamikasi va mazmuni orqali ta'sir o'tkazishga asoslangan davolovchi hamda rivojlantiruvchi faoliyat turidir. Ushbu yondashuv tarixiy jihatdan qadimiy ildizlarga ega bo'lib, miloddan avvalgi Misr, Hindiston, Gretsiya va Xitoy madaniyatlarida musiqa orqali ruhiy kasalliklarni davolash holatlari qayd etilgan. Zamonaviy musiqa terapiyasi esa psixologiya, neyrofiziologiya va pedagogikaning integratsiyasiga asoslanadi. Pedagogika fanida musiqa terapiyasi — bu o'quvchi (yoki talaba)ning psixologik va emotsional holatini barqarorlashtirish, ijodiy salohiyatini ochish, shaxslararo munosabatlarni yengillashtirish va ta'limga ijobiy motivatsiyani kuchaytirish vositasidir. Bu pedagogik yondashuv ayniqsa:

- maktabgacha yoshdagi bolalar;
- nogironligi bo'lgan bolalar;
- emotsional buzilishlar (stress, qo'rquv, tashvish) bilan yashayotgan o'quvchilar uchun foydalidir. Pedagog kadrlar tayyorlashda musiqa terapiyasiga oid bilim va ko'nikmalarni shakllantirish ta'lim tizimining zamonaviy talablaridan biridir. Musiqa orqali o'rgatish, histuyg'ularni boshqarish va emotsional muvozanatni saqlashni o'rgatish pedagog shaxsining kasbiy barkamolligini ta'minlaydi. Shu boisdan, oliy pedagogik ta'lim dasturlariga musiqa terapiyasi asoslari, amaliy mashg'ulotlar, kuzatuv va tahlil topshiriqlari kiritilishi maqsadga muvofiqdir. Musiqa terapiyasi pedagog kadrlarni tayyorlashda zarur bo'lgan emotsional, kommunikativ, estetik kompetensiyalarni rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi. Bu yo'nalishning oliy ta'lim dasturlariga integratsiyalashuvi zamonaviy o'qituvchining kasbiy mahoratini yuksaltiradi. Chet el tajribasi va milliy musiqiy meros asosida o'quv kurslari, maxsus modullar va amaliy mashg'ulotlar tizimini yaratish lozim. Musiqa terapiyasi asosida dars va tarbiyaviy ishlarda ijobiy

emotsional muhit shakllantiriladi, bu esa o'quvchilarning o'zlashtirish darajasiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Maktabgacha ta'limda musiqa terapiyasi - Musiqa terapiyasi – bu musiqaning turli shakllaridan (tinglash, kuylash, raqsga tushish, cholg'u asboblariida chalish) foydalanib, bolalarning ruhiy-emotsional holatini yaxshilash, bilish jarayonlarini rivojlantirish va ijtimoiy ko'nikmalarini mustahkamlashga qaratilgan korreksion va tarbiyaviy usuldir.**Maktabgacha yoshdagi bolalarda musiqa terapiyasining maqsadlari.** Hissiy zo'riqish va stressni kamaytirish.Nutq, xotira, diqqat va tafakkurni rivojlantirish.Ijodiy qobiliyat va tasavvurni kuchaytirish.O'zini ifoda etish, ijtimoiylashuv va jamoada ishlash ko'nikmalarini shakllantirish.Bolalarda musiqaga mehr uyg'otish, estetik didni rivojlantirish.

Musiqa terapiyasi usullari - Musiqa tinglash terapiyasi.Bolalar turli asarlarni tinglaydi (klassik, xalq kuy-qo'shiqlari, tabiat tovushlari).Tinchlantirish, diqqatni jamlash va tasavvurini rivojlantirishga yordam beradi.Kuylash (vokal terapiya)Bolalar qo'shiqlarni birgalikda kuylaydi.Nutq apparatini rivojlantiradi, nafas olishni me'yorga keltiradi, jamoaviylikni mustahkamlaydi.Ritmoterapiya.Qo'l chertish, baraban, doira, qo'ng'iroqchalar yordamida ritmik mashqlar.Motorika, diqqat va koordinatsiyani rivojlantiradi.Harakatli musiqa terapiyasi (musiqaga raqs va o'yin)Musiqa ostida harakatlar, raqs, pantomima.Hissiy ifoda, tana erkinligi va ijtimoiy faollikni rivojlantiradi.Improvizatsion musiqa terapiyasi. Bola o'z xohishicha musiqiy tovushlar chiqaradi, oddiy cholg'ular chaladi.Ijodkorlik va o'zini erkin ifodalashni kuchaytiradi.

Musiqa terapiyasining afzalliklari - Bolada ijobiy kayfiyatni shakllantiradi.Stress, qo'rquv va tajovuzkorlikni kamaytiradi. Jismoniy va ruhiy rivojlanishni uyg'unlashtiradi.Guruhda muloqot va do'stona munosabatlarni mustahkamlaydi. Masalan: agar bola tortinchoq bo'lsa, unga kichik baraban yoki qo'ng'iroq berilib, musiqaga mos urish topshirig'i beriladi. Shu orqali bola asta-sekin o'zini ifoda etishni o'rganadi.

Savol va topshiriqlar:

1. Musiqa terapiyasi nima va uning maktabgacha yoshdagi bolalar uchun asosiy vazifalari qanday?
2. Maktabgacha ta'limda musiqa terapiyasining psixologik va pedagogik ahamiyati nimada?
3. Musiqa terapiyasi bolalarning emotsional holatini qanday yaxshilaydi?
4. Maktabgacha yoshdagi bolalarda musiqa terapiyasi nutq, motorika va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishga qanday ta'sir qiladi?
5. Qanday musiqa terapiyasi usullari (ritmik mashqlar, vokal, musiqa tinglash) maktabgacha ta'lim muassasalarida samaraliroq?
6. Musiqa terapiyasini maktabgacha ta'lim muassasalarida qanday shakllarda tashkil etish mumkin?
7. Musiqa terapiyasi yordamida bolaning stress va bezovtalik darajasini kamaytirish mumkinmi?
8. Tarbiyachi va psixologlarning musiqa terapiyasini samarali qo'llash uchun qanday malaka va bilimlarga ega bo'lishi zarur?
9. Maktabgacha ta'limda musiqa terapiyasining boshqa terapiya turlari bilan integratsiyasi qanday amalga oshiriladi?
10. Maktabgacha ta'limda musiqa terapiyasining samaradorligini baholash uchun qanday diagnostik vositalar mavjud?

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi Qonuni 2020yil 30 oktabr O'zbekiston respublikasi vazirlar mahkamasining Qarori Toshkent sh., 2020-yil 22-dekabr, 802-son "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash" to'g'risida
2. "Ilk qadam" davlat o'quv davturi. – T., 2022.
3. O'zbekiston Respublika Maktabgacha va maktab ta'lim vazirligining 2025-yil 28-avgustdagi 323 - sonli buyrug'i. – T., 2025
4. Yo'ldosheva M. Psixologik korreksiya usullari, Toshkent, 2018.
5. Saidov M, To'ychiev N. Psixologik diagnostika asoslari*, Toshkent, 2017.

Mavzu: Bolalarning tasviriy san'ati.

Reja:

1. Maktabgacha ta'limda bolalarning tasviriy san'ati
2. Bolani turli xil noan'anaviy rasm chizish texnikasi
3. Iplar yordamoda rasm chizish

Tayanch tushunchalar: Tasviriy san'at, metodika, didaktika, bilim, badiiy-estetik ta'lim, malaka, metod, dars, estetika, tafakkur, ko'rgazmali o'qitish, badiiy tarbiya, ijodiy tafakkur.

Tasviriy faoliyat - bu bolalarni o'z oldiga qo'ygan maqsadlarini bajarishda tinmay mehnat qilishga undovchi faoliyatdir. Tasviriy faoliyat bolalarning voqelik haqidagi tasavurlarining kengayishi va mustahkamlanish vositasi bo'lib xizmat qiladi. Taniqli psixolog V.M.Teplov idrokning alohida xarakterini quyidagi tasvir bilan bog'liq holda ta'kidlab o'tadi: "tasviriy san'atda tasvir masalasi kuchli idrok qilishni talab etadi. Qurilgan narsaning tasvir masalasini yecha turib, bola har doim narsalarni yangicha tomondan anchagina tezroq, kuchliroq va aniqroq qurishni o'rganib boradi" O'zbekiston Respublikasining mustaqillikka erishishi maktabgacha ta'lim tashkilotlarining oldiga yangi vazifalar qo'yildi. Bu esa hozirgi vaqtda maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tasviriy faoliyat turlari, ularning mazmuni, tasviriy faoliyat jarayonida bolalarda aqliy, axloqiy, estetik tarbiya turlarini rivojlantirish, irodaning sifatlari boshlagan ishini oxiriga yetkazish, oldiga maqsad qo'yib, o'shani bajarishga tomon intilish, qiyinchiliklarni yengish, o'rtoqlariga yordamlashish kabi xususiyatlar haqida tushuncha, ko'rsatib berilgan. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tasviriy faoliyat turlarini, ularning mazmuni, tasviriy faoliyat jarayonida bolalarda aqliy, fazoviy tasavvurni, axloqiy, estetik tarbiya turlarini rivojlantirish va yaratuvchanlikni oshirish.

Rasm chizish dunyoni bilish va estetik idrok bilimlarini rivojlantirishning eng muhim vositalaridan biridir, chunki u bolaning mustaqil, amaliy va ijodiy faoliyati bilan bog'liq. Faoliyat faoliyati bolalarning ijodiy qobiliyatlari, tasavvurlari, kuzatuvchanligi, badiiy tafakkuri va xotirasini rivojlantirishga yordam beradi. Tasvirning yangi usullaridan foydalanish bolaning rasm chizish qobiliyatini

diversifikatsiya qilishga, materiallarning visual imkoniyatlarini o'rganishga qiziqishni uyg'otishga va natijada umuman vizual faoliyatga qiziqishni oshirishga imkon beradi. Tasviriy faoliyat mashg'ulotlari bolalarning ijodiy qobiliyatlari, tasavvurlari, kuzatishlari, badiiy fikrlashlari va xotiralarini rivojlantirishga yordam berishi, tasvirda yangi usullaridan foydalanish bolaning chizish qobiliyatini, umuman tasviriy faoliyatga qiziqishni oshirish imkonini beradi. Noan'anaviy tasviriy faoliyat texnikasi o'quvchilarning kognitiv faoliyatini rivojlantirishga, aqliy jarayonlarni tuzatishga yordam beradi. An'anaviy bo'lmagan rasm chizish texnikasining yangiligi va o'ziga xos xususiyati shundaki, ular innovatsion xususiyatga ega. Ish tizimida bolalar badiiy ijodini rivojlantirishning noan'anaviy usullari qo'llaniladi. An'anaviy bo'lmagan rasm chizish uchun tabiiy va keraksiz uy qurilishi vositalaridan foydalaniladi. An'anaviy bo'lmagan rasm chizish bolalarga juda ko'p ijobiy his-tuyg'ularni beradi, ularga tanish bo'lgan uy-ro'zg'or buyumlarini asl badiiy materiallar sifatida ishlatish imkoniyatini ochib beradi va oldindan aytib bo'lmaydiganligi bilan ajablantiradi. Bolani turli xil noan'anaviy rasm chizish texnikasi va materiallar bilan tanishtirish umumiy didaktikani qurish tamoyillariga asoslanadi:

- Mavsumiylik printsiplari: ma'lum bir vaqtda ushbu hududning tabiiy va iqlimiy xususiyatlarini hisobga olgan holda kognitiv tarkibni qurish.
- Tizimlilik va izchillik printsiplari: muammolarni shakllantirish. "Oddiydan murakkabgacha", "noaniqlikdan aniqlikgacha".
- Badiiy ta'limning rivojlanish printsiplari.
- Tabiatga muvofiqlik printsiplari: yosh xususiyatlari va individual qobiliyatlarini hisobga olgan holda bolalarni badiiy va ijodiy rivojlantirish vazifalari.
- Har bir bolaga shaxsga yo'naltirilgan yondashuv;
- Bolalarni o'qitish va badiiy rivojlantirishda faollik, nazorat, individual yondashuv, materialning mavjudligi, uning takrorlanishi, dasturiy materialni oddiydan murakkabgacha qurish, vizualizatsiya. Maktabgacha yoshdagi bolalarda, shu jumladan bolalar bog'chalarida intellektual vajodiy moyillikni aniqlash va rivojlantirish kerak. O'quv o'yinlari va fantaziya usullari to'plami (ertak,

hikoyalarni o'ylab topish) va ijodiy tasavvurni rivojlantirish samaralidir. Tasavvurni o'rganish bo'yicha O.M.Dyachenkoning tadqiqotlarida quyidagi xususiyatlarni aniqlagan:

- 3 yoshdan 5 yoshgacha bo'lgan bolalar borliqning ma'lum bir elementiga asoslanib yangi tasvirni yaratadilar, shu bilan birga borliqning ushbu elementi yangi tasvirning markaziy qismiga aylanadi.

- 4-5 yoshida, samarali tasavvur darajasining pasayishi sezilarli bo'lib, bolalarning normalar, qoidalar va faoliyat namunalari o'zlashtirishga yo'naltirilganligi bilan bog'liqdir.

- 6-7 yoshli bolalar tasvirni hosil qilishning yangi turidan foydalanishni boshlaydilar: borliq elementlari yangi obrazda ikkinchi darajali o'rinni egallaydi, bu esa yechimlarning o'ziga xosligi va samaradorligini ta'minlaydi. Ijodkorlik (iqtidorning asosi) bolada tug'ilishdan boshlab paydo bo'ladi va u o'sib ulg'aygan sari rivojlanadi. Turli xil bolalarning ijodiy salohiyati ham turlicha bo'ladi. Ijodkorlikni rivojlantirishning asosiy sharti bolaning shaxsiyatini rivojlantirishdir. 6

- 7 yoshgacha yuqori darajadagi ijodkorlikka ega bolalarda shaxsning eng muhim xususiyatlari deyarli shakllangan bo'lsa, o'rtacha va past darajadagi ijodkorlik bilan

- shaxsiy fazilatlarining rivojlanishining o'rtacha va past darajasi shakllangan. Noan'anaviy texnologiyalardan foydalanish tajribasi muvaffaqiyatga erishishga, maktabgacha yoshdagi bolaning noan'anaviy texnologiyalardan foydalangan holda ijodiy vazifani bajarishga bo'lgan samimiy qiziqishiga asoslangan majburlashlarsiz o'rganish g'oyasiga asoslanadi. An'anaviy bo'lmagan texnikalarni o'qitishning muvaffaqiyati ko'p jihatdan pedagog bolalarga ma'lum tarkibni yetkazish, ularda bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirish uchun qanday usul va usullardan foydalanishiga bog'liq. "Badiiy ijod" ta'lim faoliyatini tashkil etishga turli xil yondashuvlar, bolalarda rasm chizish istagini uyg'otadi, bolalar yanada xotirjam, ishonchli bo'lib qoladilar, ular xayolot, ijodiy tasavvur, fikrlash, qiziqishni rivojlantiradilar. G'ayri oddiy materiallar va original texnikalar bolalarni o'ziga jalb qiladi, chunki bu yerda "mumkin emas" degan taqiq yo'q, siz xohlagan narsasi bilan, xohlagan narsani chizishlari mumkin. Bolalar ijobiy his-tuyg'ularni his qilishadi va

hissiyotlarga ko'ra, siz bolaning kayfiyatini, uni xursand qiladigan, xafa qiladigan narsalarni baholab borishingiz mumkin bo'ladi. Ushbu mavzu yuzasidan noan'anaviy rasm chizish texnikasiga quyidagilarni misol qilishimiz mumkin: Qattiq yarim quruq cho'tka bilan;

Barmoqlar bilan chizish;

Kaftlar bilan rasmchizish;

Po'kaklishtaplar orqali bosib chizish;

G'ijimlangan qog'ozni bosib chiqarish;

Mumqalamlari akvarel;

Sham akvarel;

Naycha bilan blotografiya (naycha yordamida puflash orqali);

Sachratish(cho'tka, kistochkalarni);

Barg izlari (turli shakldagi burglar akvarel bo'yog'I bilan);

Muhrlar(turli shakl, suratli muhrlar);

Tuz bilan rasm chizish;

Sovun pufakchalari bilan rasmchizish;

Iplar yordamida rasm chizish va yana bir qanchasini kiritishimiz mumkin. Har kuni bola atrof – olamdagi yangi narsalarni kashf etadi. U bu kashfiyotni yaqinlari bilan baham ko'rishga intiladi. Bola ko'rgan narsalar, uni hayajonlantirgan narsalar, uning o'yin jarayonida, nutqida, rasmida aks etadi. Bolalarda rasm chizishga qiziqish erta yoshdayoq paydo bo'ladi. Uyda ota-onalar, katta yoshdagilar qalam, ruchka bilan qanday harakat qilishlarini ko'rib, bolalar ham ularni qog'ozga tushirishga harakat qilishadi. Bolalikda rasm chizish bolaning shaxsiyatining har tomonlama rivojlanishiga va birinchi navbatda uning estetik rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Bu yoshda bolani go'zallikni tushuna olish darajasiga keltirish, go'zallikni o'zi yaratish qobiliyatini shakllantirish, estetik tuyg'ularni (shakl, rang, kompozitsiya hissi) tarbiyalash muhimdir. Har bir o'qituvchi texnologiyani yaratuvchisidir. Ijodkorliksiz texnologiyani yaratishmumkin emas. Texnologik darajada ishlashni o'rgangan o'qituvchi uchun uning rivojlanayotgan holatidagi kognitiv jarayon har doim asosiy qo'llanma bo'lib qoladi. Hamma narsa bizning

qo'limizda, shuning uchun ularni shunchaki, o'z holiga tashlab bo'lmaydi. Shuning uchun bolani turli xil vizual texnologiyalar bilan tanishtirish kerak. Har bir texnologiya o'ziga xos rang uyg'unligi va yo'liga ega, ularning har biri alohida asar yaratish usuli sifatida ham, asarning asl qismi sifatida ham xizmat qilishi mumkin. Hamma bolalarga cho'tka yoki qalamga egalik qilish huquqi berilmaydi, kimdir chiziqlarni ifoda etishda qiynaladi, kimdir rang sxemasining xilma-xilligini tushunmaydi yoki qabul qilmaydi. Bolalar o'z ishini qobiliyatli bolalar bilan taqqoslashda qiyinchiliklarni boshdan kechirmasdan, ruhiga yaqin texnologiyani tanlashiga imkon berish lozim. Bolalarni majburlash emas, balki bolalarga yordam berishni balki taklif qilish kerak. Bola o'zligini topishiga yordam berish uchun unga o'zini ifoda etishning iloji boricha turli usullarini taklif qilish kerak. Axir, har qanday visual texnologiya bolaga o'ylash, izlash, sinash kabi imkoniyatlarni beradi.

Maktabgacha ta'limda bolalarning tasviriy san'ati

Tasviriy san'at – bu bolalarning o'z hissiyotlarini, tasavvurlarini, dunyoqarashini turli badiiy vositalar orqali ifodalash jarayonidir. U maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodkorlikni, estetik didni, nozik psixomotor harakatlarni va mustaqil fikrlashni rivojlantiradi.

Tasviriy san'atning asosiy turlari - Rasm chizish – qalam, bo'yoq, flomaster yordamida. Bo'yash – ranglarni uyg'unlashtirish va his-tuyg'ularni ifodalash. Applikatsiya – qog'ozni kesish, yopishtirish orqali obraz yaratish. Haykaltaroshlik (lepka) – plastilin, loy, xamir bilan ishlash. Dekorativ san'at – naqshlar, bezaklar chizish.

Bolalarning tasviriy san'atdan oladigan foydasi - Mayda motorikani rivojlantiradi. Diqqat va xotirani kuchaytiradi. Ijodkorlik va fantaziyaning kengaytiradi. Estetik didni shakllantiradi. O'zini erkin ifoda etish va emotsiyalarni boshqarishni o'rgatadi. Jamoada ishlash ko'nikmasini rivojlantiradi.

Maktabgacha yoshda tasviriy san'atni o'rgatish bosqichlari

Kichik guruh (3–4 yosh) – oddiy chiziqlar, doiralar, ranglarni tanish.

O'rta guruh (4–5 yosh) – sodda predmetlar, hayvon va odam shakllari.

Katta guruh (5–6 yosh) – syujetli rasm, applikatsiya, kompozitsiya.

Tayyorgarlik guruhi (6–7 yosh) – mustaqil ijodiy ishlar, oddiy dekorativ san’at namunalari.

Tarbiyachining vazifalari - Bolalarni san’atga qiziqtirish. Rang, shakl va kompozitsiyani tushuntirish. Erkin ijod qilish uchun sharoit yaratish. Har bir bolaning individual qobiliyatini qo’llab-quvvatlash. Asarlarni ko’rgazma va bayramlarda namoyish etish. Masalan: bolalar “Mening oilam” mavzusida rasm chizganda, ular nafaqat chizishni, balki o’z his-tuyg’ularini ifoda qilishni ham o’rganadilar.

Savol va topshiriqlar:

1. Tasviriy san’at nima va u bolalar tarbiyasi va rivojlanishida qanday rol o’ynaydi?
2. Maktabgacha yoshdagi bolalarning tasviriy faoliyati bosqichlari qanday kechadi?
3. Bolalar tasviriy san’at orqali o’z emotsiyalari va tasavvurlarini qanday ifodalaydi?
4. Tasviriy san’at bolaning estetik, emotsional va ijodiy rivojlanishiga qanday ta’sir qiladi?
5. Qanday tasviriy faoliyat turlari (chizish, bo’yash, yelimlash, loy bilan ishlash) bolalarda ijodkorlikni rivojlantiradi?
6. Tarbiyachi bolalarning tasviriy san’atga bo’lgan qiziqishini qanday rag’batlantirishi mumkin?

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasining «Ta’lim to‘g‘risida»gi Qonuni 2020yil 30 oktabr O‘zbekiston respublikasi vazirlar mahkamasining Qarori Toshkent sh., 2020-yil 22-dekabr, 802-son”Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash” to‘g‘risida
2. “Ilk qadam” davlat o‘quv davturi. – T., 2022.
3. O‘zbekiston Respublika Maktabgacha va maktab ta’lim vazirligining 2025-yil 28-avgustdagi 323 - sonli buyrug‘i. – T., 2025
4. Yo‘ldosheva M. Psixologik korreksiya usullari, Toshkent, 2018.

Mavzu: Art- terapiya uslubining chegaralari

Reja:

1. Art-terapiya imkoniyatlari
2. Art-terapiya uslubining chegaralari
3. Art-terapiyaning qo'llash shartlari.

Mavzu yuzasidan tayanch iboralar: Psixokorreksiya, ijodiy ifoda, terapevtik chegaralar, konfidensiallik, diagnostik vosita sifatida art-terapiya, art-terapevtik vositalar, emotsional xavfsizlik

Art-terapiya uslubi, o'ziga xos cheklovlariga ega bo'lsada, ko'pgina psixologik muammolarni hal qilishda samarali. Asosiy cheklovlaridan biri shundaki, bu usuldan faqat psixologik yordam zarur bo'lgan hollardagina foydalaniladi, chunki u professional tibbiy davolash o'rnini bosolmaydi. Shuningdek, san'atni sevmaslik, ijodiy qobiliyatning yo'qligi yoki bemorning o'zini ifoda qilish istagi bo'lmasligi ushbu usulni qo'llashni cheklashi mumkin.

Art-terapiya uslubining chegaralari:

- **Tibbiy davolash o'rnini bosmaydi:** Art-terapiya ko'pincha psixologik muammolarni hal qilishda qo'llaniladi, ammo u jiddiy ruhiy kasalliklar yoki jismoniy holatlarni davolash o'rnini bosa olmaydi.
- **Shaxsiy xohish-istak talab qilinadi:** Ushbu terapiya uslubini qo'llash uchun bemorning o'zi san'at bilan shug'ullanishga tayyor bo'lishi va o'zini ijod orqali ifodalashga qiziqqan bo'lishi kerak.
- **Ijodiy qobiliyat talab etilmaydi:** Bir talay odamlar san'at bilan ishlashda ijodiy qobiliyatga ega emasligidan cho'chishadi. Biroq, bu art-terapiya uslubining qo'llanilishiga salbiy ta'sir ko'rsatmasligi kerak, chunki ushbu uslubda ijodiy qobiliyat muhim rol o'ynamaydi.
- **Professional yordam zarur:** Art-terapiya uslubini qo'llash faqat tajribali va malakali psixologlar tomonidan amalga oshirilishi kerak.
- **Qo'llanilishi mumkin bo'lmagan holatlar:** Ba'zi holatlarda (masalan, og'ir ruhiy buzilishlar) art-terapiya uslubi bemorga zarar yetkazishi mumkin. Bunga yo'l

qo'ymaslik uchun bemorning sog'lig'i va ruhiy holati to'g'risida to'liq ma'lumotga ega bo'lish lozim.

Art-terapiya uslubi ko'pgina psixologik muammolarni hal qilishda samali bo'ladi, ammo uni qo'llashda cheklovlar mavjud. Ushbu uslubni qo'llashdan oldin, psixolog bilan maslahatlashish lozim. Turli uslublarga boy bo'lgan art-terapiya ruh va tanani tinchlantirish, turli alomatlarini yengillashtirish, bartaraf etish va yo'q qilish uchun vosita bo'lib xizmat qiladi. Ko'pchilik odamlar uchun u vaqtni naf bilan o'tkazish, stress ta'sirini kamaytirish va quvvatni tiklash imkonini beruvchi sevimli mashg'ulot hamdir. Art-terapiya – bu psixoterapiyaning tasviriy san'at va ijodiy faoliyatga asoslangan, ixtisoslashtirilgan shaklidir. Bu inson ongi va ong osti orasidagi, aql va ruh o'rtasidagi bog'lovchi zanjir sanalmish usul. Art-terapiya samaradorligining mohiyati shundaki, insonning aksariyat muammolari yuzaki ong darajasida emas, balki chuqur ong osti darajasidan kelib chiqadi.

Art-terapiya imkoniyatlari:

- Xulq-atvorni tuzatish – tajovuzkorlik va boshqa salbiy his-tuyg'ularning chiqishiga maqbul yo'l berish
- Ongsiz ravishda kechadigan ichki nizolar va tashvishlarni aniqlash va yumshatish – muvozanatga erishish
- Stressning salbiy oqibatlarini kamaytirish
- O'z-o'ziga hurmatni oshirish (aybdorlik va o'ziga achinish hissidan xalos bo'lish)
- Odamlar bilan munosabatlarni yaxshilash (muloqot ko'nikmalarini tuzatish)
- Ijobiy fikrlashni shakllantirish
- O'zini bo'sh qo'yish va relaksasiya

Art-terapiya usulining noyob ahamiyati shundaki, inson korreksiya jarayonida faol ishtirok etish imkoniyatiga ega bo'ladi. Art-terapiya qo'llanilayotgan insondan san'at sohasida tajribasi bo'lishi talab qilinmaydi. Art-terapiya inson san'at orqali o'ziga yordam berishni o'rganishiga qaratilgan. Nazardan tashqarida salbiy his-tuyg'ulardan so'ng, u ruhida "buyurtma bermoqda", uning ichki shtati yaxshilanmoqda. San'at terapiyasi uchun ba'zi maxsus moliyaviy investitsiyalar talab qilinmaydi, psixolog bilan bir necha soat muzokaralar talab qilinmaydi. Biror

kishi faqat u yaxshi ish tutib, uni engillashtirishga olib keladi. Bolalar va kattalar uchun san'at terapiyasi Shunday qilib, san'at terapiyasi nima? U sulmatsiya usuliga asoslanadi. Sublimatsiya - bu ichki kuchlanishni olib tashlash uchun o'z energiyasini bir kishidan boshqasiga yo'naltirish qobiliyati. "Art terapiyasi" "Artni davolash" deb tarjima qilingan. Har bir kishida ijodiy qobiliyatlarning ustunliklari mavjud, ularning barchasi turli yo'llar bilan ifodalanadi. Kimdir yaxshi narsani tortadi va kimdir buni o'rganishni orzu qiladi. Texnikning shubhasiz afzalliklaridan biri kattalar va bolalarga nisbatan qo'llaniladi. Ba'zi odamlar, vaqt allaqachon yo'qolganligini hisobga olsak, ba'zi odamlar o'zlarining ijodiy boshlanishini ifoda etish uchun uyatchan. Bu borada bolalar ko'proq ochiq - ular boshqalar uchun qanday munosabatda bo'lishlarini o'ylamasdan, ular xohlagan narsani qilishdan xursand bo'lishadi. Nega ichki noqulaylik bilan shug'ullanishingizga ishonch hosil qiling? Yuqorida aytganda, baland ovozli fikrlar va qo'rquvlar, nafaqat bizning ruhiyatimiz va ruhimiz azob-uqubatlari, balki tanamiz ham. Shunday qilib, psixosomatik kasalliklar va nevrotik kasallik paydo bo'ladi. Ichkarida to'plangan qog'ozda butun salbiyni chetlab o'tish, odam tozalashga yordam beradi. Bu terapiya usuli faqat chizilganligini anglatadimi? Umuman yo'q. San'at terapiyasining yo'nalishlari San'atdagi yo'nalishlar mavjud. Ularning asosiysi nasr yoki she'rlar, raqslar, rostlash, qo'g'irchoqlar va hunarmandchilik, kvilinglarni yig'ish bo'yicha mustaqil asarlarning mustaqil inshosidir. Hatto oddiy chizish turli usullarda ham amalga oshirilishi mumkin. Ularning eng o'ziga xos o'ziga xosligi tuz, yalpoq qog'oz, sovun pufakchalari chizilgan. Arracapiya jiddiy ruhiy kasalliklar va kasalliklardan davolanmaydi, ammo bu yashirin qo'rquv va komplekslarni "tortib olishga" yordam beradi va uyg'unlik va xotirjamlikka yordam beradi. San'at terapiyasidan foydalanish uchun ko'rsatmalar Badiiy texnikaga kim kerak? Foydalanish uchun ko'rsatmalar quyidagicha:

- yaqin kishining yo'qolganidan keyin hissiy tiklanish;
- fobiyalar, qo'rquv, obsesif fikrlar;
- o'ziga past baho berish;
- depressiv davlatlar;

- surunkali stress, nevroz;
- xavotirni oshirish;
- uyqu buzilishi;
- bolalar va o'smirlardagi maktabdagi tez-tez to'qnashuvlar. Boshqacha qilib aytganda, o'qishlar ro'yxati odamni xavfli va psixologik yomon his qiladigan davlatlarni o'z ichiga oladi. San'at terapiyasiga qarshi bo'lgan holatlar, og'ir tushkunliklar, ongning buzilishi, Manik davlatlar. Terapiya mashg'ulotlari yakka tartibda amalga oshirilishi mumkin, ammo bemor guruh darslariga tashrif buyurishi mumkin. Ba'zilar butun oilaning sessiyalariga kelishni afzal ko'rishadi. Bu oila a'zolarining yaqinlashuviga va ular o'rtasidagi o'zaro tushunishni shakllantirishga yordam beradi. San'at terapevtik markazlari psixiatrik klinikalar, bolalar ijodiyoti markazlari, turli xil ijtimoiy markazlar bilan mavjud. Psixologiyada badiiy terapiya SHning his-tuyg'ulari va tashvishlarini rivojlantirishga qaratilgan, iste'dodni rivojlantirish, ijodiy rivojlanishni rag'batlantirish uchun bemorning e'tiborini rivojlantirish uchun o'z-o'zini tarbiyalashga qaratilgan qobiliyat. Biror kishi o'z ishining mevalarini ko'rganda, u kayfiyatni yaxshiladi va o'zini o'zi baholaydi. Bundan tashqari, badiiy terapiya klinik psixoterapiya paytida yordamchi texnik sifatida qarash mumkin. Bolalar uchun badiiy terapiya usullari Bolalar uchun badiiy terapiya bolalar tomonidan qiziqarli va hayajonli o'yin sifatida qabul qilinadi. Yosh bemorlar bilan ishlaydigan psixoterapevtlar bola bilan aloqa o'rnatish va unga ishonch deb bilish naqadar muhimligini bilishadi. Sinflar davomida chaqaloqning ijodiy salohiyati oshkor bo'ladi, ular ijodiy fikrlash uchun mas'ul bo'lgan miyaning maydonlarini rivojlantiradilar. Bolalar bilan ishlashda, chizishdan tashqari, bunday usullardan foydalanish mumkin: Shuningdek, bolalar bilan haykaltarosh bo'lishi mumkin, o'z-o'zidan yaratilgan qo'g'irchoqlarni singdirilishi, qiz do'stidan bo'yash uchun hunarmandchilik qiling. Bularning barchasi, shuningdek, "san'atni davolash" shakllari. Natijani qanchalik tez ko'rishingiz mumkin Agar siz namunaviy psixoterapiyaning standart usullariga murojaat qilishingiz mumkinligini, modellashtirish, chizish yoki raqsga tushish uchun bir necha soat sarflashingiz kerakligini ko'pchilik tushunishmaydi - masalan, malakali psixoterapevt bilan

suhbatlashish. Gap shundaki, san'at terapiyasi ichki tutilishni imkon beradi. O'zingizning ishingiz natijalarini boshqalar bilan taqqoslash juda muhimdir. Agar har bir rasm yoki raqs - bu ruh bilan va toza yurakdan ajralib turadi. Birinchi bir necha sessiyalardan keyin bitta kishi osonroq bo'ladi, boshqalari bir necha oy kerak bo'ladi. Art terapiya yangi tomondan o'zini ochish imkoniyatini beradi. Ehtimol, odam o'zining iste'dodini har qanday san'atga shubha qilmagandir. Ayniqsa, ularning ijodiy salohiyati kichik bolalarni ochib beradi. Bundan tashqari, insonning seansi paytida hech narsa chalg'itmasligi juda muhimdir. U o'zini ishg'ol qilish, dolzarb muammolardan chalg'itib, uning his-tuyg'ulariga e'tibor qaratadi. Bu unga yolg'iz his-tuyg'ulari bilan qolish imkoniyatini beradi. Yaqinda san'at terapiyasi yaqinda, Yigirmanchi asrning birinchi uchdan bir qismida va bugungi kunda san'at terapiyasi texnologiyalari faol rivojlanmoqda. "San'at" so'zi ijodkorlikni anglatadi, shuning uchun aslida san'at terapiyasi ijod bilan davolash deb atash mumkin. Psixologik tuzatish usuli sifatida ijodiy davolanish bolalarni, kattalar va keksa odamlarni davolashda muvaffaqiyatli qo'llaniladi va asosiy usullar sifatida chizma, modellash, to'quv, raqs yoki inshoni ishlatishdan foydalanishadi. Haqiqiy san'at terapiyasi nima va nega bu kerak? "Tibbiy ijodkor" darslari juda keng qo'llaniladi va turli xil holatlarda ijobiy ta'sir ko'rsatadi. O'smirlar uchun badiiy terapiya, bolalar, homilador ayollar uchun keng qo'llaniladi. U psixologik maslahatlarda, psixoterapevtik davolanish bilan, reabilitatsiya paytida, jarohatlar paytida jismoniy va psixologik tabiat. San'atni davolash usullari stressni olib tashlash, depressiya, befarq, fobiyalarga qarshi kurash uchun juda samarali. Zamonaviy san'at terapiyasining turli xil texnikasi o'zlarini chuqurroq bilish, kayfiyatni yaxshilash, ruhiy holatni uyg'unlashtirish, ong va jonni tinchlantirishga yordam beradi. Qanday maqsadlar yoki zamonaviy san'at terapiyasining boshqa turlari uchun har doim natijada har doim natija beradi va o'ziga xos ahamiyatga ega emas, nojo'ya yon ta'sirga ega emas. Art texnologiyasining ulkan farqsisi, shuningdek, davolanish uchun shaxs aloqa o'rnatishga majbur emas, balki u aloqa orqali emas, balki tasvirlarda "I" ni tasvirlaydi. Va juda ko'p odamlar uchun stressli holat juda muhimdir. Bunday davolash odamdan hech qanday qarshilik

ko'rsatmaydi, u har doim ixtiyoriy va to'liq xavfsizdir. Artepetemitik maqsadlar turli xil ijod turlarini qo'llashi mumkin. Ushbu uslubning rivojlanayotgan va kuchayishi uning chegaralarini kengaytirmoqda va agar ilgari san'at-terapevtik mashqlar asosan vizual san'atga bog'liq bo'lsa, unda terapevtik san'atning "vositalari" juda xilma-xildir. Art texnologiyasi sifatida bunday san'at turlari qo'llaniladi:

- Chizish, rasm chizish.
- Lrak, haykaltarosh.
- To'qish, mandala.
- Sarlavhalar vagon.
- Fotosurat.
- Modellashtirish.
- Tikuv, to'qish, tikish.
- Raqs terapiyasi.
- Qo'shiqchilik (musiqiy terapiya).
- Musiqiy asbob chalish.
- O'yin, pantomime.
- Nasr yoki she'rlar yozish.
- Yarim ertaklarni (Talenteraper) yozish. Maqsadlar Art Cound mutaxassisi psixologik va hissiy holat, o'z-o'zini ifoda etish, qo'rquv, bezovtalik, tushkunlik, tushkunlik, tushkunlik, tushkunlik, hayot ohangi va kayfiyatni ko'tarish. Va bu haqiqatan ham ishlaydi! U qanday ishlaydi Psixologiyada san'at terapevtik mashqlari turli xil holatlarda yordam beradi va ko'plab psixologlar hatto maktablarda umumlashtirish bo'yicha badiiy terapiyani joriy etish, ayniqsa psixologik muammolar mavjud. Texnik kontrendikatsiyaga ega emas, bu oddiy, yoqimli va bu guruh terapiyasi yoki boshqa psixologik usullar bilan sodir bo'ladigan tarzda qarshilik ko'rsatmaydi. Qarshilik shunchaki o'sib bo'lmaydi, chunki ijodkorlik ishlari har doim juda ko'p zavq keltiradi, badiiy terapiya darslari maktabgacha yoshdagi bolalarga va maktab bolalari uchun haqiqiy quvonchdir! San'at terapiyasi shunchaki ishlaydi: agar biz qisqacha gaplashsak, qo'rquv,

kuchlanish yoki boshqa his-tuyg'ularning salbiy energiyaga aylanadi. Birinchidan, odam yaqinroq bo'lgan san'at turini topish kerak, bu uning salbiy his-tuyg'ulari, qo'rquv yoki xijolat tortmaydi. Masalan, bir kishi uyatchan va siqilgan o'yin yoki aktyor o'yinni joriy etmasligi kerak, chizish yoki modellashtirishdan boshlash kerak. O'smirlar uchun agressivlik, aralash texnika mos keladi - rasmlar asablarni tinchlantiradi va havaskor teatrda o'yinni boshqalarga ijobiy munosabatda bo'lishga yordam beradi. Psixolog yo'nalishni tanlashi kerak, ammo bu jarayon va natijalarni tomosha qilib mustaqil ravishda amalga oshirilishi mumkin. San'at terapiyasi uchun asos sifatida ijod turi har doim qabul qilinadi, buning uchun maxsus ko'nikmalar yo'q va har kim mutlaqo yordam bera olmaydi. Birinchi bosqichda eng muhim narsa boshlash. Boshlash, uskunalar va yo'nalishni tanlash, shunchaki bir muncha vaqt dars berishingiz kerak va bu. Agar u chizilgan bo'lsa - siz shunchaki bo'yoqlarni va durangni olishingiz kerak, bu muhim emas - nima va qanday. Odam "o'chiriladi" va rangli chiziqlar, dog'lar, naqshlar, noaniq shakllarni o'ziga xos emas. Ushbu jarayonda bola yoki kattalar dam olishlari, asab tizimi asta-sekin normallashtiriladi. Birinchi bosqichda juda muhim, shunchaki ijodsiz, ba'zi natijaga erishishga urinmasdan, lekin jarayondan zavqlaning. Ko'pincha bu eng qiyin bosqich, chunki bolaligimizdan beri bizda faqat qobiliyatli odamlar ijodkorlik bilan shug'ullanishadi va agar siz qanday qilib qanday tortishishni bilmasangiz - men urinmayman. San'at psixologiyasi bu savolga nazar tashlashga yordam beradi va bu jarayon san'atshunoslarda emas, balki ham muhimdir. Sinflarning yoqimli tomoni ta'siri o'zini o'zi qadrlashning oshishi. Odam o'zini Ustlatlaquni yoki meditatsion deb hisoblashni to'xtatadi, kuchayishsiz, qo'rqmasdan tushunarsiz yoki mahkum bo'lishdan qo'rqishni o'rganadi. Keyingi bosqichda ichki muammolar bilan ishlash boshlanadi. Biror kishi mavhum yoki beton shaklda bezovtalanadigan (qo'rquv, muammo) nima ekanligini (qo'rquv, muammo) tasvirlashga taklif qilinadi. Agar shunday bo'lsa, aytaylik, aytaylik, qum yoki loyni terapiya, rasm, rasm - siz muammoni tasavvur qilish, cheklash yoki qo'rquvni tasavvur qilishingiz, ranglardagi vaziyatni tasvirlashingiz mumkin. Masalan, bu individual emas, balki individual emas, balki - aytaylik, aytaylik, harakatlantiruvchi ko'nikmalar, keyin

muammoni rollarda o'ynashi mumkin. Bu juda muhim bosqichdir, buning uchun siz ehtiyotkorlik bilan kelishingiz kerak. Biror kishi vaziyatni yon tomondan ko'rish va boshida suvsiz bo'lmasligi kerak. Keyin yakuniy bosqich muammoni hal qilishdir. Aytaylik, bolalar ijodiyoti terapiyasi sessiyasi paytida bola qo'rquvni qo'zg'atdi - uning ustiga qichqiradigan katta it, katta o'tkir tishlarni ko'rsatadigan katta it. Endi bola itni "mag'lub etish" ga taklif qilinadi, uni tug'mang. Buni qanday qilish kerak - bola o'zi o'rnidan turadi, lekin u unga yordam berishi mumkin. Siz it pushti qanotlarini bo'yashingiz mumkin va u bilan keling, qichqiriq emas, balki qo'shiq kuylashingiz mumkin. Qo'rquv qarama-qarshi tomonni va qo'rqinchli va kulgili bo'lishiga ishonch hosil qiling. Qo'rquvga qarshi kurashish (yoki boshqa muammoga qarshi kurash agressiv emasligi juda muhim - bola itni uradi yoki biron bir zarar etkazadi, chunki bu yondashuv yordam bermaydi, lekin muammoni yanada kuchaytiradi . Bolalar, kattalar va o'spirinlar guruhlari bilan ishlashdagi bunday bunday usullar juda samarali, ammo har xil vaqtni talab qilishi mumkin. Bitta muammo uchun bir necha saboqlar boshqa yil va undan ko'proq vaqt davomida etarli. Biror kishining psixologiyasi ichki muammo hal qilinishi mumkin, ammo bir muncha vaqt o'tgach, bu usullar har doim odamning iltimosiga binoan qo'llanilishi mumkin. Ayniqsa, jarayon yoqimli, yorug'lik va hech qanday qiyin narsani talab qilmaydi! Bolalar, o'smirlar va kattalar uchun ishlatiladigan san'at terapiyasi shunchaki ijod shaklida bo'lishi mumkin. Rangli qalamlar va bo'yoqlar bilan chizish asabiy stress holati, stress va befarqlik holatini engishga yordam beradi. Teatrda o'yin kabi group texnikalari, raqs, tajovuzkorlik, tajovuz, murakkablik, murakkablik, noaniqlikga qarshi kurash uchun juda mos keladi. San'at terapiyasining har qanday yo'nalishi uchun eng muhim shart - bu badiiy ob'ektning badiiy ahamiyatga ega bo'lgan badiiy ahamiyatga ega bo'lgan badiiy ahamiyatga ega bo'lgan va natijaga e'tibor qaratmaslikdir. Sublimatsiya - bu hayajonli vaziyatni engishga yordam beradigan asosiy mexanizm. Buning sababi shundaki, inson o'z kuchini o'z-o'zini ifoda etishdan qo'rqib yo'naltiradi va terapevtik ta'sir yuzaga keladi. Ijodiy energiya yordamida odam qo'rquv, xavotirni yoki tajovuzni boshqa fazilatlarga aylantiradi, bu muammoning mohiyatiga nisbatan ichki aloqasini

o'zgartiradi va o'zini o'zgartiradi. Bu ongsiz ravishda, chuqur psixologik darajada sodir bo'ladi, ammo ta'siri aniq.

Art-terapiya uslubining chegaralari - Art-terapiya — bu ijodiy jarayon orqali shaxsning ichki dunyosini ochishga, emotsional muammolarini yengillashtirishga qaratilgan psixoterapiya turi. Lekin uning ham chegaralari va qo'llash imkoniyatlari mavjud.

Art-terapiyaning chegaralari - Diagnostik chegaralar - Art-terapiya mustaqil diagnostika vositasi bo'la olmaydi. U boshqa psixodiagnostik metodlar bilan birgalikda qo'llanadi.

Klinik chegaralar - Og'ir psixiatrik kasalliklarda (psixoz, shizofreniya) faqat qo'shimcha usul sifatida ishlatiladi. Asosiy davolash o'rnini bosa olmaydi.

Amaliy chegaralar - Har bir bola yoki kattada ijodiy qobiliyat turlicha rivojlangan bo'lgani uchun, natija ham individual bo'ladi. Terapevtning professional tayyorgarligi va to'g'ri metod tanlashi juda muhim.

Etik chegaralar - Insonning shaxsiy tajribalarini ochishda majburlash mumkin emas. Terapevt ijodiy mahsulotlarni faqat maslahat va davolash maqsadida tahlil qilishi kerak.

Vaqt va makon chegaralari - Bir martalik mashg'ulotlar ko'proq yengillik beradi, lekin samarali psixokorreksiya uchun muntazamlilik zarur. O'yin va ijodiy jarayon uchun qulay, xavfsiz muhit bo'lishi shart. Art-terapiya stressni kamaytirish, emotsional muvozanatni tiklash, ijodkorlikni rivojlantirish uchun samarali bo'lsa-da, murakkab klinik kasalliklarda mustaqil davo bo'la olmaydi. U boshqa psixologik va tibbiy usullar bilan qo'shib qo'llanganda eng yaxshi natija beradi.

Savol va topshiriqlar:

1. Art-terapiya qanday hollarda samarali psixokorreksiya vositasi sifatida qo'llaniladi?
2. Art-terapiya uslubining chegaralari nimada namoyon bo'ladi?
3. Qanday holatlarda art-terapiya yetarli bo'lmaydi va boshqa yondashuvlar talab etiladi?
4. Art-terapiya chuqur psixologik travmalarni bartaraf eta oladimi?

5. Terapevtning malakasi art-terapiyaning samaradorligiga qanday ta'sir ko'rsatadi?
6. Art-terapiya har qanday yosh toifasidagi shaxslarga bir xil darajada mos keladimi?
7. Mijoz (yoki bola) art-terapiyani rad etsa, qanday alternativ usullar qo'llanishi mumkin?
8. Art-terapiya usullarining noto'g'ri qo'llanilishi qanday salbiy oqibatlarga olib kelishi mumkin?
9. Art-terapiyaning chegaralarini aniqlashda qanday etik me'yorlar hisobga olinadi?
10. Art-terapiyani boshqa psixoterapevtik usullar (masalan, kognitiv terapiya, logoterapiya) bilan integratsiyalash qanday natija beradi?

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi Qonuni 2020yil 30 oktabr O'zbekiston respublikasi vazirlar mahkamasining Qarori Toshkent sh., 2020-yil 22-dekabr, 802-son" Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash" to'g'risida
2. "Ilk qadam" davlat o'quv davturi. – T., 2022.
3. O'zbekiston Respublika Maktabgacha va maktab ta'lim vazirligining 2025-yil 28-avgustdagi 323 - sonli buyrug'i. – T., 2025
4. Yo'ldosheva M. Psixologik korreksiya usullari, Toshkent, 2018.
5. Saidov M, To'ychiev N. Psixologik diagnostika asoslari*, Toshkent, 2017.
6. Tadjieva M. T, Kreativ fikrlashni rivojlantirishda art-terapiya metodlari, maqola, 2021.
7. Karimova Z. Bolalar psixologiyasi va diagnostikasi*, Toshkent, 2020.
8. Xalilova N. Art-terapiya: amaliy psixologiyada qo'llanilishi, maqola, O'zbekiston Psixologiya jurnali, 2022.

Mavzu: Art – terapiya texnikasining diagnostik salohiyati

Reja:

1. Diagnostikada art-terapiya afzalliklari va cheklovlari
2. Yosh xususiyatlari va art-terapiya
3. Tahlil va interpretatsiya usullari

Tayanch tushunchalar: Art-terapiya, san'at, qobiliyat, izoterapiya, dementia, rivojlanish.

Art terapiya (inglizcha: art-“san'at”–terapiya davolash) san'at va ijodkorlikdan foydalanishga asoslangan psixoterapiya va psixologik korreksiyaning yo'nalishlaridan biri. So'zning tor ma'nosida art-terapiya odatda mijozning psixo-emotsional holatiga ta'sir ko'rsatishga qaratilgan vizual art terapiyani anglatadi. Britaniyalik rassom Adrian Xill 1942 yilda “art terapiya” atamasini kiritgan. Sanatoriyda sil kasalligidan tuzalgan Xill tuzalish davrida rasm chizish va chizishning terapevtik afzalliklarini aniqladi. Uning yozishicha, artterapiyaning ahamiyati “ongni (shuningdek, barmoqlarni) to'liq jalb qilishda tez-tez inhibe qilingan bemorning ijodiy energiyasini bo'shatishda”, bu esa bemorga “o'z baxtsizliklariga qarshi kuchli himoyani yaratishga” imkon berdi. U bemor hamkasblariga badiiy ish taklif qildi. Bu uning art-terapiya ishini boshladi, bu 1945 yilda o'zining “Art kasallikka qarshi” kitobida yozib o'tilgan. Ikkinchi Jahon Urushidan keyin demobilizatsiya qilingan rassom Edvard Adamson, Xillning ishini Britaniyadagi uzoq muddatli ruhiy kasalxonalarga kengaytirish uchun Adrian Xillga qo'shildi. Adamson art-terapiyani qo'llash usullaridan biri bemorlarning his tuyg'ularini ular yaratgan san'atda tasvirlash edi. Ruhiy kasallik ongga qanday ta'sir qilishini chuqurroq tushunish uchun Adamsonning kolleksiyasi bemorlar o'zlarini san'at orqali qulay his qiladigan muhit yaratish usuli sifatida boshlandi. Keyinchalik bu san'at ruhiy salomatlik mutaxassislari tomonidan tahlil qilinadi. Britaniyada art terapiyaning boshqa dastlabki tarafdorlari orasida E. M. Liddiatt, Maykl Edwards, Diana Rafael-Xalliday va Rita Simons bor. Britaniya Art-Terapevtlar Assotsiatsiyasi

1964 yilda tashkil etiladi. Art-terapiyaning asosiy maqsadi o'zini namoyon qilish va o'zini o'zi bilish qobiliyatini rivojlantirish orqali ruhiy holatni uyg'unlashtirishdir. San'atdan terapevtik maqsadlarda foydalanishning ahamiyati shundaki, u turli xil his tuyg'ularni, sevgi, nafrat, xafagarchilik, g'azab, qo'rquv, quvonch va boshqalarni ramziy ravishda ifodalash va o'rganish uchun ishlatilishi mumkin. Artterapiya texnikasi insonning ichki meni mazmuni u chizgan rasm yoki haykaltaroshlik qilganda vizual tasvirlarida aks etadi, degan xulosaga asoslangan. 1969-yilda Amerikada Art terapiya uyishmasi tashkil etiladi. Art-terapiya milliy professional uyushmalari Braziliya, Kanada, Finlyandiya, Livan, Isroil, Yaponiya, Niderlandiya, Ruminiya, Janubiy Koreya, Shvetsiya va Misr kabi ko'plab mamlakatlarda mavjud. Bu uyishmada mutaxassislar bemorlarning o'z idrokiga ishonishlariga va ijod maxsullarini mustaqil ravishda, shuningdek, guruh bilan birgalikda o'rganishlariga yordam beradi. Terapevtik maqsadlar birinchi o'rinda turadi, ijodiy maqsadlar ikkinchi darajali ahamiyatga ega bo'ladi hamda psixoterapiyaning asosiy usullariga qo'shimcha sifatida qabul qilinadi. Art terapiya usullaridan biri transfer deb ataladi – bemor asta-sekin vizualizatsiya orqali ichki dunyosini bilishga o'tadi. Mashqlarning ba'zilar guruhda birgalikda ishlashni o'z ichiga olib, mutaxassis amalga oshirishga ko'maklashadi. Art terapiyaning maqsadlariga kelsak, ular juda xilma-xildir: o'zini bilish, o'z-o'zini ifodalash, shaxsning ichki integratsiyasi, tashqi haqiqat bilan integratsiya, shaxsiy tajribani kengaytirish. Spontan modellashtirish yoki rasm chizish art terapiyaning asosiy vositalari bo'lib, ular muzey ishlarida ham qo'llaniladi. Tasviriy ijod - fantaziya va voqelikning ta'minlovchi eng yaxshi vosita bo'lib, kattalar yoki bolalarda bunga san'at yordamisiz erishishi qiyin. Psixoterapiyaning bu sohasidagi ikkinchi muhim tushuncha sublimatsiyadir. O'ngsiz instinktlar va tushunchalarni san'at orqali ifodalashdan iborat:

- art terapiya turli his-tuyg'u va hissiyotlarni, asosan, ijtimoiy jihatdan maqbul tarzda ifodalash imkoniyatini beradi. Rangtasvir yoki modellashtirish - bu maqsad uchun eng xavfsiz va mos variantlardir;
- art terapiya davolash jarayonini tezlashtirish uchun qo'shimcha vosita sifatida ishlatiladi. Ichki his -tuyg'ular fikrlarini og'zaki psixoterapiya paytida suhbatga

qaraganda vizual tasvirlar orqali osonroq ifodalanadi. Noverbal shakllar barcha cheklovlarni va ongli senzurani olib tashlaydi;

- art terapiyada davolash jarayonida terpretatsiya va diagnostik ishlar uchun asos yaratiladi. Ish mazmuni va uslubi terapevtga bemor haqida ko'p ma'lumot olish imkonini beradi, bundan tashqari, bemor o'z ishini talqin qilish paytida ichki nizolar haqida gapirishi mumkin. Art terapiya yo'qotish, travma, qo'rquv va boshqalar kabi hayotdagi baxtsiz hodisalar bilan ifodalangan his-tuyg'ular va fikrlar bilan ishlash imkonini beradi. Ba'zan noverbal vositalar kuchli histuyg'ular va e'tiqodlarni ochib beradigan hamda aniqlashtiradigan yagona samaralidir usuldir Art terapiya his-tuyg'ularni, zehnlilikni mustahkamlash va rivojlantirishga xizmat qiladi;

- o'z-o'zini nazora qilish va ichki tartib hissini targ'ib qiladi va iste'dod va qobiliyatini oshkor qilishga vordam beradi. Bundan tashqari, art terapiyada quyidagi psixoterapevtik ta'sir omillari ta'kidlangan:

- badiiy ifoda omili - mijozning o'z asandagi his-tuyg'ulari, ehtiyojlari va fikrlarni mujassamlashtirish, turli badiiy materiallar hamda badiiy tasvir bilan o'zaro aloqa qilish tajribasi;

- psixoterapiya munosabatlari omili - mijoz-terapevt-guruh munosabatlar dinamikasi (o'tkazuvchanlik va kontrtransferensiya), proyeksiya, shaxsiy tajriba tasiri talqin va og'zaki fikr-mulohazalar omili - materialni (ijod jarayoni va natijasi) hissiy darajadan anglash darajasiga, ma'nolarni shakllantirish darajasiga o'zgartirish, tarjima qilish. Art-terapiyaning uchta asosiy usuli mavjud. Birinchisi analitik art terapiya deb ataladi. Analitik art-terapiya analitik psixologiyadan va ko'proq hollarda psixoanalizdan kelib chiqadigan nazariyalarga asoslanadi. Analitik artterapiya mijoz, terapevt va san'at orqali ikkalasi o'rtasida uzatiladigan g'oyalarga qaratilgan. Art-terapiyadan foydalanishning yana bir usuli - bu badiiy psixoterapiya. Bu yondashuv ko'proq psixoterapevtlarga va ularning o'z mijozlarining san'at asarlarini og'zaki tahlil qilishlariga qaratilgan. Art-terapiyaga qarashning oxirgi usuli - bu terapiya sifatida san'at ob'ektivi. Terapiya sifatida san'at bilan shug'ullanadigan ba'zi art-terapevtlar mijozning san'at asarini og'zaki tahlil qilish muhim emas deb hisoblashadi, shuning uchun ular o'rniga san'atni yaratish

jarayoniga urg'u berishadi. Art-terapiyaga barcha yondashuvlarda art-terapevt mijozi his-tuyg'ularini tushunish va ifodalash uchun bo'yoq, qog'oz va qalam, loy, qum, mato yoki boshqa vositalardan foydalanadi. Art-terapiya odamlarga kognitiv va sensorli vosita funksiyasini, o'zo'zini hurmat qilish, o'zini o'zi anglash va hissiy barqarorlikni yaxshilashga yordam berish uchun ishlatilishi mumkin. Shuningdek, u nizolarni hal qilishda yordam berishi va qayg'uni kamaytirishi mumkin. Hozirgi art-terapiya ko'plab boshqa yondashuvlarni o'z ichiga oladi, masalan, shaxsga yo'naltirilgan, kognitiv, xulqatvor, gestalt, hikoya, Adlerian va oila. Art-terapiya tamoyillari insonparvarlik, ijodkorlik, hissiy ziddiyatlarni yarashtirish, o'z-o'zini anglashni rivojlantirish va shaxsiy o'sishni o'z ichiga oladi. Ruhiy salomatlikni davolash tarixida art terapiya (psixologiya va san'atni o'rganishni birlashtiradigan) hali ham nisbatan yangi sohadir. Ushbu turdagi noan'anaviy terapiya o'z-o'zini hurmat qilish va ongni rivojlantirish, kognitiv va vosita qobiliyatlarini yaxshilash, mojarolar yoki stresslarni hal qilish va bemorlarda chidamlilikni ilhomlantirish uchun ishlatiladi. U og'zaki psixoterapiya erisha olmaydigan muammolarni hal qilish uchun hissiy, kinestetik, pertseptiv va hissiy simvolizatsiyani taklif qiladi. Art-terapiya nisbatan yosh terapevtik intizom bo'lsada, uning ildizlari 18-asr oxirida psixiatrik bemorlarni "axloqiy davolashda" san'atdan foydalanishgan Art-terapiya kasb sifatida 20-asrning o'rtalarida ingliz tilida so'zlashadigan va Evropa mamlakatlarida mustaqil ravishda paydo bo'lgan. O'sha paytda san'at turli sabablarga ko'ra ishlatilgan: muloqot qilish, bolalarda ijodkorlikni rag'batlantirish va diniy kontekstlarda. O'z ishlari haqida hisobotlarni nashr etgan dastlabki art-terapevtlar estetika, psixiatriya, psixoanaliz, reabilitatsiya, erta bolalik ta'limi va badiiy ta'limning turli darajada ularning amaliyotiga ta'sirini tan oldilar. Art-terapiya kashshoflari Margaret Naumburg va Edit Kramer Xill bilan bir vaqtda mashq qila boshladilar. Pedagog Naumburgning ta'kidlashicha, "art-terapiya psixoanalitik yo'naltirilgan" va erkin badiiy ifoda "ramzli nutq shakliga aylanadi, bu terapiya jarayonida verbalizatsiyaning kuchayishiga olib keladi. Edit Kramer, rassom ijodiy jarayon, psixologik himoya va badiiy sifatning muhimligini ta'kidlab, sublimatsiyaga g'azab, tashvish yoki og'riqni o'z ichiga olgan shakllar

muvaffaqiyatli yaratilganda erishiladi” deb yozgan edi. Qo’shma Shtatlardagi terapiya Elinor Ulman, Robert "Bob" Ault va Judit Rubinni o’z ichiga oladi. Art-terapiyani bemor insonlar qo’llaganda tadqiqotlar shuni ko’rsatdiki, shifoxona xonasida faqat manzara suratini ko’rish narkotik og’riq qoldiruvchi vositalarga bo’lgan ehtiyojni va kasalxonada tiklanish vaqtini kamaytirgan. Bundan tashqari, shifoxonalarda san’atni ko’rish yoki yaratish hayotiy belgilarni barqarorlashtirishga, shifo jarayonini tezlashtirishga va bemorlarda optimizmni oshirishga yordam berdi. Saraton bilan og’rigan bemorlarga artterapiyaning afzalliklari haqida ko’plab tadqiqotlar o’tkazildi. Art-terapiya jarrohlik, radiatsiya va kimyoterapiya bilan og’rigan bemorlarni qo’llab-quvvatlash uchun foydali deb topildi. Qo’rquv, og’riq va ijtimoiy munosabatlarning o’zgarishi kabi saraton bilan bog’liq qiyinchiliklarga duch kelgan ayollar ishtirokidagi tadqiqotda quyidagilar aniqlandi, Tasviriy san’atning turli turlari bilan shug’ullanish (to’qimachilik, kartochkalar, kollaj, kulolchilik, akvarel, akril) bu ayollarga 4 ta asosiy yo’nalishda yordam berdi.

Birinchidan, bu ularga ijobiy hayotiy tajribalarga e’tibor qaratishga yordam berdi, ularning saraton kasalligi bilan doimiy mashg’ulligini engillashtirdi.

Ikkinchidan, bu ularga davomiylik, qiyinchilik va yutuqlarni namoyish qilish imkoniyatini berish orqali ularning o’ziga xosligi va o’ziga xosligini oshirdi.

Uchinchidan, bu ularga saraton kasalligiga qarshi bo’lgan ijtimoiy o’ziga xoslikni saqlab qolishga imkon berdi. Nihoyat, bu ularga o’z histuyg’ularini ramziy tarzda ifodalash imkonini berdi, ayniqsa kimyoterapiya paytida. Boshqa bir tadqiqot shuni ko’rsatdiki, ushbu turdagi tadbirlarda qatnashganlar qatnashmaganlarga qaraganda ertaroq shifo topgan. Hatto nisbatan qisqa muddatli art-terapiya aralashuvlari ham bemorlarning emotsional holati va alomatlarini sezilarli darajada oshirishi mumkin. Ruhiy yoki jismoniy kasalliklari bo’lmagan sog’lom shaxslar ham art terapiya bilan davolanadi bu bemorlarda ko’pincha yuqori intensiv ishlar moliyaviy cheklovlar va boshqa shikast bo’lmagan shaxsiy muammolar kabi doimiy muammolar mavjud. Topilmalar shuni ko’rsatdiki, art terapiya bemorlarning kasblari bilan bog’liq stress va charchash darajasini pasaytiradi. Art terapevtlar o’z mijozlarining ehtiyojlariga mos keladigan materiallar va aralashuvlarni tanlaydilar va terapevtik maqsadlarga

erishish uchun seanslarni loyihalashtiradilar. Ular o'z mijozlariga tushunchani oshirish, stressni yengish, travmatik tajribalar orqali ishlash, kognitiv, xotira va neyrosensor qobiliyatlarini oshirish, shaxslararo munosabatlarni yaxshilash va o'zini ko'proq bajarishga erishish uchun ijodiy jarayondan foydalanishi mumkin. Art-terapevtning mijozlar bilan qilishni tanlagan faoliyati ularning ruhiy holati yoki yoshi kabi turli omillarga bog'liq. Art-terapevtlar bemorlar bilan ishlashda tarixiy san'at va ramzlarni qo'shish uchun Arxetipal ramzlarni tadqiq qilish arxivi kabi manbalardan rasmlardan foydalanishlari mumkin. Bolalar tomonidan qo'llaniladigan art-terapiya usuli tasvirlangan rasm. Art-terapiya turli xil sharoitlarda amalga oshirilishi mumkin. Art-terapevtlar muassasa yoki mijozning ehtiyojlariga qarab art-terapiya maqsadlarini va ular art-terapiyani taqdim etish usullarini o'zgartirishi mumkin. Mijozning kuchli tomonlari va ehtiyojlarini baholashdan so'ng, art-terapiya individual yoki guruh formatida taklif qilinishi mumkin, unga ko'ra shaxsga ko'proq mos keladi. Art-terapevt doktor Ellen G. Xorovitz shunday deb yozgan edi: "Mening mas'uliyatlarim ishdan farq qiladi. Agar xususiy amaliyotdan farqli o'laroq, maslahatchi yoki agentlikda ishlagan bo'lsa, bu butunlay boshqacha bo'ladi. Xususiy amaliyotda bu yanada murakkab va keng qamrovli bo'ladi. Agar siz asosiy terapevt bo'lsangiz, u holda sizning mas'uliyatingiz shifokorlar, sudyalalar, oilalar a'zolari va ba'zan parvarishlashda muhim bo'lishi mumkin bo'lgan birlamchi tibbiy yordamni o'z ichiga oladi. shaxsning San'at terapevtlari va boshqa mutaxassislar hissiy, kognitiv va rivojlanish sharoitlarini baholash uchun san'atga asoslangan baholashdan foydalanadilar. Psixologik maqsadlar uchun birinchi chizma baholash 1906 yilda nemis psixiatri Fritz Mohr tomonidan yaratilgan. 1926-yilda tadqiqotchi Florens Gudenof bolalarning aql-zakovatini o'lchash uchun chizmachilik testini yaratdi, unda chizilgan rasimga ko'proq tafsilotlarni kiritgan bola qilmagan boladan ko'ra aqlliyoq bo'ladi, degan fikrni ilgari surdi. tadqiqotchilar, test aql bilan bog'liq bo'lgani kabi, shaxsiyat bilan ham bog'liq degan xulosaga kelishdi. 1940-yillarda yana bir qancha psixiatrik san'at baholari yaratilgan va hozir ham qo'llanilmoqda. Biroq, ko'plab san'at terapevtlari diagnostik testlardan qochishadi va ba'zi yozuvchilar terapevtlarning sharhlovchi taxminlarini asoslilikiga shubha

qilishadi. Quyida mashhur art-terapiya baholashlarining ba'zi misollari keltirilgan

Amaliy san'at turlari bo'yicha art terapiya metodlari: Plastik materiallar g'azab, tajovuz, qo'rquv, tashvish, izolyatsiya san'at yordamida davolash samarali vositasi hisoblanadi Individual ijodiy ish subyektning shaxsiy o'zligi va mustaqilligini saqlab qolish ehtiyojlarini qondiradi. Bu san'at davolash texnikasi barcha yosh guruhlari bilan ishlash uchun javob beradi. N. Matveyevaning ta'kidlashicha, plastilin va loy nafaqat ijodiy ifoda vositasi, balki mukammal psixoterapevtik vositadir. Plastilinning afzalliklari aniq: yaratilgan tasvirni qayta-qayta tuzatishingiz mumkin. Biroq plastilinning kamchiliklari aniq plastiklikda yotadi: tasvir muallifning istaklariga qarshi y'o'q qilinishi mumkin. Muzlatilgan gil tarkibi uzoq vaqt davomida o'z shaklini saqlab qoladi. Bundan tashqari, loy shakl bo'yalgan bo'lishi mumkin. Plastik materiallar bilan ishlash g'azab va tajovuzga javob berishni osonlashtiradi va shuning uchun haqiqiy hayotda zo'ravonlik harakatlari ehtimolini kamaytiradi. Plastilin yuzasida bo'ladigan shikastli vaziyatlarni boshdan kechirgan bolalar bilan ishlashda, ularning aqliy sezgirligini tiklash maqsadida qo'llaniladi. O'z his-tuyg'ularini shu tarzda ifoda etib, bola asta-sekin qo'rquvdan ozod bo'ladi va tajriba ruhiy travmaga aylanmaydi. Umuman, art terapiya faoliyati turli tasavvurni rivojlantirish oddiy ularni modellashtirish orqali narsalar dunyoni harakat qilish uchun yordam, ichki rejasida harakat qilish ishtirokchilarining qobiliyatini shakllantirish, motor ko'nikmalarini rivojlantirish, faoliyatni tartibga solish shakllanishiga hissa qo'shadi. Tasviriy faoliyat bilan birgalikda plastilin va gil bilan ishlash ta'limga oid, davolash, korreksiyaning ko'ngilochar, ijodiy jarayonga aylantirishga yordam beradi. So'z va ramzlar, jonli taassurotlar va o'z-o'zini tartibga solishning tabiiy mexanizmlarini boshlashi mumkin real his-tuyg'ularini jonlantiradi. Bezovtalik hissi (hissiy komponent), albatta, tashvish (motor komponent), shuningdek, bolaning fikrlari (ruhiy komponent) avval tabiatidagi o'zgarishlariga sabab bo'ladi. Shuning uchun ijobiy tasvirni chizish, xayol, yuz ifodalari, imo-ishoralar, harakatlar, o'zingiz va boshqalarga munosabat aks etadi zavq hissini sezishingiz mumkin. Bu potensial ijobiy mavzular bilan davolash maqsadlari uchun. ayniqsa, foydalidir. «Men yaxshi emasman»; «Mening eng

yoqimli (yorqin, mehribon, baxtli) bolalik taassurotlarim»; «Quvonch». Art terapiya metodlarining samaradorligi ko'p jihatdan ishtirokchilarning o'zlari tomonidan bildirilgan fikr-mulohazalari, ulaming mashg'ulotlarga qatnay olish istagi, shuningdek, ishtirokchilarning samimiyligi va ochiqligi darajasi, shaxslararo munosabatlardagi ijobiy o'zgarishlar va boshqa belgilardan dalolat beradi. Umuman olganda, taqdim etilgan mashqlar juda ko'p qirralidir. Ular real hayotda inson xulq-atvori modelini aks ettiruvchi ko'zguga o'xshaydi.

RANGTASVIR BO'YICHA ART TERAPIYA METODLARI: Izoterapiya - art-terapiyaning eng mashxur va samarali usullaridan biridir. Bunda tasviriy san'atdan turli darajadagi ruhiy kasalliklarni davolash yoki shunchaki pedagogik maqsadlar uchun foydalaniladi. Izoterapiyada ko'pincha rasm chiziladi, lekin loydan turli shakllar yasash, loto suratga olish, narsalarga bezak berish ham unga tegishli. Ushbu uslub bolalar bilan ishlashda keng tarqalgan bo'lib, kattalar uchun ham samaralidir. Mashg'ulotlar ham individual, ham guruhli bo'lishi mumkin. Usui psixorreksiya, psixiatriya, terapiya, tibbiy psixologiya va ijtimoiy psixologiya amaliyotida keng qo'llaniladi. Izoterapiya - bu art terapiyaning eng keng tarqalgan va qo'llaniladigan turlaridan biridir. Tasviriy san'at yordamida davolash va turli xil muammolarni hal qilish juda mashxur hamda ko'pchilik uchun qulaydir. Inson (mijoz) o'zini, o'z fikrlarini, tajribalarini, hissiyotlari va hissiy tuyg'ularini - uning ichki dunyosida yashiringan barcha narsalarni - qog'oz yoki chiziqlar, shakllar va ranglar yordamida ifoda etishi mumkin. Chizish uchun turli xil materiallar qollam ladi: (guash, akvarel, akril va boshqalar). Izoterapiya - bu odamga salbiy hissiy tuyg'ularni yengishga yordam beradigan samarali usuldir. Uning samaradorligiga qaramay, izoterapiya alohida davolash usuli va psixologik yordam sifatida yarim asr oldin paydo bolgan. Izoterapiyaga bo'lgan talab shuni anglatadiki, bunday chizish jarayoni stressni yengillashtirish, tinchlanish va o'z faoliyatidan qoniqish his qilish imkoniyatini beradi. Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun rasm chizish - bu o'zlarining yangi tajribalarini aks ettirish va tushunish uchun o'zlarini ifoda etish bilan tanishish usuli hisoblanadi. Bola bilan ishlashda izoterapiya bola va uning ichki dunyosi haqida juda ko'p ma'lumot beradi. u nimani o'ylaydi, nimani Ins

qiladi, nimadan qo'rqadi, kimni va nimani sevadi va hokazo. Bolalar o'zlarining rasmlari orqali boshqalar bilan solzma-so'z «suhbatlashadilar». Psixolog va kattalar bolani tezroq va osonroq tushinishlari va izoterapiya bilimlaridan foydalanib unga yordam berishlari mumkin. His-tuyg'ularingizni o'zingiz va boshqalar uchun xavfsiz tarzda ifoda eting. Izoterapiya psixologik tanglik, tajovuzkorlik, asabiylashish, muvozanatsizlik, hasad, qo'rquv va hokazolardan xalos bo'lishingiz kerak bo'lgan hollarda samarali bo'ladi. O'ziga past baho berish. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, odamlarning 70 % dan ko'proqi o'zini past baholash va o'ziga ishonmaslikdan aziyat chekmoqda Amaliy izoterapiya mashqlari orqali har kim o'z qadr-qimmatini sezilarli darajada oshirishi va o'ziga ishonishi mumkin. Bundan mshqari quyidagi muammolari bilan ishlashi mumkin. Xatti-harakatlar bilan muammolar, Munosabatlar muammolari yoki oilaviy muammolar, Surunkali stress va psixosomatik kasalliklar. Bundan tashqari izoterapiya mashg'ulotlari ijodiy salohiyatni ochib berishga yordam beradi va insonda yangi resurslar va imkoniyatlarni ochadi. Izoterapiya darslari ham individual konsultatsiyalarda, ham guruh mashg'ulotlarida, seminarlarda o'tkaziladi. Mijozning talabiga (yoki mashg'ulot mavzusiga) qarab, psixolog izoterapiya sohasidagi maxsus mashqlar va topshiriqlarni beradi. Barcha vazifalar bajarilgandan so'ng, ikkinchi muhim bosqichga - ong osti tortib olishga muvaffaq bo'lgan material va ma'lumotlarni tahlil qilish va tushunishga o'tadilar. Ushbu bosqichda mijozlar ko'pincha o'zlarining shaxsiy tushunchalarini izohlaydilar. Ushbu bosqichda mijozlar o'zlarining shaxsiy tushunchalariga ega bo'lib o'z muammolarini tushunib boshlashadi, bu esa ularga eng katta yordam qo'lini cho'zadi. Psixolog yordamida mijoz o'z muammolarini hal qilish yo'llarini ko'rishni va tushunishni boshlaydi, ba'zan esa rasmlarni yaratish jarayonida o'z muammolarini osonlik bilan hal qilishi ham mumkin. Izoterapiya mashg'ulotlaridan so'ng mijozlar o'zlarining chizilgan rasmlarini saqlashlari kerak bo'ladi. Izoterapiya bo'yicha bitta mashg'ulot yoki maslahat ham yangi ijobiy tajriba berishi va bilmagan odamga nimanidir ochib berishi mumkin. Izoterapiyaning boshqa psixoterapiya ishlaridan afzalliklari: deyarli har bir kishi (yoshidan qat'iy nazar) izoterapevtik ishda ishtirok etishi mumkin, bu undan hech qanday vizual yoki

badiiy mahorat talab qilmaydi. Izoterapiya bu asosan og'zaki bo'lmagan aloqa vositasidir. Bu, aymqsa, nutqi yaxshi bo'lmaganlar, o'z tajribalarini og'zaki tasvirlash qiyin boiganlar uchun juda qimmatlidir. Vizual faoliyat odamlarni yaqinlashtirishning kuchli vositasidir. Aloqalarni o'rnatish qiyin bo'lgan, o'zaro begonalashgan vaziyatlarda juda inuhimdir. Tasviriy san'at mahsulotlari insonning kayfiyati va fikrlarining obyektiv dalilidir, bu ularning holatini baholash, tegishli tadqiqotlar o'kazish uchun foydalanishga imkon beradi. Izoterapiya - bu o'zirn erkin ifoda etish vositasidir, insonning ichki dunyosiga ishonch, bag'rikenglik va e'tibor muhiti nazarda tutiladi. Izoterapiya ishlari ko'p hoilarda odamlarda ijobiy histuyg^ularrh uyg'otadi, befarqlik va tashabbus yetishmovchiligini yengishga, faol hayotiy pozitsiyani shakllantirishga yordam beradi. Izoterapiya mashg'ulotlari quyidagi muhim pedagogik muammolarni hal qilishga imkon beradi. Ta'limiy Tuzatish Psixoterapevtik Diagnostik o'zaro munosabatlar bolalar to'g'ri muloqot, hamdardlik va lengdoshlari va kattalar bilan hurmatli munosabatlarni o'rganadigan tarzda quriladi. Bu shaxsning axloqiy rivojlanishiga hissa qo'shadi. O'qituvchi bilan ochiq, ishonchli, xayrixoh munosabatlar rivojlanadi. Ilgari deformatsiyaga uchragan bo'lishi mumkin boigan «men» imidji muvaffaqiyatli tuzatiladi, o'zini o'zi qadrlash yaxshilanadi, xattiliarakatlarnmg yetarli boMmagan shakllari yo'qoladi va boshqa odamlar bilan o'zaro aloqa usullari o'rnatiladi. Shaxsiyatning emotsional-irodaviy sohasini rivojlantirishda ba'zi oqishlar bilan ishlashda yaxshi natijalarga erishiladi. Sog'aytiruvchi effekt ijodiy faoliyat jarayonida hissiy iliqlik va xayrixohlik muhiti yaratilishi tufayli erishiladi. Psixologik qulavlik, xavfsizlik, quvonch, muvaffaqiyat hissi vujudga keladi. Nalijada hissiyotlarning davolovchi salohiyati safarbar qilinadi. Art terapiya bolaning rivojlanishi va individual xususiyatlari haqida ma'lumot olishga imkon beradi. Bu uni mustaqil faoliyatda kuzatish, uning qiziqishlari va qadriyatlarini yaxshiroq bilish, ichki dunyosini ko'rish, shuningdek, maxsus tuzatishga to'g'ri keladigan muammolarm aniqlashning to'g'ri usuli. Sinflar davomida shaxslararo munosabatlarning tabiati va jamoadagi har binning haqiqiy mavqei, shuningdek, oilaviv vaziyatning o'ziga xos xususiyatlari osongina namoyon bo'ladi. Izoterapiya

ko'p tomonlama diagnostika qobiliyatiga ega, uni proeksion testlar deb tasniflash mumkin. Izoterapiya 3 ta fan - psixologiya, psixiatriya va san'atshunoslikni o'z ichiga oladi. 1872-yilda ruhiy kasallarning ahvoli yomonlashganda ularda ushbu usulni qo'llashni boshlashdi. Ammo ahvollari barqarorlashishi bilan, bemorlar darhol bo'yashni to'xtatdilar. Psixiatr M. Simon va shifokor A. Arde usul asoschilari hisoblanadi. Xulosa: xulosa o'rnida shuni takidlash mumkinki art terapiyani bemor insonlarda va yosh bolalarda ham qo'llash ruhiy stressni kamaytiradi, o'ziga ishonch ortadi. Art-terapiya uyat va g'azab kabi travmadan kelib chiqqan his-tuyg'ularni yengillashtiradi. Shuningdek, bolalarni san'at asarlarida tanlov qilishga undash orqali travmadan omon qolganlarning imkoniyatlarini kengaytirish va nazorat qilish hissi oshirishi mumkin. Bu ularga o'z his-tuyg'ularini ramziy tarzda ifodalash imkonini beradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, art terapiya tadbirlarda qatnashganlar qatnashmaganlarga qaraganda ertaroq shifo topgan. Hatto nisbatan qisqa muddatli art-terapiya aralashuvlari ham bemorlarning emotsional holati va alomatlarini sezilarli darajada oshirishi mumkin. Qo'rquv, og'riq va ijtimoiy munosabatlarning o'zgarishi kabi saraton bilan bog'liq qiyinchiliklarga duch kelgan ayollar ishtirokidagi tadqiqotda quyidagilar aniqlandi, Tasviriylar san'atning turli turlari bilan shug'ullanish (to'qimachilik, kartochkalar, kollaj, kulolchilik, akvarel, akril) bu ayollarga 4 ta asosiy yo'nalishda yordam berdi

Savol va topshiriqlar:

1. Art-terapiya nima va uning asosiy turlari qanday?
2. Art-terapiya texnikalari diagnostik jarayonda qanday qo'llaniladi?
3. Art-terapiya vositasida psixologik muammolarni aniqlash imkoniyatlari qanday?
4. Rassomlik, kollaj, loy (plastilin), ranglar bilan ishlash texnikalari qanday psixologik holatlarni ko'rsatadi?
5. Art-terapiya diagnostikasida yosh xususiyatlari (bolalar, o'smirlar, kattalar) qanday rol o'ynaydi?
6. Qanday mezonlar asosida art-terapiya ishlari tahlil qilinadi?

7. Art-terapiyaning diagnostik salohiyatini oshirish uchun qanday yondashuvlar samarali hisoblanadi?

8. Art-terapiya texnikalarining turlari va ularning umumiy tavsifi**

9. Art-terapiya texnikalarining diagnostik funksiyasi**

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasining «Ta’lim to‘g‘risida»gi Qonuni 2020yil 30 oktabr O‘zbekiston respublikasi vazirlar mahkamasining Qarori Toshkent sh., 2020-yil 22-dekabr,802-son”Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash” to‘g‘risida

2. “Ilk qadam” davlat o‘quv davturi. – T., 2022.

3. O‘zbekiston Respublika Maktabgacha va maktab ta’lim vazirligining 2025-yil 28-avgustdagi 323 - sonli buyrug‘i. – T., 2025

4. Yo‘ldosheva M.Psixologik korreksiya usullari, Toshkent, 2018.

5. Saidov M,To‘ychiev N. Psixologik diagnostika asoslari*, Toshkent, 2017.

6. Tadjieva M. T, Kreativ fikrlashni rivojlantirishda art-terapiya metodlari, maqola, 2021.

7. Karimova Z. Bolalar psixologiyasi va diagnostikasi*, Toshkent, 2020.

8. Xalilova N. Art-terapiya: amaliy psixologiyada qo‘llanilishi, maqola, O‘zbekiston Psixologiya jurnali, 2022.

Seminar

mashg'ulotlar

1-Mavzu: Art-terapiyaning fan sifatida rivojlanishi

Reja:

1. Art-terapiyaning paydo bo'lishi va tarixiy rivojlanish bosqichlari.
2. Art-terapiyaning asosiy yo'nalishlari va metodlari.
3. Art-terapiyaning zamonaviy jamiyatda qo'llanilishi.

Mashg'ulot maqsadi:

Talabalarda art-terapiyaning fan sifatida shakllanishi, rivojlanish bosqichlari, asosiy metodlari va bugungi kundagi ahamiyati haqida bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirish.

Seminar mashg'ulot metodlari: Aqliy hujum, Klaster, Grafik organayzer, "Kichik guruhlarda ishlash" metodi

Vositalar: Darslik, ilmiy maqolalar, elektron doska, rangli markerlar, slaydlar, tarqatma materiallar.

Seminar mashg'uloti ssenariysi

1-bosqich. Kirish (5 daqiqa)

O'qituvchi mashg'ulot maqsadi va vazifalarini tushuntiradi.

Savol: "San'at vositalari ruhiy holatga qanday ta'sir qiladi?"

2-bosqich. Guruhlarga bo'lish (5 daqiqa)

Talabalar 3–4 kishidan kichik guruhlarga ajratiladi.

3-bosqich. Guruhlarga topshiriqlar (20 daqiqa)

1-guruh: Art-terapiyaning paydo bo'lishi va rivojlanish bosqichlarini izohlang (Freyd, Yung, Adrian Hill, XX asrdagi rivojlanish).

2-guruh: Art-terapiya metodlari: rasm terapiyasi, musiqa terapiyasi, raqs-harakat terapiyasi, drama-terapiya, qum terapiyasi va boshqalar.

3-guruh: Art-terapiyaning zamonaviy qo'llanish sohalari (psixologiya, ta'lim, tibbiyot, ijtimoiy soha, korporativ treninglar).

4-guruh (agar bo'lsa): Art-terapiya fan sifatida O'zbekistonda qo'llanilishi va istiqbollari.

4-bosqich. Guruh taqdimotlari (15 daqiqa)

Har bir guruh o'z ishlanmasini 3-4 daqiqa davomida taqdim qiladi.

5-bosqich. Muhokama va tahlil (10 daqiqa)

Guruhlararo savol-javob, umumiy xulosalar chiqariladi

6-bosqich. Baholash (5 daqiqa)

Baholash mezonlari:

Mavzuga moslik

Taqdimot sifati

Guruh ichidagi hamkorlik

Yaratijilik darajasi

“Kichik guruhlarda ishlash” metodining afzalliklari

1. O'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlaydi.
2. Hamkorlik va muloqot ko'nikmalarini rivojlantiradi.
3. Vaqtdan samarali foydalanish imkonini beradi.
4. O'zaro o'rganish va tajriba almashishga yordam beradi.

Kamchiliklari:

Kuchsiz talabalar guruh natijasini pasaytirishi mumkin.

Barcha guruhlarini nazorat qilish qiyinlashadi.

Guruh ichida raqobat yoki nizo bo'lishi mumkin.

Xulosa

Art-terapiya XX asr boshlaridan psixologiya va tibbiyotning muhim sohasi sifatida shakllangan bo'lib, bugungi kunda u nafaqat ruhiy kasalliklarni davolashda, balki ta'lim, tarbiya, shaxsiy rivojlanish va ijtimoiy sohada ham keng qo'llanmoqda.

1. “Art-terapiya” atamasini birinchi bo'lib kim qo'llagan?

- A) Sigmund Freyd
- B) Karl Gustav Yung
- C) Adrian Hill
- D) Maslou

2. Art-terapiyaning asosiy maqsadi nimadan iborat?

- A) San'at asarlarini yaratish
- B) Ruhiy muammolarni ifoda etish va davolash
- C) Chizmachilikni o'rgatish
- D) Madaniyatni rivojlantirish

3. Qaysi davrda art-terapiya fan sifatida shakllanib, assotsiatsiyalar tashkil etildi?

- A) XIX asrda
- B) 1930–1950-yillarda
- C) 1960–1980-yillarda
- D) XXI asrda

4. Musiqa terapiyasi qanday maqsadda qo'llaniladi?

- A) Stressni kamaytirish va emotsional yengillik berish uchun
- B) Qo'shiq kuylashni o'rgatish uchun
- C) Faqat bolalar bilan ishlash uchun
- D) Sport mashg'ulotlarida qo'llash uchun

5. Qum terapiyasi (sand-play) asosan kimlar bilan ishlashda samarali hisoblanadi?

- A) Keksalar bilan
- B) Bolalar bilan
- C) Musiqachilar bilan
- D) Sportchilar bilan

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi Qonuni 2020yil 30 oktabr O'zbekiston respublikasi vazirlar mahkamasining Qarori Toshkent sh., 2020-yil 22-dekabr, 802-son" Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash" to'g'risida
2. "Ilk qadam" davlat o'quv davturi. – T., 2022.
3. O'zbekiston Respublika Maktabgacha va maktab ta'lim vazirligining 2025-yil 28-avgustdagi 323 - sonli buyrug'i. – T., 2025

Seminar mashg'uloti ishlanmasi

2- Mavzu: Art-terapiyaning asosiy yo'nalishlari va turlari

Reja:

1. Art-terapiya tushunchasi va uning ahamiyati.
2. Art-terapiyaning asosiy yo'nalishlari.
3. Art-terapiyaning turlari va ularning qo'llanilish sohasi.

Mashg'ulot maqsadi:

Talabalarga art-terapiyaning nazariy asoslari, yo'nalishlari va turlari haqida tushuncha berish.

Ularni mustaqil fikrlashga, o'z qarashlarini erkin bayon etishga o'rgatish.

Amaliy misollar orqali art-terapiya metodlarining ahamiyatini ko'rsatish.

Metodlar:

Aqliy hujum, Klaster, Grafik organayzer

Davra suhbat (og'zaki va yozma shaklda)

Vositalar:

Darslik, O'MK, elektron doska, rangli markerlar, tarqatma qog'ozlar.

Mashg'ulotning borishi

1-bosqich. Kirish (5 daqiqa)

O'qituvchi mavzuni e'lon qiladi, reja va mashg'ulot tartibi bilan tanishtiradi

Savol: "San'at vositalarining qaysi biri sizni tinchlantiradi?"

2-bosqich. Aqliy hujum (5 daqiqa)

Savol: "Art-terapiya qanday kasalliklar yoki ruhiy holatlarda qo'llaniladi?"

Talabalar javoblari doskaga yozib boriladi.

3-bosqich. Guruhlarda ishlash (15 daqiqa)

1-guruh: Asosiy yo'nalishlar (psixanalitik, gumanistik, kognitiv, integrativ).

2-guruh: Asosiy turlar (izoterapiya, musiqaterapiya, raqs-terapiya, drama-terapiya).

3-guruh: Qo'shimcha turlar (qum terapiyasi, biblioterapiya, rang terapiyasi, qo'g'irchoq terapiyasi).

4-guruh: Amaliy qo'llanilish sohalari (ta'lim, tibbiyot, psixologiya, treninglar).

4-bosqich. **“Davra suhbatı”** metodi (20 daqiqa)

Og‘zaki davra suhbatı:

Stollar doira shaklida joylashtiriladi.

Savol:

1. “Maktabgacha ta’lim muassasalarida qaysi art-terapiya turi samaraliroq deb o‘ylaysiz?”

2. “O‘z hayotingizda art-terapiya sizga qanday yordam bergan bo‘lishi mumkin?”

Har bir talaba o‘z fikrini qisqa va aniq bayon qiladi.

Yozma davra suhbatı:

Har bir talaba konvertga art-terapiyaga oid savol yozadi (masalan: “Musiqaterapiya nima uchun samarali?”).

Konvert yonidagi talabalarga uzatiladi va har kim javob yozib qo‘yadi.

Konvert oxirida o‘z egasiga qaytgach, savol muallifi javoblarni tahlil qiladi.

5-bosqich. Guruh taqdimotlari va muhokama (10 daqiqa)

Guruhlar o‘z mavzusi bo‘yicha taqdimot qiladi.

O‘qituvchi izoh beradi, to‘ldiradi.

6-bosqich. Yakuniy qism (5 daqiqa)

O‘qituvchi umumiy xulosa qiladi:

Art-terapiya ruhiy sog‘liqni mustahkamlashda muhim.

Har bir yo‘nalish va tur inson shaxsiy rivojlanishida alohida ahamiyatga ega.

Faol talabalarga rag‘bat.

Afzalligi: “Davra suhbatı” orqali talabalar faollashadi, mustaqil fikrlash va o‘z nuqtai nazarini bildirish ko‘nikmasi shakllanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasining «Ta’lim to‘g‘risida»gi Qonuni 2020yil 30 oktabr O‘zbekiston respublikasi vazirlar mahkamasining Qarori Toshkent sh., 2020-yil 22-dekabr,802-son”Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash” to‘g‘risida

2. “Ilk qadam” davlat o‘quv davturi. – T., 2022.

3-Mavzu: Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ertakterapiyadan foydalanish

Reja:

1. Ertakterapiya tushunchasi va ahamiyati
2. Maktabgacha ta'lim muassasalarida ertakterapiyadan foydalanish usullari
3. Ertakterapiya metodlari va ularning pedagogik ahamiyati

Mashg'ulot maqsadi:

Talabalarga ertakterapiya tushunchasi, yo'nalishlari va metodlarini tushuntirish.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda ruhiy va emotsional rivojlanishni qo'llab-quvvatlashdagi pedagogik ahamiyatini tushuntirish.

Talabalarni turli pedagogik metodlar orqali mavzuga faol jalb qil

Seminar mashg'ulot metodlari:

1. Aqliy hujum – talabalar ertakterapiya tushunchasi va ahamiyati bo'yicha fikrlarni erkin bayon qiladi.
2. Klaster – mavzuni tarkibiy qismlarga ajratib, asosiy yo'nalishlari va turlarini grafik tarzda tuzis
3. Grafik organayzer – ertakterapiya metodlarini vizual ko'rinishda taqdim etish.
4. Davra suhbatlari – talabalar aylana shaklida o'tirib, mavzu bo'yicha savol-javob orqali fikr almashadi.
5. Bahs-munozara – mavzu yuzasidan turli fikrlar va g'oyalarni tahlil qilish, pedagogik ahamiyatini muhokama qilish.

Vositalari:

Darslik, O'MK, elektron doska

Tarqatma materiallar (ertak matnlari, tasviriy materiallar)

Markerlar, doska

Seminar mashg'ulotining borishi

1-bosqich. Kirish (5 daqiqa)

O'qituvchi mavzuni e'lon qiladi, maqsad va vazifalarni tushuntiradi

Savol: "Ertak bolalar rivojlanishida qanday pedagogik rol o'ynaydi?"

Talabalar javoblarini aqliy hujum yordamida bildiradi.

2-bosqich. Nazariy qism (15 daqiqa)

Ertakterapiya tushunchasi: san'at, dramatik va ijodiy vositalar orqali bolalarning ruhiy salomatligini qo'llab-quvvatlash usuli.

Yo'nalishlari:

Dramatik (dramaterapiya, o'yinlar

Vizual (tasviriyl san'at, rasm)

Musiqiy va raqs-harakat asosidagi

Pedagogik ahamiyati:

Bolalarda emotsional ifoda va kreativlikni rivojlantirish

Stress va qo'rqinchni kamaytirish

Nutq va kommunikativ ko'nikmalarni shakllantirish

3-bosqich. Metodlar orqali mavzuni chuqurlashtirish (15 daqiqa)

1. Klaster – mavzuni tarkibiy qismlarga ajratib, diagramma yoki xarita shaklida ko'rsatish:

Ertakterapiya yo'nalishlari

Turlari

Pedagogik ahamiyat

2. Grafik organayzer – talabalarga ertakterapiya usullarini vizual tarzda taqdim etish va ularni tahlil qilish imkonini berish

3. Davra suhbatl – aylana shaklida o'tirib, savol-javob:

Savol: "Qaysi ertakterapiya usuli maktabgacha yoshdagi bolalar uchun samaraliroq va nima uchun?"

4. Bahs-munozara – mavzuni chuqur tahlil qilish:

Talabalar turli fikr va g'oyalarni bildiradi

O'qituvchi yozib boradi va umumlashtiradi

Natijada pedagogik ahamiyati aniqlanad

4-bosqich. Yakuniy qism (5 daqiqa)

O'qituvchi seminar natijalarini xulosalaydi

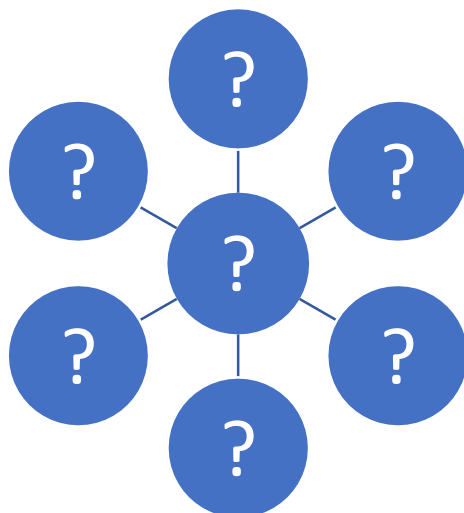
Talabalar ertakterapiya tushunchasi va usullarini tushundi

Pedagogik ahamiyatini biladi

Turli interaktiv metodlar orqali mavzuga faol jalb qilindi

Seminar natijalari:

1. Talabalar ertakterapiya tushunchasi, yo‘nalishlari va metodlarini puxta biladi.
2. Pedagogik ahamiyatini tushunadi va tushuntira oladi
3. Turli metodlar yordamida mavzuga faol jalb qilinish orqali mustaqil fikrlash va tahlil qilish ko‘nikmasi shakllanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O‘zbekiston Respublikasining «Ta’lim to‘g‘risida»gi Qonuni 2020yil 30 oktabr O‘zbekiston respublikasi vazirlar mahkamasining Qarori Toshkent sh., 2020-yil 22-dekabr,802-son”Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash” to‘g‘risida
2. “Ilk qadam” davlat o‘quv davturi. – T., 2022.
3. O‘zbekiston Respublika Maktabgacha va maktab ta’lim vazirligining 2025-yil 28-avgustdagi 323 - sonli buyrug‘i. – T., 2025
4. Yo‘ldosheva M.Psixologik korreksiya usullari, Toshkent, 2018.
5. Saidov M,To‘ychiev N. Psixologik diagnostika asoslari*, Toshkent, 2017.
6. Tadjieva M. T, Kreativ fikrlashni rivojlantirishda art-terapiya metodlari, maqola, 2021.
7. Karimova Z. Bolalar psixologiyasi va diagnostikasi*, Toshkent, 2020.

4-Mavzu: Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida artterapiya qo'llash

Reja:

1. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida artterapiyaning ahamiyati
2. Mashg'ulotlarni artterapiya asosida tashkil etish va tarbiyalanuvchilar faoliyatini rivojlantirish

Mashg'ulot maqsadi:

Talabalarga artterapiya tushunchasi, asosiy yo'nalishlari va metodlarini tushuntirish. Maktabgacha yoshdagi bolalar ijodiy va emotsional rivojlanishida artterapiya usullarini qo'llashni o'rgatish.

Talabalarni turli interaktiv metodlar orqali mavzuga faol jalb qilish.

Seminar mashg'ulot metodlari:

Grafik organayzerlar – artterapiya yo'nalishlarini va pedagogik ahamiyatini vizual tarzda ko'rsatish

Klaster – tarkibiy qismlarga ajratib, asosiy g'oyalarni guruhlash

Aqliy hujum – talabalar fikr-mulohazalarini erkin bayon qiladi

Muammoli vaziyat – talabalar artterapiya jarayonidagi muammolarni tahlil qiladi va yechim topadi

Vositalari:

Darslik, O'MK, elektron doska

Tarqatma materiallar (tasviriy materiallar, rasm va rangli qog'ozlar)

Markerlar, doska

Seminar mashg'ulotining borishi

1-bosqich. Kirish (5 daqiqa)

O'qituvchi mavzuni e'lon qiladi, maqsad va vazifalarni tushuntiradi.

Savol: "Artterapiya bolalar rivojlanishida qanday pedagogik ahamiyatga ega?"

Talabalar javoblarini aqliy hujum orqali bildiradi.

2-bosqich. Nazariy qism (10–15 daqiqa)

Artterapiya tushunchasi: san'at, rasm, dramatik va musiqiy vositalar orqali bolalarning ruhiy va emotsional rivojlanishini qo'llab-quvvatlash usuli.

Asosiy yo'nalishlari:

Vizual artterapiya (rassomlik, tasviriy san'at

Dramatik artterapiya (o'yinlar, dramatizatsiya)

Musiqiy artterapiya (musiqi va harakatlar orqali

Pedagogik ahamiyati:

Bolalarda emotsional ifoda va kreativlikni rivojlantirish

Stress va qo'rqinchni kamaytirish

Nutq va kommunikativ ko'nikmalarni shakllantirish

3-bosqich. Muammoli vaziyat metodi (15–20 daqiqa)

Nazariy ko'rsatma:

Talabalar artterapiya jarayonida yuzaga keladigan muammolarni tahlil qiladi va yechim topish bo'yicha ko'nikmalarni shakllantiradi.

Muammo murakkabligi talabalarning bilim darajasiga mos bo'lishi kerak.

Muammoli vaziyat metodining bosqichlari:

1. Ta'lim beruvchi mavzu bo'yicha muammoli vaziyatni tanlaydi, maqsad va vazifalarni aniqlaydi.

Masalan: "Bolalar rasm chizishda o'z fikrini ifoda eta olmayapti

2. Talabalar topshiriqning maqsad, vazifalari va shartlari bilan tanishtiriladi.

3. Talabalar kichik guruhlariga ajratiladi

4. Kichik guruhlar muammoli vaziyatni o'rganadilar, sabablarni aniqlaydilar va taqdimot qiladilar.

5. Guruhlar muammoning oqibatlari to'g'risida fikr-mulohazalarini taqdimot qiladilar.

6. Muammoni yechishning turli imkoniyatlarini muhokama qiladilar va tahlil qiladilar.

Masalan: bolalarning o'z ijodiy ishlarini qadrlash, rag'batlantirish, o'yin shaklida mashg'ulot olib borish.

7. Guruhlar muammoli vaziyatning yechimi bo'yicha taqdimot qiladilar va o'z variantlarini taklif etadilar.

8. Barcha taqdimotdan so'ng bir xil yechimlar jamlanadi va eng maqbul variant tanlanadi

4-bosqich. Metodlarni boyitish

1. Grafik organayzer:

Artterapiya yoʻnalishlari, metodlar va pedagogik ahamiyatni diagramma tarzida koʻrsatish

2. Klaster:

Tarkibiy qismlar

Mashgʻulotlarni rejalashtirish

Faoliyat turlari (rassomlik, dramatizatsiya, musiqa)

Natijalarni baholash

3. Davra suhbat:

Savollar

1. “Qaysi artterapiya usuli bolalar rivojlanishi uchun samaraliroq va nima uchun?”
2. “Mashgʻulotlarni artterapiya asosida tashkil etishda nimalarga eʼtibor berish kerak?”

Talabalar fikr-mulohaza bildiradi va muhokama qiladi.

5-bosqich. Yakuniy qism (5 daqiqa)

Oʻqituvchi seminar natijalarini xulosalaydi:

Talabalar artterapiya tushunchasi, yoʻnalishlari va metodlarini tushundi

Muammoli vaziyat orqali mustaqil tahlil qilish va yechim topish koʻnikmasi shakllandi

Grafik organayzer va klaster orqali mavzuga vizual qarash imkoniyati yaratildi

Seminar natijalari:

1. Talabalar artterapiya tushunchasi, yoʻnalishlari va metodlarini puxta biladi.
2. Mashgʻulotlarni bolalar rivojlanishiga yoʻnaltirib tashkil etishni tushunadi.
3. Muammoli vaziyat va boshqa metodlar yordamida mustaqil fikrlash, tahlil va muammoni yechish koʻnikmasi shakllanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Oʻzbekiston Respublikasining «Taʼlim toʻgʻrisida»gi Qonuni 2020yil 30 oktabr
Oʻzbekiston respublikasi vazirlar mahkamasining Qarori Toshkent sh., 2020-yil 22-

dekabr,802-son”Maktabgacha ta`lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash” to`g`risida

2. “Ilk qadam” davlat o`quv davturi. – T., 2022.

3. O`zbekiston Respublika Maktabgacha va maktab ta`lim vazirligining 2025-yil 28-avgustdagi 323 - sonli buyrug`i. – T., 2025

4. Yo`ldosheva M.Psixologik korreksiya usullari, Toshkent, 2018.

5. Saidov M,To`ychiev N. Psixologik diagnostika asoslari*, Toshkent, 2017.

6. Tadjieva M. T, Kreativ fikrlashni rivojlantirishda art-terapiya metodlari, maqola, 2021.

7. Karimova Z. Bolalar psixologiyasi va diagnostikasi*, Toshkent, 2020.

8. Xalilova N. Art-terapiya: amaliy psixologiyada qo`llanilishi, maqola, O`zbekiston Psixologiya jurnali, 2022.

5-Mavzu: Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida qo'g'irchoq terapiyasi

Reja:

1. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida qo'g'irchoq terapiyasining ahamiyati
2. Tarbiyalanuvchilarga mashg'ulotlar jarayonida qo'g'irchoq terapiyasi orqali ijtimoiy va emotsional ko'nikmalarni shakllantirish

Mashg'ulot maqsadi:

Talabalarga qo'g'irchoq terapiyasi tushunchasi, metodlari va pedagogik ahamiyatini tushuntirish.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy, emotsional va nutq rivojlanishini qo'llab-quvvatlash usullarini o'rgatish.

Talabalarni interaktiv metodlar orqali mavzuga faol jalb qilish.

Seminar mashg'ulot metodlari:

Grafik organayzerlar – qo'g'irchoq terapiyasi yo'nalishlari va pedagogik ahamiyatini vizual ko'rsatish

Klaster – tarkibiy qismlarni ajratib, asosiy fikrlarni guruhlash

Aqliy hujum – talabalar fikr-mulohazalarini erkin bayon qiladi

Konseptual jadval – turli g'oyalarni taqqoslash va baholash

“T-sxema” metodi – mavzuga nisbatan mustaqil fikr bildirish va ijobiy/salbiy jihatlarni aniqlash

Vositalari:

Darslik, O'MK, elektron doska

Tarqatma materiallar: qo'g'irchoqlar, karta va qog'ozlar, markerlar, doska

Seminar mashg'ulotining borishi

1-bosqich. Kirish (5 daqiqa)

O'qituvchi mavzuni e'lon qiladi, maqsad va vazifalarni tushuntiradi.

Savol: “Qo'g'irchoq terapiyasi bolalar rivojlanishida qanday pedagogik ahamiyatga ega

Talabalar javoblarini aqliy hujum orqali bildiradi.

2-bosqich. Nazariy qism (10–15 daqiqa)

Qo'g'irchoq terapiyasi tushunchasi:

Tarbiyalanuvchilarni o'yin va simvolik harakatlar orqali ijtimoiy va emotsional rivojlanishini qo'llab-quvvatlash usuli.

Pedagogik ahamiyati:

Bolalarda hissiy ifoda va empatiya rivojlanadi

Stress va qo'rqinchni kamaytiradi

Nutq va kommunikativ ko'nikmalar shakllanadi

Ijtimoiy o'zaro munosabatlarni yaxshilaydi

3-bosqich. Konseptual jadval metodi (10 daqiqa)

Mashg'ulot tartibi:

Talabalarga turli qo'g'irchoq terapiyasi mashg'ulotlari jihatlari ko'rsatiladi va ularni jadvalga tushurish so'raladi.

Namuna jadval:

O'rganilayotgan jihat Muhim belgilar, tavsiflar Qo'g'irchoq terapiyasida qo'llanilishi

1-jihat Emotsional ifoda Bolalar hissiyotlarini ifodalash

2-jihat Ijtimoiy o'zaro munosabat Bolalar o'zaro muloqotda bo'lishadi

3-jihat Nutq va til rivoji Qo'g'irchoq orqali hikoya qilish, suhbat

4-jihat Kreativlik Qo'g'irchoq bilan ijodiy o'yinlar

4-bosqich. "T-sxema" metodi (10 daqiqa)

Pedagog ish tartibi

Yangi mavzuni bayon qiladi va ikki qarama-qarshi jihat haqida boshlang'ich ma'lumot beradi:

1. (ijobiy) – bolalar rivojlanishida foydali jihatlar

2. – (salbiy) – noto'g'ri qo'llash oqibatlari

Talabalar topshiriqni yakka tartibda bajaradi va 10 daqiqa vaqt ajratiladi.

Talabalar o'z xulosalarini o'qib eshittiradi.

O'qituvchi barcha fikrlarni umumlashtiradi va yakuniy xulosa shakllantiradi.

Namuna T-sxema jadvali:

+ (ijobiy) – (salbiy)

Bolalar hissiyotlarini ifoda qiladilar Noto'g'ri qo'llash stressga olib keladi
Nutq va so'z boyligi rivojlanadi Ijtimoiy o'zaro munosabatlar rivojlanmaydi
Kreativlik va fantaziya shakllanadi Faoliyat monoton bo'lishi mumkin

5-bosqich. Yakuniy qism (5 daqiqa)

O'qituvchi seminar natijalarini xulosalaydi:

Talabalar qo'g'irchoq terapiyasi tushunchasi va pedagogik ahamiyatini tushundi
Konseptual jadval va T-sxema orqali mavzuga tizimli yondashuv shakllandi

Talabalar mustaqil tahlil qilish va ijobiy/salbiy jihatlarni baholash ko'nikmasi oldi
Seminar natijalari:

1. Talabalar qo'g'irchoq terapiyasi usullarini puxta biladi.
2. Mashg'ulotlarni tarbiyalanuvchilar rivojlanishiga yo'naltirib tashkil etishni tushunadi.
3. Konseptual jadval va T-sxema yordamida mavzuni tizimli o'rganish va mustaqil fikr bildirish ko'nikmasi shakllanadi

«B.B.B»

Bilaman	Bilib oldim	Bilishni xoxlayman

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi Qonuni 2020yil 30 oktabr O'zbekiston respublikasi vazirlar mahkamasining Qarori Toshkent sh., 2020-yil 22-dekabr,802-son" Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash" to'g'risida
2. "Ilk qadam" davlat o'quv davturi. – T., 2022.
3. O'zbekiston Respublika Maktabgacha va maktab ta'lim vazirligining 2025-yil 28-avgustdagi 323 - sonli buyrug'i. – T., 2025
4. Yo'ldosheva M.Psixologik korreksiya usullari, Toshkent, 2018.

6-Mavzu: Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida rang bilan davolash terapiyasidan foydalanish

Reja:

1. Rang terapiyasining nazariy asoslari va maktabgacha yoshdagi bolalarga ta'siri.
2. Ranglar orqali bolalarning emotsional holatini tartibga solish.
3. Guruh mashg'ulotlarida rang terapiyasi usullaridan foydalanish.

Mashg'ulot maqsadi:

Talabalarga maktabgacha ta'lim tashkilotlarida rang terapiyasidan foydalanishning ahamiyatini, ranglarning bola psixikasiga ijobiy ta'sirini tushuntirish hamda amaliy mashg'ulotlarda qo'llashni o'rgatish.

Seminar mashg'ulot metodlari:

Grafik organayzerlar, Klaster, Aqliy hujum, Tushunchalar tahlili

Vositalar: Darslik, markerlar, rangli qog'ozlar, elektron doska, slaydlar.

“Tushunchalar tahlili” metodini qo'llash

Tushuncha mazmuni - Rang terapiyasi Ranglar orqali inson ruhiyati va hissiyotlariga ijobiy ta'sir ko'rsatish jarayoni.

Qizil rang Faollik, energiya, ishonch uyg'otadi, lekin haddan ortiq bo'lsa asabiylikni oshiradi

Ko'k rang Tinchlantiradi, stressni kamaytiradi, xotirjamlik beradi

Yashil rang Muvozanat, uyg'unlik va ishonch hissini kuchaytiradi

Sariq rang Quvonch, ijobiy kayfiyat, ijodkorlikni rag'batlantiradi

Terapiya jarayoni Guruhda yoki yakka tartibda, ranglar bilan o'yin va mashqlar orqali amalga oshiriladi

Amaliy topshiriqlar jadvali

Guruh faoliyati Mashq turi Kutilayotgan natija

1-guruh: Ranglar dunyosi Bolalarga turli rangdagi kartochkalarni ko'rsatish
Ranglarni farqlash, hissiy javob

2-guruh: Kayfiyat rasmlari Bolalar o'z kayfiyatini rang orqali tasvirlash
Emotsiyalarni ifodalash

3-guruh: Rangli meditatsiya Ko‘k va yashil rangli predmetlar bilan dam olish mashqi Stressni kamaytirish

4-guruh: Rangli mozaika Rangli qog‘ozlardan umumiy kompozitsiya yaratish Jamoaviy hamkorlik va ijodkorlik

“Baliq skeleti” sxemasini tuzish bo‘yicha o‘quv topshirig‘iga yo‘riqnoma

O‘quv topshiriqda ko‘rsatilgan muammo maydonini tavsiflash uchun:

1.«Baliq skeletini» chizing:

Muammo osti muammolar

Muammo osti muammolarning mavjudligini tasdiqlovchi dalillar

2. «Suyak»ning chap qismida (yoki yuqori suyakda) muammo osti muammoni yozing, o‘ng qismida (pastki suyakda) – muammo osti muammoni amalda mavjud ekanligini tasdiqlovchi dalillarni yozing.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasining «Ta’lim to‘g‘risida»gi Qonuni 2020yil 30 oktabr O‘zbekiston respublikasi vazirlar mahkamasining Qarori Toshkent sh., 2020-yil 22-dekabr,802-son”Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash” to‘g‘risida
2. “Ilk qadam” davlat o‘quv davturi. – T., 2022.
3. O‘zbekiston Respublika Maktabgacha va maktab ta’lim vazirligining 2025-yil 28-avgustdagi 323 - sonli buyrug‘i. – T., 2025
4. Yo‘ldosheva M.Psixologik korreksiya usullari, Toshkent, 2018.
5. Saidov M,To‘ychiev N. Psixologik diagnostika asoslari*, Toshkent, 2017.

7-Mavzu: Bilish jarayonida korreksiyasi va taraqqiyoti

Reja:

1. Bilish jarayonining psixologik-pedagogik asoslari.
2. Maktabgacha yoshdagi bolalarda bilish jarayonining rivojlanishi va o'ziga xosligi.
3. Bilish jarayonini rivojlantirish va korreksiyalash metodlari.

Mashg'ulot maqsadi:

Talabalarga maktabgacha yoshdagi bolalarda bilish jarayonining rivojlanishi, undagi qiyinchiliklarni korreksiyalash yo'llari, shuningdek, ta'lim-tarbiya jarayonida qo'llaniladigan samarali metodlarni o'rgatish.

Seminar mashg'ulot metodlari: SWOT-tahlil, Grafik organayzer, Klaster, Aqliy hujum

Amaliy mashqlar

Vositalar: Darslik, tarqatma materiallar, rangli kartochkalar, ko'rgazmali vositalar, elektron doska.

1-jadval. Bilish jarayonining asosiy tarkibiy qismlari

Bilish jarayoni Tavsifi Taraqqiyoti uchun shart-sharoitlar

Idrok Atrof-muhitni sezgi organlari orqali qabul qilish Rang-barang ko'rgazmalar, predmetlar bilan ishlash

Xotira Ma'lumotlarni eslab qolish, qayta tiklash va mustahkamlash O'yinlar, qayta hikoya qilish, rasm chizish

Diqqat Faoliyatni bir ob'ektga yo'naltirish va uni uzoq vaqt saqlab qolish Diqqatni jamlash o'yinlari, musiqiy mashqlar

Tasavvur Yangi obrazlarni ongda hosil qilish Syujet-rolli o'yinlar, rasm va loy ishlari

Tafakkur Tahlil, taqqoslash, umumlashtirish orqali bilim hosil qilish Savol-javoblar, mantiqiy topshiriqlar

2-jadval. Bilish jarayonida qo'llaniladigan korreksiya usullari

Usul Qo'llanilish shakli Kutilayotgan natija

Rang terapiyasi Rangli kartochkalar orqali diqqatni jalb qilish Emotsional muvozanat, diqqatni rivojlantirish

Logopedik o'yinlar Nutqni rivojlantirish mashqlari Xotira va nutqni yaxshilash

Sensor mashqlar Turli faktura va shakllardagi buyumlar bilan ishlash Idrokni rivojlantirish

Psixogimnastika Hissiy holatlarni obrazli harakatlar orqali ifodalash Kayfiyatni nazorat qilish, tasavvurni boyitish

Musiqqa terapiyasi Tinchlantiruvchi yoki quvnoq musiqalardan foydalanish Stressni kamaytirish, tafakkurni rag'batlantirish

SWOT-tahlil: Bilish jarayonini rivojlantirishda imkoniyatlar va muammolar

Kuchli tomonlari (S) Zaif tomonlari (W)

– Bolalarning tabiiy qiziqishi	– Diqqatning beqarorligi
– O'yin orqali tez o'zlashtirish	– Tez charchash
– Keng tasavvur imkoniyatlari	– Xotiraning cheklanganligi

Imkoniyatlar (O) Tahdidlar (T)

- Innovatsion metodlarni qo'llash – Texnologiyalardan noto'g'ri foydalanish
- Rang va musiqa terapiyasini kiritish – Tarbiyachining tayyorgarlik darajasi past bo'lsa, natija susayadi
- Ota-onalar bilan hamkorlik – Bolaning individual xususiyatlari inobatga olinmasa muammo kuchayadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi Qonuni 2020yil 30 oktabr O'zbekiston respublikasi vazirlar mahkamasining Qarori Toshkent sh., 2020-yil 22-dekabr,802-son" Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash" to'g'risida
2. "Ilk qadam" davlat o'quv davturi. – T., 2022.
3. O'zbekiston Respublika Maktabgacha va maktab ta'lim vazirligining 2025-yil 28-avgustdagi 323 - sonli buyrug'i. – T., 2025
4. Yo'ldosheva M.Psixologik korreksiya usullari, Toshkent, 2018.
5. Saidov M, To'ychiev N. Psixologik diagnostika asoslari*, Toshkent, 2017.

8-Mavzu: Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarda o'yin terapiyasidan foydalanish usullari

Reja:

1. O'yin terapiyasining mazmuni va ahamiyati.
2. Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarda o'yin terapiyasidan foydalanish usullari.

Mashg'ulot maqsadi:

Bo'lajak tarbiyachilarga maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarda o'yin terapiyasi usullaridan samarali foydalanishni o'rgatish.

Seminar mashg'ulot metodlari: Grafik organayzerlar, Klaster, Aqliy hujum, "Xulosalash" (Rezyume, Veer) metodi

Vositalar: Darslik, O'quv-metodik kompleks (O'MK), Elektron doska, "Xulosalash" (Rezyume, Veer) metodi tavsifi

Metodning maqsadi: Murakkab, ko'p tarmoqli va muammoli mavzularni chuqur tahlil qilish, ijobiy va salbiy tomonlarini ajratib ko'rsatish.

Mohiyati: - O'yin terapiyasining turli jihatlarini (foydasi va cheklanishlari, afzallik va kamchiliklari) kichik guruhlarda muhokama qilinadi. Guruhlar o'z xulosalarini yozma va og'zaki taqdim etadi. Bu jarayon talabalarni tanqidiy fikrlashga, o'z fikrini asoslash va himoya qilishga o'rgatadi.

Metodni amalga oshirish tartibi:

1. Pedagog ishtirokchilarni 5–6 kishilik kichik guruhlariga ajratadi.
2. Guruhlarga o'yin terapiyasi bo'yicha tahlil qilinishi kerak bo'lgan materiallar tarqatiladi.
3. Guruhlar o'z mulohazalarini sxema asosida yozma ravishda bayon qiladi.
4. Guruhlar taqdimot qiladi, so'ng pedagog umumlashtirib, mavzuni yakunlaydi.

Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarda o'yin terapiyasidan foydalanish usullari

O'yin terapiyasi – bolaning psixologik, nutqiy va ijtimoiy rivojlanishini ta'minlashda o'yin faoliyatidan maxsus usul sifatida foydalanishdir.

Asosiy usullari:

1. Rolli o‘yinlar – bola turli ijtimoiy rollarni (shifokor, tarbiyachi, ona, bola va h.k.) bajarib, muloqot va nutqini rivojlantiradi.
2. Syujetli o‘yinlar – ertaklar, hayotiy voqealarga asoslangan sahnalashtirish orqali his-tuyg‘ularini ifodalaydi va nutqiy faollikni oshiradi.
3. Didaktik o‘yinlar – tovushlarni to‘g‘ri talaffuz qilish, so‘z boyligini kengaytirishga qaratilgan stol o‘yinlari, kartochkalar bilan ishlash.
4. Harakatli o‘yinlar – nutqni jismoniy harakatlar bilan uyg‘unlashtirish (she‘r aytib sakrash, qo‘shiq kuylash).
5. Qo‘g‘irchoq va rasm teatrlari – bola qo‘g‘irchoqlar orqali ichki kechinmalarini ifodalaydi, bu esa nutqiy muloqotni yengillashtiradi.
6. Sensor o‘yinlar – rang, shakl, tovushlarni farqlash orqali sezgi organlari faoliyatini rivojlantirish va nutqni boyitish.

O‘yin terapiyasining ahamiyati:

Bolaning so‘z boyligini oshiradi.

To‘g‘ri talaffuz va nutq madaniyatini shakllantiradi.

Mustaqil fikrlash va muloqot qilish ko‘nikmasini rivojlantiradi.

Ijtimoiy moslashuvni kuchaytiradi.

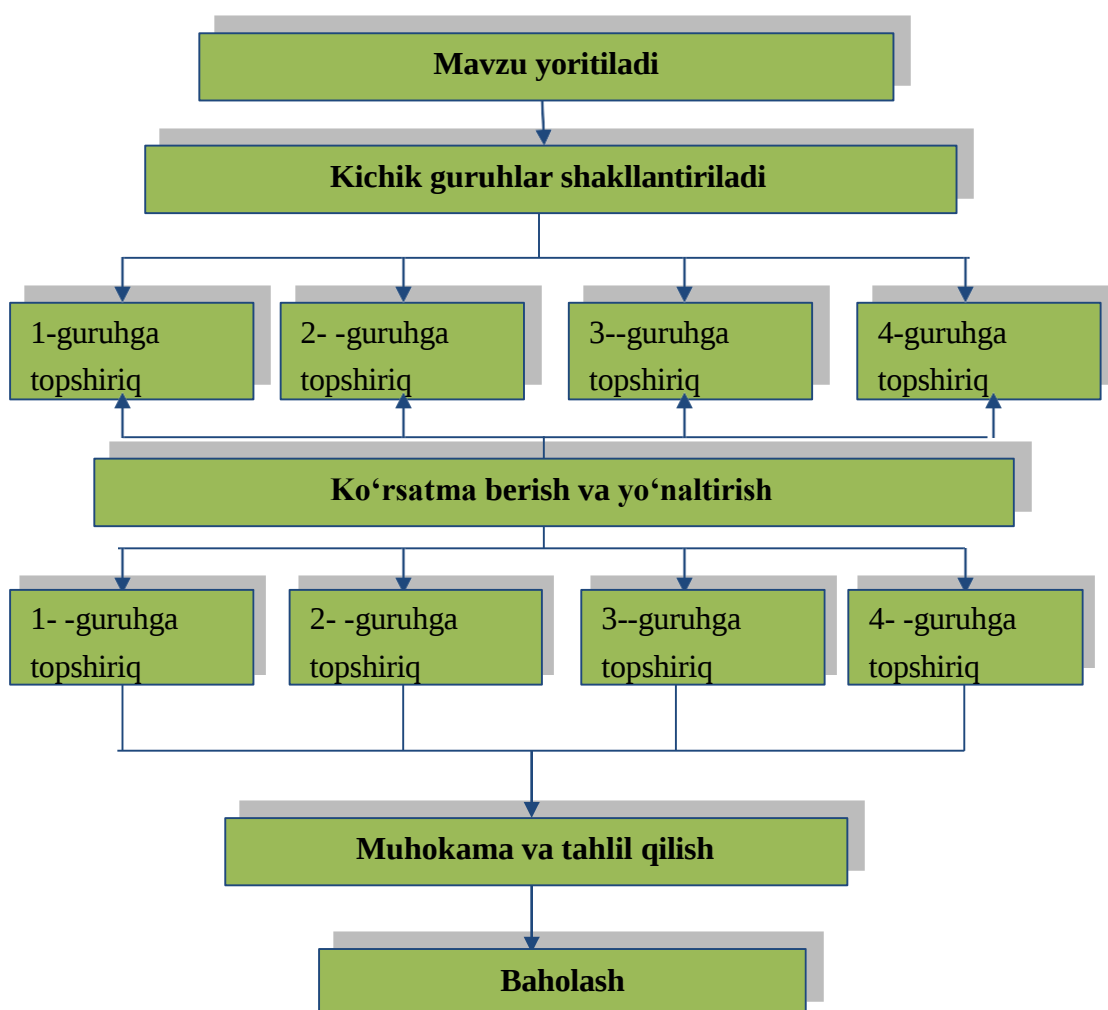
Emotsional holatni yengillashtiradi, bolada o‘ziga ishonchni oshiradi□ har bir guruh o‘ziga berilgan muammoni atroflicha tahlil qilib, o‘z mulohazalarini tavsiya etilayotgan sxema bo‘yicha tarqatmaga yozma bayon qiladi;

navbatdagi bosqichda barcha guruhlar o‘z taqdimotlarini o‘tkazadilar. Shundan so‘ng, pedagog tomonidan tahlillar umumlashtiriladi, zaruriy axborotlar bilan to‘ldiriladi va mavzu yakunlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasining «Ta‘lim to‘g‘risida»gi Qonuni 2020yil 30 oktabr O‘zbekiston respublikasi vazirlar mahkamasining Qarori Toshkent sh., 2020-yil 22-dekabr,802-son”Maktabgacha ta‘lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash” to‘g‘risida
2. “Ilk qadam” davlat o‘quv davturi. – T., 2022.

3. O‘zbekiston Respublika Maktabgacha va maktab ta’lim vazirligining 2025-yil 28-avgustdagi 323 - sonli buyrug‘i. – T., 2025
4. Yo‘ldosheva M. Psixologik korreksiya usullari, Toshkent, 2018.
5. Saidov M, To‘ychiev N. Psixologik diagnostika asoslari*, Toshkent, 2017.
6. Tadjieva M. T, Kreativ fikrlashni rivojlantirishda art-terapiya metodlari, maqola, 2021.
7. Karimova Z. Bolalar psixologiyasi va diagnostikasi*, Toshkent, 2020.
8. Xalilova N. Art-terapiya: amaliy psixologiyada qo‘llanilishi, maqola, O‘zbekiston Psixologiya jurnali, 2022.

9-Mavzu: Biblioterapiya va logoterapiya usullaridan foydalanish

Reja:

1. Biblioterapiya va logoterapiyaning mazmuni.
2. Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarda biblioterapiya va logoterapiyaning ahamiyati.

Mashg'ulot maqsadi:

Bo'lajak tarbiyachilarga maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarda biblioterapiya va logoterapiya usullaridan samarali foydalanish ko'nikmalarini shakllantirish.

Seminar mashg'ulot metodlari: Grafik organayzerlar, Klaster, Aqliy hujum, "Xulosalash" (Rezyume, Veer) metodi

Vositalar: Darslik, O'quv-metodik kompleks (O'MK), Elektron doska
"Xulosalash" (Rezyume, Veer) metodi

Metodning maqsadi: - Biblioterapiya va logoterapiya kabi murakkab, ko'p tarmoqli mavzularni turli jihatdan o'rganish, ularning foydasi, afzalligi va kamchiliklarini aniqlash.

Mohiyati: - Mavzular guruhlar tomonidan tahlil qilinadi, har bir guruh turli aspektlardan (foydasi, amaliy ahamiyati, qiyinchiliklari) yondashib, o'z xulosasini yozma va og'zaki ravishda taqdim etadi.

Metodni amalga oshirish tartibi:

1. Pedagog ishtirokchilarni 5–6 kishilik kichik guruhlariga ajratadi.
2. Guruhlarga muammo bo'yicha tarqatma material beriladi (masalan, biblioterapiya va logoterapiya usullarining ijobiy va salbiy tomonlari).
3. Guruhlar o'z fikrini sxema asosida yozib chiqadi.
4. Guruhlar taqdimot qiladi, pedagog umumlashtiradi va mavzuni yakunlaydi.

Biblioterapiya - Mazmuni: - Bolalarning psixologik, nutqiy va ma'naviy rivojlanishiga yordam beruvchi kitob, ertak, hikoya va she'rlar orqali ta'sir ko'rsatish usuli.

Usullari: - Ertak va hikoyalarni o'qib eshittirish. Qahramonlarni tahlil qilish va muhokama qilish. Kitob asosida rol o'yinlar tashkil etish. Dialogli o'qish (savol-javob bilan).

Ahamiyati: - Bolaning nutqiy faolligini kuchaytiradi. Ijobiy xulq-atvorni shakllantiradi. Tasavvur va ijodkorlikni rivojlantiradi. Ruhiy tarbiya va ma'naviy o'sishga xizmat qiladi.

Logoterapiya - Mazmuni: - Bolalarning nutqiy rivojlanishidagi qiyinchiliklarni bartaraf etish, talaffuzni to'g'rilash va nutq madaniyatini shakllantirishga qaratilgan maxsus logopedik mashg'ulotlar tizimi.

Usullari: - Artikulyatsion mashqlar (til, lab, jag' mashqlari). Nafas olish mashqlari. Tovushlarni to'g'ri talaffuz qilish o'yinlari.

She'r, tez aytish va qo'shiqlar yordamida mashqlar

Ahamiyati: - Nutq tovushlarini aniq talaffuz qilishni o'rgatadi. Lug'at boyligini kengaytiradi. To'g'ri muloqot ko'nikmasini shakllantiradi.

O'ziga ishonchni oshiradi, psixologik barqarorlikni ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi Qonuni 2020yil 30 oktabr O'zbekiston respublikasi vazirlar mahkamasining Qarori Toshkent sh., 2020-yil 22-dekabr,802-son" Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash" to'g'risida
2. "Ilk qadam" davlat o'quv davturi. – T., 2022.
3. O'zbekiston Respublika Maktabgacha va maktab ta'lim vazirligining 2025-yil 28-avgustdagi 323 - sonli buyrug'i. – T., 2025
4. Yo'ldosheva M.Psixologik korreksiya usullari, Toshkent, 2018.

10- Mavzu: Ota-ona va farzand o'rtasidagi munosabatlar psixokorreksiyasi

Reja:

1. Ota-ona va farzand munosabatlarida psixologik muammolar.
2. Psixokorreksion ishlarning asosiy yo'nalishlari.
3. Psixokorreksiyada interfaol metodlardan foydalanish.

Mashg'ulot maqsadi: - Bo'lajak tarbiyachilarga ota-ona va farzand o'rtasidagi munosabatlarda yuzaga keladigan muammolarni aniqlash va psixokorreksion metodlardan foydalanishni o'rgatish.

Seminar mashg'ulot metodlari:

Grafik organayzerlar, klaster, aqliy hujum, rolli o'yinlar va boshqalar.

Vositalari: Darslik, O'MK, elektron doska, tarqatma materiallar. "Sветофор" metodi

Ta'rifi: - Ota-ona va bola munosabatlariga oid 5–7 ta tezis tayyorlanadi (masalan, "Bola bilan ko'proq vaqt o'tkazish kerak", "Bolani jazolash tarbiya usuli sifatida foydali" kabi). Har bir tezis navbatma-navbat doskaga yoziladi. Talabalarga 1 daqiqa fikrlash uchun vaqt beriladi.

Tezis bilan rozi bo'lganlar – yashil kartochka ko'taradi.

Rozi bo'lmaganlar – qizil kartochka ko'taradi.

Betaraf qolganlar – sariq kartochka ko'taradi.

Agar fikrlar turlicha bo'lsa, muhokama qilinadi, talabalar o'z qarashlarini asoslab beradilar.

Afzalliklari:

Har bir talabaning munosabatini bilib olish mumkin.

Talabalarda ota-ona va bola munosabatlariga oid turli nuqtai nazarlarni tahlil qilish, o'z fikrini asoslash malakasi rivojlanadi.

Qiyinchiliklari:

Agar tezislar yuzasidan fikrlar bir xil bo'lsa, mashqqa qiziqish tez yo'qolishi mumkin.

Resurslarni oldindan tayyorlashni talab qiladi.

Panelli munozara metod

Ta’rifi:

Katta guruhda (25 va undan ortiq) o‘tkaziladi.

1. Tarbiyachi muammo qo‘yadi: masalan, “Ota-ona va farzand munosabatlarida qattiqqo‘llik va erkinlik o‘rtasidagi muvozanatni qanday topish mumkin?”
2. Talabalar kichik guruhlariga (5–6 kishidan) bo‘linib, fikr almashadilar.
3. Har bir guruh o‘z fikrini himoya qilish uchun vakil tanlaydi.
4. Guruh vakillari doira markazida fikrlarini bayon etadilar, qolganlar kuzatadi va yozma mulohazalarini uzatishlari mumkin.
5. Yakunda umumiy qaror chiqariladi.

Afzalliklari:

Har bir talaba ota-ona–bola munosabatidagi muammolar yuzasidan o‘z fikrini bildirish imkoniga ega bo‘ladi.

Tahliliy fikrlash va muloqot qobiliyatini rivojlantiradi.

Qiyinchiliklari:

Ishtirokchilar mavzuga chin dildan qiziqmasalar, samaradorlik pasayadi.

Loyihalar metodi

Ta’rifi:

Talabalar ota-ona va farzand o‘rtasidagi muammolarni mustaqil o‘rganib, yechim bo‘yicha loyiha ishlab chiqadilar. Masalan

“Ota-onalar uchun psixologik trening dasturi

“Farzand bilan samarali muloqot bo‘yicha qo‘llanma”

“Oilaviy vaqtni to‘g‘ri tashkil etish loyihasi”

Bosqichlari:

1. Muammoni aniqlash.
2. Ma’lumot to‘plash va tahlil qilish.
3. Loyiha rejasini tuzish.
4. Amaliy tavsiyalar ishlab chiqish
5. Loyiha taqdimoti.

Afzalliklari:

Talabalar mustaqil izlanishga o‘rganadilar.

Amaliy hayotda qo‘llash mumkin bo‘lgan yechimlarni ishlab chiqadilar.

Qiyinchiliklari:

Ko‘p vaqt talab qiladi.

Talabalardan yuqori darajada mas’uliyat va izlanishni talab etadi.

“Insert” metodi

«V»	«+»	«-»	«?»	«!»
Bilaman	Yangilik	Bilganlarimga zid	Tushunmadim	Xayratlandim

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasining «Ta’lim to‘g‘risida»gi Qonuni 2020yil 30 oktabr O‘zbekiston respublikasi vazirlar mahkamasining Qarori Toshkent sh., 2020-yil 22-dekabr,802-son”Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash” to‘g‘risida
2. “Ilk qadam” davlat o‘quv davturi. – T., 2022.
3. O‘zbekiston Respublika Maktabgacha va maktab ta’lim vazirligining 2025-yil 28-avgustdagi 323 - sonli buyrug‘i. – T., 2025
4. Yo‘ldosheva M.Psixologik korreksiya usullari, Toshkent, 2018.
5. Saidov M,To‘ychiev N. Psixologik diagnostika asoslari*, Toshkent, 2017.
6. Tadjieva M. T, Kreativ fikrlashni rivojlantirishda art-terapiya metodlari, maqola, 2021.
7. Karimova Z. Bolalar psixologiyasi va diagnostikasi*, Toshkent, 2020.

11- mavzu: Maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq va xayolning rivojlanishi

Reja:

1. Maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq va xayol rivojlanishining asosiy jihatlari.
2. Nutq va xayol rivojlanishiga ta'sir qiluvchi omillar.
3. Interfaol metodlar orqali nutq va xayolni rivojlantirish.

Mashg'ulot maqsadi:

Bo'lajak tarbiyachilarga maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq va xayol rivojlanishini kuzatish, unga ta'sir qiluvchi omillarni aniqlash va rivojlantirish usullarini o'rgatish.

Seminar mashg'ulot metodlari: - Grafik organayzerlar. Klaster. Aqliy hujum. Rolli o'yinlar

Vositalari: Darslik. O'quv-metodik kompleks (O'MK). Elektron doska. Tarqatma materiallar

Svetofofor metodi

Ta'rifi:

Nutq va xayol rivojlanishiga oid 5–7 ta tezis tayyorlanadi, masalan:

“Rasm chizish bolada xayolni rivojlantiradi”

“Nutq o'yinlari so'z boyligini kengaytiradi”

“Hikoya aytish bolada fantaziyani oshiradi”

Tezislar doskaga yoziladi yoki plakatlar ko'rinishida ilib qo'yiladi. Talabalarga 1 daqiqa fikr bildirish uchun vaqt beriladi.

Rozi bo'lganlar – yashil kartochka ko'taradi

Rozi bo'lmaganlar – qizil kartochka ko'taradi

Betaraf bo'lganlar – sariq kartochka ko'taradi

Agar fikrlar turlicha bo'lsa, talabalardan o'z qarorlarini asoslab berish so'raladi.

Afzalliklari:

Har bir talabaning fikrini bilish mumkin.

Nutq va xayol rivojlanishi yuzasidan turli nuqtai nazarlarni tahlil qilish va fikrni asoslash qobiliyatini rivojlantiradi.

Qiyinchiliklari:

Tezislarni bo'yicha fikrlar bir xil bo'lsa, mashqqa qiziqish tez yo'qoladi.

Mashqni o'tkazish uchun resurslar va vaqt talab qilinadi.

Panelli munozara metodi

Ta'rif:

Katta guruhda (25 va undan ortiq) o'tkaziladi:

1. Tarbiyachi muammo qo'yadi, masalan: "Nutq va xayol rivojlanishida rolli o'yinlar va hikoya o'yinlarining ahamiyati".
2. Talabalar 5–6 kishilik kichik guruhlariga bo'linib, doira shaklida joylashadilar.
3. Har bir guruh o'z fikrini himoya qiladigan vakilni tanlaydi.
4. Kichik guruhda 15–20 daqiqa davomida muhokama qilinadi va umumiy nuqtai nazar ishlab chiqiladi.
5. Guruh vakillari doira markazida fikrini bayon etadi, qolganlar esa yozma mulohazalarni uzatadi
6. Yakunda umumiy qaror chiqariladi va tanqidiy mulohaza beriladi.

Afzalliklari:

Talabalar o'z fikrini bayon qilish va himoya qilish imkoniga ega bo'ladi.

Tahliliy fikrlash va muloqot qobiliyatini rivojlantiradi.

Qiyinchiliklari:

Ishtirokchilar mavzuga chin dildan qiziqmasalar, samaradorlik pasayadi.

Loyihalar metodi

Ta'rif:

Talabalar nutq va xayol rivojlanishi bilan bog'liq muammolarni mustaqil o'rganib, loyiha ishlab chiqadilar. Masalan:

"Bolalarda fantaziya va tasavvurni rivojlantirish dasturi"

"Nutq va hikoya o'yinlari yordamida so'z boyligini kengaytirish loyihasi"

"Rasm va dramatik o'yinlar orqali xayol rivojini oshirish"

Bosqichlari:

1. Muammoni aniqlash.
2. Ma'lumot to'plash va tahlil qilish.
3. Loyiha rejasini tuzish.
4. Amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.
5. Loyiha taqdimoti.

Afzalliklari:

Talabalar mustaqil izlanishga o'rganadilar.

Amaliy yechimlar ishlab chiqiladi.

Qiyinchiliklari:

Ko'p vaqt talab qiladi.

Yuqori darajada mas'uliyat va izlanishni talab etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi Qonuni 2020yil 30 oktabr O'zbekiston respublikasi vazirlar mahkamasining Qarori Toshkent sh., 2020-yil 22-dekabr,802-son" Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash" to'g'risida
2. "Ilk qadam" davlat o'quv davturi. – T., 2022.
3. O'zbekiston Respublika Maktabgacha va maktab ta'lim vazirligining 2025-yil 28-avgustdagi 323 - sonli buyrug'i. – T., 2025
4. Yo'ldosheva M. Psixologik korreksiya usullari, Toshkent, 2018.
5. Saidov M, To'ychiev N. Psixologik diagnostika asoslari*, Toshkent, 2017.
6. Tadjieva M. T, Kreativ fikrlashni rivojlantirishda art-terapiya metodlari, maqola, 2021.
7. Karimova Z. Bolalar psixologiyasi va diagnostikasi*, Toshkent, 2020.
8. Xalilova N. Art-terapiya: amaliy psixologiyada qo'llanilishi, maqola, O'zbekiston Psixologiya jurnali, 2022.

12- mavzu: Maktabgacha ta'limda musiqa terapiyasi

Reja:

1. Musiqa terapiyasining ma'nosi va kelib chiqish tarixi
2. Maktabgacha ta'limda musiqa terapiyasidan foydalanish.

Mashg'ulot maqsadi:

Maktabgacha ta'limda musiqa terapiyasi usullarini talabalarga o'rgatish, bolalarda nutq, xayol, hissiyot va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishdagi rolini tushuntirish.

Seminar mashg'ulot metodlari:

Grafik organayzerlar

Klaste

Aqliy hujum

Rolli o'yinlar

Vositalari:

Darslik

O'quv-metodik kompleks (O'MK

Elektron doska

Tarqatma materiallar

«Zigzag» metodi

Ta'rifi:

Talabalar 7 ta guruhga bo'linadi va guruhlar nomlanadi.

1. Guruhlarga musiqa terapiyasi mavzusi bo'yicha matn qismlarga ajratilgan holda beriladi.
2. Guruh a'zolari matn qismlari mazmuni bilan tanishib chiqadilar va keyin gapirib berish orqali boshqalarga tushuntiradilar.
3. Vaqtni tejash maqsadida liderlar belgilanadi, ular vazifani bajaradi, guruh a'zolari esa ularni to'ldirishi mumkin.
4. Barcha guruhlar o'z matn mazmunini so'zlab bergach, matnlar guruhlararo almashtiriladi va jarayon takrorlanadi.
5. Shu tarzda barcha matnlar mazmuni o'rganib chiqilgach, talabalar:
Asosiy tushunchalarni ajratadilar

Ularning o‘zaro mantiqiy bog‘liqligini aniqlaydilar

Mavzuga oid sxema ishlab chiqadilar

6. So‘ngra, talabalarga o‘zlari shunday sxemalarni mustaqil ishlab chiqish vazifasi topshiriladi.

Afzalliklari:

Talabalar mavzuni mustaqil o‘rganadi va boshqalarga tushuntirish orqali mustahkamlaydi.

Guruh ishlari orqali hamkorlik va liderlik ko‘nikmalari rivojlanadi

Musiqqa terapiyasi usullarini amaliy mashqlar orqali o‘rganish imkoniyati paydo bo‘ladi.

Qiyinchiliklari:

Matnlarni va materiallarni oldindan tayyorlash zarur.

Guruhlar faoliyati yetarlicha muvofiqlashtirilmasa, jarayon sekinlashishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasining «Ta’lim to‘g‘risida»gi Qonuni 2020yil 30 oktabr O‘zbekiston respublikasi vazirlar mahkamasining Qarori Toshkent sh., 2020-yil 22-dekabr,802-son”Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash” to‘g‘risida
2. “Ilk qadam” davlat o‘quv davturi. – T., 2022.
3. O‘zbekiston Respublika Maktabgacha va maktab ta’lim vazirligining 2025-yil 28-avgustdagi 323 - sonli buyrug‘i. – T., 2025
4. Yo‘ldosheva M.Psixologik korreksiya usullari, Toshkent, 2018.
5. Saidov M,To‘ychiev N. Psixologik diagnostika asoslari*, Toshkent, 2017.
6. Tadjieva M. T, Kreativ fikrlashni rivojlantirishda art-terapiya metodlari, maqola, 2021.
7. Karimova Z. Bolalar psixologiyasi va diagnostikasi*, Toshkent, 2020.
8. Xalilova N. Art-terapiya: amaliy psixologiyada qo‘llanilishi, maqola, O‘zbekiston Psixologiya jurnali, 2022.

13- Mavzu: Bolalarni tasviriyl san'ati

Reja:

1. Bolalar tasviriyl san'ati tushunchasi va uning ahamiyati
2. Maktabgacha ta'limda tasviriyl san'at orqali bolalarni rivojlantirish

Mashg'ulot maqsadi:

Bo'lajak tarbiyachilarga maktabgacha yoshdagi bolalarda tasviriyl san'atni o'rgatish va uning rivojlantiruvchi imkoniyatlaridan foydalanishni o'rgatish.

Seminar mashg'ulot metodlari:

Grafik organayzerlar

Klaster

Aqliyl hujum

Amaliyl rolli mashqla

Vositalari:

Darslik

O'quv-metodik kompleks (O'MK)

Elektron doska

Rangli qog'oz, bo'yoqlar, qalamlar

Tarqatma materiallar

«Zigzag» metodi

Ta'rifi:

Talabalar 7 ta guruhga bo'linadi va guruhlar nomlanadi.

1. Guruhlarga tasviriyl san'at mavzusini yorituvchi matnlar qismlarga ajratilgan holda beriladi.

Masalan:

Rasm chizish bolalarda fantaziyani rivojlantiradi

Ranglar bilan ishlash hissiyotni shakllantiradi

Geometrik shakllar orqali tasavvur va mantiqiy fikrlash rivojlantiriladi

2. Guruh a'zolari matn qismlarini o'rganadilar va keyin so'zlab berish orqali boshqalarga tushuntiradilar.

3. Vaqtini tejash maqsadida liderlar belgilanadi, ular vazifani bajaradi, guruh a'zolari esa ularni to'ldirishi mumkin.

4. Barcha guruhlar o'z matn mazmunini so'zlab bergach, matnlar guruhlararo almashtiriladi va jarayon takrorlanadi.

5. Shu tarzda barcha matnlar mazmuni o'rganib chiqilgach, talabalar:

Asosiy tushunchalarni ajratadilar

Ularning o'zaro mantiqiy bog'liqligini aniqlaydilar

Mavzuga oid sxema ishlab chiqadilar

6. So'ngra, talabalarga o'zlari shunday sxemalarni mustaqil ishlab chiqish vazifasi topshiriladi.

Afzalliklari:

Talabalar mavzuni mustaqil o'rganadi va boshqalarga tushuntirish orqali mustahkamlaydi.

Guruh ishlari orqali hamkorlik va liderlik ko'nikmalari rivojlanadi.

Amaliy mashqlar orqali bolalarda fantaziya, ranglar va shakllarni tushunish qobiliyati shakllanadi.

Qiyinchiliklari:

Matn va materiallarni oldindan puxta tayyorlash talab etiladi.

Guruh faoliyati yetarlicha muvofiqlashtirilmasa, jarayon sekinlashishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi Qonuni 2020yil 30 oktabr O'zbekiston respublikasi vazirlar mahkamasining Qarori Toshkent sh., 2020-yil 22-dekabr, 802-son "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash" to'g'risida

2. "Ilk qadam" davlat o'quv davturi. – T., 2022.

3. O'zbekiston Respublika Maktabgacha va maktab ta'lim vazirligining 2025-yil 28-avgustdagi 323 - sonli buyrug'i. – T., 2025

4. Yo'ldosheva M. Psixologik korreksiya usullari, Toshkent, 2018.

5. Saidov M, To'ychiev N. Psixologik diagnostika asoslari*, Toshkent, 2017.

14- mavzu: Boshqa mamlakatlardagi psixologik xizmat tajribalari bilan yaqindan tanishish

Reja:

1. Boshqa mamlakatlarda psixologik xizmatning tashkil etilishi va asosiy yo'nalishlari
2. Psixologik xizmat tajribasini o'rganish orqali o'z faoliyatini takomillashtirish

Mashg'ulot maqsadi:

Talabalarga boshqa mamlakatlarda psixologik xizmatlar qanday tashkil etilganini tushuntirish, ularning tajribalarini tahlil qilish va o'z mamlakatidagi psixologik xizmatni rivojlantirishga tatbiq etish ko'nikmalarini shakllantirish.

Seminar mashg'ulot metodlari:

Grafik organayzerlar

Klaster

Aqliy hujum

Venn diagrammasi

Vositalari:

Darslik

O'quv-metodik kompleks (O'MK)

Elektron doska

Tarqatma materiallar

VENN DIAGRAMMASi metodi

Ta'rifi:

Venn diagrammasi – ikki yoki uch ob'ektning umumiy va farqli tomonlarini taqqoslash, qarama-qarshi yoki o'zaro bog'liqliklarini ko'rsatish uchun qo'llaniladi.

Seminar jarayoni:

1. Kichik guruhlar: Talabalar 2-3 kishilik kichik guruhlariga bo'linadi. Har bir guruh boshqa mamlakatlardagi psixologik xizmat tizimlari haqida ma'lumotlarni o'rganib, Venn diagrammasining tegishli qismlarini to'ldiradi:

Kesishmaydigan joylarda – mamlakatlarga xos o'ziga xos jihatlari

Kesishuvchi joylarda – umumiy xususiyatlar

2. Juftliklarga birlashish: Guruhlar o'z diagrammalarini taqqoslaydilar va to'ldiradilar.

3. Umumiy tahlil: Doiralarning kesishuvchi qismida ikki yoki uch mamlakat uchun umumiy bo'lgan psixologik xizmat elementlari ro'yxatini tuzadilar.

4. Natijalarni taqdim etish: Har bir guruh diagramma orqali o'z tahlilini auditoriyaga tushuntiradi. Pedagog kerakli tushuntirishlar bilan umumlashtiradi.

Afzalliklari:

Talabalar boshqa mamlakatlardagi psixologik xizmat tajribalarini sistematik tarzda solishtira oladi.

Tahliliy fikrlash, taqqoslash va umumlashtirish qobiliyatlari rivojlanadi.

Guruh ishlari orqali hamkorlik va muloqot ko'nikmalari mustahkamlanadi

Qiyinchiliklari:

Diagrammalarni tuzish uchun talabalar oldindan yetarli ma'lumotga ega bo'lishi zarur.

Guruh faoliyati yetarlicha muvofiqlashtirilmasa, jarayon samarali bo'lmisligi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi Qonuni 2020yil 30 oktabr O'zbekiston respublikasi vazirlar mahkamasining Qarori Toshkent sh., 2020-yil 22-dekabr,802-son”Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash” to'g'risida

2. “Ilk qadam” davlat o'quv davturi. – T., 2022.

3. O'zbekiston Respublika Maktabgacha va maktab ta'lim vazirligining 2025-yil 28-avgustdagi 323 - sonli buyrug'i. – T., 2025

4. Yo'ldosheva M.Psixologik korreksiya usullari, Toshkent, 2018.

5. Saidov M,To'ychiev N. Psixologik diagnostika asoslari*, Toshkent, 2017.

6. Tadjieva M. T, Kreativ fikrlashni rivojlantirishda art-terapiya metodlari, maqola, 2021.

15- Mavzu: MTT psixologining ish hujjatlari va faoliyati bilan yaqindan tanishish va o'rganish

Reja:

1. MTT (maktabgacha ta'lim tashkiloti) psixologining asosiy ish hujjatlari
 2. Psixologning kunlik va haftalik faoliyati
- Faoliyatni rejalashtirish va natijalarni tahlil qilish

Mashg'ulot maqsadi:

Talabalarga MTT psixologining ish hujjatlari va kundalik faoliyatini o'rganishga yordam berish, psixologik xizmatning real ish jarayonini tushuntirish va tahlil qilish ko'nikmalarini shakllantirish.

Seminar mashg'ulot metodlari:

Grafik organayzerlar

Klaster

Aqliy hujum

Venn diagrammasi

Vositalari:

Darslik

O'quv-metodik kompleks (O'MK

Elektron doska

Tarqatma materiallar (psixologning ish hujjatlari nusxalari, kunlik jadval va nazorat listlari)

VENN DIAGRAMMASi metodi

Ta'rifi:

Venn diagrammasi – ikki yoki uch ob'ektning umumiy va farqli tomonlarini taqqoslash, qarama-qarshi yoki o'zaro bog'liqliklarini ko'rsatish uchun qo'llaniladi.

Seminar jarayoni:

1. Kichik guruhlar: Talabalar 2-3 kishilik kichik guruhlarga bo'linadi. Har bir guruh MTT psixologining ish hujjatlari va faoliyati haqida ma'lumotlarni o'rganib, Venn diagrammasining tegishli qismlarini to'ldiradi:

Kesishmaydigan joylarda – psixologning o'ziga xos ish hujjatlari yoki faoliyat yo'nalishlari

Kesishuvchi joylarda – umumiy vazifalar yoki majburiyatlar

2. Juftliklarga birlashish: Guruhlar o'z diagrammalarini taqqoslaydilar va to'ldiradilar.

3. Umumiy tahlil: Doiralarning kesishuvchi qismida ikki yoki uch guruh uchun umumiy bo'lgan faoliyat elementlari ro'yxatini tuzadilar.

4. Natijalarni taqdim etish: Har bir guruh diagramma orqali o'z tahlilini auditoriyaga tushuntiradi. Pedagog kerakli tushuntirishlar bilan umumlashtiradi.

Afzalliklari:

Talabalar MTT psixologining real ish jarayonini sistematik tarzda o'rganadi.

Tahliliy fikrlash, taqqoslash va umumlashtirish qobiliyatlari rivojlantadi.

Guruh ishlari orqali hamkorlik va muloqot ko'nikmalari mustahkamlanadi

Qiyinchiliklari:

Diagrammalarni tuzish uchun talabalar oldindan yetarli ma'lumotga ega bo'lishi zarur.

Guruh faoliyati yetarlicha muvofiqlashtirilmasa, jarayon samarali bo'lmاسligi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi Qonuni 2020yil 30 oktabr O'zbekiston respublikasi vazirlar mahkamasining Qarori Toshkent sh., 2020-yil 22-dekabr, 802-son "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash" to'g'risida

2. "Ilk qadam" davlat o'quv davturi. – T., 2022.

3. O'zbekiston Respublika Maktabgacha va maktab ta'lim vazirligining 2025-yil 28-avgustdagi 323 - sonli buyrug'i. – T., 2025

4. Yo'ldosheva M. Psixologik korreksiya usullari, Toshkent, 2018.

**Mustaqil
ta'lim
mashg'ulotlari**

Mustaqil ta'lim (MT)		Shakli	Soati
MT 1	Art-terapiyaning fan sifatida shakllanishi.	Taqdimot tayyorlash	4 soat
MT 2	Art-terapiyaning asosiy yo'nalishlari va turlari.	20ta test tuzish	4 soat
MT 3	Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ertakterapiyadan foydalanish	Esse yozish	4 soat
MT 4	Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida art-terapiyani qo'llash.	Metodlar orqali yoritish	4 soat
MT 5	Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida qo'g'irchoq terapiyasini qo'llash	Taqdimot tayyorlash	4 soat
MT 6	Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida rang bilan davolash terapiyasidan foydalanish	Maqola yozish	4 soat
MT 7	Bilish jarayoni korreksiyasi va taraqqiyoti.	Metodlar orqali yoritish	4 soat
MT 8	Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarda o'yin terapiyasidan foydalanish usullari.	Amaliy ishlanmalar tayyorlash	4 soat
MT 9	Biblioterapiya. Logoterapiya	20ta test tuzish	4 soat
MT 10	Ota-ona va farzand o'rtasidagi munosabatlar psixokorreksiyasi.	Mavzu bo'yicha adabiyotlarni o'rganish	4 soat
MT 11	.Maktabgacha ta'limda musiqa terapiyasi.	Metodlar orqali yoritish	4 soat
MT 12	MTTda bolalarga psixologik ta'sir ko'rsatishda ertak terapiyadan foydalanishning afzalliklari	20 ta test tuzish	4 soat

MT 13	Boshqa mamlakatlardagi psixologik xizmat tajribalari bilan yaqindan tanishish	Maqola yozish	2 soat
MT 14	MTT psixologining ish hujjatlari va faoliyati bilan yaqindan tanishish va o'rganish	Mavzu bo'yicha adabiyotlarni o'rganish va tahlil qilish	2 soat
MT 15	Oilaga psixologik xizmat ko'rsatishning muhim jihatlari	20 ta test tuzish	2 soat
MT 16	Amaliyotchi psixologning iqtidorli va bo'sh o'zlashtiruvchi bolalar bilan olib boradigan ishlari.	Maqola yozish	2 soat
MT 17	Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida olib boriladigan psixologik-pedagogik ishlar mazmuni.	Mavzu bo'yicha adabiyotlarni o'rganish va tahlil qilish	2 soat
MT 18	Bolalarning tasviriy san'ati.	20 ta test tuzish	2 soat
	Jami: 60 soat		

1 – MAVZU: Art-terapiyaning fan sifatida shakllanishi

Reja:

1. Reja:

1. Art terapiya - psixokorreksiya usuli.
2. Art-terapiyaning asosiy maqsadi
3. Art-terapiyaning vazifalari
4. Art-terapiyaning fan sifatida shakllanishi

Tayanch tushunchalar: art terapiya, musiqa terapiyasi, imagoterapiya, qo'g'irchoqterapiya, dramaterapiya, kollaj, izoterapiya, kineziterapiya.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi Qonuni 2020yil 30 oktabr O'zbekiston respublikasi vazirlar mahkamasining Qarori Toshkent sh., 2020-yil 22-dekabr, 802-son "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash" to'g'risida
2. "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi. – T., 2022.
3. O'zbekiston Respublika Maktabgacha ta'lim agentligining 2025-yil 28-avgustdagi 323-sonli buyrug'i. – T., 2025
4. Yo'ldosheva M. Psixologik korreksiya usullari, Toshkent, 2018.
5. Saidov M, To'ychiev N. Psixologik diagnostika asoslari*, Toshkent, 2017.
6. Tadjieva M. T, Kreativ fikrlashni rivojlantirishda art-terapiya metodlari, maqola, 2021.
7. Karimova Z. Bolalar psixologiyasi va diagnostikasi*, Toshkent, 2020.
8. Xalilova N. Art-terapiya: amaliy psixologiyada qo'llanilishi, maqola, O'zbekiston Psixologiya jurnali, 2022.

2 – MAVZU: Art-terapiyaning asosiy yo‘nalishlari va turlari

Reja:

1. Art-terapiyaning asosiy yo‘nalishlari
2. Art-terapiya texnikalari (turlari)
3. Art terapiya turlari va yo‘nalishlarning qo‘llanilish sohalari

Mavzu yuzasidan tayanch iboralar: art terapiya, musiqa terapiyasi, imagoterapiya, qo‘g‘irchoq terapiya, dramaterapiya, kollaj, izoterapiya, kineziterapiya.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. O‘zbekiston Respublikasining «Ta’lim to‘g‘risida»gi Qonuni 2020yil 30 oktabr O‘zbekiston respublikasi vazirlar mahkamasining Qarori Toshkent sh., 2020-yil 22-dekabr,802-son”Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash” to‘g‘risida
2. “Ilk qadam” davlat o‘quv davturi. – T., 2022.
3. O‘zbekiston Respublika Maktabgacha ta’lim agentligining 2025-yil 28-avgustdagi 323-sonli buyrug‘i. – T., 2025
4. Yo‘ldosheva M.Psixologik korreksiya usullari, Toshkent, 2018.
5. Saidov M,To‘ychiev N. Psixologik diagnostika asoslari*, Toshkent, 2017.
6. Tadjieva M. T, Kreativ fikrlashni rivojlantirishda art-terapiya metodlari, maqola, 2021.
7. Karimova Z. Bolalar psixologiyasi va diagnostikasi*, Toshkent, 2020.
8. Xalilova N. Art-terapiya: amaliy psixologiyada qo‘llanilishi, maqola, O‘zbekiston Psixologiya jurnali, 2022.

3 - MAVZU: Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ertak terapiyadan foydalanish

1. Maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq va xayolning rivojlanishida ertak terapiyasining ahamiyati.
2. Ertakterapiya turlari
3. Ertakterapiya bolani rivojlantirish uchun vosita sifatida.

Tayanch tushunchalar: ertakterapiya, qo'g'irchoq terapiya, dramaterapiya, psixoterapiya, psixokorreksiya, didaktik ertak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi Qonuni 2020yil 30 oktabr O'zbekiston respublikasi vazirlar mahkamasining Qarori Toshkent sh., 2020-yil 22-dekabr, 802-son "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash" to'g'risida
2. "Ilk qadam" davlat o'quv davturi. – T., 2022.
3. O'zbekiston Respublika Maktabgacha ta'lim agentligining 2025-yil 28-avgustdagi 323-sonli buyrug'i. – T., 2025
4. Yo'ldosheva M. Psixologik korreksiya usullari, Toshkent, 2018.
5. Saidov M, To'ychiev N. Psixologik diagnostika asoslari*, Toshkent, 2017.
6. Tadjieva M. T, Kreativ fikrlashni rivojlantirishda art-terapiya metodlari, maqola, 2021.
7. Karimova Z. Bolalar psixologiyasi va diagnostikasi*, Toshkent, 2020.
8. Xalilova N. Art-terapiya: amaliy psixologiyada qo'llanilishi, maqola, O'zbekiston Psixologiya jurnali, 2022.

4 – Mavzu: Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida art-terapiyani qo'llash

Reja:

1. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida art-terapiyadan foydalangan holda tarbiyalanuvchilarni o'z-o'zini anglash va o'z-o'zini hurmat qilishni rivojlantirish.
2. Kognitiv va vosita qobiliyatlarini rivojlantiruvchi tadbirlarni tashkil etish
3. Tarbiyalanuvchilarni o'z-o'zini ifoda etish, muloqot qilish va ijtimoiylashuvni osonlashtirishda art-terapiyaning ahamiyati.

Mavzu yuzasidan tayanch iboralar: rang, rangli assotsiatsiyalar, hissiy ta'sir, ranglar psixologiyasi, brending, rang, ruhiyat, psixologik ta'sir, bolalar tarbiyasi, rangni idrok etish grafikasi, neoplazma, promaksimal rivojlanish zonasi

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi Qonuni 2020yil 30 oktabr O'zbekiston respublikasi vazirlar mahkamasining Qarori Toshkent sh., 2020-yil 22-dekabr, 802-son "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash" to'g'risida
2. "Ilk qadam" davlat o'quv davturi. – T., 2022.
3. O'zbekiston Respublika Maktabgacha ta'lim agentligining 2025-yil 28-avgustdagi 323-sonli buyrug'i. – T., 2025
4. Yo'ldosheva M. Psixologik korreksiya usullari, Toshkent, 2018.
5. Saidov M, To'ychiev N. Psixologik diagnostika asoslari*, Toshkent, 2017.
6. Tadjieva M. T, Kreativ fikrlashni rivojlantirishda art-terapiya metodlari, maqola, 2021.
7. Karimova Z. Bolalar psixologiyasi va diagnostikasi*, Toshkent, 2020.
8. Xalilova N. Art-terapiya: amaliy psixologiyada qo'llanilishi, maqola, O'zbekiston Psixologiya jurnali, 2022.

5– Mavzu: Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida qo‘g‘irchoq terapiyasini qo‘llash

Reja:

1. Qo‘g‘irchoq terapiyasini amalga oshiradagi funktsiyalar
2. Qo‘g‘irchoq teatr turlari
3. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida qo‘g‘irchoq terapiyasini qo‘llash

Mavzu yuzasidan tayanch iboralar: art terapiya, musiqa terapiyasi, imagoterapiya, qo‘g‘irchoq terapiya, dramaterapiya, kollaj, izoterapiya, kineziterapiya.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. O‘zbekiston Respublikasining «Ta’lim to‘g‘risida»gi Qonuni 2020yil 30 oktabr O‘zbekiston respublikasi vazirlar mahkamasining Qarori Toshkent sh., 2020-yil 22-dekabr,802-son”Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash” to‘g‘risida
2. “Ilk qadam” davlat o‘quv davturi. – T., 2022.
3. O‘zbekiston Respublika Maktabgacha ta’lim agentligining 2025-yil 28-avgustdagi 323-sonli buyrug‘i. – T., 2025
4. Yo‘ldosheva M.Psixologik korreksiya usullari, Toshkent, 2018.
5. Saidov M,To‘ychiev N. Psixologik diagnostika asoslari*, Toshkent, 2017.
6. Tadjieva M. T, Kreativ fikrlashni rivojlantirishda art-terapiya metodlari, maqola, 2021.
7. Karimova Z. Bolalar psixologiyasi va diagnostikasi*, Toshkent, 2020.
8. Xalilova N. Art-terapiya: amaliy psixologiyada qo‘llanilishi, maqola, O‘zbekiston Psixologiya jurnali, 2022.

6 – Mavzu: Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida rang bilan davolash terapiyasidan foydalanish

Reja:

1. Rang bolalarning hissiy va intellektual rivojlanishi uchun kuchli hissiy rivojlanish davri sifatida.
2. Maktabgacha yoshdagi bolalarda rangli terapiya
3. Rang terapiyasining nazariy asoslari

Mavzu yuzasidan tayanch iboralar: rang, rangli assotsiatsiyalar, hissiy ta'sir, ranglar psixologiyasi, brending, rang, ruhiyat, psixologik ta'sir, bolalar tarbiyasi, rangni idrok etish grafikasi, neoplazma, promaksimal rivojlanish zonasi

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi Qonuni 2020yil 30 oktabr O'zbekiston respublikasi vazirlar mahkamasining Qarori Toshkent sh., 2020-yil 22-dekabr, 802-son" Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash" to'g'risida
2. "Ilk qadam" davlat o'quv davturi. – T., 2022.
3. O'zbekiston Respublika Maktabgacha ta'lim agentligining 2025-yil 28-avgustdagi 323-sonli buyrug'i. – T., 2025
4. Yo'ldosheva M. Psixologik korreksiya usullari, Toshkent, 2018.
5. Saidov M, To'ychiev N. Psixologik diagnostika asoslari*, Toshkent, 2017.
6. Tadjieva M. T, Kreativ fikrlashni rivojlantirishda art-terapiya metodlari, maqola, 2021.
7. Karimova Z. Bolalar psixologiyasi va diagnostikasi*, Toshkent, 2020.
8. Xalilova N. Art-terapiya: amaliy psixologiyada qo'llanilishi, maqola, O'zbekiston Psixologiya jurnali, 2022.

7 – Mavzu: Bilish jarayoni korreksiyasi va taraqqiyoti

Reja:

1. Bilish jarayoni rivojlanishi.
2. Bilish jarayonlarini korreksiyalash va rivojlantirish tamoyillari
3. Bilish jarayoni taraqqiyoti

Mavzu yuzasidan tayanch iboralar: rang, rangli assotsiatsiyalar, hissiy ta'sir, ranglar psixologiyasi, brending, rang, ruhiyat, psixologik ta'sir, bolalar tarbiyasi, rangni idrok etish grafikasi, neoplazma, promaksimal rivojlanish zonasi

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi Qonuni 2020yil 30 oktabr O'zbekiston respublikasi vazirlar mahkamasining Qarori Toshkent sh., 2020-yil 22-dekabr, 802-son "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash" to'g'risida
2. "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi. – T., 2022.
3. O'zbekiston Respublika Maktabgacha ta'lim agentligining 2025-yil 28-avgustdagi 323-sonli buyrug'i. – T., 2025
4. Yo'ldosheva M. Psixologik korreksiya usullari, Toshkent, 2018.
5. Saidov M, To'ychiev N. Psixologik diagnostika asoslari*, Toshkent, 2017.
6. Tadjieva M. T, Kreativ fikrlashni rivojlantirishda art-terapiya metodlari, maqola, 2021.
7. Karimova Z. Bolalar psixologiyasi va diagnostikasi*, Toshkent, 2020.
8. Xalilova N. Art-terapiya: amaliy psixologiyada qo'llanilishi, maqola, O'zbekiston Psixologiya jurnali, 2022.

Mavzu: Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarda o'yin terapiyasidan foydalanish usullari

Reja:

1. O'yin faoliyati asosida bolada o'quv faoliyati rivojlanishi.
2. O'yin bola uchun haqiqiy hayotdir.
3. O'yin terapiyasining asosiy usullari

Tayanch tushunchalar: o'yin, nutq, qoida, harakat, ijtimoiy ta'sir, munosabat, didaktik o'yin, harakatli o'yin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi Qonuni 2020yil 30 oktabr O'zbekiston respublikasi vazirlar mahkamasining Qarori Toshkent sh., 2020-yil 22-dekabr, 802-son "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash" to'g'risida
2. "Ilk qadam" davlat o'quv davturi. – T., 2022.
3. O'zbekiston Respublika Maktabgacha ta'lim agentligining 2025-yil 28-avgustdagi 323-sonli buyrug'i. – T., 2025
4. Yo'ldosheva M. Psixologik korreksiya usullari, Toshkent, 2018.
5. Saidov M, To'ychiev N. Psixologik diagnostika asoslari*, Toshkent, 2017.
6. Tadjieva M. T, Kreativ fikrlashni rivojlantirishda art-terapiya metodlari, maqola, 2021.
7. Karimova Z. Bolalar psixologiyasi va diagnostikasi*, Toshkent, 2020.
8. Xalilova N. Art-terapiya: amaliy psixologiyada qo'llanilishi, maqola, O'zbekiston Psixologiya jurnali, 2022.

9 – Mavzu: Biblioterapiya. Logoterapiya

Reja:

1. Biblioterapiyaning maqsadi.
2. Logoterapiya
3. Biblioterapiya turlari

Tayanch tushunchalar: biblioterapiya, psixologiya, kitob, mutolaa, kutubxona, ruhiyat, ma'naviyat, tafakkur

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi Qonuni 2020yil 30 oktabr O'zbekiston respublikasi vazirlar mahkamasining Qarori Toshkent sh., 2020-yil 22-dekabr,802-son" Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash" to'g'risida
2. "Ilk qadam" davlat o'quv davturi. – T., 2022.
3. O'zbekiston Respublika Maktabgacha ta'lim agentligining 2025-yil 28-avgustdagi 323-sonli buyrug'i. – T., 2025
4. Yo'ldosheva M. Psixologik korreksiya usullari, Toshkent, 2018.
5. Saidov M, To'ychiev N. Psixologik diagnostika asoslari*, Toshkent, 2017.
6. Tadjieva M. T, Kreativ fikrlashni rivojlantirishda art-terapiya metodlari, maqola, 2021.
7. Karimova Z. Bolalar psixologiyasi va diagnostikasi*, Toshkent, 2020.
8. Xalilova N. Art-terapiya: amaliy psixologiyada qo'llanilishi, maqola, O'zbekiston Psixologiya jurnali, 2022.

10 – Mavzu: Ota-ona va farzand o'rtasidagi munosabatlar psixokorreksiya

Reja:

1. Ota-ona va farzand o'rtasidagi munosabatlar - sog'lom shaxsni shakllantirishning asosi.
2. Psixokorreksiyaning maqsadlari
3. Psixokorreksiyaning maqsadlari

Mavzu yuzasidan tayanch iboralar: Psixokorreksiya, oilaviy munosabatlar, ota-onalik pozitsiyasi, farzandning emotsional holati, kommunikativ kompetensiya, muammoli tarbiya uslublari

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi Qonuni 2020yil 30 oktabr O'zbekiston respublikasi vazirlar mahkamasining Qarori Toshkent sh., 2020-yil 22-dekabr, 802-son "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash" to'g'risida
2. "Ilk qadam" davlat o'quv davturi. – T., 2022.
3. O'zbekiston Respublika Maktabgacha ta'lim agentligining 2025-yil 28-avgustdagi 323-sonli buyrug'i. – T., 2025
4. Yo'ldosheva M. Psixologik korreksiya usullari, Toshkent, 2018.
5. Saidov M, To'ychiev N. Psixologik diagnostika asoslari*, Toshkent, 2017.
6. Tadjieva M. T, Kreativ fikrlashni rivojlantirishda art-terapiya metodlari, maqola, 2021.
7. Karimova Z. Bolalar psixologiyasi va diagnostikasi*, Toshkent, 2020.
8. Xalilova N. Art-terapiya: amaliy psixologiyada qo'llanilishi, maqola, O'zbekiston Psixologiya jurnali, 2022.

11 – Mavzu: Maktabgacha ta'limda musiqa terapiyasi

Reja:

1. Maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalashda musiqaning ahamiyati
2. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida musiqa mashg'ulotini tashkil etish
3. Maktabgacha yoshdagi bolalarda musiqa terapiyasining maqsadlari

Tayanch tushunchalar: maktabgacha ta'lim tashkiloti, musiqa, musiqa tarbiyalash vositasi, vokal, musiqiy idrok.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi Qonuni 2020yil 30 oktabr O'zbekiston respublikasi vazirlar mahkamasining Qarori Toshkent sh., 2020-yil 22-dekabr, 802-son "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash" to'g'risida
2. "Ilk qadam" davlat o'quv davturi. – T., 2022.
3. O'zbekiston Respublika Maktabgacha ta'lim agentligining 2025-yil 28-avgustdagi 323-sonli buyrug'i. – T., 2025
4. Yo'ldosheva M. Psixologik korreksiya usullari, Toshkent, 2018.
5. Saidov M, To'ychiev N. Psixologik diagnostika asoslari*, Toshkent, 2017.
6. Tadjieva M. T, Kreativ fikrlashni rivojlantirishda art-terapiya metodlari, maqola, 2021.
7. Karimova Z. Bolalar psixologiyasi va diagnostikasi*, Toshkent, 2020.
8. Xalilova N. Art-terapiya: amaliy psixologiyada qo'llanilishi, maqola, O'zbekiston Psixologiya jurnali, 2022.

12 – Mavzu: MTTda bolalarga psixologik ta'sir ko'rsatishda ertak terapiyadan foydalanishning afzalliklari

Reja:

1. Ertakterapiya tushunchasi va ahamiyati
2. Maktabgacha ta'lim muassasalarida ertakterapiyadan foydalanish usullari
3. Ertakterapiya metodlari va ularning pedagogik ahamiyati

Tayanch tushunchalar: rang, rangli assotsiatsiyalar, hissiy ta'sir, ranglar psixologiyasi, brending, rang, ruhiyat, psixologik ta'sir, bolalar tarbiyasi, rangni idrok etish grafikasi, neoplazma, promaksimal rivojlanish zonasi

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi Qonuni 2020yil 30 oktabr O'zbekiston respublikasi vazirlar mahkamasining Qarori Toshkent sh., 2020-yil 22-dekabr, 802-son "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash" to'g'risida
2. "Ilk qadam" davlat o'quv davturi. – T., 2022.
3. O'zbekiston Respublika Maktabgacha ta'lim agentligining 2025-yil 28-avgustdagi 323-sonli buyrug'i. – T., 2025
4. Yo'ldosheva M. Psixologik korreksiya usullari, Toshkent, 2018.
5. Saidov M, To'ychiev N. Psixologik diagnostika asoslari*, Toshkent, 2017.
6. Tadjieva M. T, Kreativ fikrlashni rivojlantirishda art-terapiya metodlari, maqola, 2021.
7. Karimova Z. Bolalar psixologiyasi va diagnostikasi*, Toshkent, 2020.
8. Xalilova N. Art-terapiya: amaliy psixologiyada qo'llanilishi, maqola, O'zbekiston Psixologiya jurnali, 2022.

13 – Mavzu: Boshqa mamlakatlardagi psixologik xizmat tajribalari bilan yaqindan tanishish

Reja:

1. Boshqa mamlakatlarda psixologik xizmatning tashkil etilishi va asosiy yo‘nalishlari
2. Psixologik xizmat tajribasini o‘rganish orqali o‘z faoliyatini takomillashtirish

Tayanch tushunchalar: rang, rangli assotsiatsiyalar, hissiy ta’sir, ranglar psixologiyasi, brending, rang, ruhiyat, psixologik ta’sir, bolalar tarbiyasi, rangni idrok etish grafikasi, neoplazma, promaksimal rivojlanish zonasi

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. O‘zbekiston Respublikasining «Ta’lim to‘g‘risida»gi Qonuni 2020yil 30 oktabr O‘zbekiston respublikasi vazirlar mahkamasining Qarori Toshkent sh., 2020-yil 22-dekabr, 802-son” Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash” to‘g‘risida
2. “Ilk qadam” davlat o‘quv davturi. – T., 2022.
3. O‘zbekiston Respublika Maktabgacha ta’lim agentligining 2025-yil 28-avgustdagi 323-sonli buyrug‘i. – T., 2025
4. Yo‘ldosheva M. Psixologik korreksiya usullari, Toshkent, 2018.
5. Saidov M, To‘ychiev N. Psixologik diagnostika asoslari*, Toshkent, 2017.
6. Tadjieva M. T, Kreativ fikrlashni rivojlantirishda art-terapiya metodlari, maqola, 2021.
7. Karimova Z. Bolalar psixologiyasi va diagnostikasi*, Toshkent, 2020.
8. Xalilova N. Art-terapiya: amaliy psixologiyada qo‘llanilishi, maqola, O‘zbekiston Psixologiya jurnali, 2022.

14 – Mavzu: MTT psixologining ish hujjatlari va faoliyati bilan yaqindan tanishish va o'rganish

Reja:

1. MTT (maktabgacha ta'lim tashkiloti) psixologining asosiy ish hujjatlari
2. Psixologning kunlik va haftalik faoliyati

Faoliyatni rejalashtirish va natijalarni tahlil qilish

Tayanch tushunchalar: rang, rangli assotsiatsiyalar, hissiy ta'sir, ranglar psixologiyasi, brending, rang, ruhiyat, psixologik ta'sir, bolalar tarbiyasi, rangni idrok etish grafikasi, neoplazma, promaksimal rivojlanish zonasi

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi Qonuni 2020yil 30 oktabr O'zbekiston respublikasi vazirlar mahkamasining Qarori Toshkent sh., 2020-yil 22-dekabr, 802-son "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash" to'g'risida
2. "Ilk qadam" davlat o'quv davturi. – T., 2022.
3. O'zbekiston Respublika Maktabgacha ta'lim agentligining 2025-yil 28-avgustdagi 323-sonli buyrug'i. – T., 2025
4. Yo'ldosheva M. Psixologik korreksiya usullari, Toshkent, 2018.
5. Saidov M, To'ychiev N. Psixologik diagnostika asoslari*, Toshkent, 2017.
6. Tadjieva M. T, Kreativ fikrlashni rivojlantirishda art-terapiya metodlari, maqola, 2021.
7. Karimova Z. Bolalar psixologiyasi va diagnostikasi*, Toshkent, 2020.

15 – Mavzu: Oilaga psixologik xizmat ko'rsatishning muhim jihatlari

Reja:

1. Oilaviy psixologik xizmat tushunchasi
2. Oilaga psixologik xizmat ko'rsatishning asosiy jihatlari
3. Psixologik xizmatning metodlari va vositalari

Tayanch tushunchalar: rang, rangli assotsiatsiyalar, hissiy ta'sir, ranglar psixologiyasi, brending, rang, ruhiyat, psixologik ta'sir, bolalar tarbiyasi, rangni idrok etish grafikasi, neoplazma, promaksimal rivojlanish zonasi

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi Qonuni 2020yil 30 oktabr O'zbekiston respublikasi vazirlar mahkamasining Qarori Toshkent sh., 2020-yil 22-dekabr, 802-son "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash" to'g'risida
2. "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi. – T., 2022.
3. O'zbekiston Respublika Maktabgacha ta'lim agentligining 2025-yil 28-avgustdagi 323-sonli buyrug'i. – T., 2025
4. Yo'ldosheva M. Psixologik korreksiya usullari, Toshkent, 2018.
5. Saidov M, To'ychiev N. Psixologik diagnostika asoslari*, Toshkent, 2017.
6. Tadjieva M. T, Kreativ fikrlashni rivojlantirishda art-terapiya metodlari, maqola, 2021.
7. Karimova Z. Bolalar psixologiyasi va diagnostikasi*, Toshkent, 2020.

16 – Mavzu: Amaliyotchi psixologning iqtidorli va bo'sh o'zlashtiruvchi bolalar bilan olib boradigan ishlari

Reja:

1. Psixologning vazifalari va roli.
2. Iqtidorli bolalar bilan ishlash yo'nalishlari
3. Bo'sh o'zlashtiruvchi bolalar bilan ishlash yo'nalishlari

Tayanch tushunchalar: rang, rangli assotsiatsiyalar, hissiy ta'sir, ranglar psixologiyasi, brending, rang, ruhiyat, psixologik ta'sir, bolalar tarbiyasi, rangni idrok etish grafikasi, neoplazma, promaksimal rivojlanish zonasi

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi Qonuni 2020yil 30 oktabr O'zbekiston respublikasi vazirlar mahkamasining Qarori Toshkent sh., 2020-yil 22-dekabr, 802-son "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash" to'g'risida
2. "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi. – T., 2022.
3. O'zbekiston Respublika Maktabgacha ta'lim agentligining 2025-yil 28-avgustdagi 323-sonli buyrug'i. – T., 2025
4. Yo'ldosheva M. Psixologik korreksiya usullari, Toshkent, 2018.
5. Saidov M, To'ychiev N. Psixologik diagnostika asoslari*, Toshkent, 2017.
6. Tadjieva M. T, Kreativ fikrlashni rivojlantirishda art-terapiya metodlari, maqola, 2021.
7. Karimova Z. Bolalar psixologiyasi va diagnostikasi*, Toshkent, 2020.

17 – Mavzu: Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida olib boriladigan psixologik-pedagogik ishlar mazmuni

Reja:

1. Psixologik-pedagogik ishlar tushunchasi va maqsadi
2. Psixologik diagnostika ishlari
3. Korreksion (tuzatish) ishlari

Tayanch tushunchalar: rang, rangli assotsiatsiyalar, hissiy ta’sir, ranglar psixologiyasi, brending, rang, ruhiyat, psixologik ta’sir, bolalar tarbiyasi, rangni idrok etish grafikasi, neoplazma, promaksimal rivojlanish zonasi

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati

1. O‘zbekiston Respublikasining «Ta’lim to‘g‘risida»gi Qonuni 2020yil 30 oktabr O‘zbekiston respublikasi vazirlar mahkamasining Qarori Toshkent sh., 2020-yil 22-dekabr, 802-son”Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash” to‘g‘risida
2. “Ilk qadam” davlat o‘quv davturi. – T., 2022.
3. O‘zbekiston Respublika Maktabgacha ta’lim agentligining 2025-yil 28-avgustdagi 323-sonli buyrug‘i. – T., 2025
4. Yo‘ldosheva M. Psixologik korreksiya usullari, Toshkent, 2018.
5. Saidov M, To‘ychiev N. Psixologik diagnostika asoslari*, Toshkent, 2017.
6. Tadjieva M. T, Kreativ fikrlashni rivojlantirishda art-terapiya metodlari, maqola, 2021.
7. Karimova Z. Bolalar psixologiyasi va diagnostikasi*, Toshkent, 2020.

18 – Mavzu: Bolalarning tasviriy san‘ati

Reja:

1. Maktabgacha ta'limda bolalarning tasviriy san'ati
2. Bolani turli xil noan'anaviy rasm chizish texnikasi
3. Iplar yordamida rasm chizish

Tayanch tushunchalar: Tasviriy san'at, metodika, didaktika, bilim, badiiy-estetik ta'lim, malaka, metod, dars, estetika, tafakkur, ko'rgazmali o'qitish, badiiy tarbiya, ijodiy tafakkur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi Qonuni 2020yil 30 oktabr O'zbekiston respublikasi vazirlar mahkamasining Qarori Toshkent sh., 2020-yil 22-dekabr, 802-son "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash" to'g'risida
2. "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi. – T., 2022.
3. O'zbekiston Respublika Maktabgacha ta'lim agentligining 2025-yil 28-avgustdagi 323-sonli buyrug'i. – T., 2025
4. Yo'ldosheva M. Psixologik korreksiya usullari, Toshkent, 2018.
5. Saidov M, To'ychiev N. Psixologik diagnostika asoslari*, Toshkent, 2017.
6. Tadjieva M. T, Kreativ fikrlashni rivojlantirishda art-terapiya metodlari, maqola, 2021.
7. Karimova Z. Bolalar psixologiyasi va diagnostikasi*, Toshkent, 2020.

GLOSSARIY

№	O‘ZBEKCHA	RUSCHA	INGLIZCHA
1.	Savol	Vopros	Question
	Yechilishi lozim bo‘lgan masala	Проблема, которую необходимо решить	Issue to be solved
2.	Sezgi	Интуиция	Sense, feeling, sensation
	Bu atrof-olamdagi (tevarak-atrofdagi) mod-diy dunyoni, narsa za hodisalarning inson ongida aks etishidir.	Это мод-Сделай сам мир в окружающем мире, вещь-это отражение явлений в сознании человека.	This is a mod-diy world in the surrounding world (tevarak-surrounding), a reflection of something za phenomena in the human mind
3.	Sezish	Чувствовать	Sense of touch
	Sezish deb atrofdagi narsa-hodisalarning sezgi a’zolarimizga bevosita ta’sir etishi natijasida ularning ayrim belgi-xususiyatlarining miyamizga ta’sir etishga aytiladi	Под ощущением понимается воздействие на наш мозг определенных черт характера в результате непосредственного воздействия окружающих вещей-явлений на наши органы чувств	The perception of sensations, received the touch of different solid or liquid substances to the skin and mucous membranes.
4.	Tajriba	Опыт	Experience
	Voqelikni amaliy jihatdan hissiy-emperik bilish jarayoni. Tajriba keng ma’noda o‘quv, malaka va bilimlarning birligidan iborat.	Процесс эмоционально-эмпирического познания действительности в практическом аспекте. Опыт в самом широком смысле состоит из Единства обучения, навыков и знаний.	Reflected in human consciousness of the lavvs of the objective vworld and social practice, the resulting active practical knowvledge.
5.	Tanqidiy fikrlash	Критическое мышление	Criticalthinking

	Bu axborotlarni o'zlashtirishdan boshlanadigan va xulosa chiqarish bilsh tugallanadigan murakkab o'ylash jarayoni.	Это сложный мыслительный процесс, который начинается с усвоения информации и заканчивается умозаключением.	The complex process of assimilation of information and opinions
6.	Tasavvur	Воображение	Representation
	Bo'lgan va bo'lmagan voqea va hodisalarni inson ko'zi ochiq va yopiq holda ham o'z tasavvurida bo'ladigan jarayon hisoblanadi.	Это процесс, посредством которого человеческий глаз может визуализировать события и явления, которые произошли и не произошли, как с открытым, так и с закрытым глазом.	The concrete image of an object or phenomenon, vvhich is currently not directly perceived, but only played in the mind.
7.	Tafakkur	Воображение	Thinking
	Insoniyatning necha ming yillik tarixiy rivojla-nishi davrida ijodkorlik jarayoni bilan bog'liq holda hosil qilinib borilgan va erishilgan oliy va aqliy ne'matdir.	Это высшее и умственное благо, которое генерируется и достигается в связи с процессом творчества в течение нескольких тысячелетий исторического развития человечества.	A person's ability to think, reason, make inferences, the highest stage of human cognition, the process of reflection of objective reality.
8.	Ta'lim	• Образование	Education
	Shaxsning jismoniy va ma'naviy kamol topish jarayoni, uning ongli ravishda ayrim ibratli faoliyatlarga yo'nalishi va tarixan maydonga kelib, ijtimoiy namuna bo'lishga har tomonlama	Под ним понимается процесс физического и духовного созревания личности, ее сознательная ориентация на какую-то поучительную деятельность и процесс всестороннего стремления к	The process of obtaining the physical and spiritual maturity, commitment to a comprehensive harmoniously

	barkamollikka intilish jarayoni tushuniladi.	совершенству выйти на историческую арену и стать социальным образцом для подражания.	
9.	Ta'lim berish	Обучение	Train
	(TB) - ta'lim oluvchining intellek-tual salohiyatini yuksaltirishga qaratilgan pedagogik faoliyati bo'lib, u insonning aqliy faoliyatini ri-vojlantirish jarayonidir.	(TB)-педагогическая деятельность обучающегося, направленная на повышение его интеллектуального потенциала, представляет собой процесс развития психической деятельности человека.	Educational activities aimed at the development of intellectual abilities
10.	Taqqoslash	Сравнение	Comparison
	Bilish obekti hisoblangan narsa va hodisalar o'rtasidagi o'xshashlik yoki farqlarni, aniqlashdan iborat aqliy operatsiya	Ментальная операция, заключающаяся в выявлении сходств или различий между объектом познания и рассматриваемыми явлениями	A figure of speech in vvhich one phenomenon, the subject, the person is likened to another.
11.	Test	Test	Test
	Biror-bir faoliyatni bajarish uchun ma'lum darajadagi bilimni egallashga qaratilgan topshiriqlar.	Задания, направленные на приобретение определенного уровня знаний для выполнения какой-либо деятельности.	The job on the results of vvhich can be judged on ability, the level of mental development
12.	Idrok etish	Восприятие	Compre hension
	Bu tushunchaning shakllanish jarayoni. Ya'ni	Это процесс формирования понятия. То есть связать то, что	This is the process of formation of the concept. That is, to associate what is

	noma'lum bo'lgan narsani ma'lum bo'lgan narsa bilan boglash va shu asosda ta'lim oluvchilarda ma'lum bo'lgan ma'lumotlarni kengaytirish.	неизвестно, с тем, что известно, и на этой основе расширить информацию, известную обучающимся.	unknown with what is known and, on this basis, to expand the information that is known to those who receive education.
13.	Ijodiyot	Tvorchestvo	Creativevwork
	Inson aql-zakovatining barcha ijobiy sifatlarini o'zida mujassamlashtirgan, yangilik yaratish bilan bog'liq bo'lgan alohida faollik va mustaqil faoliyat turi.	Особый вид деятельности и самостоятельной деятельности, связанный с новаторством, воплощающий в себе все положительные качества человеческого интеллекта.	A special type of activity and independent activity, which embodies all the positive qualities of human intelligence, is associated with the creation of innovations.
14.	Ijodiy yondashuv	Творческий подход	Creativity
	Ijodiy yondashuv-bu pedagogikada zamonaviy yo'nalish bo'lib, u ta'lim oluvchilarning muammolarini hal qilish qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan faoliyat bo'lib, mustaqil ravishda qaralayotgan faoliyatning yangi yo'nalishlarini topishga undash jarayonidir.	направление в педагогике, представляющее собой деятельность, направленную на развитие у обучающихся навыков решения проблем, процесс побуждения к поиску новых направлений деятельности, рассматриваемых самостоятельно.	The modern approach to teaching, the activities aimed at developing skills for solving problems of students
15.	Ilmiy tadqiqot	Научное исследование	Research study
	Yangi bilimlar va nazariyalarni aniqlash jarayoni	Процесс выявления новых знаний и теорий	The process of identifying new knowledge and theories
16.	Intellekt	Интеллект	Mentality

	Insonning dunyoqarashi kengayishidagi tafakkur qila olish qobiliyati natijasi. Bunda intel-lektni shakllantiruvchi omillarga ong, aql, fikr, g'oya, ta'limot va shu kabilar kiradi.	Результат способности человека мыслить в расширении своего мировоззрения. При этом факторы, формирующие интеллект, включают разум, разум, мысль, идею, учение и тому подобное.	Thinking man's ability, the result of increasing the horizon. Composite - consciousness, mind, thought, idea, doctrine, etc.
17.	Kitob	Книги	A book
	Axborotlarni, g'oya, obraz va bilimlarni saqlash hamda tarqatish, ijtimoiy-siyosiy, ilmiy estetik qarashlarni shakllantirish vositasi; bilimlarni targ'iboti va tarbiya quroli; badiiy va ilmiy asar hamda ijtimoiy adabiyot.	Средство хранения и распространения информации, идей, образов и знаний, формирования общественно-политических, научных эстетических взглядов; орудие пропаганды и воспитания знаний; художественное и научное произведение, а также социальная литература.	Means of storing and disseminating information, ideas, images and knowledge tool of knowledge transfer and training, artistic and scientific work of literature and social
18.	«Klaster»	«Кластер»	«Cluster»
	O'quvchilarni mantiqiy fikrlashga, umumiy fikr doirasini kengaytirishga, atamalar, tushunchalar va voqealarning bir-biri bilan bog'liqligini anglab olishga o'rgatuvchi metod hisoblanadi	Это метод, который учит студентов мыслить логически, расширять круг общих мыслей, понимать взаимосвязь терминов, понятий и событий	The method of teaching students logical thinking, expand areas of common thinking, comprehension of association of terms, concepts and events
19.	Komil inson	Совершенный человек	Perfect person

	Inson aqliy takomillashuvi bosqichlaridan biri.	Один из этапов психического совершенствования человека.	One of the stages of development of the human mind
20.	Kuzatish	Nablyudeniye	Observation
	Bu ilmiy bilimga tegishli ijodiy faoliyat bo'lib, u ilmiy bilishdagi amaliy metodlardan biridir.	Odin iz prakticheskix metodov, tvorcheskaya deyatelnost, otnosyashayasya k nauchnim znaniyam	One of the practices, creative activities related to scientific knowledge
21.	Ko'nikma	Умение	Habit
	Insonning ilgarigi tajribalari asosida muayyan faoliyat yoki harakatni amalga oshirish qobiliyati.	Способность человека выполнять определенную деятельность или действие на основе предыдущего опыта.	The ability to perform specific activities or actions based on lessons learned

22.	Qobiliyat	Способность	The talent
	Bu insonning biror bir xususiyatining o'ziga emas, balki shaxs faoliyatining talablariga javob bera oladigan va shu faoliyatda yuqori ko'rsatkichlarga erishishni ta'minlashga imkoniyat beradigan xususiyatlar sintezidan iboratdir.	Он заключается в синтезе не только самого свойства человека, но и свойств, способных отвечать требованиям деятельности человека и обеспечивать достижение высоких показателей в этой деятельности.	Outstanding natural human ability, allowing to reach high achievements in the community
23.	Tushuncha	Понятие	Conception
	Bu narsa va hodisalarning umumiy (xususiyy) muhim belgi va xususiyatlarini	Это мысль (иногда мысли) – форма мышления, выражающая общие	The set of views on anything. The level of understanding of anything.

	ifodalovchi fikr (ba'zan fikrlar) – tafakkur shakli	(частные) существенные признаки и свойства вещей и явлений	
24.	Faoliyat	Деятельность	Activity
	1) Biror narsani aniqlash uchun biror narsa qilish xohishi (jarayon) 2) Kishining moddiy va ma'naviy ne'matlar yaratish borasidagi hamda shaxsiy va ijtimoiy sohadagi ma'lum bir maqsad sari qiladigan xatti-harakatlar majmuasidir.	1)желание что-то сделать, чтобы что-то определить (процесс) 2) совокупность действий, совершаемых человеком по созданию материальных и духовных благ, а также по достижению определенной цели в личной и социальной сфере.	1) The occupation of any vwork to determine anything 2) The specific activity of human understanding and transforming reality.
25.	Fikr	Идея	Thought
	Tushuncha, bilim, ong, aql, maslak	Понимание, знание, сознание, интеллект, Маслак	Beliefs, attitudes, beliefs.
26.	Fikrlash	Мышление	Think
	Bu har xil muammo va masalalarni yechishga yo'naltirilgan faoliyat.	Это деятельность, направленная на решение всевозможных проблем и вопросов.	The thought process that reflects the objective reality in concepts, judgment, reasoning, thinking.
27.	Xarakter	Характер	Character
	O'quvchi yoki talaba xulqi yoki axloqida namoyon bo'ladigan va unda odat tusiga kirib qolgan eng muhim ruhiy holatlardir.	Наиболее важными психическими состояниями являются те, которые проявляются в поведении или морали ученика или ученика и	The set of mental characteristics that define the identity of the person and manifest in his behavior.

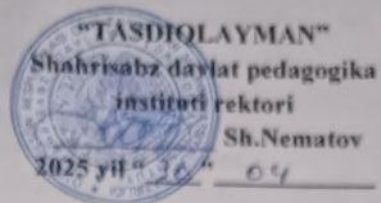
		закрепляются в нем как привычка.	
28.	Shakllantirish	Формирование	To form
	Nasliy omillar, muhit, maqsadga qaratilgan ta'lim-tarbiya va shaxsiy faollik ta'sirida insondagi bilim, ko'nikma, malaka va fazilatlarni tarkib toptirish jarayoni	Процесс структурирования знаний, умений, навыков и качеств у человека под влиянием породных факторов, среды, целенаправленного воспитания-воспитания и личностной активности	Build, equip the knowledge, skills, experience and dignity, to give finality, certainty
29.	Ijtimoiy kompetentsiya	Социальная компетентность	Social competence
	hayotiy vaziyatlarda kattalar va tengdoshlar bilan muloqotda axloq qoidalari va me'yorlariga rioya qilgan holda o'zini tuta olish mahorati	умение вести себя в жизненных ситуациях, соблюдая правила и нормы общения со взрослыми и сверстниками	the ability to behave in life situations while observing the rules and standards of communication with adults and peers
30.	Kommunikativ kompetentsiya	Коммуникативная компетентность	Communicative competence
	muloqot vositalaridan turli vaziyatlarda foydalana bilish ko'nikmasi	умение использовать средства коммуникации в различных ситуациях	ability to use communication tools in different situations
31	Inklyuziv ta'lim	Инклюзивное образование	Inclusive education
	bolalarning alohida ta'lim ehtiyojlari va individual	процесс, обеспечивающий равное образование и	a process that ensures equal education and upbringing, taking into

	imkoniyatlarini inobatga olgan holda ta'lim va tarbiya olinishini teng ta'minlovchi jarayon	воспитание с учетом особых образовательных потребностей и индивидуальных возможностей детей	account the special educational needs and individual capabilities of children
32.	Alohida ta'lim olish ehtiyojlari bo'lgan bolalar	Дети с особыми образовательными потребностями	Children with special educational needs
	nogironligi bo'lganidan yoki bo'lmasligidan qat'i nazar, oila, pedagoglar, mutaxassislar, jamiyat va davlatning alohida e'tiboriga muhtoj bo'lgan individual ehtiyojlarga ega bolalar	дети с индивидуальными потребностями, нуждающиеся в особом внимании со стороны семьи, педагогов, специалистов, общества и государства, независимо от того, имеют ли они инвалидность или нет	children with individual needs who need special attention from family, pedagogues, professionals, society and the state, regardless of whether or not they have a disability

Ilovalar

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
SHAHNISABZ DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI

Ro'yxatga olindi:
№ _____ 2025 yil
"30" "04"

ART-TERAPIYA
fanining

O'QUV DASTURI

Bilim sohasi: 100000 – Ta'lim
Ta'lim sohasi: 110000 – Ta'lim
Ta'lim yo'nalishi: 60110200 – Maktabgacha ta'lim

Shahrisabz – 2025

Fanga oid ma'lumotlar

Fan/modul kodi: Art304		O'quv yili: 2025/2026	Semestr: 6	ECTS-kreditlar: 4	
Fan/modul turi: Tanlov		Ta'lim tili: O'zbek		Haftadagi dars soatlari: 4	
1.	Fanning nomi: Art-terapiya		Auditoriya mashg'ulotlari (soat) 60	Mustaqil ta'lim (soat) 60	Jami yuklama (soat) 120
2.	I. Fanning mazmuni Fanni o'qitishdan maqsad – “Maktabgacha ta'lim” yo'nalishi talabalariga Art-terapiya fanining nazariy va amaliy jabhalarini tahlil etish va uning samaradorligini oshirish maqsadida talabalarni amaliy faoliyatga tayyorlash jihatlari hamda ularning psixologik mohiyatini ilmiy-nazariy jihatdan tadqiq etish va asoslab berishdan iborat. Art-terapiyani maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tashkil etishni nazariy va amaliy masalalarini ko'rib chiqish, ularni psixologik amaliyot bilan bog'lash, amaliyotchi psixologning qobiliyatlari va etikaviy standartlarini muhokama qilish, turli xil sotsial soha va ishlab chiqarish tarmoqlarida psixologik terapiyani tashkil etishning ahamiyatini ko'rsatish, psixologik xizmatni tashkil etishdagi muammolarni tahlil etish, fanning asosiy tushuncha va tamoyillarini o'zlashtirishda talabalarda tanqidiy tafakkurni rivojlantirishga o'rgatish, zamonaviy art-terapiya xizmatlarining dolzarb muammolarini bugungi kun talablaridan kelib chiqqan holda ilmiy tahlildan o'tkazish hisoblanadi. II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari) II.1. Fan tarkibiga quyidagi ma'ruza mavzular kiradi: 1-mavzu. Art-terapiyaning fan sifatida shakllanishi. https://web.p.ebscohost.com/ehost/detail/detail?vid=15&sid=268c96f0-cbe5-4b6a-82fd-d6687bdbf735%40redis&bdata=JnNpdGU9ZWWhvc3QtG1Z2ZQ%3D%3D#AN=ddu.oai.escholarship.org.ark.%2F13030%2Fqt3z18r8h8&db=ddu Art-terapiyaning asosiy maqsadi. Art-terapiyaning vazifalari. Art-terapiya bilan davolash. Art-terapiya bilan davolash va mijozlar bilan munosabatlarni to'g'ri shakllantirish. Art-terapiyaning kelib chiqish tarixi. Art-terapiya tushunchasining fanga kiritilishi. Z.Freyd, C.Jung, A.Maslou kabi tanikli shaxslarning nazariyalarida art-terapiyaning qo'llanilishi. XX asrning 30- yillarida art-terapiyaning ilk ko'rinishlarining paydo bo'lishi tarixi. 2-mavzu. Art-terapiyaning asosiy yo'nalishlari va turlari. https://www.ucl.ac.uk/module-catalogue/modules/theoretical-perspectives-of-childrens-learning-and-				

[development-LCLL0117](#) Izoterapiya-rasm, tasviriy san'at yordamida davolash. Mandaloterapiya-mandaladan foydalangan holda davolash. Musiqa terapiyasi yordamida davolash. Qum bilan davolash potensialidan foydalangan holda davolash. To'qimalar bilan terapevtik ish. Biblioterapiya. Qo'g'irchoq terapiyasi bilan davolash. Kollajlarni yaratish orqali davolash. Kinoterapiya-filmlar va videolardan foydalangan holda davolash. Fototerapiyadan foydalangan holda davolash. Testoplastika-plastik materiallar bilan ishlov berish. O'yin terapiyasi bilan davolash.

3-mavzu. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida art-terapiyadan foydalanish. Ertak terapiyaning maqsadi va vazifalari. Bola tarbiyasida ertakning o'rni. Ertak terapiyasi usullari. Kichik yoshdagi boladagi katta qo'rquvlarni ertak terapiyasi orqali bartaraf etish. Ota-onalarga beriladigan maslahatlar. "Qushlar oilasi" ertak-testining o'tkazilishi.

4-mavzu. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida art-terapiyani qo'llash. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida art-terapiyani qo'llashning ahamiyati. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida art-terapiyaning turli usul va yo'nalishlaridan tarbiyalanuvchi bolalarning yosh xususiyatidan kelib chiqqan holda qo'llanilishi. [Art-terapiya turlari](#), o'zaro ta'sir va faoliyat usullari. Davolash jarayonida erishiladigan natijalar. Boshqa terapiya turlari va ulardan foydalanishning ahamiyati. Art-terapevtning doimiy mijozlari.

5-mavzu. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida qo'g'irchoq terapiyasini qo'llash. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida qo'g'irchoq terapiyasidan foydalanish. Turli obrazdagi qo'g'irchoqlarni bola ruhiyatiga ta'siri. Maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalashda qo'g'irchoqlarning o'rni. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida turli qo'g'irchoq obrazlari orqali tomoshalar tashkil etishning ahamiyati.

6- Mavzu. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida rang bilan davolash terapiyasidan foydalanish.

7- mavzu. Bilish jarayoni korreksiyasi va taraqqiyoti. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida rang bilan davolash terapiya usulidan foydalanish. Maktabgacha ta'lim yoshdagi bolalardagi xarakter-xususiyatlarini ranglar orqali aniqlash. Turli xil ranglarni bola ruhiyatiga ta'siri. Kichik yoshdagi bolalardagi agressivlikni bartaraf etishda rang [terapiyasidan foydalanish](#).

8-mavzu: Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarda o'yin terapiyasidan foydalanish usullari. O'yin terapiyasi: bolalarning xatti-harakatlarini qiziqarli va oson tuzatish. O'yinni tuzatuvchi amaliyotda qo'llash tarixiy psixozanalizning nazariy asoslari bilan bog'liq. O'yin terapiyasining boshlanishi bizning asrimizning 20-yillarida M. Klein (1922), A. Freyd (1921), Gug-Xelmut (1926) asarlarida asos solingan.

9-mavzu: Biblioterapiya. Logoterapiya. Biblioterapiya-Kitob o'qish orqali bolaga ta'sir qilish, uning his-tuyg'ularini, his-tuyg'ularini keltirib chiqarish usuli. **Logoterapiya**-Bu suhbat terapiyasi usuli bo'lib, kattalar va bola o'rtasida ishonchni mustahkamlashga qaratilgan yurakdan suhbatdan farq qiladi. Logoterapiya bola bilan uning hissiy holatlarini og'zaki ifodalashga [qaratilgan suhbatni](#), hissiy tajribalarning og'zaki tavsifini o'z ichiga oladi.

10-mavzu: Ota-ona va farzand o'rtasidagi munosabatlar psixokorreksiyasi. Xissiy bo'shashish. Xulq-atvor bo'yicha maslahat. Bola va ota-onalar o'rtasidagi munosabatlar asosan uning qanday ulg'ayishi, boshqalar bilan munosabatlarini qanday qurishini belgilaydi. Axir, oila bolaga butun kelajak hayoti uchun xulq-atvor namunasini qo'yadi.

11-Mavzu: Maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq va xayolning rivojlanishi.

Ilk bolalik davriga xos situativ nutq ishchan muloqot shaklidan nosituativ bilishga yo'naltirilgan va nosituativ-shaxsiy muloqot shakliga o'tilishi bolalar nutqiga ma'lum bir talablarni qo'yadi. Bu talablar bola nutqining [yangi-yangi tomonlarini](#), turli kommunikativ masalalarni hal qilishi uchun zarur bo'lgan xususiyatlarni tarkib toptiradi.

12-Mavzu: Maktabgacha ta'limda musiqa terapiyasi. Musiqa - insonning hissiy sohasiga ta'sir qiluvchi omil bo'lib, ko'p yillar davomida tibbiy maqsadlar uchun ishlatilgan. Musiqiy terapiya bilan davolanish psixoterapiyada qo'llaniladi va samaradorligini oshirish uchun psixoterapevtik davolashning boshqa usullari davomida musaffo asarlarni etakchi terapevtik omil yoki yordamchi texnik sifatida izolyatsiya qilishni ta'minlaydi.

13-mavzu. Bolalarning tasviriy san'ati. Ijodkorlik erta rivojlanishning eng muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Bunday tadbirlarga quyidagilar kiradi: modellashtirish, qum yoki don bilan o'ynash, kichik narsalarni saralash va, albatta, barmoq bo'yoqlari bilan chizish. Ha, kichkina bola hali cho'tkani to'g'ri ushlab tutolmaydi, lekin bu talab qilinmaydi va ota-onalar unga yaratish imkoniyatini berishga majburdirlar.

14-mavzu. Art- terapiya uslubining chegaralari. Turli uslublarga boy bo'lgan art-terapiya ruh va tanani tinchlantirish, turli alomatlarini yengillashtirish, bartaraf etish va yo'q qilish uchun vosita bo'lib xizmat qiladi. Ko'pchilik odamlar uchun u vaqtni naf bilan o'tkazish, stress ta'sirini kamaytirish va quvvatni tiklash imkonini beruvchi sevimli mashg'ulot hamdir.

15-mavzu. Art- terapiya texnikasining diagnostik salohiyati. Art- terapiya texnikasining diagnostik salohiyati.

III. Seminar mashg'ulotlari bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Seminar mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

- 1- mavzu.**Art-terapiyaning fan sifatida shakllanishi.
- 2- mavzu.**Art-terapiyaning asosiy yo'nalishlari va turlari.
- 3- mavzu.**Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ertakterapiyadan foydalanish
- 4- mavzu.**Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida art-terapiyani qo'llash.
- 5- mavzu.**Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida qo'g'irchoq terapiyasini qo'llash
- 6- mavzu.**Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida rang bilan davolash terapiyasidan foydalanish
- 7- mavzu.**Bilish jarayoni korreksiyasi va taraqqiyoti.
- 8- mavzu.**Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarda o'yin terapiyasidan foydalanish usullari.
- 9- mavzu.**Biblioterapiya. Logoterapiya
- 10- mavzu.**Ota-ona va farzand o'rtasidagi munosabatlar psixokorreksiyasi.
- 11- mavzu.**Maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq va xayolning rivojlanishi.
- 12- mavzu.**Maktabgacha ta'limda musiqa terapiyasi.
- 13- mavzu.** Bolalarning tasviriy san'ati.
- 14- mavzu.**Boshqa mamlakatlardagi psixologik xizmat tajribalari [bilan yaqindan tanishish](#)
- 15- mavzu.**MTT psixologining ish hujjatlari va faoliyati bilan yaqindan tanishish va o'rganish.

Talabalar «**Art-terapiya** » fanini puxta o'zlashtirishi uchun o'qitishning ilg'or va zamonaviy usullaridan foydalanish, yangi informatsion-pedagogik texnologiyalarni tadbiq qilish muhim ahamiyatga ega. Fanni o'zlashtirishda darslik, o'quv va metodik qo'llanmalar, tarqatma materiallar, elektron materiallardan foydalaniladi. Ma'ruza va seminar mashg'ulot mavzulariga mos ravishda ilg'or pedagogik texnologiyalar tanlanadi. Fanni o'qitishda «Tarmoqlar», «Aqliy xujum», «Bumerang», «Tarozi», «Klaster», «Venn halqachalari» kabi pedagogik texnologiyalardan foydalaniladi. Bunda har bir mavzuning o'ziga xosligi hisobga olinadi. Shuningdek, audio, video, kompyuter texnikasidan foydalaniladi.

IV.Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar.

Mustaqil ta'lim

1. Art-terapiyaning fan sifatida shakllanishi.
2. Art-terapiyaning asosiy yo‘nalishlari va turlari.
3. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida ertakterapiyadan foydalanish
4. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida art-terapiyani qo‘llash.
5. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida qo‘g‘irchoq terapiyasini qo‘llash
6. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida rang bilan davolash terapiyasidan foydalanish
7. Bilish jarayoni korreksiyasi va taraqqiyoti.
8. Maktabgacha ta’lim yoshidagi bolalarda o‘yin terapiyasidan foydalanish usullari.
9. Biblioterapiya. Logoterapiya
10. Ota-ona va farzand o‘rtasidagi munosabatlar psixokorreksiyasi.
11. Maktabgacha ta’limda musiqa terapiyasi.
12. MTTda bolalarga psixologik ta’sir ko‘rsatishda ertak terapiyadan foydalanishning afzalliklari
13. Boshqa mamlakatlardagi psixologik xizmat tajribalari bilan yaqindan tanishish
14. MTT psixologining ish hujjatlari va faoliyati bilan yaqindan tanishish va o‘rganish
15. Oilaga psixologik xizmat ko‘rsatishning muhim jihatlari
16. Amaliyotchi psixologning iqtidorli va bo‘sh o‘zlashtiruvchi bolalar bilan olib boradigan ishlari.
17. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida olib boriladigan psixologik-pedagogik ishlar mazmuni.
18. Bolalarning tasviriy san‘ati.

Talaba mustaqil ishni tayyorlashda “**Art-terapiya**” fanining xususiyatlarini hisobga olgan holda quyidagi shakllardan foydalanish tavsiya etiladi:

- o‘quv qo‘llanmalar bo‘yicha fan boblari va mavzularini o‘rganish;
- tarqatma materiallar bo‘yicha ma’ruzalar qismini o‘zlashtirish;
- normativ-me’yoriy hujjatlardan, o‘quv va ilmiy adabiyotlardan foydalanish asosida modul mavzularini o‘rganish;
- tarqatma materiallar bo‘yicha ma’ruzalar qismini o‘zlashtirish;

	- maxsus adabiyotlar bo'yicha modul mavzulari ustida ishlash; - tinglovchining kasbiy faoliyati bilan bog'liq bo'lgan modul mavzularni chuqur o'rganish.
3.	V. Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar) Fanni o'zlashtirish natijasida talaba: Art -terapiyaning asosiy nazariy tushunchalari va mexanizmlari; Art –terapiya ishining turlari va shakllari; Maxsus san'atni amalga oshirish xususiyatlari va harakat mexanizmi davolash usullari; Aholining turli guruhlari bilan ishlashning o'ziga xos xususiyatlari; maslahat berishda art -terapiyadan foydalanish imkoniyatlari, psixodiagnostika va tuzatish ishlari. - Art -terapiyaning asosiy texnikasi va usullaridan foydalanish; - Mustaqil ravishda art -terapiya darsining rejasini ishlab chiqish; - Birlashtirish usullari, art-terapiya bilan boshqalar ,shakllari
4	VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari: - ma`ruzalar; - interfaol keys-stadilar; - seminarlar (mantiqiy fikrlash, tezkor savol-javoblar); - guruhlarda ishlash; - taqdimotlarni qilish; -individual loyihalar;
5	VII. Kreditlarni olish uchun talablar: Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishni topshirish.

6	VIII. O'quv-uslubiy adabiyotlar va elektron ta'lim resurslari ro'yxati. Asosiy darslik va o'quv qo'llanmalar 1. O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tashkilotlari uchun "ILK QADAM" davlat o'quv dasturi /takomillashtirilgan ikkinchi nashr. 2022 y 2. "Ilm yo'li" variativ dasturi. Toshkent-2022 3. Aleshina Yu.e .Shaxsiy va oilaviy psixologik maslahat. M.2002 yil2. Gonarenkon.V. San'at va fan sohasidagi daho . M, 1991-yil3. 3.Zaxira. Miya tashqarisida .M .19974. Zaxarov A.I. Bolalar va o'spirinlarda nevrozlar.L : Tibbiyot.1988 yil 4. "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi 595-sonli Qonun. 16.12.2019 5. "Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" 2019-yil 13-maydagi 391-son Vazirlar Mahkamasining qarori. (12.08.2021 sanasi. Amaldagu versiyasi) 6. "O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi" 08.05.2019 y. PQ-4312 7. "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standarti"ni tasdiqlash to'g'risidagi 802-sonli qaror. 22.12.2020yil. Qo'shimcha adabiyotlar 1. Maktabgacha ta'lim tizimini boshqarishni takomillashtirish chora-tadbirli to'g'risida. PQ-3955. 2018-yil 30-sentabr Toshkent sh. 2. "Reabilitatsiya markaziga ega bo'lgan davlat ixtisoslashtirilgan ko'p tarmoqli maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini takomillashtirishga qaratilgan O'zbekiston Respublikasi hukumatining ayrim qarorlariga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish to'g'risida"gi 11.08.2021yil № 510-qarori Axborot manbaalari www. tdpu.uz www. Ziyonet.Uz www. edu.Uz
7.	Fan dasturi Shahrisabz davlat pedagogika instituti Kengashining 202__yil "___" _____dagi ____-sonli bayonnomasi bilan ma'qullangan.
8.	Fan/modul uchun mas'ul: L.Mansurova - "Maktabgacha ta'lim" kafedراسи o'qituvchisi.
9.	Taqrizchilar: Sh.E.Hamroyev. Shahrisabz davlat pedagogika instituti, "Boshlang'ich ta'lim" kafedراسи mudiri,p,f,n

	M.Imomov. Shahrizabz davlat pedagogika instituti Pedagogika fakultet dekani, dotsent M.Imomov.
--	--

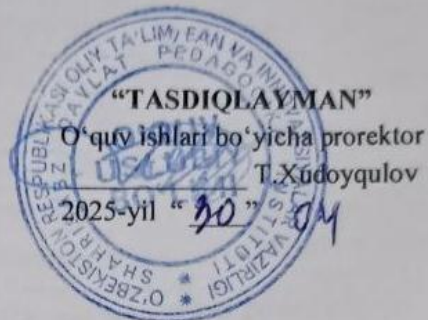
Kafedra mudiri:

Z.Nurmamatov

Tuzuvchi:

L.Mansurova

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
SHAHNISABZ DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI

Artterapiya

SILLABUS

(3-kurs kunduzgi ta'lim shakli talabalari uchun)

Bilim sohasi: 100000 – Ta'lim
Ta'lim sohasi: 110000 – Ta'lim
Ta'lim yo'nalishi: 60110200 – Maktabgacha ta'lim

Mashg'ulot turi	Ajratilgan soat	Semestrlar					
		I	II	III	IV	V	VI
Nazariy (ma'ruza)	30	-	-	-	-	30	-
Amaliy	-	-	-	-	-	-	-
Seminar	30	-	-	-	-	30	-
Kurs ishi	-	-	-	-	-	-	-
Jami auditoriya soatlari	60	-	-	-	-	60	-
Mustaqil ta'lim	60	-	-	-	-	60	-
Umumiy o'quv soatlari	120	-	-	-	-	120	-

Modul / FAN SILLABUSI

Pedagogika fakulteti

60110200 – Maktabgacha ta'lim yo'nalishi

Fan nomi:	<i>Art- terapiya</i>
Fan turi:	Tanlov
Fan kodi:	Art304
Yil:	2025/2026
Semestr:	6
Ta'lim shakli:	Kunduzgi
Mashg'ulotlar shakli va semestrga ajratilgan soatlar:	120
Ma'ruza	30
Amaliy mashg'ulotlar	-
Laboratoriya mashg'ulotlari	-
Seminar	30
Mustaqil ta'lim	60
Kredit miqdori:	4
Baholash shakli:	Imtihon
Fan tili:	O'zbek

Fan maqsadi (FM)	
FM1	Art-terapiya fanining nazariy va amaliy jabhalarini tahlil etish va uning samaradorligini oshirish maqsadida talabalarni amaliy faoliyatga tayyorlash jihatlari hamda ularning psixologik mohiyatini ilmiy-nazariy jihatdan tadqiq etish va asoslab berishdan iborat. Art-terapiyani maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tashkil etishni nazariy va amaliy masalalarini ko'rib chiqish, ularni psixologik amaliyot bilan bog'lash, amaliyotchi psixologning qobiliyatlari va etikaviy

	standartlarini muhokama qilish, turli xil sotsial soha va ishlab chiqarish tarmoqlarida psixologik terapiyani tashkil etishning ahamiyatini ko'rsatish, psixologik xizmatni tashkil etishdagi muammolarni tahlil etish, fanning asosiy tushuncha va tamoyillarini o'zlashtirishda talabalarda tanqidiy tafakkurni rivojlantirishga o'rgatish, zamonaviy art-terapiya xizmatlarining dolzarb muammolarini bugungi kun talablaridan kelib chiqkan holda ilmiy tahlildan o'tkazish hisoblanadi.
Fanni o'zlashtirish uchun zarur boshlang'ich bilimlar	
1.	Maktabgacha pedagogika (MakPed11210)
2.	Maktabgacha ta'lim menejmenti (Pris 6336)
3.	Maktabgacha ta'limning meyyoriy huquqiy asoslari (Pris 4235)
Ta'lim natijalari (TN)	
	<i>Bilimlar jihatidan:</i>
TN1	Art -terapiyaning asosiy nazariy tushunchalari va mexanizmlari;
TN2	Art –terapiya ishining turlari va shakllari; Maxsus san'atni amalga oshirish xususiyatlari va harakat mexanizmi davolash usullari;
TN3	Aholining turli guruhlari bilan ishlashning o'ziga xos xususiyatlari; maslahat berishda art -terapiyadan foydalanish imkoniyatlari, psixodiagnostika va tuzatish ishlari.
	<i>Ko'nikmalar jihatidan:</i>
TN4	- Art -terapiyaning asosiy texnikasi va usullaridan foydalanish;
TN5	- Mustaqil ravishda art -terapiya darsining rejasini ishlab chiqish;
TN6	- Birlashtirish usullari, art-terapiya bilan boshqalar ,shakllari

Fan mazmuni	
Mashg'ulotlar shakli: ma'ruza (M)	
M1	Art-terapiyaning fan sifatida shakllanishi.
M2	Art-terapiyaning asosiy yo'nalishlari va turlari.
M3	Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ertakterapiyadan foydalanish
M4	Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida art-terapiyani qo'llash.

M5	Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida qo'g'irchoq terapiyasini qo'llash
M6	Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida rang bilan davolash terapiyasidan foydalanish
M7	Bilish jarayoni korreksiyasi va taraqqiyoti.
M8	Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarda o'yin terapiyasidan foydalanish usullari.
M9	Biblioterapiya. Logoterapiya
M10	Ota-ona va farzand o'rtasidagi munosabatlar psixokorreksiyasi.
M11	Maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq va xayolning rivojlanishi.
M12	Maktabgacha ta'limda musiqa terapiyasi.
M13	Bolalarning tasviriyl san'ati.
M14	Boshqa mamlakatlardagi psixologik xizmat tajribalari bilan yaqindan tanishish
M15	MTT psixologining ish hujjatlari va faoliyati bilan yaqindan tanishish va o'rganish.
	Jami 30 soat
Mashg'ulotlar shakli: seminar mashg'ulot (S)	
S1	Art-terapiyaning fan sifatida shakllanishi.
S2	Art-terapiyaning asosiy yo'nalishlari va turlari.
S3	Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ertakterapiyadan foydalanish
S4	Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida art-terapiyani qo'llash.
S5	Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida qo'g'irchoq terapiyasini qo'llash
S6	Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida rang bilan davolash terapiyasidan foydalanish
S7	Bilish jarayoni korreksiyasi va taraqqiyoti.
S8	Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarda o'yin terapiyasidan foydalanish usullari.
S9	Biblioterapiya. Logoterapiya
S10	Ota-ona va farzand o'rtasidagi munosabatlar psixokorreksiyasi.
S11	Maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq va xayolning rivojlanishi.
S12	Maktabgacha ta'limda musiqa terapiyasi.
S13	Bolalarning tasviriyl san'ati.

S14	Boshqa mamlakatlardagi psixologik xizmat tajribalari bilan yaqindan tanishish		
S15	MTT psixologining ish hujjatlari va faoliyati bilan yaqindan tanishish va o'rganish.		
	Jami:	30 soat	
Mustaqil ta'lim (MT)		Shakli	Soati
MT 1	Art-terapiyaning fan sifatida shakllanishi.	Taqdimot tayyorlash	4 soat
MT 2	Art-terapiyaning asosiy yo'nalishlari va turlari.	20ta test tuzish	4 soat
MT 3	Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ertakterapiyadan foydalanish	Esse yozish	4 soat
MT 4	Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida art-terapiyani qo'llash.	Metodlar orqali yoritish	4 soat
MT 5	Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida qo'g'irchoq terapiyasini qo'llash	Taqdimot tayyorlash	4 soat
MT 6	Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida rang bilan davolash terapiyasidan foydalanish	Maqola yozish	4 soat
MT 7	Bilish jarayoni korreksiyasi va taraqqiyoti.	Metodlar orqali yoritish	4 soat
MT 8	Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarda o'yin terapiyasidan foydalanish usullari.	Amaliy ishlanmalar tayyorlash	4 soat
MT 9	Biblioterapiya. Logoterapiya	20ta test tuzish	4 soat
MT 10	Ota-ona va farzand o'rtasidagi munosabatlar psixokorreksiyasi.	Mavzu bo'yicha adabiyotlarni o'rganish va tahlil qilish	4 soat
MT 11	.Maktabgacha ta'limda musiqa terapiyasi.	Metodlar orqali yoritish	4 soat
MT 12	MTTda bolalarga psixologik ta'sir ko'rsatishda ertak terapiyadan foydalanishning afzalliklari	20ta test tuzish	4 soat
MT 13	Boshqa mamlakatlardagi psixologik xizmat tajribalari bilan yaqindan tanishish	Maqola yozish	2 soat

MT 14	MTT psixologining ish hujjatlari va faoliyati bilan yaqindan tanishish va o'rganish	Mavzu bo'yicha adabiyotlarni o'rganish va tahlil qilish	2 soat
MT 15	Oilaga psixologik xizmat ko'rsatishning muhim jihatlari	20ta test tuzish	2 soat
MT 16	Amaliyotchi psixologning iqtidorli va bo'sh o'zlashtiruvchi bolalar bilan olib boradigan ishlari.	Maqola yozish	2 soat
MT 17	Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida olib boriladigan psixologik-pedagogik ishlar mazmuni.	Mavzu bo'yicha adabiyotlarni o'rganish va tahlil qilish	2 soat
MT 18	Bolalarning tasviriyl san'ati.	20ta test tuzish	2 soat
		Jami	60 soat

Ballar taqsimoti

№	Nazorat bosqichlari	Umumiy ball	Nazorat shakli	Ajratiladigan vaqt
Joriy nazorat				
1	JN+Mustaqil ta'lim	20	Dars jarayonidagi va mustaqil ta'lim topshiriqlaridagi faolligi	
Oraliq nazorat (Maruza mashg'uloti 30 soatdan ko'p bo'lsa 2 ta ON olinadi)				
1	ON+Mustaqil ta'lim	30	Test(yozma, og'izaki)	
Yakuniy nazorat				
1	YN	50	Test (yozma, og'izaki)	Test 40-50 daqiqagacha (<i>fan xussiyatidan kelib chiqqan holda</i>), Yozma 80-100 daqiqagacha (<i>fan xussiyatidan kelib</i>

				<i>chiqqan holda) va Og‘zaki 1 talabaga 15 daqiqagacha (savollarni javob berishga)</i>
--	--	--	--	--

Yakuniy nazorat shakliga qarab talabaga beriladigan savollar miqdori.

Yakuniy nazorat Yozma yoki Og‘izaki shakllarda olinsa biletida 5 ta savol qo‘yiladi, Yakuniy nazorat Test shaklida olinsa 50 ta savoldan iborat bo‘ladi.

Asosiy adabiyotlar	
1	O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tashkilotlari uchun "ILK QADAM" davlat o‘quv dasturi /takomillashtirilgan ikkinchi nashr. 2022 y
2	“Ilm yo’li” variativ dasturi. Toshkent-2022
3	Aleshina Yu.e .Shaxsiy va oilaviy psixologik maslahat. M.2002 yil2. Gonarenkon.V. San’at va fan sohasidagi daho . M, 1991-yil3. 3.Zaxira. Miya tashqarisida .M .19974. Zaxarov A.I. Bolalar va o‘spirinlarda nevrozlar.L : Tibbiyot.1988 yil
4	“Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida”gi 595-sonli Qonun. 16.12.2019
Qo‘shimcha adabiyotlar	
1	Sh.M. Mirziyoyev Buyuk kelajagimizni mard va olijanob halqimiz bilan birga quramiz. – T.: “O‘zbekiston”, 2017. – 488 b.
2	Sh.M. Mirziyoyev “Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta’minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligi garovi” mavzusidagi O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganining 24 yilligiga bag‘ishlangan tantanali marosimdagi ma’ruzasi. – T.: “O‘zbekiston”, 2017. – 48 b.
3	Sh.M. Mirziyoyevning “2017-2021-yillarda maktabgacha ta’lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori. T.: -2016y. 29-dekabr

Talabaning fan bo‘yicha o‘zlashtirish ko‘rsatkichini nazorat qilishda quyidagi mezonlar tavsiya etiladi:

a) 90-100 bal olish uchun talabaning bilim darajasi quyidagilarga javob berishi lozim:

➤ fanning mohiyati va mazmunini to‘liq yorita olsa;

- fandagi mavzularni bayon qilishda ilmiylik va mantiqiylik saqlanib, ilmiy xatolik va chalkashliklarga yo'l qo'yilmasa;
- fan bo'yicha mavzu materiallarining nazariy yoki amaliy ahamiyati haqida aniq tasavvurga ega bo'lsa;
- fan doirasida mustaqil erkin fikrlash qobiliyatini namoyon eta olsa;
- berilgan savollarga aniq va lo'nda javob bera olsa;
- konspektga puxta tayyorlangan bo'lsa;
- mustaqil topshiriqlarni to'liq va aniq bajargan bo'lsa;
- fanga tegishli qonunlar va boshqa meyoriy-xuquqiy xujjatlarni to'liq o'zlashtirgan bo'lsa;
- fanga tegishli mavzulardan biri bo'yicha ilmiy maqola chop ettirgan bo'lsa;
- tarixiy jarayonlarni sharxlay bilsa;

6) 70-89 bal olish uchun talabani bilim darajasi quyidagilarga javob berishi lozim:

- fanning mohiyati va mazmunini tushungan, fandagi mavzularni bayon qilishda ilmiy va mantiqiy chalkashliklarga yo'l qo'yilmasa;
- fanning mazmunini amaliy ahamiyatini tushingan bo'lsa;
- fan bo'yicha berilgan vazifa va topshiriqlarni o'quv dasturi doirasida bajarsa;
- fan bo'yicha berilgan savollarga to'g'ri javob bera olsa;
- fan bo'yicha konspektini puxta shakllantirgan bo'lsa;
- fan bo'yicha mustaqil topshiriqlarni to'liq bajargan bo'lsa;
- fanga tegishli qonunlar va boshqa meyoriy xujjatlarni o'zlashtirgan bo'lsa.

7) 60-69 bal olish uchun talabani bilim darajasi quyidagilarga javob berishi lozim:

- fan haqida umumiy tushunchaga ega bo'lsa;
- fandagi mavzularni tor doirada yoritib, bayon qilishda ayrim chalkashliklarga yo'l qo'yilmasa;
- bayon qilish ravon bo'lmasa;
- fan bo'yicha savollarga mujmal va chalkash javoblar olinsa;
- fan bo'yicha matn puxta shakllantirilmagan bo'lsa.

8) quyidagi hollarda talabani bilim darajasi qoniqarsiz 1-59 balgacha baholanishi mumkin:

- fan bo'yicha mashg'ulotlarga tayorgarlik ko'rilmagan bo'lsa;
- fan bo'yicha mashg'ulotlarga doir hech qanday tasavvurga ega bo'lmasa;
- fan bo'yicha matnlarni boshqalardan ko'chirib olganligi sezilib tursa;
- fan bo'yicha matnda jiddiy xato va chalkashliklarga yo'l qo'yilgan bo'lsa;
- fanga doir berilgan savollarga javob olinmasa;
- fanni bilmasa.

Fandan qarzidor bo'lgan talaba qayta o'qish jarayonida kunduzgi va kechki ta'lim uchun umumiy auditoriyaning 20 % ini, sirtqi ta'lim uchun umumiy auditoriyaning 60 % ini o'zlashtirishi lozim. Qolgan mavzularni mustaqil ta'lim shakli sifatida o'zlashtiradi.

Fan o'qituvchisi to'g'risida ma'lumot

Muallif:	Mansurova Lobar Luqmon qizi, “Maktabgacha ta’lim” kafedrası o`qituvchisi
E-mail:	Mansurovalobar252@gmail.com
Tashkilot:	Shahrisabz davlat pedagogika instituti, “Maktabgacha ta’lim” kafedrası
Taqrizchilar:	Pedagogika fakulteti dekani, p.f.n dotsent M.P.Imomov. “Boshlang`ich ta’lim” kafedrası mudiri, p.f.n. Sh.Hamroyev

Mazkur Sellabus institut Kengashining 2025-yil ____-____dagi __-sonli yig`ilish bayoni bilan tasdiqlangan.

Mazkur Sillabus “Maktabgacha ta’lim” kafedrasining 2025-yil ____dagi _____-__sonli yig`ilish bayoni bilan ma’qullangan.

O`quv-uslubiy bo`lim boshlig`i:

A.Berdiyev

Fakultet dekani:

M.Imomov

Arm direktori :

M.Djabborova

Kafedra mudiri:

Z.Nurmamatov

Tuzuvchi:

L.Mansurova

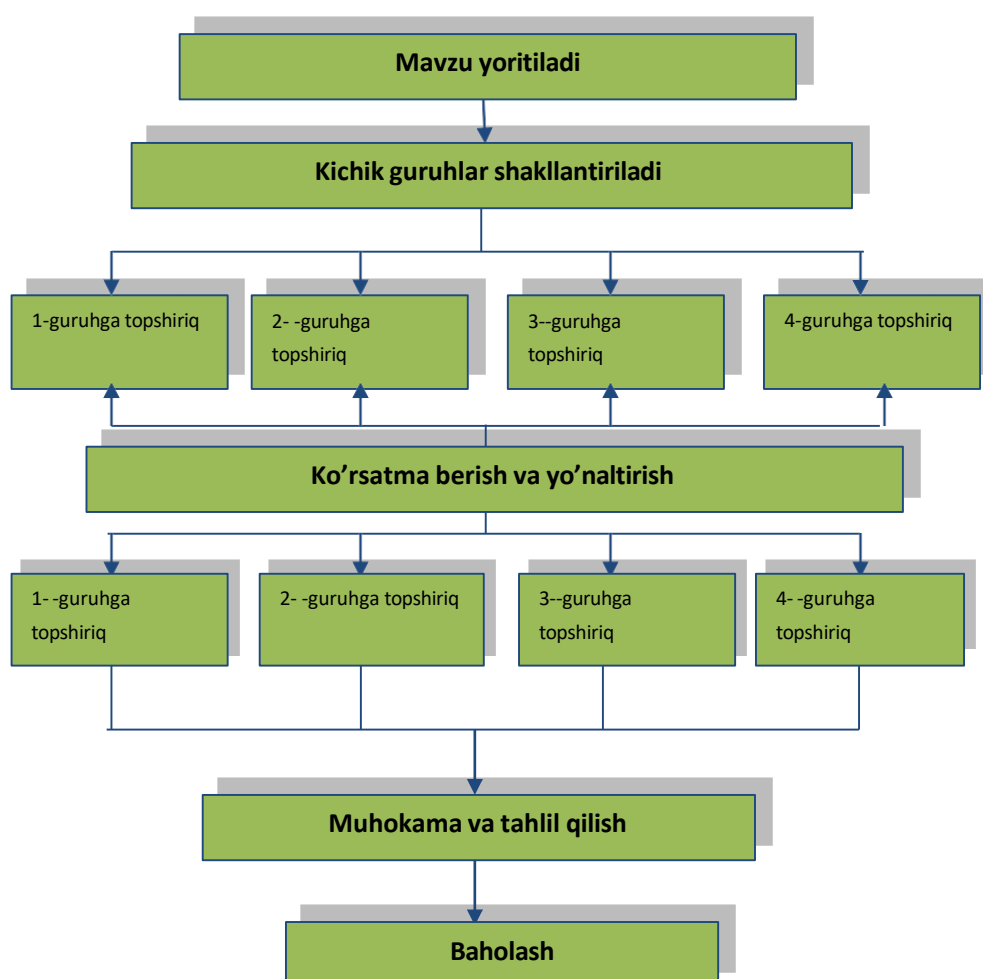
Tarqatma materiallar

“Kichik guruhlarda ishlash” metodi

Ta’lim oluvchilarni faollashtirish maqsadida ularni kichik guruhlarga ajratgan holda o‘quv materialini o‘rganish yoki berilgan topshiriqni bajarishga qaratilgan darsdagi ijodiy ish.

Ushbu metod qo‘llanilganda ta’lim oluvchi kichik guruhlarda ishlab, darsda faol ishtirok etish huquqiga, boshlovchi rolda bo‘lishga, bir-biridan o‘rganishga va turli nuqtai-nazarlarni qadrlash imkoniga ega bo‘ladi.

“Kichik guruhlarda ishlash” metodi qo‘llanilganda ta’lim beruvchi boshqa interfaol metodlarga qaraganda vaqtni tejash imkoniyatiga ega bo‘ladi. Chunki ta’lim beruvchi bir vaqtning o‘zida barcha ta’lim oluvchilarni mavzuga jalb eta oladi va baholay oladi. Quyida “Kichik guruhlarda ishlash” metodining tuzilmasi keltirilgan.

Kichik guruhlarda ishlash metodining tuzilmasi

Kichik guruhlarda ishlash metodining bosqichlari quyidagilardan iborat:

1. Faoliyat yo‘nalishi aniqlanadi. Mavzu bo‘yicha bir-biriga bog‘liq bo‘lgan masalalar belgilanadi.
2. Kichik guruhlar belgilanadi. Ta’lim oluvchilar guruhlariga 3-6 kishidan bo‘linishlari mumkin.
3. Kichik guruhlar topshiriqni bajarishga kirishadilar.
4. Ta’lim beruvchi tomonidan aniq ko‘rsatmalar beriladi va yo‘naltirib turiladi.
5. Kichik guruhlar taqdimot qiladilar.
6. Bajarilgan topshiriqlar muhokama va tahlil qilinadi.
7. Kichik guruhlar baholanadi.

“Kichik guruhlarda ishlash” metodining afzalligi:

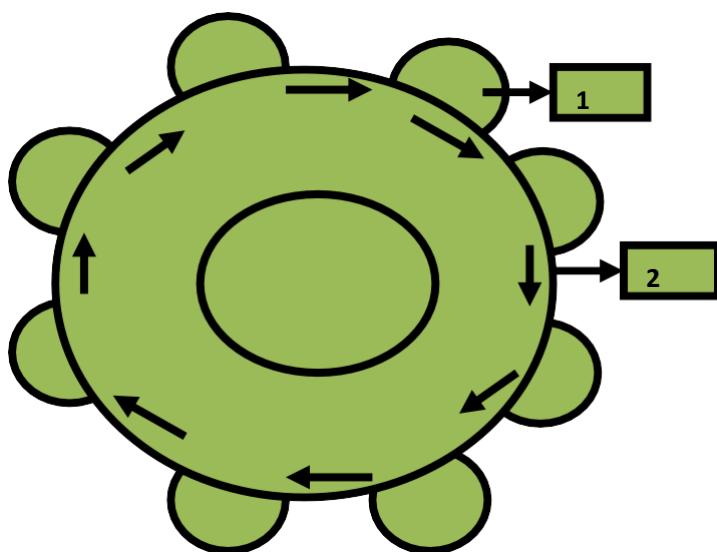
- o‘qitish mazmunining yaxshi o‘zlashtirishga olib keladi;
- muloqotga kirishish ko‘nikmasining takomillashishiga olib keladi;
- vaqtni tejash imkoniyati mavjud;
- barcha ta’lim oluvchilar jalb etiladi;
- o‘z-o‘zini va guruhlararo baholash imkoniyati mavjud bo‘ladi.

“Kichik guruhlarda ishlash” metodining kamchiliklari:

- ba’zi kichik guruhlarda kuchsiz ta’lim oluvchilar bo‘lganligi sababli kuchli ta’lim oluvchilarning ham past baho olish ehtimoli bor;
- barcha ta’lim oluvchilarni nazorat qilish imkoniyati past bo‘ladi;
- guruhlararo o‘zaro salbiy raqobatlar paydo bo‘lib qolishi mumkin;
- guruh ichida o‘zaro nizo paydo bo‘lishi mumkin.

“Davra suhbat” metodi

Aylana stol atrofida berilgan muammo yoki savollar yuzasidan ta’lim oluvchilar tomonidan o‘z fikr-mulohazalarini bildirish orqali olib boriladigan o‘qitish metodidir.

“Davra suhbat” metodi qo‘llanilganda stol-stullarni doira shaklida joylashtirish kerak. Bu har bir ta‘lim oluvchining bir-biri bilan “ko‘z aloqasi”ni o‘rnatib turishiga yordam beradi. Davra suhbatining og‘zaki va yozma shakllari mavjuddir. Og‘zaki davra suhbatida ta‘lim beruvchi mavzuni boshlab beradi va ta‘lim oluvchilardan ushbu savol bo‘yicha o‘z fikr-mulohazalarini bildirishlarini so‘raydi va aylana bo‘ylab har bir ta‘lim oluvchi o‘z fikr-mulohazalarini og‘zaki bayon etadilar. So‘zlayotgan ta‘lim oluvchini barcha diqqat bilan tinglaydi, agar muhokama qilish lozim bo‘lsa, barcha fikr-mulohazalar tinglanib bo‘lingandan so‘ng muhokama qilinadi. Bu esa ta‘lim oluvchilarning mustaqil fikrlashiga va nutq madaniyatining rivojlanishiga yordam beradi. Quyida “Davra suhbat” metodining tuzilmasi keltirilgan

Davra stolining tuzilmasi

Yozma davra suhbatida ham stol-stullar aylana shaklida joylashtirilib, har bir ta‘lim oluvchiga konvert qog‘ozi beriladi. Har bir ta‘lim oluvchi konvert ustiga ma‘lum bir mavzu bo‘yicha o‘z savolini beradi va “Javob varaqasi”ning biriga o‘z javobini yozib, konvert ichiga solib qo‘yadi. Shundan so‘ng konvertni soat yo‘nalishi bo‘yicha yonidagi ta‘lim oluvchiga uzatadi. Konvertni olgan ta‘lim oluvchi o‘z javobini “Javoblar varaqasi”ning biriga yozib, konvert ichiga solib qo‘yadi va yonidagi ta‘lim oluvchiga uzatadi. Barcha konvertlar aylana bo‘ylab harakatlanadi. Yakuniy qismda barcha konvertlar yig‘ib olinib, tahlil qilinadi.

“Davra suhbat” metodining bosqichlari quyidagilardan iborat:

1. Mashg‘ulot mavzusi e‘lon qilinadi.
2. Ta‘lim beruvchi ta‘lim oluvchilarni mashg‘ulotni o‘tkazish tartibi bilan tanishtiradi.
3. Har bir ta‘lim oluvchiga bittadan konvert va javoblar yozish uchun guruhda necha ta‘lim oluvchi bo‘lsa, shunchadan “Javoblar varaqalari”ni tarqatilib, har bir javobni yozish uchun ajratilgan vaqt belgilab qo‘yiladi. Ta‘lim oluvchi konvertga va “Javoblar varaqalari”ga o‘z ismi-sharifini yozadi.
4. Ta‘lim oluvchi konvert ustiga mavzu bo‘yicha o‘z savolini yozadi va “Javoblar varaqasi”ga o‘z javobini yozib, konvert ichiga solib qo‘yadi.
5. Konvertga savol yozgan ta‘lim oluvchi konvertni soat yo‘nalishi bo‘yicha yonidagi ta‘lim oluvchiga uzatadi.
6. Konvertni olgan ta‘lim oluvchi konvert ustidagi savolga “Javoblar varaqalari”dan biriga javob yozadi va konvert ichiga solib qo‘yadi hamda yonidagi ta‘lim oluvchiga uzatadi.

7. Konvert davra stoli bo‘ylab aylanib, yana savol yozgan ta’lim oluvchining o‘ziga qaytib keladi. Savol yozgan ta’lim oluvchi konvertdagi “Javoblar varaqalari”ni baholaydi.

8. Barcha konvertlar yig‘ib olinadi va tahlil qilinadi.

Ushbu metod orqali ta’lim oluvchilar berilgan mavzu bo‘yicha o‘zlarining bilimlarini qisqa va aniq ifoda eta oladilar. Bundan tashqari ushbu metod orqali ta’lim oluvchilarni muayyan mavzu bo‘yicha baholash imkoniyati yaratiladi. Bunda ta’lim oluvchilar o‘zlari bergan savollariga guruhdagi boshqa ta’lim oluvchilar bergan javoblarini baholashlari va ta’lim beruvchi ham ta’lim oluvchilarni ob’ektiv baholashi mumkin.

“Bahs-munozara” metodi.

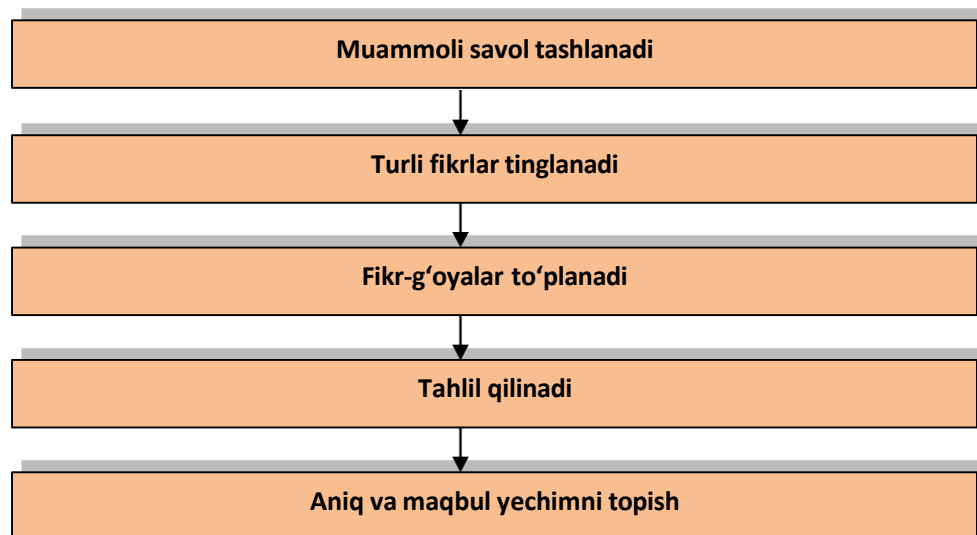
Biror mavzu bo‘yicha ta’lim oluvchilar bilan o‘zaro bahs, fikr almashinuv tarzida o‘tkaziladigan o‘qitish metodidir.

Har qanday mavzu va muammolar mavjud bilimlar va tajribalar asosida muhokama qilinishi nazarda tutilgan holda ushbu metod qo‘llaniladi. Bahs-munozarani boshqarib borish vazifasini ta’lim oluvchilarning biriga topshirishi yoki ta’lim beruvchining o‘zi olib borishi mumkin. Bahs-munozarani erkin holatda olib borish va har bir ta’lim oluvchini munozaraga jalb etishga harakat qilish lozim. Ushbu metod olib borilayotganda ta’lim oluvchilar orasida paydo bo‘ladigan nizolarni darhol bartaraf etishga harakat qilish kerak.

“Bahs-munozara” metodini o‘tkazishda quyidagi qoidalarga amal qilish kerak:

- ✓ barcha ta’lim oluvchilar ishtirok etishi uchun imkoniyat yaratish;
- ✓ “o‘ng qo‘l” qoidasi (qo‘lini ko‘tarib, ruxsat olgandan so‘ng so‘zlash)ga rioya qilish;
- ✓ fikr-g‘oyalarni tinglash madaniyati;
- ✓ bildirilgan fikr-g‘oyalarning takrorlanmasligi;
- ✓ bir-birlariga o‘zaro hurmat.

Quyida “Bahs-munozara” metodini o‘tkazish tuzilmasi berilgan.

“Bahs-munozara” metodining tuzilmasi

“Bahs-munozara” metodining bosqichlari quyidagilardan iborat:

1. Ta’lim beruvchi munozara mavzusini tanlaydi va shunga doir savollar ishlab chiqadi.
2. Ta’lim beruvchi ta’lim oluvchilarga muammo bo’yicha savol beradi va ularni munozaraga taklif etadi.
3. Ta’lim beruvchi berilgan savolga bildirilgan javoblarni, ya’ni turli g’oya va fikrlarni yozib boradi yoki bu vazifani bajarish uchun ta’lim oluvchilardan birini kotib etib tayinlaydi. Bu bosqichda ta’lim beruvchi ta’lim oluvchilarga o’z fikrlarini erkin bildirishlariga sharoit yaratib beradi.
4. Ta’lim beruvchi ta’lim oluvchilar bilan birgalikda bildirilgan fikr va g’oyalarni guruhlariga ajratadi, umumlashtiradi va tahlil qiladi.
5. Tahlil natijasida qo’yilgan muammoning eng maqbul echimi tanlanadi.

“Muammoli vaziyat” metodi.

Ta’lim oluvchilarda muammoli vaziyatlarning sabab va oqibatlarini tahlil qilish hamda ularning echimini topish bo’yicha ko’nikmalarini shakllantirishga qaratilgan metoddir.

“Muammoli vaziyat” metodi uchun tanlangan muammoning murakkabligi ta’lim oluvchilarning bilim darajalariga mos kelishi kerak. Ular qo’yilgan muammoning echimini topishga qodir bo’lishlari kerak, aks holda echimni topa olmagach, ta’lim oluvchilarning qiziqishlari so’nishiga, o’zlariga bo’lgan ishonchlarining yo’qolishiga olib keladi. «Muammoli vaziyat» metodi qo’llanilganda ta’lim oluvchilar mustaqil fikr yuritishni, muammoning sabab va

oqibatlarini tahlil qilishni, uning echimini topishni o'rganadilar. Quyida "Muammoli vaziyat" metodining tuzilmasi keltirilgan

"Muammoli vaziyat" metodining tuzilmasi

"Muammoli vaziyat" metodining bosqichlari quyidagilardan iborat:

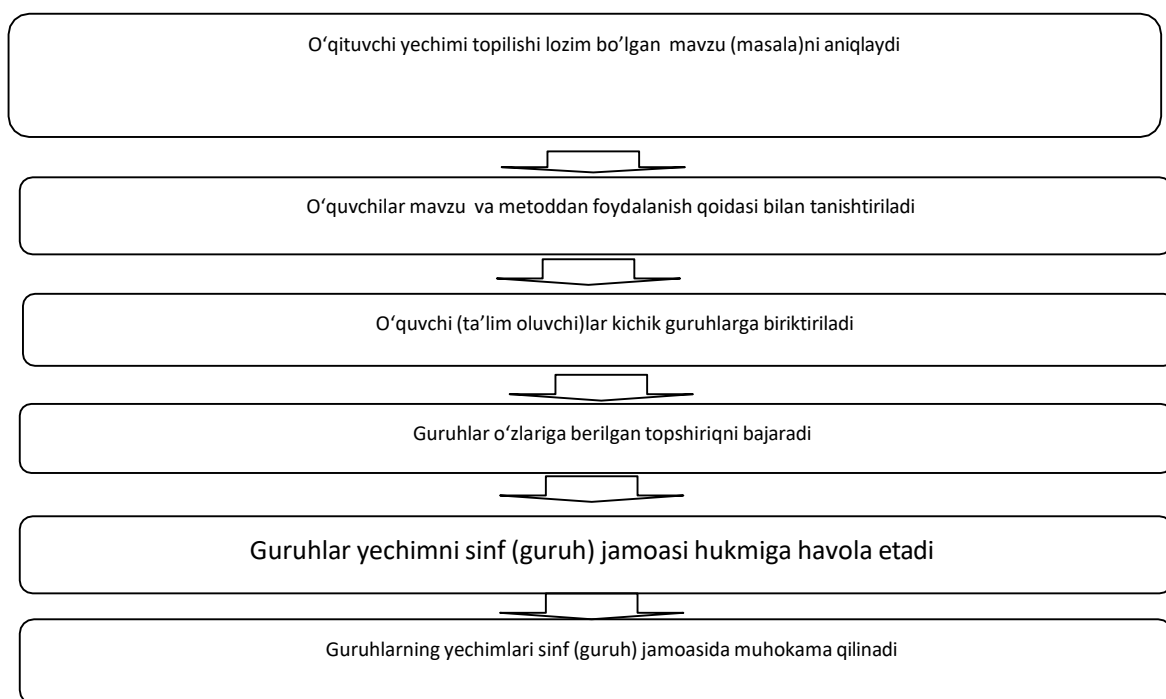
1. Ta'lim beruvchi mavzu bo'yicha muammoli vaziyatni tanlaydi, maqsad va vazifalarni aniqlaydi. Ta'lim beruvchi ta'lim oluvchilarga muammoni bayon qiladi.
2. Ta'lim beruvchi ta'lim oluvchilarni topshiriqning maqsad, vazifalari va shartlari bilan tanishtiradi.
3. Ta'lim beruvchi ta'lim oluvchilarni kichik guruhlariga ajratadi.
4. Kichik guruhlar berilgan muammoli vaziyatni o'rganadilar. Muammoning kelib chiqish sabablarini aniqlaydilar va har bir guruh taqdimot qiladi. Barcha taqdimotdan so'ng bir xil fikrlar jamlanadi.
5. Bu bosqichda berilgan vaqt mobaynida muammoning oqibatlari to'g'risida fikr-mulohazalarini taqdimot qiladilar. Taqdimotdan so'ng bir xil fikrlar jamlanadi.
6. Muammoni echishning turli imkoniyatlarini muhokama qiladilar, ularni tahlil qiladilar. Muammoli vaziyatni echish yo'llarini ishlab chiqadilar.
7. Kichik guruhlar muammoli vaziyatning echimi bo'yicha taqdimot qiladilar va o'z variantlarini taklif etadilar.

8. Barcha taqdimotdan so‘ng bir xil echimlar jamlanadi. Guruh ta’lim beruvchi bilan birgalikda muammoli vaziyatni echish yo‘llarining eng maqbul variantlarini tanlab oladi.

“Konseptual jadval” metodi

Konseptual jadval metodi - turli g‘oyalarni, qarashlarni o‘zaro taqqoslash va ularni turli toifalar bo‘yicha taqqoslagan holda baho berishga qaratilgan organayzer hisoblanadi. Metod o‘quvchilarni o‘rganilayotgan mavzu (masala yoki muammo)ni ikki yoki undan ortiq jihatlari bo‘yicha taqqoslashga o‘rgatadi. Undan foydalanishda o‘quvchilarning mavzu yuzasidan mantiqiy fikrlash, ma’lumotlarni tizimli bayon qilish qobiliyatlari rivojlantiriladi.

Mashg‘ulotlar chog‘ida metoddan foydalanish quyidagi tartibda kechadi:

Tinglovchilar e’tiboriga quyidagi namunani tavsiya etish mumkin:

O‘rganilayotgan mavzu mohiyatini yorituvchi jihatlar	Muhim belgilar, tavsiflar		
	1-belgi (tavsif)	2-belgi (tavsif)	3-belgi (tavsif)
1-jihat			

2-jihat			
...			

“T – sxema” metodi

Pedagog:

- yangi mavzuni bayon qiladi va o‘quvchilarga ikki qarama-qarshi jihat haqida boshlang‘ich ma’lumotlarni beradi;
- topshiriqni yakka tartibda bajarishlarini so‘raydi va 10 daqiqa vaqt ajratadi;
- vaqt tugagach o‘quvchilardan izohlarsiz o‘z fikr – mulohazalarini o‘qib eshittirishlarini aytadi;
- barcha xulosalar tinglangach, umumlashtiriladi va yakuniy xulosa shakllantiriladi.

Tinglovchi:

- mavzuni diqqat bilan tinglaydi;
- o‘zi uchun zarur bo‘lgan ma’lumotlarni daftariga qayd qilib boradi;
- berilgan sxema asosida tuchunchaga nisbatan o‘zining mustaqil fikrini bildiradi;
- yakuniy xulosasi bilan o‘tirganlarni tanishtiradi;
- reglamentga rioya qiladi.

Kutiladigan natija: uquvchilar mavzu yuzasidan zaruriy bilimlarni o‘zlashtiradi, kursning mohiyati haqida tasavvurga ega bo‘ladi.

“T” sxema asosida mustaqil faoliyatni tashkil etish.

+ (ha, ijobiy)	- (yo‘q, salbiy)

“Tuchunchalar tahlili” metodi

Metodning mohiyati. Ushbu uslub o‘quv predmeti mavzularini yodga olish, biron - bir mavzu bo‘yicha pedagog, tomonidan berilgan tuchunchalarga mustaqil

ravishda o'z izohlarini berish, shu orqali o'z bilimlarini tekshirib baholashga imkoniyat yaratishga yo'naltirilgan.

Metodning maqsadi. Mashg'ulotda o'tilgan mavzuni egallaganlik va mavzu bo'yicha tayanch tuchunchalarni o'zlashtirib olinganlik darajalarini aniqlash, o'z bilimlarini mustaqil ravishda erkin bayon eta olish, o'zlarining bilim darajalarini baholay olish, yakka va guruhlarda ishlay olish, safdoshlarining fikriga hurmat bilan karash, shuningdek o'z bilimlarini bir tizimga keltira olishga o'rgatish.

Metodning qo'llanishi: o'quv mashg'ulotlarining barcha turlarida (dars boshlanishi yoki dars oxirida, yoki o'quv predmetining biron bir bo'limi tugallanganda) o'tilgan mavzuni o'zlashtirilganlik darajasini baholash, takrorlash, mustahkamlash yoki oraliq va yakuniy nazorat o'tkazish uchun, shuningdek, yangi mavzuni boshlashdan oldin ta'lim oluvchilarning-bilimlarini tekshirib olish uchun mo'ljallangan. Ushbu uslubni mashg'ulot jarayonida yoki mashg'ulotning bir qismida yakka, kichik guruh hamda jamoya shaklida tashkil etish mumkin. Ushbu uslubdan uyga vazifa berishda ham foydalansa bo'ladi.

Mashg'ulotni o'tkazish tartibi:

- tinglovchilarni guruhlariga (sharoitga karab) ajratadi;
- tinglovchilar mashg'ulotni o'tkazishga qo'yilgan talab qoidalar bilan tanishtiriladi;
- tarqatma materiallar guruh a'zolariga tarqatiladi.
- tinglovchilar yakka tartibda o'tilgan mavzu yoki yangi mavzu bo'yicha tarqatma materialda berilgan tuchunchalar bilan tanishadilar;
- tinglovchilar tarqatma materialda mavzu bo'yicha berilgan tuchunchalar yoniga egallagan (yoki o'zlarining) bilimlari asosida (berilgan tuchunchalarni qanday tuchungan bo'lsalar shunday) izoh yozadilar (yakka tartibda);
- pedagog tarqatma materialda mavzu bo'yicha berilgan tuchunchalarni o'qiydi va jamoa bilan birgalikda har bir tuchunchaga to'g'ri izoxni belgilaydi yoki ekranda har bir tuchunchaning izohi berilgan slayd orqali (imkoni bo'lsa) tanishtiriladi;

- har bir tinglovchi to‘g‘ri javob bilan belgilangan javoblarning farqlarini aniqlaydilar, kerakli tuchunchaga ega bo‘ladilar, o‘z-o‘zlarini tekshiradilar, baholaydilar, shuningdek bilimlarini yana bir bor mustahkamlaydilar.

“Tuchunchalar tahlili” metodidan bir darsning o‘zida dars boshlanishida o‘tgan mavzuni takrorlash, mustahkamlash yoki yangi mavzu bo‘yicha o‘quvchilarning dastlabki bilimlari, qanday tuchunchalarni egallaganliklari va shu darsning oxirida bugungi mavzudan nimalarni bilib olganliklarini aniqlash uchun ham foydalanish mumkin

Tuchunchalar	mazmuni

“SWOT-tahlil” metodi

Metodning maqsadi: mavjud nazariy bilimlar va amaliy tajribalarni tahlil qilish, taqqoslash orqali muammoni hal etish yo‘llarini topish, bilimlarni mustahkamlash, takrorlash, baholash, mustaqil, tanqidiy fikrlashni, nostandart tafakkurni shakllantirishga xizmat qiladi.

S – (strength)	• kuchli tomolari
W – (weakness)	• zaif va kuchsiz tomonlari
O – (opportunity)	• imkoniyatlari
T – (threat)	• to'siqlar

Bu metod 1963 yilda Garvard universitetining professori Andryus tomonidan biznes siyosati muammolariga bag'ishlangan xalqaro konferensiyada birinchi marta taklif etilgan. Dastlab bu metod mavjud vaziyat haqidagi bilimlarni tizimlashtirish maqsadida qo'llangan. U o'rganilayotgan ob'ekt, vaziyat yoki jarayonning kuchli va zaif tomonlarini aniqlash, shuningdek, ob'ektni o'rab turgan tashqi muhit bilan bog'liq xavf xatarlarni aniqlashni o'z oldiga maqsad qilib qo'ygan. Bu metodni ta'lim jarayonida qo'llash o'quvchilarda tahlil qilish va xulosa chiqarish ko'nikma va malakalarini shakllantirish va kengaytirishga xizmat qiladi.

Metodni qo'llashga qo'yiladigan talablar - SWOT –universal tahlil metodini umumta'lim maktablarida qo'llash uchun pedagoglar ham, o'quvchilar ham ma'lum bir tayyorgarlikdan o'tgan bo'lishi, ya'ni bu metodning maqsadi, qo'llanilish holatlari haqida to'liq tasavvurga ega bo'lishi lozim. Bunda o'rganilayotgan ob'ekt yoki masalaga taalluqli bo'lgan ichki va tashqi faktorlarni ajratish, ijobiy va salbiy omillarni ajrata olish malakalari shakllangan bo'lishi talab etiladi. Shuningdek, tahlilini o'tkazish jarayonida ijtimoiy, siyosiy, madaniy muhitdagi o'zgarishlarni hisobga olish talab etiladi.

“Xulosalash” (Rezyume, Veer) metodi

Metodning maqsadi: Bu metod murakkab, ko'p tarmoqli, mumkin qadar, muammoli xarakteridagi mavzularni o'rganishga qaratilgan. Metodning mohiyati shundan iboratki, bunda mavzuning turli tarmoqlari bo'yicha bir xil axborot beriladi va ayni paytda, ularning har biri alohida aspektlarda muhokama etiladi. Masalan, muammo ijobiy va salbiy tomonlari, afzallik, fazilat va kamchiliklari, foyda va zararlari bo'yicha o'rganiladi. Bu interfaol metod tanqidiy, tahliliy, aniq mantiqiy

fikrlashni muvaffaqiyatli rivojlantirishga hamda tinglovchilarning mustaqil g'oyalari, fikrlarini yozma va og'zaki shaklda tizimli bayon etish, himoya qilishga imkoniyat yaratadi. "Xulosalash" metodidan ma'ruza mashg'ulotlarida individual va juftliklardagi ish shaklida, amaliy va seminar mashg'ulotlarida kichik guruhlardagi ish shaklida mavzu yuzasidan bilimlarni mustahkamlash, tahlil qilish va taqqoslash maqsadida foydalanish mumkin.

Metodni amalga oshirish tartibi:

- pedagog ishtirokchilarni 5-6 kishidan iborat kichik guruhlariga ajratadi;
- dars maqsadi, shartlari va tartibi bilan ishtirokchilarni tanishtirgach, har bir guruhga umumiy muammoni tahlil qilinishi zarur bo'lgan qismlari tushirilgan tarqatma materiallarni tarqatadi;
- har bir guruh o'ziga berilgan muammoni atroflicha tahlil qilib, o'z mulohazalarini tavsiya etilayotgan sxema bo'yicha tarqatmaga yozma bayon qiladi;
- navbatdagi bosqichda barcha guruhlar o'z taqdimotlarini o'tkazadilar. Shundan so'ng, pedagog tomonidan tahlillar umumlashtiriladi, zaruriy axborotlar bilan to'ldiriladi va mavzu yakunlanadi.

«FSMU» metodi

Metodning maqsadi: Mazkur metod ishtirokchilardagi umumiy fikrlardan xususiy xulosalar chiqarish, taqqoslash, qiyoslash orqali axborotni o'zlashtirish, xulosalash, shuningdek, mustaqil ijodiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Mazkur metoddan ma'ruza mashg'ulotlarida, mustahkamlashda, o'tilgan mavzuni so'rashda, uyga vazifa berishda hamda amaliy mashg'ulot natijalarini tahlil etishda foydalanish tavsiya etiladi.

Metodni amalga oshirish tartibi:

- qatnashchilarga mavzuga oid bo'lgan yakuniy xulosa yoki g'oya taklif etiladi;
 - har bir ishtirokchiga FSMU metodining bosqichlari yozilgan qog'ozlarni tarqatiladi;
 - ishtirokchilarning munosabatlari individual yoki guruhiiy tartibda taqdimot qilinadi.

FSMU tahlili qatnashchilarda kasbiy-nazariy bilimlarni amaliy mashqlar va mavjud tajribalar asosida tezroq va muvaffaqiyatli o'zlashtirilishiga asos bo'ladi.

VENN DIAGRAMMASI

Venn diagrammasi- 2 va 3 jihatlarni hamda umumiy tomonlarini solishtirish yoki taqqoslash yoki qarama-qarshi qo'yish uchun qo'llaniladi.

Tizimli fikrlash, solishtirish, taqqoslash, tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Tinglovchilar:

1) kichik gurlarda Venn diagrammasini tuzadilar va kesishmaydigan joylarida rivojlangan davlatlar ta'lim tizimiga oid fikrlarini oydinlashtirib olib, to'ldiradilar;

2) juftliklarga birlashadilar, o'zlarining diagrammalarini taqqoslaydilar va to'ldiradilar;

3) doiralarning kesishuvchi joyida ikki doira uchun umumiy bo'lgan fikrlar ro'yxatini tuzadi;

4) ish natijalarining taqdimoti

Test savollari

1. O‘zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo‘yladigan Davlat talablarining 4- sohasi qaysi javobda to‘g‘ri berilgan?

- a) Bilish jarayonini rivojlanishi;
- b) “Jismoniy rivojlanish va sog‘lom turmush tarzining shakllanishi” sohasiga;
- d) Ijtimoiy hissiy rivojlanish sohasiga
- e) Ijodiy rivojlanish sohasiga

2. O‘zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo‘yladigan Davlat talablarining 5-sohasi qaysi javobda to‘g‘ri berilgan?

- a) Ijodiy rivojlanish;
- b) “Jismoniy rivojlanish va sog‘lom turmush tarzining shakllanishi”
- d) “Bilish jarayonining rivojlanishi”
- e) Ijtimoiy hissiy rivojlanish

3. Nutq, muloqot, o‘qish va yozish malakalari sohasining kichik sohalari nechta?

- a) 3 ta; b) 5 ta; c) 4 ta; d) 2 ta;

4. ”Ilk qadam” qanday dastur?

- a) davlat o‘quv dasturi; b) Ishchi dastur
- d) Variativ dastur e) Tayanch dastur

5. “Ilk qadam” Davlat o‘quv dasturi qaysi hujjat asosida ishlab chiqilgan?

- a) Ilk maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo‘yladigan davlat talablari;
- b) MTT Nizom asosida ishlab chiqilgan
- d) O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Kontsepsiya asosida ishlab chiqilgan

e) Ta’lim to‘g‘risidagi Qonun asosida ishlab chiqilgan

6. Dasturdan qayerlarda foydalaniladi?

a) davlat va nodavlat ta’lim tashkilotlarida, mehribonlik uylari, boshlang‘ich majburiy ta’lim, boshqaruv organlari tashkilotlari;

- b) Ixtisoslashtirilgan MTT
- d) Savodxonlik markazlari
- e) Mehribonlik uylari.

7. Maktabgacha yoshdagi (6-7 yosh) bolaning tayanch kompetensiyasi qaysi?

- a) kommunikativ, o‘yin, ijtimoiy, bilish kompetensiyalari
- b) Bola kompetensiyalari
- d) Kichik soha, rivojlanish sohasi
- e) Ijodiy rivojlanish

8. Qaysi dastur ta’limda alohida ehtiyojga ega bo‘lgan bolalar uchun mo‘ljallangan?

- a) ”Ilk qadam” Davlat o‘quv dasturi; b) Bolajon tayanch dasturi
- d) Bilimdon dasturi e) Savodga tayyorlash

9. "Ilk qadam" o'quv-tarbiyaviy jarayonda rejalashtirishning qanday turlari qo'llaniladi?

- a) yillik, oylik, haftalik;b) kunlik haftalik
- d) yillik e) oylik

10. MTTning maqsad va vazifalari nimalardan iborat?

- a) o'quv-tarbiyaviy faoliyatini tashkil qilish va amalga oshirish;
- b) bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash
- d) bolalarni savodga tayyorlash
- e) bolalarni ijodiy rivojlantirish

11. Maktabgacha ta'lim tashkilotida o'quv yili qanday tashkil etiladi?

- a) 2-sentabrdan 31-maygacha;b) Yil davomida
- d) 2-sentabrdan 1-dekabrgacha e) Har oyda 12- 13

12. Bolaning rivojlanish xaritasi asosida yil davomida necha marta kuzatuv jarayoni tashkil etiladi?

- a) 3 marta (sentabr, dekabr, may oyida);
- b) Har chorakda
- d) Har oyda
- e) Bir yilda bir marotaba

13. Oraliq kuzatuvning maqsadi nima?

- a) Kuzatishning maqsadi bolalar uchun tanlangan metodikaning to'g'riligini belgilash va rivojlanish dinamikasini aniqlashdan iboratdir;
- b) Bolalar tomonidan bajarilgan topshiriqlarni bajarish
- d) Kuzatish va baholash
- e) Kuzatishdan maqsad bolalar bilimini tahlil qilish

14. O'zbekiston Respublikasi ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan davlat talablari qanday sohalar bo'yicha belgilanadi ?

- a) jismoniy rivojlantirish sog'lom turmush tarzini shakllantirish; ijtimoiy-hissiy rivojlantirish; nutq, muloqot, o'qish va yozish malakalari; bilish jarayonining rivojlanishi; ijodiy rivojlanish.
- b) jismoniy rivojlantirish, o'z-o'ziga xizmat va gigiena ijtimoiy-hissiy rivojlantirish nutqi, o'qish va savodga tayyorgarligi Bilish jarayoni, atrof olam to'g'risidagi bilimga ega bo'lish va uni anglash
- d) badiiy adabiyotlar bilan tanishtirish va badiiy estetik rivojlantirish. nutqi, o'qish va savodga tayyorgarligi
- e) jismoniy rivojlantirish, madaniy gigienik ko'nikmalarni shakllantirish ijtimoiy-kommunikativ rivojlantirish; bilish jarayonini rivojlantirish; badiiy estetik qobiliyatlarni rivojlantirish

15. Bilish jarayonining rivojlanishi sohasining kichik sohalarini belgilang.

- a) Intellektual anglash malakalari; elementar matematik malakalar; tadqiqiy bilish va samarali refleksif faoliyat
- b) Atrof olambilan tanishtirish; tabiat bilan tanishtirish; elementar matematika
- d) Elementar matematik ko'nikmalar, badiiy ijodiy qobiliyat; badiiy estetik rivojlantirish

e) jismoniy rivojlantirish, madaniy gigienik ko'nikmalarni shakllantirish ijtimoiy-kommunikativ rivojlantirish; bilish jarayonini rivojlantirish; badiiy estetik qobiliyatlarni rivojlantirish

16. Ijtimoiy hissiy rivojlanish sohasining kichik sohalarini belgilang

a) "Men" konsepsiyasi; hissiyotlar va ularni boshqarish; ijtimoiylashuv, kattalar va tengdoshlar bilan muloqot;

b) Kattalar bilan muloqot; tengdoshlar bilan muloqot; "Men" Konsepsiyasi

d) "Men" konsepsiyasi, hissiy rivojlanish, o'zini himoya qilish, o'zini anglash malakalari

e) Kattalar va tengdoshlar bilan muloqot, Men kontsepsiyasi, Hissiy rivojlanish

17. O'zbekiston Respublikasi ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan davlat talablari maqsadini belgilang.

a) mamlakatda o'tkazilayotgan ijtimoiy-iqtisodiy islohotlarni, xorijiy mamlakatlar ilg'or tajribasi hamda ilm-fan yutuqlari va zamonaviy informatsion kommunikativ texnologiyalarni inobatga olgan holda maktabgacha ta'lim tizimida ma'nan mukammal va intellektual rivojlangan shaxsni tarbiyalashdir.

b) ta'lim-tarbiya jarayoniga pedagogik va zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish;

d) bolalar rivojlanishida individual farqlanishlar mavjudligi sababli, har bir bolaga moslashuvchan bo'lib, individual variativlik asosida yondashish.

e) maktabgacha ta'lim tizimida ma'nan mukammal va intellektual rivojlangan shaxsni tarbiyalashdir.

18. O'zbekiston Respublikasi ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan davlat talablarining vazifalari

a) maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishi, ta'lim-tarbiyasi mazmuni va sifatiga qo'yiladigan talablarni belgilash;

b) bolani o'zi haqidagi anglangan tasavvurlari tizimi, uning refleksiv faoliyatini bir qismi

d) xorijiy mamlakatlar ilg'or tajribasi hamda ilm-fan yutuqlari va zamonaviy informatsion kommunikativ texnologiyalarni inobatga olgan

e) bolalarning alohida ta'lim ehtiyojlari va individual imkoniyatlarini inobatga olgan holda ta'lim va tarbiya olinishini teng ta'minlovchi jarayon;

19. O'zbekiston Respublikasi ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan davlat talablari qaysi tashkilotlar bilan kelishilgan

a) Vazirlar Mahkamasi qoshidagi ta'lim sifatini nazorat qilish davlat inspeksiyasi, Sog'liqni saqlash vazirligi, Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi, O'zbekiston standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish agentligi va «Oila» Respublika ilmiy-amaliy markazi bilan kelishilgan.

b) O'zbekiston standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish agentligi

d) Maktabgacha ta'lim muasasalari rahbar va mutaxassislarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish instituti

e) O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi

20. Integratsiyaga berilgan to'g'ri ta'rifni ko'rsating

a) bola ta'limi va rivojlanishidagi mazmun tarkibiy qismlari o'rtasidagi bog'liqlik;

b) bola rivojlanishidagi aniq bir yo'nalishlar

d) maktabgacha yoshdagi bolalar qiziqishi, iqtidori, individual ruhiy va jismoniy xususiyatlari, madaniy ehtiyojlari

e) bolalarning alohida ta'lim ehtiyojlari va individual imkoniyatlarini inobatga olgan holda ta'lim va tarbiya olinishini teng ta'minlovchi jarayon;

21. Refleksiv faoliyatga berilgan to'g'ri ta'rifni ko'rsating

a) bolada o'z tushunchalari va xatti-harakatlarini anglash va mustaqil tahlil qilishi asosida xulosalar shakllanishi jarayoni

b) bolalarda kutilayotgan bilim, ko'nikma va malakalar ko'rsatkichi;

d) sohaning kichik guruhlar. Asosiy sohalarning kichik sohasi rivojlanishning ma'lum bir tomonlarini o'z ichiga qamrab oladi va ularning aniq bir yo'nalishini ko'rsatib beradi;

e) inson tanasi tuzilishi, ruhiyati va xulqida biologik jarayonlar hamda atrof muhit ta'sirida ro'y beradigan o'zgarishlar

22. "Ilk qadam" maktabgacha ta'lim muasasalari davlat o'quv dasturi qachon tasdiqlangan

a) O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligining 2018-yil 7-iyuldagi 4-son hay'at yig'ilishi qarori

b) O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligining 2018-yil 18-iyundagi 1-son hay'at yig'ilishi qarori

d) Adliya vazirligining 2018-yil 3-yuldagi 3032-son

e) Adliya vazirligining 2017-yil 19-iyuldagi 2898-son

23. "Ilk qadam" maktabgacha ta'lim muasasalari davlat o'quv dasturining tuzilishi kursatilgan qatorni belgilang.

a) Umumiy qoidalar, MTT ta'lim jarayonining maqsad va tamoyillari, maktabgacha yoshdagi bolalarga ta'lim berishda kompetentsiyaviy yondashuv, o'quv tarbiyaviy faoliyat, bolaning rivojlanish sohalari bo'yicha yutuqlari, rivojlantiruvchi muhitni tashkil qilish, ilovalar

b) Maktabgacha yoshdagi bolalarga ta'lim berishda kompetentsiyaviy yondashuv O'quv-tarbiyaviy faoliyat

d) MTT ta'lim jarayonining maqsad va tamoyillar Bolaning rivojlanish sohalari bo'yicha yutuklari, Rivojlantiruvchi muhitni tashkil qilish

e) Bolaning rivojlanish sohalari bo'yicha yutuqlari, Rivojlantiruvchi muhitni tashkil qilish yakuniy qoidalar

24. Maktabgacha ta'lim tashkilotining katta guruhida haftada nechta mashg'ulot rejalashtirilgan?

a) 17ta b) 10ta d) 12ta e) 15ta

25. Maktabgacha ta'lim tashkilotining tayyorlov guruhida haftada nechta mashg'ulot rejalashtirilgan?

a) 18ta b) 10ta d) 12ta e) 15ta

26. Maktabgacha ta'lim tashkilotining kichik guruhida haftada nechta mashg'ulot rejalashtirilgan?

a) 12ta b) 10ta d) 14ta e) 15ta

27. Maktabgacha ta'lim tashkilotining o'rta guruhida haftada nechta mashg'ulot rejalashtirilgan?

a) 14ta b) 10ta d) 12ta e) 15ta

28. Maktabgacha ta'lim tashkilotida yozgi sog'lomlashtirish davrini belgilang.

a) 1-iyundan -31-avgustgacha b) 25-maydan -30-avgustgacha

d) 2-maydan e) 30-iyulgacha

29) Vazirlar Mahkamasining "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida 802-sonli" qarori qachon qabul qilingan?

A)2019-yil 19 –dekabrda B)2020-yil 22-dekabrda C)2022-yil 22-dekabrda

30) Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarni rivojlantirish va maktab ta'limiga tayyorlash necha bosqichni amalga oshiriladi?

A)3 bosqichda B)4 bosqichda C)5 bosqichda

31) Yetakchi mutaxassislarning fikriga ko'ra, " Maktabga tayyorgarlik" tushunchasi bolani maktabga tayyorlashning quyidagi yo'nalishlarni o'z ichiga oladi?

A) shaxsiy (ruhiy), aqliy, maxsus tayyorgarlik, jismoniy

B) shaxsiy (ruhiy), intellektual, aqliy

C) jismoniy, intellektual, maxsus tayyorgarlik

32) Necha yoshli bolaning maktab ta'limiga tayyorligini aniqlashda maktabgacha yoshdagi bolalar ta'lim-tarbiyasi bilan shug'ullanuvchilar asosiy shart hisoblanmish – bolaning maktabga tayyorligi maktabgacha va maktab davridagi hayot tarzi hamda faoliyati uchun ko'prik vazifasini o'tashini, oila yoki maktabgacha ta'lim tashkilotdagi ta'lim-tarbiya sharoitlarida maktab ta'limiga ozorsiz o'tkazishni ta'minlash zarurligini hisobga olishlari lozim?

A) 4-5 yoshli B) 6-7 yoshli C) 5-6 yoshli

33) Maktabga axloqiy-irodaviy tayyorgarlikning tarkib topishida, shuningdek, katta maktabgacha ta'lim yoshidagi bola shaxsiy xulq-atvoridagi qanday xususiyatlar ahamiyatlidir?

A) mustaqillik, intizomlilik B) uyushganlik, intizomlilik C) barcha javoblar to'g'ri

34) Qanday tayyorgarlik bolaning sog'lomligi, harakat ko'nikmalari va sifati, qo'l mushaklari va ko'rish-motor muvofiqligi rivojlanganligi bilan izohlanadi.

A) axloqiy -irodaviy tayyorgarlik B) jismoniy tayyorgarlik C) aqliy tayyorgarlik

35) Matematik tasavvurlarni shakllantirish uchun olib boriladigan asosiy ish shakli.....

A. mehnat. B) Mashg'ulot C) O'yin

36) Bolalarni aktiv faoliyatini yangi materiallar bilan ishlash va o'tilgani takrorlash uchun tashkil qilinadi.

A) Sayr B) Mashg'ulot C) O'yin

37) Maktab ta'limiga tayyorlash yo'nalishlari to'g'ri berilgan qatorni toping.

A) Jismoniy B) Shaxsiy C) Aqliy va maxsus tayyorgarlik

38) “Bolalarni boshlang‘ich ta’limiga majburiy bir yillik tayyorlash tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” Hukumat qarori nechinchi sonli qaror?

A) 321-sonli qaror B)155-sonli qaror C)132-sonli qaror

39) Bolalarni boshlang‘ich ta’limiga majburiy bir yillik tayyorlov guruhlarida bolalarning bo‘lish vaqti necha soatni tashkil etadi?

A) 4-5 soatni B) 3-4 soatni C) 2-3soatni

40) Bolalarni boshlang‘ich ta’limiga majburiy bir yillik tayyorlov guruhlarida ta’lim -tarbiya jarayoni necha smenada tashkil etiladi?

A) 1smenada B) 2 yoki 3smenada C) 1 yoki 2smenada

40) Bolalarni boshlang‘ich ta’limiga majburiy bir yillikka tayyorlov guruhlarida bolalar soni necha nafardan oshmasligi kerak?

A) 25 nafardan B) 30 nafardan C) 28 nafardan

41) 2024-2025 o‘quv yiliga kelib 6 yoshdagi bolalar maktabgacha ta’lim bilan necha foiz qamrab olinadi?

A) 80 foiz B) 90 foiz C)100 foiz

42) Tayyorlov guruhlarini xonalari mebel, anjomlar, o‘quv – metodik, rivojlantiruvchi o‘yinlar va o‘yinchoqlar bilan ta’minlash qancha muddatda amalga oshiriladi?

A) 2 oy muddatda B) 1 oy muddatda C) 3 oy muddatda

43) Bolalarni boshlang‘ich ta’limiga majburiy bir yillikka tayyorlash tizimiga necha yoshli bolalar qabul qilinadi?

A) 6-7 yoshli B) 5-7 yoshli C) 5-6 yoshli

44) Maktabgacha yoshdagi bolalarni o‘qish va savodga tayyorlash mashg‘ulotlarida nimalar o‘rgatiladi?

A. Tovushlarni to‘g‘ri talaffuz etish

B. Jarangli va jarangsiz tovushlarni ajratishga o‘rgatish

C. Fonematik idrokni va tasavvurlarni rivojlantirish

D. Barchasi to‘g‘ri

45) Bolalarni savodga tayyorlashda matematik o‘yinlar nimalar rivojlanishiga ta’sir etadi?

A) Bilimni boyitishga

B) Aqliy faoliyatni o‘stirish

C) Bola hayotini rivojlantirish

46) Bola indikator atamasining ma’nosi nima?

A) Ko‘rsatkichlari B) Miqdori C) O‘lcham

47) Nutq,muloqot,o‘qish va yozish malakalari sohasi qanday kichik sohalarga bo‘linadi?

A) Nutq va til, yirik motorika

B) O‘qish malakalari,yirik motorika

C) Nutq va til,o‘qish malakalari, qo‘l barmoqlari mayda matorikasi.

48) Bolalarni savodga tayyorlash mashg‘ulotlarida o‘rgatiladigan mashg‘ulotlar to‘g‘ri berilgan qatorni toping?

A) Kuylash, yurish, o‘qish

B) O‘qish, yozish,jismoniy mashqlar

- C) Chizish,yozish,yugurish malakalari
- 49) Bolalarni savodga tayyorlashda harflarni yozilishi qaysi guruhdan boshlab o'rgatiladi?
- A) O'rta guruh B) Tayyorlov C) Katta guuh
- 50) O'qish malakalarini egallash nomli kichik sohada qanday talablar qo'yiladi?
- A) Bola bosma materiallarga qiziqish bildiradi
B) Harflar va ramzlarni ajrata oladi
C) Oddiy tahlil va sintez qilish ko'nikmalari rivojlantirish
- 51) Bolalarni savodga tayyorlash haftada necha marotaba o'tkaziladi?
- A) 1 marta B) 3 marta C) 2 marta
- 52) 5 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan bolalarning nutq muloqot o'qish va yozish malakalari sohasi rivojlanishiga qanday talablar qo'yiladi?
- A) Tinglash va tushunish,tahlil va sintez ko'nikmalari
B) Ijodiy hikoya
C) Lug'atni faollashtirish
- 53) Shaxsga yo'naltirilgan pedagogik yondashuv nechanchi asrga paydo bo'lgan
- A) XIX asr B) XX asr C) XX asr o'rtalari D) XX asr boshi
- 54) Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv g'oyasi hayot yo'llarini tanlash erkinligini ta'minlaydigan shunday individual ijodiy faoliyatni tashkil etishdan iborat bu fikr kimga tegishli
- A) Komenskiy B) R. Ouen C) E. Bondarevskaya D) Ushinskiy
- 55) bolaning jamiyat hayotiga kirishining , uning ulg'ayishi turli xil turmush tarzini rivojlantirish
- A) Individuallik B) Ijtimoiylashuv C) Shaxs D) Rivojlanish
- 56) MTTda o'quv tarbiyaviy faoliyat qachondan qachongacha davom etadi?
- A) Iyun - avgust B) Sentabr- may C) May - sentabr
- 57) Boshlang'ich ta'limga bir yillik majburiy tayyorlov guruhlari qaysi dastur asosida o'qitiladi?
- A) "Bolajon" B) "Ilk qadam" C) "Ilm yo'li"
- 58) 0-7 yoshli bolalarning qay darajada rivojlanganligi va egallagan yutuqlarini baholab boruvchi talablar bo'lib ular bilim, malaka va ko'nikmalar rivojlanishining ko'rsatkichlarini belgilaydigan hujjat nima deb nomlanadi?
- A) Davlat talablari B) Ilk qadam C) Ta'lim to'g'risidagi qonun
- 59) Davlat talablarida nechta rivojlanish sohasi bor?
- A) 3 B) 4 C) 5
- 60) Davlat talablari tarkibiga kiruvchi 5ta rivojlanish sohalarining vazifasi nima?
- A) 0 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan bolalarning o'z-o'ziga hizmat ko'nikmalarini shakllantirish
B) nutq, o'qish va savodga tayyorlash darajasini oshirish
C) Atrof-olam haqidagi tushunchalarni va qo'yilgan talablarni egallash
- 61) 5 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan bolalarning nutq,muloqot, o'qish va yozish malakalari sohasi rivojlanishiga qanday talablar qo'yiladi?

- A) Bolalar nutqini tinglash va tushunish qobiliyatiga ega bo'ladi
 B) bola so'zlashish va muloqot qilishga qodir bo'ladi
 C) oddiy tahlil va sintez qilish ko'nikmalari oshadi
- 62) Bola nutqining rivoji ko'p jihatdan nimalarga bog'liq?
 A) ruhiyatiga
 B) sog'lom tetik o'sishiga
 C) axloqiy sifatlarga, qo'llanmalarining monandligiga
- 63) Bolalarning faolligi qanday tajribani o'zlashtirishga yordam beradi?
 A) ijtimoiy tarixiy
 B) amaliy tajriba
 C) og'zaki nutqini
- 64) Maktabgacha ta'lim tashkilotida bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashda nutq va savodga o'rgatishda qanday ishlar amalga oshiriladi?
 A) tovushlarni to'g'ri talaffuz qilish
 B) unli va undosh tovushlar haqida tushuncha berish
 C) gapni so'zlarga bo'lish, so'zni bo'g'inlarga bo'lish
- 65) Mashg'ulot ishlanmasida nimalar yoritiladi?
 A) mavzuning maqsad vazifalari
 B) kutilayotgan natijalari
 C) kerakli jihozlar mashg'ulotning borishi
- 66) Yozish jarayonida bola nimalarni o'zlashtiradi?
 A) ruchka, qalamni to'g'ri ushlashni
 B) daftarni to'g'ri quyishni
 C) harf yozishda daftar chiziqlari, ular bo'ylab qulni xarakatlantirishni
- 67) Maktabgacha yosh oxiriga kelib ixtiyoriy diqqat rivojlanadi. Diqqat barqarorligi nechi daqiqa hisoblanadi.
 A) 15-20 daqiqa B) 20-24 daqiqa C) 10-15 daqiqa
- 68) Ixtiyoriy xotiraga ta'rif berib.
 A) Ixtiyoriy xotira bola o'zi mustaqil ravishda maqsadni belgilaganda sezish, idrok qilish va eslash holatlarda namoyon bo'ladi.
 B) Ixtiyoriy xotira bola o'zi mustaqil ravishda maqsadni belgilaganda eshitish, sezish, xotira soda namoyon bo'ladi.
 C) Ixtiyoriy xotira bola o'zi mustaqil ravishda maqsadni belgilaganda eslab qolish va eslash holatlarda namoyon bo'ladi.
- 69) 6-7 yoshli bolalarning so'z boyligi taxminan nechta so'zgacha boyib boradi.
 A) 3000 B) 3500 C) 4000
- 70) 7 yoshlarga kelib bolada maktabgacha bo'lgan yosh davri tugaydi. Bu davrdagi asosiy ko'nikmalar sanaladi.
 A) bola tomonidan odam turmush madaniyati predmentlari va narsalar dunyosining o'zlashtirilishi; boshqa kishilar bilan pozitiv muloqot qila olish qobiliyati.
 B) bola tomonidan matematik tasavvurlar, syujetli rollar, pozitiv muloqot qila olish qobiliyati.

C) bola tomonidan matematik tasavvurlar, qurish yasash, syujetli, tevarak olamni bilish va maktaga tayyorlash ko'nikmakari

71) Bola hayotining qaysi yillarida harakatlar rivojlanishi shifokor-pedagoglar hamkorligida tekshiriladi.

A) 1-2 yillari B) 1-3yillari C) 3-4 yillari

72) Bola yoshidan oshgach, o'sing qaysi davri tugaydi.

A) Maktabgacha yosh davri B) Ilk yosh davri C) Go'daklik

73) 2024-2025 o'quv yiliga kelib 6 yoshdagi bolalar maktabgacha ta'lim bilan necha foiz qamrab olinadi?

A) 80 foiz B) 90 foiz C) 100 foiz

74) Yetakchi mutaxassislarning fikricha "Maktabga tayyorgarlik" tushunchasi bolani maktabga tayyorlashning quyidagi yo'nalishlarini o'z ichiga oladi....

A) aqliy, axloqiy, jismoniy, ruhiy tayyorgarlik;

B) maxsus, shaxsiy, aqliy tayyorgarlik;

C) Shaxsiy(ruhiy), aqliy, maxsus tayyorgarlik.

75) Bolaning jismoniy tayyorgarligi.....

A)...bolaning jismonan sog'lomligini, harakat sifatleri va ko'rish motor muvofiqligi rivojlanganligi bilan izohlanadi;

B)... bolaning sog'lomligi, harakat ko'nikmalari va sifatleri, qo'l mushaklari va ko'rish motor muvofiqligi rivojlanganligi bilan izohlanadi;

C) ...bolaning sezgi a'zolari, ko'rish, eshitish, his qilish, qo'l mushaklari va psixik rivojlanishi izohlanadi;

D) ...bolaning psixik, ruhiy, ko'rish, eshitish qobiliyatlarining rivojlanganlik darajasi bilan izohlanadi.

76) Maktabga axloqiy irodaviy tayyorgarlikning tarkib topishida, shuningdek, katta maktabgacha ta'lim yoshidagi bola shaxsiy xulq-atvoridagi qaysi xususiyatlari ahamiyatlidir?

A) aqliy, intizomlilik, uyushganlik

B) uyushganlik, intizomlilik, psixalogik jihatdan rivojlanganlik;

C) mustaqillik, uyushganlilik, intizomlilik;

D) mustaqillik, intizomlilik, axliy.

77) Bolaning qaysi tayyorgarligi atrof-muhitga, kattalar, tengdoshlariga, o'simliklar dunyosiga, tabiiy hodisalarga munosabati, shaxsiy madaniyatining shakllanganligini nazarda tutadi.

A) aqliy ruhiy B) shaxsiy C) jismoniy D) axloqiy va aqliy

78) Bolaning qaysi tayyorgarligi obrazli va mantiqiy fikrlashi, bilimga qiziqishi, mustaqilligi, o'z o'zini nazorat qilishi hamda, o'quv faoliyatini kuzatish, eshitish, eslab qolish, solishtirish kabi asosiy turlarini bilishni o'z ichiga oladi.

A) aqliy B) estetik C) jismoniy D) shaxsiy (ruhiy)

79) Zamonaviy psixalogik pedagogik adabiyotlarda tayyrgarlik tushunchasi bola shaxsining rivojlantirish tarzida aniqlanadi va 2 ta o'zaro jihatlar tarzida ko'rib chiqiladi ular qaysilar?

A) Maxsus tayyorgarlik va mustaqil o'qishga tayyorgarlik

B) Maktabga o'qishga umumiy psixalogik tayyorgarlik va maxsus tayyorgarlik

C) Psixalogik tayyorgarlik va umumiy tayyorgarlik

- D) umumiy psixologik tayyorgarlik va maktabga umumiy tayyorgarlik
- 80) Maktabga o'qishga tayyorgarlik qanday aniqlanadi?
- A) Maktabgacha ta'lim tashkiloti va oilada maktabgacha tarbiya yoshidagi bolaga qo'yiladegan talablar orqali aniqlanadi.
- B) Bolaning MTTdagi tayyorgarlik faoliyatlari orqali aniqlanadi.
- C) Bolaning oilaviy muhiti va Maktabgacha ta'lim tashkiloti muhiti orqali aniqlanadi.
- D) Bolaning yosh xususiyatlari orqali aniqlanadi.
- 81) Bola maktabga aqliy tayyorgarligining tarkibiy qismi bu..
- A) bola bilish faoliyatini muayyan darajada rivojlangan bo'lishi.
- B) bola aqliy faoliyatining muayyan darajada rivojlangan bo'lishi
- C) bola ruhiy faoliyatning yetarli darajada rivojlangan bo'lishi
- D) bola axloqiy faoliyatini yetarli darajada bo'lishidir.
- 82) Yetakchi mutaxassislarning fikricha, "Maktabga tayyorgarlik" tushunchasi bolani maktabga tayyorlashning quyidagi yo'nalishlarini o'z ichiga oladi....
- A) aqliy, axloqiy, jismoniy, ruhiy tayyorgarlik;
- B) maxsus, shaxsiy, aqliy tayyorgarlik;
- C) aqliy, ruhiy, jismoniy, shaxsiy tayyorgarlik;
- D) shaxsiy(ruhiy), aqliy, maxsus tayyorgarlik.
- 83) Bolaning jismoniy tayyorgarligi.....
- A) ...bolaning jismonan sog'lomligini, harakat sifatlari va ko'rish motor muvofiqligi rivojlanganligi bilan izohlanadi;
- B) ... bolaning sog'lomligi, harakat ko'nikmalari va sifatlari, qo'l mushaklari va ko'rish motor muvofiqligi rivojlanganligi bilan izohlanadi;
- C) ..bolaning sezgi a'zolari, ko'rish, eshitish, his qilish, qo'l mushaklari va psixik rivojlanishi izohlanadi;
- D) ...bolaning psixik, ruhiy, ko'rish, eshitish qobiliyatlarining rivojlanganlik darajasi bilan izohlanadi.
- 84) Maktabga axloqiy irodaviy tayyorgarlikning tarkib topishida, shuningdek, katta maktabgacha ta'lim yoshidagi bola shaxsiy xulq-atvoridagi qaysi xususiyatlari ahamiyatlidir?
- A) aqliy, intizomlilik, uyushganlik
- B) uyushganlik, intizomlilik, psixologik jihatdan rivojlanganlik;
- C) mustaqillik, uyushganlilik, intizomlilik;
- D) mustaqillik, intizomlilik, aqliy.
- 85) Bolaning qaysi tayyorgarligi atrof-muhitga, kattalar, tengdoshlariga, o'simliklar dunyosiga, tabiiy hodisalarga munosabati, shaxsiy madaniyatining shakllanganligini nazarda tutadi.
- A) aqliy ruhiy B) shaxsiy C) jismoniy D) axloqiy va aqliy
- 86) Bolaning maktabga tayyorgarligi necha yoshni o'z ichiga oladi?
- A) 3-4 yosh B) 4-6yosh C) 6-7yosh D) 5-7yosh
- 87) Bolaning qaysi tayyorgarligi obrazli va mantiqiy fikrlashi, bilimga qiziqishi, mustaqilligi, o'z o'zini nazorat qilishi hamda, o'quv faoliyatini kuzatish, eshitish, eslab qolish, solishtirish kabi asosiy turlarini bilishni o'z ichiga oladi.
- A) aqliy B) estetik C) jismoniy D) shaxsiy (ruhiy)

88) Zamonaviy psixologik-pedagogik adabiyotlarda tayyorgarlik tushunchasi bola shaxsining rivojlantirish tarzida aniqlanadi va nechta o'zaro jihatlar tarzida ko'rib chiqiladi?

A) 3ta B) 5 ta C) 6ta D) 2ta

89) Zamonaviy psixologik pedagogik adabiyotlarda tayyorgarlik tushunchasi bola shaxsining rivojlantirish tarzida aniqlanadi va 2 ta o'zaro jihatlar tarzida ko'rib chiqiladi ular qaysilar?

A) maxsus tayyorgarlik va mustaqil o'qishga tayyorgarlik

B) maktabga o'qishga umumiy psixologik tayyorgarlik va maxsus tayyorgarlik

C) psixologik tayyorgarlik va umumiy tayyorgarlik

D) umumiy psixologik tayyorgarlik va maktabga umumiy tayyorgarlik

90) Maktabga o'qishga tayyorgarlik qanday aniqlanadi?

A) Maktabgacha ta'lim tashkiloti va oilada maktabgacha tarbiya yoshidagi bolaga qo'yiladigan talablar orqali aniqlanadi.

B) Bolaning Maktabgacha ta'lim tashkilotidagi tayyorgarlik faoliyatlari orqali aniqlanadi.

C) Bolaning oilaviy muhiti va Maktabgacha ta'lim tashkiloti muhiti orqali aniqlanadi.

D) Bolaning yosh xususiyatlari orqali aniqlanadi.

91) Bola maktabga aqliy tayyorgarligining tarkibiy qismi bu..

A) bola bilish faoliyatini muayyan darajada rivojlangan bo'lishi.

B) bola aqliy faoliyatining muayyan darajada rivojlangan bo'lishi

C) bola ruhiy faoliyatning yetarli darajada rivojlangan bo'lishi

D) bola axloqiy faoliyatini yetarli darajada bo'lishidir.

92)xalqning orzu-umidlari vatanparvarlik, insonparvarlik o'ziga xos shaklda aks etgan.

A. Maqol B. Matal C. Ertak D. Alla

93) Maktabgacha yoshdagi bolalar kitobxonligida kimlar katta rol o'ynaydi?

A. Ota-onalar B. Tarbiyachilar C. A va B javoblar D. O'qituvchilar

94) Folklor so'zining ma'nosi?

A. Xalq donoligi B. Adabiyot C. So'z san'ati D. Og'zaki ijod

95) Folklor atamasi birinchi marta nechanchi yilda qo'llanilgan?

A. 1840 B. 1842 C. 1846 D. 1848

96) - folklorning jonli yashash tarzi

A. Variantlilik B. An'anaviylik C. Ertak D. Matal

97) Folklorshunoslik fani nechta tarmoqdan tashkil topgan?

A. 4 B. 5 C. 3 D. 2

97) Bolaning qaysi tayyorgarligi atrof-muhitga, kattalar, tengdoshlariga, o'simliklar dunyosiga, tabiiy hodisalarga munosabati, shaxsiy madaniyatining shakllanganligini nazarda tutadi.

A) aqliy ruhiy B) shaxsiy C) jismoniy D) axloqiy va aqliy

98) Bolaning qaysi tayyorgarligi obrazli va mantiqiy fikrlashi, bilimga qiziqishi, mustaqilligi, o'z o'zini nazorat qilishi hamda, o'quv faoliyatini kuzatish, eshitish, eslab qolish, solishtirish kabi asosiy turlarini bilishni o'z ichiga oladi.

A) aqliy B) estetik C) jismoniy D) shaxsiy (ruhiy)

99) 5 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan bolalarning nutq, muloqot, o'qish va yozish malakalari sohasi rivojlanishiga qanday talablar qo'yiladi?

- A) Bolalar nutqini tinglash va tushunish qobiliyatiga ega bo'ladi
- B) bola so'zlashish va muloqot qilishga qodir bo'ladi
- C) oddiy tahlil va sintez qilish ko'nikmalari oshadi

100) Bola nutqining rivoji ko'p jihatdan nimalarga bog'liq?

- A) ruhiyatiga
- B) sog'lom tetik o'sishiga
- C) axloqiy sifatlarga, qo'llanmalarining monandligiga

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

Asosiy adabiyotlar	
1	O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tashkilotlari uchun "ILK QADAM" davlat o‘quv dasturi /takomillashtirilgan ikkinchi nashr. 2022 y
2	“Ilm yo’li” variativ dasturi. Toshkent-2022
3	Aleshina Yu.e .Shaxsiy va oilaviy psixologik maslahat. M.2002 yil2. Gonarenkon.V. San’at va fan sohasidagi daho . M, 1991-yil3. 3.Zaxira. Miya tashqarisida .M .19974. Zaxarov A.I. Bolalar va o‘spirinlarda nevrozlar.L : Tibbiyot.1988 yil
4	“Maktabgacha ta’lim va tarbiya to’g’risida”gi 595-sonli Qonun. 16.12.2019
Qo‘shimcha adabiyotlar	
1	Sh.M. Mirziyoyev Buyuk kelajagimizni mard va olijanob halqimiz bilan birga quramiz. – T.: “O‘zbekiston”, 2017. – 488 b.
2	Sh.M. Mirziyoyev “Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta’minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligi garovi” mavzusidagi O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganining 24 yilligiga bag‘ishlangan tantanali marosimdagi ma’ruzasi. – T.: “O‘zbekiston”, 2017. – 48 b.
3	Sh.M. Mirziyoyevning “2017-2021-yillarda maktabgacha ta’lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori. T.: -2016y. 29-dekabr